

VESZPRÉMI SZEMLE KÖNYVEK 6

Dr. Földesi Ferenc

„Az alkotmány védbástyái”

**Az 1860–61. évi Veszprém vármegyei alkotmányos mozgalomról,
és a
Honvédegyletről**

Veszprém, 2013

VESZPRÉMI SZEMLE KÖNYVEK 6

Sorozatszerkesztő: dr. Csiszár Miklós

Szerkesztőbizottság: Faa Judit, a kuratórium elnöke,
dr. Csiszár Miklós, Földesi Ferenc a kuratórium tagjai

Szerkesztőségi titkár:

Technikai szerkesztő: Ujhelyi Gábor

A borító képei:

A címlapon:

Veszprémi várról készített tollrajz az 1861. évből
(Vasárnapi Újság, 1861. dec. 29.)

A borító 2. oldalán:

Veszprém vármegyei főispánok a XIX. században: Marich István Dávid, Hunkár
Antal, Fiáth Ferenc, Eszterházy Móric,
Fenyvessy Ferenc (Olajfestmények a Megyeháza Szent István termében.)

A borító 3. oldalán:

Hunkár Antal főispán családi kriptája Szolagyörött (felső fotó), valamint báró Fiáth
Ferenc főispán síremléke Akán a családi sírkertben. (a szerző felvétele)

A hátlapon:

A veszprémi vár a törvényszék – régi megyeháza – épületével 1887-ben (Vasárnapi
Újság, 1887. szept. 11.) és 2013-ban (a szerző felvétele)

A kötet támogatói:

ISBN 978–963–06–9178–9 ISSN 2060–6109

Kiadja: Veszprémi Szemle Várostörténeti Közhasznú Alapítvány
8200 Veszprém, Május 1 utca 2/1.

Levelezési cím: 8220 Balatonalmádi, József Attila utca 101.

Felelős kiadó: Faa Judit, a kuratórium elnöke

Szerkesztőség: 8200 Veszprém, Május 1 utca 2/1.

Tel.: +36-30-600-9186

E-mail: tolgyesdijdr@gmail.com

Nyomda: OOK-Press,

Veszprém Felelős vezető: Szathmáry Attila

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
A TERÜLETI KORMÁNYZAT ÉS TÖRVÉNYKEZÉS	9
VILÁGOSTÓL A „KIS FORRADALOM”-IG	12
ALKOTMÁNYOS MOZGALOM VESZPRÉM VÁRMEGYÉBEN	21
1860. december 22.....	27
1860. december 27.....	30
1860. december 29.....	33
1861. január 21.....	35
1861. január 22.....	36
1861. február 4.....	38
1861. február 25.....	40
1861. április 2.....	43
1861. május 6. Közönséges Bizottmányi ülés.....	49
1861. május 14. Rendkívüli Állandó Bizottmányi ülés.....	52
1861. június 3. Emlékeztető Bizottmányi ülés.....	54
1861. augusztus 5. Állandó Bizottmányi ülés.....	57
1861. augusztus 12.....	61
1861. szeptember 2. Állandó Bizottmányi ülés.....	62
1861. szeptember 11. Bizottmányi gyűlés.....	71
1861. szeptember 23. Állandó Bizottmányi ülés.....	71
1861. október 10. Állandó Bizottmányi ülés.....	71
1861. november 4.....	72
Végjáték, a provizórium évei.....	75
<i>Adalékok a kiegyezés előzményeihez Veszprém megyében.</i>	Ø
„ÉLJEN A HAZA! VIRÁGOZZÉK VESZPRÉM VÁROSA!” – AZ ALKOTMÁNYOS MOZGALOM VESZPRÉMBEN	85
1860. december 10.....	85
1860. december 16.....	86
1860. december 18.....	87
1860. december 19.....	88
1860. december 20.....	89
1860. december 28.....	89
1861. január 7.....	90

1861. január 14.	91
Voksolás a „kis forradalom” alatt	92
1861. február 7.....	95
1861. november 14.	99
1861. november 16.	101
1862. március 17.....	104
A HONVÉDEGYLETEK.....	107
A HONVÉDEGYLETEKRŐL ÁLTALÁBAN.....	107
A VESZPRÉM VÁRMEGYEI HONVÉDEGYLET	118
A KÖZÖSSÉG EMLÉKEZETÉBE	175
BARÁTH Ferenc (Pápa, 1824. január 07.–Pápa, 1906. december 16.) tanár, főszolgabíró, honvéd százados.....	175
DUNST Ferenc (Pest, 1815. január 10.–Veszprém, 1883. február 10.) polgármester.....	176
galánthai gróf ESZTERHÁZY Pál (Pozsony, 1806. október 30.–Levico, Ausztria, 1877. július 20.) honvéd ezredes.....	178
FERENCZY György (Veszprém, 1806. november 16.–Veszprém, 1870. november 08.) polgármester	178
báró FIÁTH Ferenc (Aka, 1815. szeptember 21.–Veszprém, 1885. február 19.) főispán.....	179
HALÁSZ György (Veszprém, 1801. február 2.–Veszprém, 1863. január 10.) polgármester	187
HUNKÁR Antal (Öttevény, 1783. január 01.–Szolgagyőr, 1862. december 16.) főispán.....	189
DR. KERÉNYI Károly (Győr, 1829. október 26.–Veszprém, 1923. augusztus 17.) megyei tisztii főorvos, ’48-as honvéd.....	191
A szabadságharctól a világháborúig!.....	191
Március tizenötödikék – dr. Kerényi Károly feljegyzései alapján.....	192
KOVÁTS Imre (Veszprém, 1829. november 2.–Veszprém, 1907. május 20.) takácsmester, polgármester	195
KUN Géza (Gyepes, 1814. február–Gyepes, 1878. október 22.) honvéd alezredes.....	196

KUN Sándor (Gyepes, 1817. augusztus 24.–Gyepes, 1906. szeptember 3.) első alispán	198
PAP Gábor (Vilonya, 1827. szeptember 10.– Komárom, 1895. november 2.) református püspök, a Honvédegylet titkára.....	199
szentkirályszabadjai ROSOS István (Szentkirályszabadja, 1811. április 27.– Sári-puszta, 1888. június 2.) első alispán.....	200
zombatfalvi ZOMBATH István (Mozsgó, 1825. december 18.–Veszprém, 1883. JÚLIUS 16.) honvéd ezredes, a Honvédegylet alelnöke	203
MELLÉKLETEK:	212
A RÖVIDÍTÉSEK FELOLDÁSA:	213
FELHASZNÁLT IRODALOM	213
Levéltári források:.....	216
Folyóiratok.....	218

BEVEZETÉS

Joggal kérdezheti a Kedves Olvasó: ugyan mi készítheti a helytörténészt arra, hogy egy, a szélesebb közösséget nem igazán „felvillanyozó” témát kezdjen el kutatni, majd annak eredményét megjelentetni? Mert úgy vélem, hogy az 1860/61-es évek eseményei nem igazán tartoznak az alaposan kutatott időszakok, témák közé. Nem is igen esik szó róla még az iskolai oktatásban sem, így nem csoda, hogy sokan kérdezik: mi az a „kis forradalom?” esetleg mondjak róla néhány gondolatot.¹

Esetemben a kutatást – mint a többi kutatási témámat – elsősorban a kíváncsiság, a megismerés vágya, de sokszor a véletlen indította el. Hogy az elején kezdjem: olvastam egy tanulmányt Farkas Katalin tollából a Hadtörténeti Közleményekben a Honvédegyletekről. Természetesen amint lehetőségem volt, a Hadtörténeti Intézet és Levéltárban utánajártam – illetve csak szerettem volna – annak, hogy milyen iratanyagok vannak a Veszprém Megyei Honvédegyletről? Gyorsan végeztem, mert iratanyagot nem találtam. De ugyanez volt a helyzet a Veszprém Megyei Levéltárban is. Egyszóval: teljes irathiány minden területen. Maradtak a korabeli megyei lapok, folyóiratok, melyekben már találtam néha utalást működésükre, elsősorban akkor, amikor közölték az éves pénzügyi beszámolójukat. De több esetben találtam hivatkozást a vármegyei közgyűlés döntéseire, esetenként támogató intézkedéseik leírására. Nosza, kezdjük a Veszprém Vármegyei Állandó Bizottmány, majd a törvényhatósági jegyzőkönyvek átvizsgálását.

Amikor az 1860-as évek jegyzőkönyveit olvastam, keresve utalásokat a Honvédegylet működésére, szembesültem azzal a ténnyel, hogy módosítanom kell kutatási témámat, ki kell terjesztenem más területre is. Sokat nem kellett hezitálnom, hiszen világos volt már a jegyzőkönyvek az első oldalai olvasása után, hogy ezekben az iratokban több, eddig felderítetlen esemény van, mint

1 A száz év előtti Szeged legnagyobb lokálpatriótája, Reizner János (1847–1904) a város első nagymonográfiájában írja „I. A 'kis forradalom' és a provisorium.” alcím alatt: „*Miként az 1848–49. évi eseményeket annak idején általában forradalomnak, úgy az 1861. évi mozgalmak időkét is akkoron „kis forradalom”-nak nevezték. A nyakas megátalkodottsággal ápoltt és fenntartott „rendszer” ugyanis az 1860. év végén, néhány nap alatt úgyszólván teljesen összeroccsant, szétmállott s egy új élet támadt, telve nyüzsgéssel és lelkes tevékenységgel.*” Forrás: <http://www.bibl.u-szeged.hu/reizner/index2.html>. De erről ír Antal Tamás „Debrecen szabad királyi város közgyűlése 1849-ben és 1861-ben” c. publikációjában, ami a MNL Hajdú-Bihar Megyei Levéltár IX. évkönyvében 139–174. oldalakon jelent meg: „*Debrecen 1861-es történetének szakirodalmi meglepően szegényes, a jogtörténeti megközelítés pedig szinte teljesen hiányzik, noha a közjogi életben vívott „kis forradalom” legmarkánsabbán éppen az alkotmányosság és a jogi intézmények fejlődésének bemutatása útján ragadható meg.*”

hogy csak a Honvédegylettel foglalkozzak. Egyértelművé vált számomra, hogy a Honvédegylet „forrása” a megyei alkotmányos mozgalom, illetve az alkotmányos mozgalmak katalizátora a Honvédegyletekben szerepet vállaló volt honvédek – rangra, származásra való tekintet nélkül. Majd olvasva a jegyzőkönyveket, kibontakoztak előttem egy megyei – jelen esetben Veszprém megyei – alkotmányos küzdelem mindennapjai, erőfeszítései és nagyszerű, lélekemelő eredményei is. Nem volt kérdéses, hogy ezt az alkotmányos küzdelmet kell első helyre sorolnom, amiből eredt a Honvédegylet léte, annak „útba indítása” és működése.

Nos, ekként kapcsolódik össze a vármegyei alkotmányos mozgalom és a Honvédegylet. Mert az 1861. évi kis forradalom nélkül nincs Honvédegylet. De mindez igaz viszont is. A politikai légkör 1860 végén kezdett szabadabbá válni, amit a volt '48-asok fel- és kihasználtak arra, hogy a volt honvédek és hozzátartozóik sorsán valahogy könnyítsenek. Kezdeményezően léptek fel a megyei politikai életben és aktívak voltak a honvédek sorsát könnyítő egyesület megalakításában, majd működtetésében is. Mindehhez az induló keretet a létrehozott megyei Állandó Bizottmány adta. Nyilvánvaló, hogy a megyei alkotmányos élet újjászervezése döntések sorozatát jelentette: a törvénykezés visszavételét, az önálló megyei hivatalnoki kar kialakítását, a rendfenntartás, a „közbátorság” megszervezését stb. Ebben a sorban a Honvédegylet szervezése csak egy kicsiny részfeladat volt ugyan, de mégis a megyei élet újjászervezése során a legelső között jelent meg. És igaz az is, hogy csak támogatást kértek a szervezők, de a megye új vezetése a teljes hivatali apparátusát felhasználta a szervezésben.

Talán nem járok messze az igazságtól, ha kijelentem: a majd a honvédegyletekbe tömörülő volt 1848/49-es honvédek nélkül nincs alkotmányos mozgalom sem. Hiszen mindennek az alapja a '48-as törvények voltak – legalább is a megyei politikai élet szereplőinek többsége szerint. És ez Veszprémben sem volt másképp.

„*Veszprém megye közössége az 1848-i törvényeket épp oly szenteknek s sértetleneknek ismeri, mint bármelyik sarkalatos alkotmányos törvényünket*” – emelte ki beszéde kezdetén az 1860. december 22-i megyei Állandó Bizottmány alakuló ülésén báró Fiáth Ferenc,² kinevezett főispán. Ahhoz, hogy e mondat elhangozzon a vármegyeháza termében, Haynau rémuralmának, valamint több mint tizenegy évig tartó politikai elnyomásnak kellett eltelnie. A beszéd első volt a vármegyében, miután a magyar szabadságharc 1849. augusztus 13-án Világos mezején bevégeződött. Az ország katonai kerületekre volt osztva, idegen – főleg német – hivatalnokok végezték az igazgatási feladatokat, akik nyomasztó

2 Fiáth Ferencről lásd „A közösség emlékezetébe” című fejezetben

„zsandár-rendszert”³³ teremtettek. A vármegyék ez alkalommal, vagyis 1860/61-ben érdemelték ki leginkább – a határozott intézkedéseikkel, melyek leginkább az 1848/49-es, illetve a korábbi, általuk ősinék tartott sarkalatos alkotmányos törvényekhez való következetes ragaszkodásukkal és alkalmazásával – az „alkotmány védbástyái” megnevezést. Bizton állítom: a megyék alkotmányon alapuló autonómiája és az abból fakadó ellenállási képessége tette lehetővé, hogy minden, a magyar állami berendezkedése és önállósága elleni törekvés sikertelen volt.

Ahhoz, hogy a vármegyék régi alkotmányos szerkezetét visszaállíthassák, nemcsak a magyar nemzet ellenállása – akár passzív, akár aktív – kellett, de olyan nemzetközi események is, melyek Ausztria létét fenyegették.

3 DONOSZLOVICS 1886, II. évfolyam, III. füzet 65. o.

A TERÜLETI KORMÁNYZAT ÉS TÖRVÉNYKEZÉS

Ahhoz, hogy világos legyen a vármegye (megye) szerepe, érdemes azok kialakulásáról, feladatokról, valamint szervezetükről és tisztségviselőiről néhány gondolatot leírni.⁴

Szent István, a királyi hatalom megszilárdítása és a királyi hatalom érvényre juttatása érdekében, valamint a szükséges hadi és gazdasági erő megszervezéséhez királyi vármegyei szervezetet létesített. Most tekintsünk el a vármegye rendszer megszervezése, kialakulása és szerepe körüli vitáktól: nevezetesen egységes volt-e, netán elkülönült a katonai jellegű várszervezet és a politikai jellegű vármegyei szervezet. Fogadjuk el, hogy a vármegyék (comitatus, parochia, provincia) száma kezdetben 45 volt, majd a XII. század második felében 72-re emelkedett. A tárgyalt időszakban a vármegyék száma 43, majd 1870-től 63 volt.

A vármegyék élén a királyi főtisztok álltak. Elnevezésük az okmányokban *comes, comes comitatus* stb. A magyar elnevezése – *ispán (főispán)* – a szláv „*span*” szóból származik. A vármegyei ispánt – mint a királyi hatalom végrehajtó közegét – a király nevezte ki. Az ispán teljesítette az összes közhatalmi funkciót, mint katonai és polgári tisztviselő. Így többek között számon tartotta a katonaköteleseket, ő vezette hadba a vármegyéből alakult zászlóaljat, gyakorolta a bírói hatalmat, beszedte az adókat, a vámjövödelmet, kezelte a királyi jövödelmeket. Kinevezésre általában csak olyan világi nemes jöhetett számításba, kinek birtoka az illető megyében volt. Beiktatása előtt a vármegyei közgyűlésen esküt kellett tennie. A vármegye többi tisztviselője már az ispántól nyerték el kinevezésüket, pl.: *az udvarbíró*, aki a bírói teendőiben helyettesítette az ispánt, *a hadnagy*, aki a vármegyei hadak vezetője volt.

A későbbiekben a vármegye szervezete, feladatrendszere decentralizálódott, megalakult az autonóm jellegű vármegyei szervezet-, a városi szervezet és végül az úri hatóság. Esetünkben az autonóm vármegyei szervezet a fontos, melynek kialakulásában döntő szerepe volt annak a ténynek, hogy a megyei nemesség mindinkább közeledett a vármegyéhez. IV. Béla király alatt kapták meg a vármegyék a választott nemes bírakat: a szolgabírakat. Ez időtől az ispán fő teendője a törvénykezés és a politikai kormányzás lett. Helyettese a *al(vice) ispán* volt, kit kezdetben a főispán nevezett ki, a közgyűlés előtt esküt kellett

4 Bővebben lásd: DR. K. G. 1918.

tennie. Későbbiekben már az alispánt a megye közössége választotta, a főispán csupán megerősítette állásában. Így lett az alispán a főispántól független tisztviselő, a megyei tisztikar vezetője.

A szolgabírói poszt megjelenése az új, autonóm irányú fejlődés legnevezetesebb eredménye volt. Számuk vármegyénként 4–4 fő volt, – kik a 4–4 járás élén is álltak – és akiket a vármegye közönsége választott. Ennek megfelelően a szolgabírák a vármegyei ispánnal szemben – ki királyi tisztviselő volt – képviselték a megyei autonómiát. Ennek megfelelően a megyei élet súlypontja már nem a várkerületre esett, hanem az egész megye területére. Ennek szabad lakossága önmaga választotta tisztviselőit a vármegyei gyűlésen, melyen a főispán elnökölt, a szolgabírák ítélkeztek. A szolgabírák tevékenységét az esküdtek ellenőrizték és segítettek a törvénykezésben, az egyéb teendők ellátásában. Végül szót kell ejteni a vármegyei jegyzőről, ki kezdetben csak az írásbeli munkákat végezte, később az adminisztratív teendőkben is részt vett.

Az autonómia kifejlődésével a megye vezetése a vármegye területén bíraskodott, a had- és pénzügyekre, továbbá a törvényhozásra mind nagyobb befolyást fejtett ki, s önkormányzata alapján önadóztatási és a területére érvényes szabályalkotási jogot gyakorolt. S, hogy miként érvényesítette a vármegye mindezen jogokat? Nos, a hadügyre a vármegyék befolyása abban állt, hogy a szolgabírák kezelték a katonakötelesek nyilvántartását, ők határozták meg a kiállítandó katonák számát, illetve a megyei külön haderő parancsnoka a főispán volt. A pénzügy terén a vármegye szerepe a helyi adók bevezetésével kezdődött. A megyegyűlés felhatalmazásával a királyi adószedők a vármegyei választott tisztviselőkkel együtt végezték az adóbeszedést. A vármegye befolyását a törvényhozásra a közgyűlésen választott küldöttei útján gyakorolta, miután az országgyűlésen tárgyalandó ügyekre kötelező utasításokat adott.⁵ És végül teljes autonómiával bírtak önkormányzati szempontból. Belső ügyeiket teljesen önállóan látták el, gyakorolták az önadóztatási jogot. Ebből a jövedelemből fedezték a megyei tisztviselőket, díjazták az országgyűlési küldötteket.

A megyei közgyűlés képes volt ellenőrizni a központi kormányzatot is. A törvényes alapot nélkülöző királyi vagy helytartói rendeletek ellen a megyék

5 Például az 1825–27-es országgyűlésen a követek utasítást kértek a főispáni helyek adminisztrátorokkal való feltöltés kérdésében. Hunkár Antal közölte megyéjével, hogy az uralkodó megígérte a sérelmek orvoslását, de a Veszprém megye közgyűlése ezzel nem elégedett meg, így: „Követ urak a múlt január 17-i közgyűlésből 3. p. a küldött utasításának szellemében továbbra is oda utasítatnak, hogy e tárgyban egy mindent elhatározó s minden lehető súrlódásnak elejét vevő törvénynek hozatalát tehetségük szerint igyekezzenek eszközölni.” De hasonló szellemben kaptak utasítást Kossuth felirati javaslatára is: Az országgyűlési követeket utasítják, hogy Kossuth javaslata mellett szavazzanak. CSERNY 1970, 129. o.

az ún. „Felirati jog”-ot gyakorolták. Ha ez nem vezetett eredményre a rendelet végrehajtását halogatták.

Természetesen még hosszasan lehetne sorolni a vármegyék (megyék) autonómiájának fontos és kevésbé fontos elemeit, de vélhetően e rövid ismertetővel is lehetett érzékeltetni a helyi önkormányzati autonómia, az „alkotmány védbástyái” lényegi elemeit. Talán az előzőekben bemutatott „önkormányzati elemek” is biztosították, hogy a vármegyei rendszer évszázadokon átívelve – ha kisebb módosításokkal ugyan – de megőrizte területi beosztását, szerepét, feladatát és főleg jelentőségét. Igaz, feladata, jogköre módosult: csak a végrehajtói hatalma maradt meg.

Mi volt hajdan a vármegye? – kérdezte a Veszprémvármegye cikkírója egy 1904-es megyegyűlés előtt. Meg is válaszolja: „...kezében összpontosult a hármas hatalom: a törvényhozói, a végrehajtói és a bírói hatalom. Amikor még rajta függött az állam sorsa és a nemzet jóléte. Onnan indult ki minden kezdeményezés, ott folyt a legnagyobb munka.”⁶ A vármegye a legnagyobb tehetségek gyűjtőhelye volt – folytatta – Nagy Pálok, Kossuthok születtek a vármegyékben. „Vannak, akik még emlékeznek a vármegyék dicső, nagy múltjára, amikor még a vármegye volt a nemzeti szabadság védbástyája, a kultúra terjesztője, a társadalmi rend fenntartója, a művészetek apostola, a lángelmék bölcsője és a krisztusi humanizmus Rómája is.”⁷

Az ifjabbik Matkovits Tivadar is nosztalgiával gondol vissza egy kései írásában a vármegyére, a vármegyeházán lezajlott politikai küzdelmekre, a vármegyei életre. „Már tudniillik mikor a vármegyékben élet volt. Most nincs. Csendes tengődés az, hogy ne mondjam: agónia.

A lefolyt évek politikai küzdelmeiben még egyszer felvillant az élet szikrája [mármint 1860/61-ben – Földesi], hogy annál inkább visszaessék az érzéketlen nembánomságba.

Hát csinál most valamit a vármegye? S illetve a vármegye közönsége? Dehogy csinál!

Az első napon megjelenik a közgyűlésen 400 megyebizottsági tag közül 60–70. Végighallgatja a reterádákat a megyei átiratokról, útkaparók ruházatáról, más efféle unalmasságokról. Azokat tudomásul veszi, s délután 3 órakor ki kocsin, ki vasúton siet haza.

A város közönsége nem is tudja, lesz-e – van-e megyegyűlés?

Nem úgy volt ez azelőtt! Nem is olyan régen – 30–35 esztendeje – az úgynevezett táblabíró korszakban. Amit, hej de méltatlanul kicsinyelnek és gúnyolnak

6 Veszprémvármegye, 1904. október 09. 1. o.

7 Uo.

olyan urak, akiknek voltaképpen fogalmuk sincs arról, hogy milyen nagy és nemes hivatást tölthettek be azok a „rég, jó táblabírák”, akik becsületből és nem becsületért szolgáltak.”⁸

Nos, ilyen volt a vármegye. Volt!?

8 Krix-Krax (Dr. Matkovits Tivadar): Vármegyénk életéből, Veszprémi Ellenőr, 1906. október 07. 1. o. Dr. Matkovich Tivadar, politikus, szerkesztő, jog és államtudományi doktor. Született Mezőszentgyörgyön 1853. július 4-én. Apja Matkovich Tivadar több ízben országgyűlési képviselő volt (meghalt 1898. június 19. Veszprémben 85. évében), anyja Sárközy Hermina. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. Befejezve tanulmányait, 1874-ben Veszprém megye tiszteletbeli aljegyzőnek választották. 1877-ben jogi doktori, majd 1879-ben ügyvédi oklevelet szerzett, majd még ebben az évben megnősült. Felesége derecskei Fodor Anna. Első fia Tivadar 14 éves korában meghalt, másik fia László lapszerkesztő lett. Matkovich Tivadar Veszprémben 1882-ben ügyvédi irodát nyitott. 1884-től 1896-ig országgyűlési képviselő volt az enyingi kerületben függetlenségi párti programmal. Meghalt Veszprémben 1917. június 19-én.

VILÁGOSTÓL A „KIS FORRADALOM”-IG

A világosi fegyverletétel után Magyarországon megtorlás következett – gyakorlatilag az élet minden területén. Nem célom, hogy mindezt részletesen bemutassam, miután ezen időszakról bőséges irodalom áll rendelkezésünkre. Ausztria gyakorlatilag meghódított területnek számította Magyarországot és ennek megfelelően az ország lakosságát is e státusznak megfelelően kezelte. Tiltott minden mozgalmat, megnyilvánulást, ami a magyarságra utalt, intenzív besúgói és rendőri hálózatot működtetett a lázadások, szervezkedések elfojtására. A volt honvédeket üldözték, életüket lehetetlenné, de legalábbis nehezzé tették. A tiszteket, tábornokokat hosszú időre bebörtönözték, vagy kivégezték.

Joggal mondhatjuk, hogy az osztrák adminisztrációt, az uralkodói köröket elvakította a gyűlölet, de – talán nem járok messze az igazságtól – nyomós érvként esett a latba az a tény is, hogy a magyar szabadságharcot csak nagyhatalmi segítséggel tudták vérbe fojtani. És mit eredményezett mindez a magyarok lelkiületében? Passzivitást és összefogást. Nem vállalhattak hivatalokat, de nem is fogadtak el – már az akkori politikai, közéleti elit jelentős része. De összefogást is eredményezett, mégpedig igen széles körben. A ’48-as törvényeket az akkori magyar nemesi osztály önként, egységesen szavazta meg: így a különböző kiváltságok eltörlését is. Nem véletlen, hogy teljes bajtársi egyetértésben harcolt együtt nemes és polgár, paraszt és iparos. A nemes eszme, a függetlenségi harc egygyé kovácsolta a nemzetet. Ez a bajtársi egyetértés nyilvánult meg az üldöztes éveiben is. Azok a nemesek, kik nem a börtönbe kerültek, netán megmaradt vagyonuk, birtokuk, előszeretettel alkalmazták a volt honvédeket. A nemzet ekkor is egymásra talált.

A magyar nemzet értelmisége, vezető politikusai meg voltak győződve, hogy ez az állapot sokáig nem tartható. Sokuk számára nyilvánvalóvá vált, hogy fegyveres küzdelemmel nincs sok esély a függetlenség kivívására. Az emigrációban lévő és a szabadságharc jeles személyiségei azonban ezt az eshetőséget sem vetették el, amint az európai politikai helyzet csak egy kicsiny esélyt is adott a fegyveres beavatkozásra, azonnal megragadták, vagy maguk is szervezték, mint példa erre az olaszországi magyar légió léte és tevékenysége is. A Magyarországon maradt és passzív ellenállásba vonult értelmiség a maga eszközeivel kereste a kitörés útját.

Az 1850-es évek egyfajta elmozdulást hoztak. I. Ferenc József Magyarországra látogatott, próbált közeledni a magyar nemzethez. Nyilván ebben közrejátszott az is, hogy Európa változás előtt állt. Kiéleződtek a hatalmi ellentétek,

háború tört ki a feltörekvő és magát nagyhatalomnak tekintő európai országok, államok között. A trónnak támaszra volt szüksége – amihez Magyarország „megszerzése” kiemelt jelentőséggel bírt.

A magyarországi értelmiség, akik távolságtartó lojalitással éltek mindennapjaikat, nem vetették el a békés kiegyezés gondolatát sem. Sokuknak meggyőződésévé vált, hogy ebben a különleges viszonyban „*csak a legitimitás alapján állhat fen Szent István birodalma. S hogy az elnyomott, vagy ki nem elégtett Magyarország Ausztriának mindig Achilles-sarka volt, s a jövőben is az maradna.*”⁹ S, hogy miként igyekeztek elérni céljaikat? Nos – többek között – különböző, ártatlannak tetsző egyleteket alapítottak. Így a magyar nemzeti színjátszás megsegítésére, nemzeti lovarda létesítésére, működtetésére. Gazdasági egyletet alakítottak a megyékben. Mindezeket nem elsősorban pénzügyi megfontolásból, hanem azért, hogy „*érintkezhezzünk, ismerkedhezzünk, egyesülhezzünk, s hogy a kiegyezés és legitimitásnak pártot alkossunk.*”¹⁰

A magyar politikai élet „informális” vezére Deák Ferenc volt, aki ekkor visszavonultan élt birtokán Kehidán. Ugyancsak nem célozott rá és ténykedéséről e helyen értekezni. Megtették azt már az őt jól ismerők, a korszak jeles kutatói. Most egy kortárs – báró Fiáth Ferenc – sorait idézem, ki gyakran tett látogatást nála, miután birtoka szomszédos volt Kehidával. Megbeszélték – írja Fiáth Ferenc – a múlt tévedéseit, a jelen nyomasztó túrheterlen helyzetét és a jövőhöz kötött kétes reményeket. Mindezt akkor, amikor Ausztria hatalma csúcán volt.

Nem szabad kétségbe esni! – tanácsolta Fiáthnak Deák Ferenc. Tenni kell, mégpedig azoknak a főnemeseknek, akiknek lojalitását a korona is kénytelen elismerni, de ugyanakkor azok becsületes szándékát a nemzet sem vonhatja kétségbe. „*Az első feladat megakadályozni azt, hogy Magyarország részéről választások történjenek a Reichsrathba. E cél elérésére használják fel társadalmi állásokat; találkozzatok a nemzet értelmiségével ott, hol lehet; világosítsátok fel a helyzetről, különösen arról, hogy az erőszak örökké nem tarthat; hogy a korona előbb-utóbb népei áldozatkészségére fog szorulni – s ekkor talán visszanyerhetjük békés úton azt, mit a szerencsétlen forradalom folytán veszítettünk. [...] Mert mit a mostoha sors és törvénytelen erőszak elvett, azt elévülhetetlen jogunk alapján visszaszerezhetjük; de ha feladjuk e jogunkat: nincs okunk többé panaszkodni, s nincs jogunk cselekedni.*”¹¹

9 FIÁTH 1878, 2. kötet, 200. o.

10 FIÁTH 1878, 2. kötet, 198. o.

11 FIÁTH 1878, 2. kötet, 194–195. o.

1857-ben bekövetkezett az olasz-francia háború, amely Magentánál kezdődött és Solferinónál 1859. június 24-én végződött. Ausztriának le kellett mondania Lombardiáról, déli határán új királyság fejlődött. Miként értékelték ezt Magyarországon? Az emigrációban lévő magyarok – élén Kossuthal – elérkettnek látták az időt, hogy akár fegyverrel is, de kivívják Magyarország függetlenségét. Szervezték a magyar légiót, várták a lehetőséget a beavatkozásra. Magyarország forrongott! Ausztria gondolkodóba esett: visszatérjen-e az alkotmányos kormányzás eszméihez, hogy elkerüljék a monarchiát megrázkódtató katasztrófát.

A nemzet hangulatának jellemzésére ismét Fiáth Ferenc visszaemlékezéséhez fordulok. Mint írja a naplójában „... az 1859-ki hadjárat alatt bemenvén Pestre, a nemzeti casinóba ezen kifejezést használtam 'a mi hadseregünk' s ezért majdnem kidobtak. Pedig [...] talán 100.000 magyar fű vívott az austriai Olaszországban működő hadseregben. A magentai és a solferinói vereségnek jobban örültek Pesten, s kevés kivétellel talán egész Magyarországon, mint maga Napoleon.”¹²

Joggal gondolta az akkori magyar politikai elit, hogy Magyarországra Ausztriának feltétlen szüksége van. Kellett Magyarország minden erőforrása ahhoz, hogy a katasztrófát elkerülje. Az önkényuralom fenntartása rengeteg pénzt emésztett fel, így megkockáztatható: az ún. „Októberi diploma” kiadását éppen a pénzügyi helyzet is generálhatta.

Az uralkodó – akit a magyar főúri osztály nem tekintett királynak – 1859-ben kegyesen megengedte, hogy szabadcsapatokat szervezzenek Magyarországon. Albert főherceg kapta kéziratot,¹³ melyben Ferenc József a következőkhöz méltóztatott hozzájárulni: „A helyzet komoly volta teljes, legkiterjedtebb erő-kifejtést követel, s ennek következtében minden katonai harcerő sikra szólítása mellett szabadcsapatok állítását is kívánja, mely mint rendkívüli szabály alattvalóim hűségében és odaadásában gyökerezvén, ezen harcerők szaporításához még mindenkor tetemesen és lényegesen járult. Ennélfogva Kedveltségedet fel-

12 FIÁTH 1878, 2. kötet, 198. o. (ti.: III. Napóleon, Franciaország császára)

13 Albert Frigyes főherceg 1817. augusztus 17-én született Bécsben. Édesapja Habsburg–Tescheni Károly osztrák főherceg (1771–1847), Teschen első hercege volt, aki elsőként aratott győzelmet I. Napóleon császár fölött 1809-ben asperni csatában. Albert főherceget 1851-ben kinevezték magyarországi főkormányzónak. Mind az abszolutizmus, a birodalmi központosítás (centralizmus) és a konzervativizmus feltétlen híve. Végrehajtotta a Bécsből érkező utasításokat, bár sokszor nem értett egyet ezekkel. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc leverése utáni birodalmi konszolidáció sértette a magyar nemzeti érdekeket. Nem pártolta az erőszakos németesítést, a megbékítést a magyar nemesség bevonásával képzelte el. Miután nem tudta összeegyeztetni a vele szemben támasztott ellentétes elvárásokat és működésével mindkét fél elégedetlen volt, 1859-ben lemondott tisztségéről. Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Habsburg%E2%80%9393Tescheni_Albert_f%C5%91herceg

szólítom, hogy Magyarországon azonnal szabad gyalogzászlóaljok és huszárosztályok alakításához fogjon.”¹⁴

A szabads csapatok szervezése 1859. május 28-án vette kezdetét. A gyalogzászlóaljok és huszárosztályok felállítását a következő elvek szerint tervezték végrehajtani:

- A szabads csapatokat toborzás útján kell megalakítani. Felállításukra kizárólag a háború időtartama alatt kerülhet sor. A gyalogzászlóaljok és a huszárosztályok önálló csapattesteket képeznek.
- A gyalogzászlóaljok felállítási helyei: Pest, Győr és Kassa, a huszárosztályoké Jászberény, Arad, Debrecen és Zalaegerszeg.
- A zászlóalj- és osztályparancsnokokat a császár nevezi ki a császári seregekben szolgáló tisztek közül.
- Az önkéntesek felszerelése mind a gyalogságnál, mind a huszároknál magyar szabású, de jelzéseik már megegyeznek a császári seregekben rendszeresítettekkel. Vagyis a gyalogságnál császári rózsza fehér tollal, a huszároknál rózsza és fekete toll.
- A háború befejezésekor a szabads csapatokat fel kell oszlatni.

A főherceg jelentkezésre buzdító, az uralkodói ház iránti ragaszkodásra felkérő kiáltványára – melyet „*Istennel a hazáért és szeretett fejedelmünkért!*” mondattal zárt – mekkora létszámú szabads csapatot sikerült verbuválni, nincs tudomásom. De ha lett volna is foganatja a kiáltványnak, a jelentkezőket ugyan betoborozni még talán, de bevonultatni, a csapattesteket megalakítani és főleg harcba vetni már nem igen volt lehetőség. A mindent eldöntő – a háborút lezáró – csata Solferinónál 1859. június 24-én lezajlott, vagyis a kiáltvány megjelenése után közel két hónap telt csak el. Egyébként a veszteségek mindkét fél részén igen tetemesek voltak. Osztrákok részéről – ahol a seregekben igen sok kényszersorozott magyar katona is harcolt – halott és sebesült: 6 tábornok, 594 tiszt és 12.500 ember, illetve eltűnt: 45 tiszt és 8600 ember, vagyis összesen: 645 tiszt és 21.100 ember. A francia-szárd szövetségeseknél: összesen 877 tiszt és 16.314 ember. A csatában részt vett: az osztrák oldalon 134.200, a szövetségesek részéről 143.500 fő, s így százalékokban kifejezve a veszteségek az osztrákoknál 16, a szövetségeseknél 12% volt.¹⁵

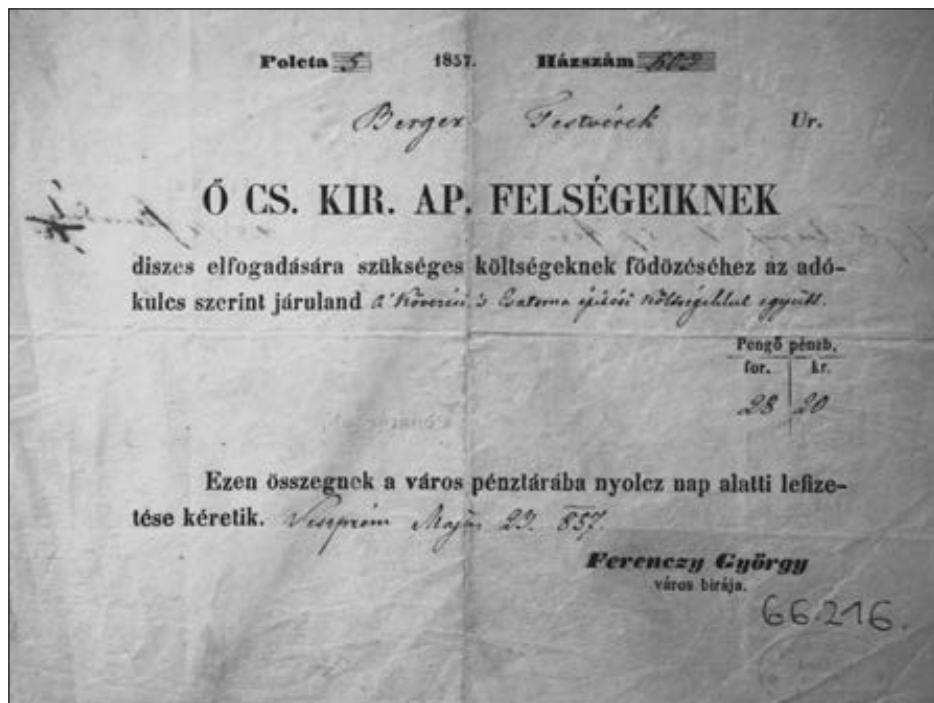
III. Napoleon császár fegyverszüneti ajánlatot tett, majd a két uralkodó július 11-én Villafrancában másnap megkötötték a fegyverszünetet, amelyet november 10-én a zürichi béke követett. Ennek értelmében Ausztria Velencét és

14 LDM, Adattár, 1966. évi gyűjtő, 66.224, „Magyarország hű lakosaihoz!” Lásd az 1. számú mellékleten

15 Forrás: Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténelme, Arcanum adatbázis, valamint <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/tartalomjegyzek.html>

a várnégyszöget megtartotta, de Lombardiát, Mantua és Peschiera kivételével, Franciaországnak engedte át. Ezt III. Napoleon császár cserébe Savoyáért és Nizzaért a szárd királynak, Viktor Emanuelnek adta át.

Mint említettem, 1857-ben I. Ferenc József Magyarországra látogatott, mely alkalomból azokban a városokban, amelyeket a császár meglátogatott – például Veszprémben is – lehetett adakozni a díszes fogadásra szükséges költségek fedezésére.¹⁶

Nyugta a Berger testvéreknek a császári fogadás támogatására

16 Például a Berger testvérek Veszprémben „Ő cs. Kir. Ap. Felségeiknek díszes elfogadására szükséges költségeknek fődözéséhez az adókulcs szerint járuland a kövezési és csatorna építési költségekkel együtt 28 forint 20 krajcár” adott, melyet Ferenczy György, a város bírása vett át. LDM, adattár, 1966. évi gyűjtő, 66.216

Fiáth Ferenc megjegyzése szerint, ha a császár kihasználja a látogatás adta lehetőséget és magyar királlyá koronáztatja magát, az 1859. évi hadjárat, de főleg a solferinói csatavesztesége a monarchiát talán nem érte volna. Lombardia nélkül Ausztria még fennállhatott, de már komoly aggodalomra adott okot Bécsben Ausztria déli határán kifejlődött új hatalom, a monarchiában tapasztalható egyre erősebb elégedetlenségi hullám. De különösen aggasztónak tekintették a Magyarországon tapasztalt mind a külországi-, mind a belső szervezkedéseket a függetlenség kivívására.

Az uralkodó 1860. március 5-én összehívta a kibővített a Birodalmi Tanácsot, melynek tagjai között már magyar politikusok is tagjai voltak. Fiáth szerint a tanácsba meghívott magyar politikai élet képviselőit – mint Mailáth György, gróf Dessewffy Emil, báró Jósika és gróf Szécsen Antal – Magyarországon bizalmatlanság vette körül, dacára annak, hogy Deák is hirdette: „*el kell foglalni minden tért, mely nyílik a nemzet jogainak védelmére.*”¹⁷ És dacára annak is, hogy a birodalmi tanácsban – főleg Mailáth György, a magyar nemzet jogait védelmező és a fennálló rendszer hibáit ostorozó szónoklatai nagy feltűnést keltenek.

Ferenc József magyar öltözékben.
Forrás: Vasárnapi Újság, 1879.
április 20. p252

Az aggodalmak folytatása az ún. „*Császári nyilatkozványok a monarchia bel államjogi viszonyainak rendezésére.*”¹⁸ Ennek a „Népeimhez!” című részében így fogalmaz I. Ferenc József: „... *elhatároztam magamat, úgy a birodalom államjogai alakulása, az egyes királyságok és országok jogai és állása, valamint az összes birodalmi kapocs megújított biztosítása, meghatározása és képviseltetése iránt egy diplomát kibocsátani és közzétenni.*”

Ez a diploma a trónörökösödést – VI. Károly császárnak a magyar nemzettel kötött 1713. április 19-én úgynevezett „Pragmatica Sanctió” alapján – megerősíti és kijelenti:

I. Törvényt hozni, változtatni és megszüntetni csak az országgyűlésnek, illetve a birodalmi tanácsnak lesz joga, ahova meghatározott számú tagokat kell küldeni.

17 FIÁTH 1878, 2. kötet, 199. o.

18 LDM, adattár, 1966. évi gyűjtő, 66.225 Lásd a 2. számú mellékleten

- II. Mindazon tárgyai a törvényhozásnak, melyek „közösek”, mint pl.: a bányászati, a pénz-, hitel-, a vám- és kereskedelmi ügy, a jegybank elvei fölötti törvénykezés, továbbá a posta-, távírda és a vasútügy alapelveit előíró törvények, valamint a katonai szolgálattal kapcsolatos döntéseket a Birodalmi Tanácsban tárgyalják. Ugyancsak a Birodalmi Tanácsban kell tárgyalni az újabb adók megállapítását, az államkölcsön felvételét, illetve a következő évi költségvetés megállapítását.
- III. Mindazokban a kérdésekben, melyek az előbbi pontban nem érintettek, az illető országban (így Magyarországon) érvényes törvények szerint az országgyűlésben, illetve a tartományi rendtartásoknak megfelelően történik.
- A Császári Diploma kiadásával egy időben további számos intézkedést is kiadott I. Ferenc József. Így az országgyűlések részéről a Birodalmi Tanácsba delegáltak számát 100 főre emelte, egyúttal utasította gróf Rechberg miniszterelnököt arra, hogy dolgozza ki a felemelt létszámú Birodalmi Tanács működésének szabályait. Egy további intézkedésében – melyet Vilmos főherceghez intézett – elrendelte, hogy a főhadparancsnokság hadügyminiszterséggé alakuljon, és ennek élére ideiglenesen Degenfeld-Schomburg grófot állította. A további legfelsőbb kéziratok felmentették Benedek Lajos tábornagyot Magyarország politikai és katonai kormányzásától. Ugyanekkor nevezte ki a Ferenc József gróf Szécsen Antal birodalmi tanácsost miniszterévé.

Az állam közigazgatási szervezetét is megváltoztatta, így többek között:

- megszüntette a belügyi-, igazságügyi és vallásügyi minisztériumokat;
- visszaállította a magyar királyi- és erdélyi udvari kancelláriákat, egyúttal a magyar királyi kancellárt a minisztertanács tagjává emelte;
- a birodalom többi tartományainak igazgatására államminisztériumot hozott létre;
- visszaállította Magyarországon a királyi kúriát, az országbíró elnöklete alatt.
- A diploma kiadásával egy időben báró Vay Miklóst kinevezte udvari kancellárnak, akinek több, azonnal végrehajtandó feladatot is szabott, mint például:
- Az országgyűlés mihamarabbi összehívását az 1608. évi III. törvénycikk alapján, amely során az uralkodói hitlevél kibocsátását és a megkoronázását kívánta. Egyúttal közölte: az 1848-iki törvényeket csak annyiban ismeri el, amennyiben az októberi diplomával nincsenek ellentétben. Az országgyűlés összehívásának, a választások megtételének alapja gyanánt sem fogadta el az 1848. évi V. törvénycikket, hanem az 1608. évi III.

törvénycikk alapján kívánt létesíteni új választási rendszabályokat, s e célból a hercegprímás elnöklete alatt értekezlet összehívását rendelte el.

- Elismerte az 1847/48. országgyűlésen adományozott jogokat, megerősítette az ezen az országgyűlésen alkotott törvényeket.
- A minisztériumokban a magyar ügyek vitelét magyarokra bízta, mely érdekében javaslatot kért országbírói és tárnokmesteri¹⁹ posztok betöltésére.
- a kinevezett országbírónak javaslatot kell tennie a kúria tagjaira
- visszaállította a vármegyék határait, a vármegye rendszert, egyúttal utasította a már kinevezett kancellárt, hogy a főispánok személyére tegyen javaslatot
- hivatalos nyelvvé tette Magyarországon a magyar nyelvet, egyúttal megengedte a nemzetiségi nyelvek használatát is.

A visszaállított kancellária berendezkedett s megkezdte működését a megszüntetett minisztériumok és az új államminisztérium részéről hozzá átutalt hatáskörben. Az ügyvitelt tulajdonképpen Szögyény vezette s a miniszteri tanácskozásokban is többnyire ő vett részt, mert Vayt a munkája majdnem állandóan Magyarországhoz kötötte. November 1-jén az uralkodó kinevezte Mailáth György személyében az új tárnokmestert, aki egyúttal helytartótanácsi elnöke is lett, illetve több fontos poszt betöltéséről is határozott.²⁰

A kinevezések után az új kormányférfiak elvbarátai főképp a főispánok kinevezését sürgették, amitől az újjáéledő megyei mozgalmak határozott irányítását is várták. Ezért a főispánok névsorát – meggondolatlanul és sietve – közzétették. Főispánok lettek többek között Esztergom megyében Scitovszky hercegprímás, Hevesben Bartakovics érsek, Sopronban herceg Esterházy Pál, Komáromban gr. Nádasdy Lipót, Zalában gr. Batthyány Imre, Veszprémben Marich István Dá-

19 Feladata a királyi birtokok és jövedelmek kezelése, a királyi tárnokok, gazdasági ágazatok irányítása. Ő a kincstár kezelője, a pénzügyi igazgatás feje. Forrás: <http://www.magyaralkotmany.eoldal.hu/cikkek/mat-fogalmak-roviden/>, 2013. május 10.

20 BERZEVICZY 1922, 3. kötet, XIII. rész, Az októberi diplomától a februári pátensig 139. o.

vid,²¹ Fejérben gr. Cziráky János, Győrben gr. Zichy Henrik, Mosonban gr. Zichy-Ferraris Bódog, Somogyban Somssich Miklós. A sietség azonban nem vált az ügy javára. A teljes főispáni névsor ugyan országszerte nagy feltűnést keltett, de a hatást csakhamar erősen csökkentette az, hogy a kinevezett 41 egyén közül rövid idő alatt nem kevesebb, mint tizenöt többé-kevésbé udvarias formában visszautasította a kinevezést. Így visszautasította többek között Veszprém megye főispáni posztjára kiszemelt Marich István is.²²

Ezt a kellemetlen kudarcát a kormánynak az okozta, hogy a kinevezettek nagy részét előzetesen nem kérdezték meg. Az uralkodó nyilván abban bízott, hogy Vay csak oly egyéneket hoz javaslatba, kik készek elvállalni a felajánlott főispáni posztot.²³

De még azok közül is, akik elfogadták a kinevezést, sokan csak erőteljes rábeszélés után szánták rá magukat erre, mert súlyos gondot okozott nekik leteendő főispáni esküjük. Többen attól tartottak, hogy abban az októberi diplomának lesznek kénytelenek engedelmességet fogadni. Végül – ha hallgatólagosan is – olyan eskümintában állapodtak meg, amely a törvény és alkotmány iránti hűség fogadalmát óvatosan elkerülte. De az is jellemzi a helyzetet, hogy a kinevezést elfogadók közül is alig tízen köszönték azt meg az uralkodónak.²⁴

A továbbiakban foglalkozunk a vármegyékkel, akik – mint már említettem – ebben az időben érdemelték ki az „**alkotmányosság védbástyái**” jelzőt, hiszen a diploma megjelenésével, illetve a főispánok kinevezésével egy időben azonnal hozzáálltak az ország romjaiból a magyar államot – a magyar hazát

21 Marich István Dávid (szolga-egyházi), val. belső titkos tanácsos és főispán, M. Tamás, udvari tanácsos Fehérmegye első alispánja és románfalvi Fehérváry Katalin fia, szül. 1777. dec. 30. Csóron (Egyes források szerint 1779-ben). Fejér megyében kezdte hivatalos pályáját 1795-ben, mint tiszteletbeli aljegyző és e megyénél mint aljegyző, főszolgabíró, másodalispán. 1813–1832. között már első alispán. Közben az 1805., 1825., 1830. és 1832. országgyűlésen, mint Fejér megye követe vett részt. A Sárvíz lecsapolásánál a királyi biztosság tagjává és a Sárvíz úgynevezett nádori csatorna társaság központi bizottmányának elnökéül választották és 1811-ben cs. kir. kamarássá nevezték ki. 1836-ban Liptó vármegyének főispáni helyettesévé nevezték ki, majd e méltóságtól saját kérelmére felmentették. 1837. márc. 31. Torna, 1841. szept. 16. Győr, 1845-ben pedig Veszprém vármegye főispániságával bízták meg és egyúttal val. belső titkos tanácsossá is kinevezték, azonban előre haladt kora miatt saját kérelme folytán e méltóságtól a király fölmentette. 1860. nov. 26. Szent István rend középkeresztjével tüntette ki az uralkodó. Fejér megyei birtokán élt és Székesfehérvárott 1866. márc. 27-én halt meg. Forrás: SZINNYEI

22 Erről és az új főispáni személyi javaslatról olvasható – KRIX-KRAX írói állnéven, valójában Matkovich Tivadar tollából – a Veszprémi Ellenőrben, amely 1906. október 07. és 1907. március 10. között a heti – XX. rész – tárcarovatban jelent meg.

23 BERZEVICZY 1922, 3. kötet, XIII. rész, Az októberi diplomától a februári pátensig 140. o.

24 BERZEVICZY 1922, 3. kötet, XIII. rész, Az októberi diplomától a februári pátensig 141. o.

megeremteni. A főispánokat miheztartás végett egy 20 pontból álló „utasítással” láttak el, melynek főbb pontjai:²⁵

- a vármegyék régi határait vissza kell állítani;
- a főispán szervezi a megyei bizottsággal egyetértésben a tisztikart;
- a megválasztott tisztviselők kötelesek az 1848 előtt szokásban volt esküt letenni;
- a főispán felterjeszti a tisztikar névsorát megerősítésre a Helytartó Tanácshoz;
- az új hivatalnokok az 1848 előtti fizetésüket kapják
- a vármegyei költségvetést hat hónap alatt el kell készíteni és az országgyűlés végleges döntéséig a főispán utalványára ideiglenesen a kincstár negyedévenként a megyei pénztárnoknak utalja;
- büntető, polgári és úrbéri törvényszékek szervezete megmarad;
- az új szolgabírák az esküdtekkel az általános polgári és büntető törvénykönyv szerint fognak eljárni;
- a szolgabírák fölött a felügyeleti és vezetési jog a főispánt illeti meg.

Az utasítás szövegét Vay és Mailáth készítette, tudatosan arra törekedve, hogy a hazai közvéleményt megnyugtassa. Ennek megfelelően több elemet is átvett a '48-as törvényekből, de semmi olyat, ami ellentétes lenne a császári diplomával. Szabad György értékelése szerint is ezért maradt ki az utasításokból a megyei hajdúk és huszárok kiállítására és a csendőrség megszüntetése.²⁶

Joggal fogalmazta írásában Donoszlovics Géza: *„Megnyíltak ismét a megye termei, melyekre azelőtt az absolutismus verte lakatját, felhangzott benne az édes magyar szó, melyet azelőtt bűn volt hangoztatni, visszaadatott a megyéknek az önkormányzati joga, mi azelőtt nem volt egyéb, kívülről az országra oktroyált²⁷ utasítások összegénél.”*²⁸

25 FINKEY 1861, IX-XI. o.

26 SZABAD 1967, 158. o.

27 ráerőszakolt

28 DONOSZLOVICS 1886, 67. o.

Honfibánat

*Körül a harc véres szeszélye
Viharzik óh hazám, határidon,
Féket szakasztott szenvedély dül
A föld rögén s a tengerárákon.
Múltak lefojtott bösz haragja
Tör át a hosszú kényszer rabvasán...
- Te ezt nem érted, ezt nem érzed,
- Jó éjszakát – hazám!*

*Volt, a miért egykor buzogtál:
A múlt dicsőségén táplált jövő.
Ellökted azt s emez lehervad,
Mint a talaját vesztett bércfenyő.
Önérzeted tüze kihamvadt,
Isten se gyűjtja meg többé talán;
Eszméd zavart, végperced itt van...
Jó éjszakát hazám!*

*Nem bántalak – a szemrehányás
Fájdalmasabb, hiszen fiad levék.
A végzeten meg kell nyugodnom...
Halálod elhatározá az ég.
De múltad úgy kívánta: végezd
Az életet véres dicső csatán,
S tanúd a történet legyen rá...
Jó éjszakát hazám!*

Beatus Ille.²⁹

29 Eötvös Károly: Honfibánat, Veszprém, 1866. augusztus 5., 46. o. Beatus Ille álnéven

ALKOTMÁNYOS MOZGALOM VESZPRÉM VÁRMEGYÉBEN

„Esküszöm az élő Istenre, Boldogságos Szűz Máriára, Istennek minden szentjeire, hogy alkotmányos törvényeinket szentül megtartom, törvényesen koronázandó királynak hű jobbágya, Veszprém megyének főispánja leszek, főispáni kötelességeimet szentül s híven teljesítendem, Isten engem úgy segéljen és annak minden szentjei.”³⁰ mondta főispáni eskü szövegében báró Fiáth Ferenc Veszprém Vármegye 1860. december 10-én kinevezett főispánja a megalakult Veszprém vármegyei Állandó Bizottmány 1860. december 20-i ülésén. De ne szaladjunk előre a történetben, kezdjük, de inkább folytassuk attól az időponttól, mikor az uralkodó kinevezte báró Vay

*eörményesi és karánsebesi br. Fiáth
Ferenc Veszprém vármegye főispánja
1885-ig. Forrás: LDM 69.3484*

Miklóst a kancellária vezetésére. Vaynak aránylag rövid idő alatt sikerült megszerveznie a kancelláriát, a Helytartó Tanácsot (elnöke 1860. november 1-től 1861. november 03-ig Mailáth György), valamint kinevezni a vármegyék élére a főispánokat. Különösen a főispánoknak volt nehéz dolga, hiszen nekik rövid idő alatt kellett működőképes megyei hivatali szervezet kialakítani olyan helyzetben, amikor a megyei mértékadó személyiségek jelentős száma és a „néptömegek” is kizárólag a ’48-as törvények alapján kívánták és voltak hajlandók a vármegyét „feléleszteni”. Nem történt ez másképpen Veszprém vármegyében sem. A megyegyűlést a már kinevezett főispán hívta össze az októberi diploma intézkedésének megfelelően, az 1848. évi 16. törvénycikk alapján. Meghívást kaptak az Állandó Bizottmánynak megalakítására személyenként a volt nemesi osztály, illetve a települések, községek képviselői. Igaz, az emigrációból hűségnyilatkozata árán hazatért gróf Eszterházy Pál – ellentétben a többséggel – a passzivitás további fenntartása mellett kardoskodott, hasonlóan néhány, más megyei birtokos nemessel.³¹ De Veszprém megye azon megyék közé tartozott, amelyik kizárta a bizottmány tagjai közül a zsidókat, amit Ihász Sándor nem-

30 FIÁTH 1878, 2. kötet, 214. o., VeML ÁB jkv, valamint LDM, Adattár, 1966. évi gyűjtő, 66.227

31 SZABAD 1967, 160. o.

csak az önkényuralom kiszolgálói iránt tanúsított engedékenységgel szembesített kárhozzátóan, hanem az 1848-iki alkotmányhoz ragaszkodás hangoztatásával is.³²

Zajos, kezdetben feszült, de végül eredményes volt a vármegye 11 év után tartott első közgyűlése. De minden más krónikásnál hitelesebb az érintett személy, báró Fiáth Ferenc kinevezett főispán beszámolója erről a sorsdöntő napról.

„Én átvettem Veszprém vármegye főispánságát (1860. dec. 10.) Rosos Istvánnak – ki a törvényes időkben első alispán volt, s Késmárky Józsefnek – ki szinte a törvényes időkben főjegyző volt – tanácsait kértem ki a létező aggasztó viszonyok közt. Ezeknek tanácsával éltem minden később előfordult válságos viszonyok közt is; s nem bántam meg soha.

December 22-re, 1860-ban összehívtam a megyei gyűlést; és lett belőle népvagy ösgyűlés. Bejött nem csak a nemesség, nem csak a honoratorok,³³ de mindenki, kinek bejönni tetszett vagy kit behoztak. A gyűlést megelőző este már pár ezer ember tódult a megyeházához.

Hunkár Sándor mint egyik főszónok; deklarálta is, hogy nem csak a diplomát nem fogadja el, de a főispánt sem; mert nincs bizalma személyéhez. Egy maga Rosos szólalt fel a kibékülés és személyem érdekében; és parálisálta³⁴ Hunkár szónoklatának hatását.

A főispánnak (nekem) macska-zenét terveztek. De ezt Rosos, Késmárky és több higgadt – az értelmiséghez tartozó barátjai megakadályozták azon érvvel győzván a többség irányában, hogy macskazenét rendezhetnek másnap is, ha a főispánt meghallgatták, és tudni fogják, hogy olyant mondott vagy akar, mi a macskazenét megérdemli.

Annyira fel volt izgatva a nép, hogy legmeghittebb barátim aggódtak nem csak méltóságom, de személyes biztonságom fölött is; s többen közülük arra kértek föl, hogy kinevezési okmányomat ne tegyem közzé, hanem a népgyűlésen mondjak le törvénytelen állásomról.

Nehéz napokat éltem s álmatlan éjjeleket virraszték; de nem csüggedtem. Lelkiismeretem sugallá, hogy becsületesen cselekszem, s kötelességérzetem, hogy ez áldozatot meg kell hoznom királyom és hazámnak, bármi szomorú kö-

32 SZABAD 1967, 177. o.

33 Honorácior: 1848 előtt olyan nem-nemes származású egyén, aki magasabb szellemi képzettséget szerzett s azután ügyvédi, orvosi, mérnöki v. tiszteletdíjjal (honoráriummal) díjazott más foglalkozást folytatott. Jogállásuk több tekintetben hasonló volt a nemesekéhez és több megye szavazati joggal is ruházta fel őket. Forrás: <http://hu.metapedia.org/wiki/Honor%C3%A1cior>

34 Paralisál: semlegesít, hatástalanít

vetkezménye legyen is reám nézve. Későn este Vurda Emánuel helybeli előkelő polgár jött hozzám, s nagyon kért, hogy ha már csak ugyan el vagyok határozva másnap a gyűlésre elmenni, s ott elnökölni: menjek előbb vele a polgári Casinoba, ott együtt van a veszprémi polgárság értelmisége, kik nem ugyan állásommal, de személyemmel rokonszenveznek. Beszéljek ezekhez, világosítsam fel őket a helyzetről és szándékomról; – és ő biztosan hiszi, hogy ha ezt teszem, másnap ezekkel legalább személyemet meg fogja védhetni a fellázított népdüh ellen. Elismertem s megköszöntem szándéka nemességét, de büszkeségem nem engedte, hogy tanácsát kövessem.

Egész éjjel nem bírtam aludni; megkísértettem megnyitó beszédemet elmondani – de erre nem voltam már képes. Idegzetem megtagadá szolgálatát.

December 22-én, 1860-ban 8 órakor átmentem a nagytemplomba, mely szállásomnak átellenében fekszik.³⁵ Misét hallgattam, felajánlottam családomat, személyemet s a haza ügyét az isteni gondviselésnek. Mise után nyugodtabbnak éreztem idegrendszeremet. Nem mertem ugyan reményleni, hogy győzni fogok, de el voltam határozva arra, hogy a reám váró sorssal férfiasan megküzdendek.

Kilenc órakor egyedül, csak egy megyei huszár kíséretében mentem a szomszédságba fekvő megyeházba.³⁶ A megye nagytermébe felérni, ellenséges indulatú néptömeg közt, nehéz feladat volt.

A terem ajtajánál találkoztam gróf Keglevich Béla és gróf Batthyány Elemérrel Batthyány Lajos volt miniszterelnök veje és fiával. Éreztem, hogy ezek kibékítési szándékomnak jogosult ellenei.

A mint nagy nehezen betolakodtam a kancelláriába, mely egyik felől a nagyterem előcsarnoka, utánam sietett egy „gensdarme”³⁷ tiszt, s azt kérde tőlem: mit parancsolok? „Nincs mit parancsolnom, de van egy kérésem önhöz, mely abból áll, hogy legényeivel együtt vonuljon szállásukra” – mondtam neki. Feleletem a fiatal tisztet megzavarta; egy darabig álmélkodva nézett felém, és ismét a roppantul zsúfolt teremre. Végre szalutált és távozott.

Nagy nehezen elértem az elnöki széket, leültem, a közönség néma kíváncsisággal fogadott. Vagy öt percig beszéltem megszakítás nélkül, ekkor hallottam először szórványosan felkiáltva „helyes”, „igaz”, „jól beszél”; visszanyertem

35 Szállása Bezerédy Miklós címzetes püspöknél volt, mivel a főispáni lakban akkor a korábban kinevezett veszprémi főnök, Pichler lakott.

36 A megyeháza ekkor a várban volt. A telket – amin a megyeháza épült és 1716-ig a veszprémi reformátusok temploma, iskolája is állt – Padányi Bíró Márton adományozta a vármegyének. A jelenlegi Vár utca 19. számú bírósági épület helyén a megyeházi építkezés 1754-ben kezdődött és 1763-ig tartott. A veszprémi iparosok által épített barokk stílusú házat, amely 120 évig szolgált a megye székházaként, Tietharth József tervezte és vezette az építkezést is. VARGA 2009, 533–534. o., illetve SOMFAI 1987 és SOMFAI 2013

37 Városi rendőr

lelkem egész ruganyosságát, következtek az „éljenek” mindig sűrűbben, beszédem közepén gróf Zichy Manó felállt, beszédemet e szavakkal szakítá félbe: „Kérem a megyei gyűlést engedje meg, hogy a gyűlés nevében a főispánt megöljem!” – felkelt, megölelt a nép helyeslése közt, a főispáni székkal a levegőbe kaptak Rosos és Késmárky hívei, és én beszédem másik felét mindig növekedő rokonszenv s folytonos éljenzések közt, a levegőben tartott elnöki székről mondtam el.”³⁸

Ha tanulmányozzuk a megyegyűlésen elmondott beszédet, világosan látható: Fiáth főispán is a '48-as törvényekre alapozva képzelte el a kiegyezést, ugyanakkor reálisan mérte fel az erőviszonyokat is. De előtte még történt más is, nevezetesen egy jegyzőkönyvön kívüli összejövétel.

A régi megyeháza épülete a várban. Forrás: Laczkó Dezső Múzeum, fotótár

Ugyan a forrás első, ún. előkészítő értekezletnek írja le, ami a már kinevezett Fiáth főispán elnöklet alatt 1860. december 10-én volt. A kancellária utasítását nem bevárva, néhány politikailag aktív egyén a maguk kezdeményezésre gyűltek össze. Ez alkalommal a főispán kijelentette: a megye újjászervezésének, a vármegye hivatali ügymenetének egyedüli irányadói az 1848-i évi törvények lesznek. Ekkor még úgy értékelte, hogy a közgyűlés összehívására nincs joga,

38 FIÁTH 1878, 2. kötet, 204–209 o. Sok megyében az első közgyűlés valóságos népünnepélyé változott. Zúgtak a harangok, Sátoraljaújhelyen 48 ágyúlövés is elhangzott, hullott a virágos, diadalkapun vonult be a főispán, vagy mint Veszprémben ősi szokás szerint háromszor felemelték a székfoglaló főispánt. Lásd: SZABAD 1967, 167. o.

kivéve akkor, ha arra a kancellária feljogosítja. Azonban főispánnak ezt a nyilatkozatát az értekezleten megjelentek nem engedték jegyzőkönyvbe venni. Végül az erőteljes nyomásnak engedve – a kancellária felhatalmazása nélkül – kénytelen volt december 22-re az Állandó Bizottmányi ülést összehívni.

De nézzük, miként látta a decemberi történéseket egy másik szemtanú, Karácson János, akit 1860-ban megyei állandó törvényszékhez bírónak választottak. Emlékei még az előzőben ismertetett, az előkészítő értekezlet előttié. Amikor a megye prominens személyei még csak keresik az utat. Ő így emlékszik a közgyűlést megelőző eseményekre a „Huszonöt év előtt” című írásában.³⁹

„A béke és a nyugalom idejében kellemes a visszaemlékezés a múlt eseményeire még akkor is, ha ezen múlt a nehéz idők közé tartozik is. Pedig az 1860. év még a nehéz idők közé tartozott.”

Megállapítja: az abszolutizmus már a végét járta. A kincstár kiürült, vesztett csaták tépázták meg Ausztria tekintélyét. A bürokrácia kifáradt, megújulásra képtelen volt. A másik oldalon – mármint Magyarországon – megújult a nemzeti irodalom, élénk egyleti tevékenység zajlott, pezsgő szellemi élet volt az országban. Nemzeti öltönyökben demonstráló egyének lepték el az utcákat. Mindenütt önrzlet, bizalom és bátorság mutatkozott. A nemzet felébredt.

Majd így folytatja:

„Megjelent az októberi diploma. Az idegen hivatalnokok összepakolták holmijaikat, s készültek vissza hazájukba, abban hagyott üzleteikhez, mert minden tekintélyük megszűnt. Pedig elég emberséges emberek váltak belőlük utóbb, s inkább azon voltak, hogy nekik hagyjanak békét, sem hogy ők bántottak volna valakit, és ez volt oka, hogy Veszprémben a közönség egy része éjjeli zenével tisztelte meg b. Pichlert, a megyei főnököt, a ki művelt és udvarias ember volt

A diploma megjelenése minden száját felnyitott. Mindenki vitatkozott, és politizált, nem csak bizalmas körben, hanem nyilvános helyeken is. Természetesen a legnagyobb garral és zajjal azok lármáztak, a kik a dolozhoz legkevesebbet értettek.

Decemberben Veszprém megye is tanácskozmányokat és gyűléseket tartott, és megnépesedett a székváros úgy, mint tán soha. A gyűlések és értekezletekkel paralelle természetesen bankettek, és fáklyásmenetek tartattak hazafias felköszöntésekkel és Rákóczy indulóval.

Nagyszerű jelenet volt az, midőn ismét együtt láttuk azokat, kik kitűnőségeink voltak, s kiket oly nagyon rég láttunk, fennen üdvözöltük mindegyiket, azután beállt a hazafias lelkesedés, és az alkotmányos lárma. Mindenki azt fejtegette, hogy az októberi diploma nem kielégítő, de azért alig akarta meghallgatni a másikat. Hatalmas egy sereg voltunk vezérlet és vezénylet nélkül.

39 Veszprém, 1885. május 17. 1. o.

Egyik banketten Kun Sándor az ősi alkotmányt fejtegette lelkes szavakkal, utána báró Fiáth Ferenc (még akkor nem volt főispán) emelte a poharat, s kellemes hangon, s éber előadásával így kezdte: Isten, midőn a világot teremtette, minden teremtménynek megadta azt, a mi annak boldogságához szükséges ... a madaraknak a levegőt, ... a halaknak a vizeket, ... az embernek a szabadságot, ... a beszédet óriási éljenzés követte, mivel a szónok azzal végezte, hogy e nemzetnek alkotmányos szabadságához joga van, azt a törvények biztosítják!

A Hunkárok, Szabadhegyiek, Csapó József, három Békássy s más jeleseink lelkesen igyekeztek hatalmas közvéleményt teremteni, és volt is közvélemény, de nem volt programja, hiányzott a mindent magában foglaló, a mindent kifejező jelszó, tehát még általánosabb lett mindenütt a lárma, az alkotmányos rendetlenség az elégedetlenség és a fejetlenség a véleményekben.

Vaszary Kolos
esztergomi érsek
Forrás: Vasárnapi Újság
1915. szept. 12.

A hazafias lelkesedést azonban a tetőpontra egy először látott, igénytelen külsejű, s halvány arcú szerzetes emelte. Ott volt az értekezleteken, a banketteken, és midőn felszólt, s midőn a felgyulladt arcában és hangjában a hazaszeretet szent lángja, midőn az ő kor nagyjait, hazánk legjelesebb fiait, a történet legfényesebb lapjait klasszikai szónoklat legszebb formájában, elragadó hévvel és a magyar nyelv ragyogó ékességével felidézte, e férfiú a közönség kedvence lett. Még sűrűbbek lettek a fáklyás zenék, melyeken többé e szerzetesnek nem lehetett hiányoznia, ott volt ő, mert ott kellett lennie, a tömérdek publikum vállain és fejein kellett ülnie, és egyik utcából a másikba így jutnia, még pedig napról napra, vagy is inkább éjjelről éjjelre. E férfiú, e szerzetes Vaszary Kolos⁴⁰ vala, pápai bencés tanár.

40 Vaszary Kolos Ferenc (Keszthely, 1832. febr. 12. – Balatonfüred, 1915. szept. 3.) bíbornok, hercegprímás, esztergomi érsek, az MTA igazgatósági tagja. Született 1832. febr. 12. Keszthelyen. Gimnáziumot szülővárosában végezte, majd 1847. szept. 15-én belépett a szent Benedek-rendbe. A teológiai tanulmányait Pannonhalmán folytatta és 1855. máj. 26-án szentelték fel. Tanár volt 1854–56. Komáromban, 1856–61. Pápán, 1861–69. Esztergomban, 1869–85. házfőnök és gimnáziumi igazgató Győrött. 1885. ápr. 28. pannonhalmi főapáttá, 1891. okt. 27. esztergomi érsekké és Magyarország hercegprímásává nevezték ki. 1894. febr. 18. az MTA igazgatósági tagjává választották. Mint esztergomi érsek sokat tett egyházmegegye tanügyének fejlesztése terén: újjászervezte a tanfelügyelői hivatalt, Esztergomban óvónőképző-intézetet alapított, rendezte és emelte az érseki tanítóképző-intézeti tanárok fizetését stb. Több alapítványt hozott létre, így a katolikus tanítók árva- és menedékházára 10 000 forintos, Keszthely szülővárosa szegényei számára 100 000 koronás, a keszthelyi főgimnáziumi tanulók részére pedig 50 000 koronás adománnyal. Balatonfüreden érte a halál 1915. szept. 3-án. Forrás: SZINNYEI

Miközben így küzdöttünk, gróf Esterházy Pál, magas állásánál, s nagy érdemei, s főképp határozott jelleménél fogva általánosan elismert vezér lett; a ki parlamenti modorban előadott szép beszédeiben hatalmasan fejtegette, hogy mivel az októberi diploma a nemzetre nézve nem kielégítő, s így el sem fogadható, tehát a megye ne lépjen ki passzív állásából. A gróf beszédeit közlekedés kísérte, de még a jelszó, a valódi program nem volt kimondva.

Rosos István emelkedett fel – gondolkodva, mintha magával számot vetne – ő régi vezére volt a megyének, régi kedvence, egy kissé megviselték az évek, de még teljes erejében volt, s hangjának teljes erejét bírta.

Ünnepi csendben hallgatta meg a közönség, midőn beszédében oda jutott: mondjuk ki uraim, hogy követeljük törvényeink megtartását, és összes állami jogainkat, mondjuk ki uraim, hogy: 1848!

Óriási éljenzés, szünni nem akaró helyeslés követte szónoklatait.

Ki volt mondva a jelszó, a program, melyet Veszprém megye 1860-ban magáévá tett! És azután nyugodtabb hangulatban beszéltünk az októberi diplomáról, ámbár az alkotmányos lárma nem szűnt meg, a fáklyásmenetek még sűrűbbek és a szerzetes szónoklatai még lelkesítőbbek lettek.

Meggyőződésem, hogy az előbbi visszaemlékezésben felsorolt személyeknek is volt köszönhető, hogy Veszprém megyében szélsőségektől mentesen zajlottak le a „kis forradalom” eseményei. Ehhez kellett Fiáth főispán minden áron való törvénytisztelete, lojalitása, ugyanakkor ragaszkodása a nemzeti szabadsághoz. Kellett a megyei nagytekintélyű személyek, mint Hunkár és Rosos’48-as elkötelezettsége és kellett Eszterházy Pál radikalizmusa. Mindezek elegye biztosította a békés, ugyanakkor hatékony átmenetet. De kellett a – az akkori – szürke eminenciások is, kiemelve Vaszary Kolos személyét, aki – és ez ismét meggyőződésemé vált – mintegy katalizátor szerepét töltötte be a kezdeti megyei eseményekben.

1860. december 22.

A közgyűlés igazi népünnepélyé változott.⁴¹ A megyeháza nagyterme kicsinek bizonyult a résztvevők elhelyezésére. A tanácskozást többször szakította félbe a kiszorult nagy tömeg kiáltozása: „Egyharmad ne határozzon odabent a kinn maradt kétharmad nélkül!” Végül a választást úgy bonyolították le, hogy a

41 A népünnepélyt még a cudar időjárás sem tudta gátolni, sem megakadályozni. Erős, viharos széllelkésekkel intenzíven havazott, a hónap egyik leghidegebb napja volt. KOVÁCS 2010, 201. o.

gyűlésterem két ajtajából kikiáltók adták tovább a javasoltak neveit.⁴² A főispán beszédében – amivel megnyerte az ingadozókat és többé-kevésbé lecsillapította a radikálisokat – hitet tett a '48-as törvények mellett, de egyúttal hűségét is hangsúlyozta a még meg nem koronázott királyhoz is.

A régi vármegyeháza bejárata a Vár utcában 1900 és 1902 között. Forrás: Balogh Gyula képlapgyűjteményéből. Lábjegyzetbe: bővebben lásd SomfaiB.

Beszéde kezdetén Fiáth főispán jelzi, hogy az Állandó Bizottmány összehívására nem az uralkodó akarata szerinti időpontban és formában, mint inkább közkívánatra hívta össze, egyúttal ismét megerősítve a '48-as törvények elsőbbségét: „Az 1848. törvények meghatározták e gyűlés teendőit, mielőtt azonban a mai nap feladatának megoldásához fognánk, teljesítsük egy szent kötelességünket, nyilvánítsuk, hogy Veszprém megye közönsége az 1848-ki törvényeket ép oly szenteknek s sérthetetleneknek ismeri, mint bármelyik sarkalatos alkotmányos törvényünket; nyilvánítsuk azok megnyugtására, kik csak az 1848-iki törvények által vétettek a magyar alkotmány sáncaiba, hogy az nem csak Veszprém megyének nyilvánítása, de az egész ország nézete; – nyilvánítsuk, hogy 1848-ik évben a nemesség kiváltságairól önkényt s örömmel mondott le, testvéries szeretetből, Magyarország összes népei javára, s pedig örökre: így a dézsma, robot, papi tized, örökre de örökre megszűnt; kérjük meg azokat, kik e megye helységeit

42 SZABAD 1967, 171. o., KissG, 16. o.

képviselik a mai közgyűlésben, hogy ezt tudassák azokkal is, kik e székhelyen mai nap meg nem jelenhettek, vagy a tanácskozási terembe be nem fértek."⁴³

Letett esküje után világossá teszi főispáni hivatalának alapelveit: minden törvényes és igazságos tettet támogat, ellenben a törvényteleniséget, igazságtalanságot üldözni fogja. De elfogadja a többség akarátát, ha az a törvényi előírásoknak megfelel. Az itt hangoztatott elveit egész főispáni működése alatt betartotta és betartatta.

A „levegőben megtartott beszédnek” nagy visszhangja volt a vármegyében. Joggal jegyezte meg emlékiratában Fiáth Ferenc, hogy Veszprém vármegyét a kibékülés és kiegyezés eszméjének, barátai segítségével megnyerte. A megye kompromisszumot tudott kötni: hú maradt az 1848/49-es eszmékhez, de összhangba tudta hozni „*hazafüüi kötelmét, a trónhoz való öröklött hűség*”-ét.

Elolvasva, tanulmányozva a beszédet, számomra nyilvánvalóvá vált, hogy minden, a megye életét szabályozó intézkedések megtételének, a közelgő országgyűlésen a megyei követeknek szóló utasítások alapja a '48-as törvények lesznek. De ez olvasható ki az Állandó Bizottmány jegyzőkönyvéből⁴⁴ is. És még egy mozzanat, amely máshol nem igen szerepelt: Fiáth Ferenc a „koronázandó” királynak fogadott hűséget.

A főispáni megnyitó beszédben felsorolt alkotmányos elveket alapul véve, a megjelentek olyan alapelveket határoztak meg, melyeket a megyei hatóságnak munkájuk során be kell tartani. Ezek az alapelvek a már korábban ismertetett és elidegeníthetetlen önkormányzati jogokból ered, illetve amit az 1848-i évi törvények által ideiglenesen reá ruházott. Úgy ítéltek meg, hogy mindennek alapja csak a törvényesen megkoronázott király által szentesített törvények lehetnek. Alkotmányos alapnak a megyei közgyűlés az 1848-as összes törvényt tekinti, melyből – megítélésük szerint – minden intézkedésnek erednie kell, attól eltérni nem lehet és nem fog.

Ezek után nem meglepő, ha az egybegyűltek szerint az Állandó Bizottmány tagjainak választása csak az 1848-i évi 16. törvénycikk értelmében történhet, ami egyébként egyedüli tárgyát képezte ennek a közgyűlésnek. Azonban mielőtt az egybegyűlt megyei közönség az Állandó Bizottmányi

43 FIÁTH 1878, 2. kötet, 209–215, LDM Adattár, 1966. évi gyűjtő, 66.227, illetve VeML ÁB jkv. „*Méltóságos b. Fiáth Ferenc főispán úrnak nemes Veszprém megye részéről 1860-ik évi december hó 22-én tartott közgyűlést megnyitó-beszéde.*” A beszédet a kinyomtatott példányból idéztem. Egyébként a főispáni eskü szövege nem volt egységes. Majd minden megye főispánja más-más szöveget mondott. Ki a kancellária által megküldött szöveget, ki a Szemere belügyminiszter 1848. április 20-i rendeletével életbe léptetett esküszöveget mondta, ki egyáltalán nem mondott. Lásd: SZABAD 1967, 168. o. Az eskü szövegét lásd az 3. számú mellékletben.

44 VeML ÁB jkv

tagok választásához kezdett volna, a tisztválasztásig egy ideiglenes tisztikar választottak. Az egyhangú döntés eredményeként első alispánnak Rosos Istvánt,⁴⁵ szolgabírónak Hunkár Sándort, esküdtnak Kenessey Jánost, tisztügyésznek Gál Lajost⁴⁶ és jegyzőnek Kun Sándort választották. Ezután sor került a megyei Állandó Bizottmány tagjainak választására is.⁴⁷ A létszám – a mai fogalmakkal élve – igen nagy volt. Összesen 800 fő alkotta az Állandó Bizottmányt, kiből 76 fő Veszprémből, 74 fő Pápáról érkezett.⁴⁸ Nem előreszaladva a történések folyamában, a megye hivatalaiba vezető tisztségek betöltésére a korábban is dolgozott, 1848 előtti tisztviselőket választottak. Mindez – vagyis a választás, a hivatali szervezet kialakítása, a megyei önkormányzat működtetésének mindenoldalú biztosítása, illetve munkája – a következőkben kiderül. Ennek érdekében ismerkedjünk meg – alapul véve az 1860/61. évi Állandó Bizottmányi jegyzőkönyvet – ennek a 12 hónapnak eseményeivel.

Előtte egy kis statisztika. Az Állandó Bizottmány 1860-ban 3 ülést tartott, ahol minden esetben Fiáth Ferenc elnökölt. 1861-ben a november 5-i alispáni intézkedés kiadásáig 12 rendes és 1 rendkívüli ülést tartottak. Fiáth Ferenc az április 2-án megnyíló országgyűlésen vett részt, illetve májusban megbetegedett és orvosa tanácsára Karlsbadba ment magát gyógyítani. Így az elnöki teendőket 8 alkalommal a már véglegesen megválasztott új első alispán, Kun Sándor látta el. Az ülések helyszíne egy kivételével – amikor Pápán tartották – minden esetben a vármegye épületében volt.

Ezek után – ha csak röviden is – ismerkedjünk meg ennek a 13 ülésnek a tartalmával. Ennek a rövid időszaknak az anyaga egy kötetet tesz ki, benne olvasható a kezdeti lelkesedés adta tenni akarás, annak kimondása, hogy minden döntés alapja csakis a '48-as törvények lehetnek. Olvasható a megyék leiratai, melyhez kéri a társ-vármegyék támogatását, majd olvasható annak az alispáni intézkedésnek a teljes szövege, amely rendelkezik a vármegye ira-

45 Rosos Istvánról lásd a „A közösség emlékezetébe” című fejezetben

46 Gál Lajos, alsóeőrsi és vámosi. Született 1818-ban. Köz- és váltóügyvéd, illetve uradalmi ügyész. Meghalt Veszprémben, 73 éves korában 1891. június 26-án. Forrás: PIM

47 A jegyzőkönyvben nem olvasható, viszont az 1861-ben megjelent Dr. Finkey József kiadványában szerepel: „... a pápavidéki köznemesség kijelenté, hogy nem akar élni a 48-ki törvények által részére fenntartott személyes megjelenési joggal, hanem hasonlóan a többi községekhez, szintén csak a képviselői által jelenik meg.” FINKEY 1861, 139. o., illetve SZABAD 1967, 170. o. Ebben azt írja, nem ismer példát arra, hogy a részvételi jogról maga mondott volna le egy nemesi község.

48 Az állandó bizottmány névjegyzéke megtalálható: LDM adattár 66.226 szám alatt. A névjegyzék tartalmazza a vármegye korabeli ismert, meghatározó személyeit, olvasható a 4. számú mellékleten

tanyagáról, pecsétjéről – a vármegye termék bezárásáról. De nézzük mind-
ezt napról-napra.

Az alakuló ülésről már szóltam. Bemutattam a főispán beszédét, mellyel „megnyerte” magának az Állandó Bizottmány alakuló ülésén megjelenteket. Továbbiakban a főispáni megnyitó beszédben felsorolt alkotmányos elveket alapul véve, a jelenlévő megyei közönség meghatározta azokat az alapelveket, melyeket a megválasztandó megyei Állandó Bizottmánynak követni kell. Mindezeket azon elidegeníthetetlen jogánál és ezzel kapcsolatban álló kötelességénél fogva, mely a korábban követett (és bemutatott) önkormányzati jogok természetéből ered. Meghatározta azon alapelveket is, melyeket a megyei hatóságnak kötelessége lesz betartani, és amelyek – a jelenlévők értelmezésében – az 1848-i évi törvények ideiglenesen reá ruházott. Ezek:

- A törvényes működés alapja az országgyűlés által alkotott és a törvényesen megkoronázott király által szentesített törvények
- alkotmányos alapnak tekinti a korábbi, „... a százados gyakorlat által is hatályt nyert ősrégi, különösen pedig az 1848-i évi összes törvényeket”
- a megye közönsége csak úgy vállalhat felelősséget, ha ragaszkodik ezekhez a törvényekhez, egyben kinyilvánítja, hogy attól sem eltérni, sem túlszárnyalni nem fogja.

Az Állandó Bizottmány tagjainak választása előtt még Szabó Imre felsőiskázi esperes mondott köszöntő beszédet, melyben megerősítette a '48-as törvényekhez való ragaszkodást.

1860. december 27.

Nem egész egy hét múlva tartották a következő ülést, ami előtt – mai szóhasználatával éve – „ügyrendi” kérdésekben döntöttek. A megyében óriási volt az érdeklődés, a megyeháza termék befogadóképességét meghaladóan próbáltak bejutni a gyűlésre. Ez viszont már gátolta az összejövetelek eredményességét. Így elhatározták, hogy minden bizottmányi tag részére külön igazolványt fognak nyomtatni, rajta a felírással: „MEGYEI ÁLLANDÓ BIZOTTMÁNYI TAG”. Azon felül minden bizottmányi gyűlés alkalmával ajtónállók fognak felügyelni a rendre, hogy a nem bizottmányi tagok az ülés megkezdése előtt ne foglalják el a termet.

Hunkár Antal igazolványa. Forrás: VeML XIII. 9. Hunkár család iratai

Ezen az ülésen először arról döntöttek, hogy az Állandó Bizottmány a megyei tisztviselői kar megalakításánál is a régi törvényes gyakorlathoz ragaszkodik, vagyis – szöveg a határozat – a megyei tisztviselőket ez alkalommal is az 1848-i évi összetétel és létszám szerint fogja megválasztani.

A következő a megye közbiztonsága megszervezéséről, a „közbátorság fenntartása haladék nélküli intézkedéséről” szöveg. A másodalispán elnökletével alakult bizottság⁴⁹ feladata lett, hogy intézkedjenek a megyei katonaság, a hajdúk és a pandúrok 1848-i évi állományával és felszereléssel megegyező azonnali megszervezésre, ezzel együtt intézkedjenek a közbiztonság fenntartásához szükséges rendszabályokról is. Minderről az 1861. január 14-én tartandó bizottmányi ülésen kellett jelentést tenni.

Rendkívül fontosnak tartotta az újjáalakult Állandó Bizottmány a törvénykezés átvételét. Úgy értékelték, hogy a megye újraszervezésénél mindazon területet, amely az önkormányzati jogainak fogalma szerint hatósági köréhez tartozik, azonnal visszavegye. Az ügy fontosságára való tekintettel az első alispán vezetésével egy testületet⁵⁰ állítottak fel, amelynek feladata volt, hogy készít-

49 A bizottság tagjai voltak: Bezerédy Kristóf, Koller Ignác, Hunkár Sándor, Vermes Illés, Huszár Pongrácz, Tamassa Pál főszámvevő, jegyző Körössy Lajos. VeML ÁB jkv

50 A testület tagjai voltak: Pap János, Kenessey Antal, Szabadhegyi Antal, Csapó József, Tóth Lajos, Kolossváry József, Gaál Lajos, Dajcs Dénes, Nagy Ignác, Martonfalvi Elek, Hunkár Mihály, Véghely Imre, Acsádi Sándor, Matkovics Tivadar, Ferencz János, Márton Antal, Galamb József, Szabó Pál, Kenessey Károly, Szabó Antal, Karácson János, Kun Sándor és a jegyző Késmárky József. VeML ÁB jkv, 16. o.

senek egy javaslatot az Állandó Bizottmánynak. Ebben térjenek ki arra, hogy milyen formában és módon célszerű „a törvénykezési ügyeknek az alkotmányellenes rendszer hivatalnokaitól a törvények alapján alakítandó törvényszékek és törvénykezési tisztviselőkhöz leendő által tételén”, vagyis megtalálni azt a legoptimálisabb elvet, hogy „se a visszaállított alkotmányos elvek csorbulást, se a pörlekedő felek érdekei kárt, vagy káros hátramaradást ne szenvedjenek.”⁵¹

A megyék összezártak – vagyis egységesen léptek fel jogaik és érdekeik védelmében. Ezért az adott megyegyűlésen hozott, és a megyék jogállására, a törvénykezésre, egyáltalán: a megyék önrendelkezésére vonatkozó elképzelésüket megküldték egymásnak, egyben kérve a támogatást. Ezen a gyűlésen tárgyalták – többek között – Pest, Pilis, és Solt törvényesen egyesült megyék 1860. december 12-i, Vay Miklós kinevezett miniszterelnöknek megküldött javaslatukat:

- 1) Az Országgyűlést a lehető legrövidebb időn belül az 1848. évi IV. és V. törvénycikkek alapján hívják össze.
- 2) A sajtó az 1848. évi VIII. törvénycikk „korlátai közt szabaddá tétessék”.
- 3) A törvénytelennek minősített adók beszedését, az újoncozást az Országgyűlés rendelkezéséig függeszték fel.
- 4) Minden, 1849 óta életbe léptetett díj- és adózási nemek szedését az Országgyűlés döntéséig meg kell szüntetni.
- 5) A parlamenti felhatalmazás nélkül (oktrojált) törvények alapján indított pereket fel kell függeszteni az új Országgyűlés döntéséig, ezzel együtt a megyékre tartozó ügyeket pedig azonnal át kell adni az újjáalakult megyéknek.

Veszprém Megye Állandó Bizottmánya rendkívül nagyra értékelte az átiratot, megjegyezve, hogy az első volt a hosszú tiltás után, amikor a megye közönsége gyakorolta alkotmányos jogát. Nem késlekedtek azonnal kinyilvánítani, hogy Veszprém megye is „kényszerűségből félbeszakadt alkotmányos életünk folytatásának alapjául a már a megye által is kimondott szilárd elhatározás és meggyőződés szerint – a haza szebb jövőjét egyedül biztosító 1848. évi törvények jelelik ki.”⁵²

Hasonló szellemű átiratot küldött Borsod vármegye is, amire a vármegye ünnepélyesen megerősíti: „... az 1848. évi III. törvénycikket, melynek értelmében őfelsége a végrehajtó hatalmat csak független magyar minisztérium által gyakorolhatja, s bármely rendeletei és kinevezései csak úgy bírnak törvényszerű érvényességgel, ha a Budapesten székelő miniszterek egyike által aláírat-

51 Uo.

52 VeML ÁB jkv

nak... ”⁵³ Kinyilvánítja továbbá, hogy az ország alaptörvényeivel ellenkező Udvari Kancelláriát és a Helytartó Tanácsot nem ismeri el. Egyúttal felajánlja teljes együttműködését és segítségét a kinevezett miniszterelnöknek, Vay Miklósnak, egyben kérve, hogy az ország állapotát minél előbb, minél biztosabban, minél épebben az 1848-as törvények jogaiba állítsa vissza.

Hunkár Antal volt főispán
Forrás: Vasárnapi Újság,
1863. okt. 18.

Majd következett egy olyan mozzanat, amelyre méltán lehetett büszke Veszprém Vármegye Állandó Bizottmányának minden tagja: köszönet Hunkár Antalnak.⁵⁴ De idézzük a jegyzőkönyvből:

„A hazafiúi lelkesülés, mely az önkény uralma alatt tizenegy évi hallgatásra volt kárhozthatva, nem maradhat némán akkor, midőn az alkotmányos hazának egén feltűnő hajnal derűjében, a szabad szólásra vert rabbilincsek földre hullanak, s a hazájukhoz hű polgárnak – ha már előbb az egyesített erők segedelmével gondoskodott azon biztos eszközökről, melyek az újjáalakulandó honnak üdvét meghozandják – egyik nemes kötelessége semeit részvétellel fordítani a haza

és szabadság vértanúira, kiknek ha nem engedtetett is meg a szenvedés borús napjaiban megenyhíteni fájdalmaikat, legalább a hazafiúi tisztelet elismerés és soha el nem enyésző nagyrabecsülés virágaiból fonnai hazafiúi érdemeiknek koszorút, melyet az idők romboló viharai elhervasztani soha nem fognak, s mely polgártársaik elismerő szívében örökre virulni fog, ha bár a mostoha politikai viszonyok által fölébe vont setét fellegek miatt látni nem lehet, s mutatni nem szabad.

Ilyen hazafiúi érdemet, hasonló vértanúját a hazafiúságnak találja a megye HUNKÁR ANTAL úrban, ki a megyének 1848-ban közszeretettel részesült törvényes főispánja volt. Kinek fájdalomkönyveit, melyeket az enyészetre kárhozthatott alkotmányosság és nemzetiség kétes jövője tizenegy év előtt szemében fakasztott; s ki hazaszeretetének a börtön szomorú falai közt találta fel keserű jutalmát, bizonyára a nemzetnek megújult reményeiben az öröm könnyei váltották fel.

Az állandó bizottmány, ha nem volt hatalmában letörölni a múltnak bánat könnyeit, forrón óhajtja, hogy ezen örömkönnyekek sokáig ragyogjanak, polgá-

53 VeML ÁB jkv

54 Hunkár Antalról lásd „A közösség emlékezetébe” című fejezetben

ri erényeinek jutalmául pedig a megyének iránta nyilvánult osztatlan tisztelete jegyzőkönyvileg megörökítve legyen."⁵⁵

Az újjáalakult megyének szervezete és újra választott tisztségviselői lettek, ezáltal működési költségei is keletkeztek. Leszögezte az Állandó Bizottmány, hogy a tisztviselők fizetését az 1848-ban megállapítottal megegyezően tervezni meghatározni. Ehhez azonban várja a felelős magyar minisztérium jóváhagyását, illetve a költségvetés, valamint az adók kivetésének és arányának meghatározását.⁵⁶

1860. december 29.

Az ülés a december 27-i összejövetel folytatása volt. Természetesen ezen is gyakorlatilag teljes létszámban jelentek meg a tagok, hiszen ezen az ülésen választották meg a vármegye tisztségviselőit. Fiáth főispán bevezetőjében kérte a jelenlévőket a higgadtságra és az egyetértésre. Első alispánnak csak Rosos Istvánt jelölték, akit a bizottság egyhangúlag „*közlelkedéssel és szűnni nem akaró éljenzéssel elfogadtatott.*” Rosos István ugyan a jelölést és az első alispáni tisztséget elfogadta, azzal a kikötéssel, hogy csak 1861. március 28-ig viseli e tisztséget, valamint illetményét teljes egészében felajánlja egy későbbi, a bizottmány által kijelölt jótékonyági alap javára.⁵⁷

Másodalispánnak a főispán Hunkár Sándort és Nagy Ignácot jelölte, de mindketten visszaléptek a jelöléstől, így – közfelkiáltással – Kun Sándort választották meg e tisztségre. A további tisztségviselők:

- főjegyző: Késmárky József;
- aljegyző: Csepely Sándor, Kőrössy Lajos;
- főügyész: Vid Károly;⁵⁸
- alügyész: Szabó Pál, Kovács Lajos;⁵⁹
- főszámvevő: Rosos Károly;⁶⁰
- alszámvevő: Udvardy József;

55 VeML ÁB jkv, 10. pont

56 A javadalmazások, az adók kivetésének módjaira javaslatot várt az Állandó Bizottmány egy, az általa alapított bizottságtól is. Ennek tagjai voltak: Rosos István első alispán (elnök), Pap János, Bocskay Ignác, Szabadhegyi Antal, Ányos István, Kolossváry József, Tamassa Pál, Kun Sándor (jegyző)

57 Erről később még szó lesz, hiszen ezzel az eseménnyel is kapcsolódik mondandóm a Honvédegylethez.

58 Főügyészi jelöltek voltak: Karácson János, Vid Károly, vidi Barcza István.

59 Alügyészi jelöltek voltak: Szakonyi Sándor, Szabó Antal, Somody József, Kovács Lajos, Miklós Dániel, Szentés István, Szabó Pál.

60 Főszámvevői jelöltek voltak: Tamassa Pál, Eier Mihály, Rosos Károly.

- házi főpénztárnokok: Pap Ferenc, hadi főpénztárnok: Fülöp József;⁶¹
- alpénztárnokok Veszprémben Kenessey Lajos, Pápán vathy Kovács Elek;
- levéltárnok: Véghely Imre⁶², lajstromozónak Ács Rudolfot választották;
- megyei mérnöki hivatal vezetője: Veszprémben Márton József, Pápán Saáry Elek;⁶³
- megyei főorvos: Veszprémben Makara György, Pápán Dominigg Gáspár;⁶⁴
- járásbeli sebészeknek megválasztották: Veszprémbe Cholnoky Ferencet, Pápára Burghard Lajost, Devecserbe Pupos Károlyt, Csesznekre Baumann Józsefet.

A tisztségviselők megválasztása után határoztak a járási főbírói hivatalok vezetőiről, az esküdti hivatal tagjairól, továbbá különböző tiszteletbeli megbízásokról az arra érdemes Állandó Bizottmányi tagok közül.⁶⁵

A megyei tisztikar megválasztása után a megválasztottak esküt tettek. Ez alól Rosos Istvánt mentesítették, miután ő már 1848-ban letette a fogadalmat és azt folytonosnak tekintették. A többi megválasztott tisztviselő az esküt letette, amit jegyzőkönyvbe foglaltak. Erre a napra már csak egy fontos aktus maradt. A jegyzőkönyv 1860. évi utolsó bejegyzése szerint: „*Főispán úr Ő Méltósága a megyének 11 éves viszontagságok után is sértetlenül maradt pecsétjét azon kifejezés mellett, mikép az soha hívebb kezekbe nem adódhatnék, első alispán úrnak átnyújtván az ülést feloszlatta.*”⁶⁶

Miként is lehet értékelni a Veszprém megyében történeteket az 1860. október 20-tól következő két hónapot? Mindenek előtt érzéklni lehetett a '48-as törvények, eszmék melletti határozott kiállást. Legyen szó akár a törvényekről, a tisztikar felépítéséről, választásáról, a jogkörök visszaállításáról.

Szabad György a már idézett művében ismertette a megyék álláspontját, hitvallását, esetleges határozottságukat az újjászervezés, a megye működésének megszervezésében. A tett intézkedések és a bizottmányi határozatok ismeretében nagy biztonsággal kimondható: Veszprém megye az egyik legradikálisabb változást követelők egyike volt, illetve azok közé tartozott. Azonban mindenképp ki kell emelni Fiáth főispán kiváló politikai érzékét is: Kiállt a '48-as

61 Főpénztárnoki jelöltek voltak: Pap Ferenc, Fülöp József, Kenessey Lajos.

62 Jelölt volt még: Kőrössy Imre.

63 Jelöltek voltak: Márton József, Saáry Elek, Stetina Vince, Pál Dénes, Somody Lajos, Bóday József.

64 Jelöltek voltak: Röck János, Butay József, Dominigg Gáspár, Veninger György, Makara György

65 Például tiszteletbeli jegyzőnek nevezték ki Kopácsy Viktort, Bezerédy Ödönt, tiszteletbeli esküdtnek Koller Kálmánt, Kenessey Tivadart.

66 VeML ÁB jky, 27. o.

eszmék mellett (az életrajzi leírásából jól látható, hogy ezt nem csak taktikai megfontolásból tette), ugyanakkor jó érzékkel tompította az esetleges elszabaduló, ellenőrizetlen radikalizmust, nem engedte elszabadulni az indulatokat. Számomra egyértelmű, hogy a változás mellé állt, de egyben igyekezett az ősi jogszabályokra támaszkodni, azok keretei között mozogni. A december 20-i Állandó Bizottmányi gyűlésen elmondott beszéde is erről tanúskodik, vagyis:

- a főispáni utasításoknak megfelelően kötelessége a közgyűlést összehívni, megalakítani az Állandó Bizottmányt: ezt kinyilvánította;
- az értekezlet „kijelentve magányos jellegét”, vagyis a döntést saját kezébe vette és a bizottmányi gyűlés összehívását a ’48-as törvények alapján tette meg;
- a beszédében azonban kijelentette (egyben csökkentve ezzel a radikalizálódást): a ’48-as törvények csak egy a sorban, a szentnek és sérthetetlennek tekintett bármely sarkalatos törvények sorában.

1861. január 21.

Az év első ülését Fiáth Ferenc főispán vezette a tisztí kar és több bizottmányi tag jelenlétében.⁶⁷ Az ülésen a főjegyző ismertette Ferenc József 1861. január 16-i leiratát, melyben – hivatkozva az Októberi Diplomára – közli: a megyének minden olyan rendelete, intézkedése, amely ellentétes a diploma „szellemiségével”, érvénytelenek, bevezetésüket minden eszközzel meg fogja akadályozni. Egyben biztosítja a megyéket, hogy az április 2-ra összehívott országgyűlésen az ország „... *ősi alkotmánya a nemzetnek eredeti épségben vissza fog adatni.*”⁶⁸ A határozat nem késett. A bizottmány megbízta a főjegyzőt, hogy készítse el egy feliratot, melynek átnézésre egy választmányt⁶⁹ hozott létre az első alispán vezetésével, és egyben elrendelte annak – pártolás végett – a megyék közötti köröztetését.

Majd ezután következett egy, jelen írás témájához igazodó tárgysorozat: határozat a Honvédegyeletről. Erről a következő fejezetek egyikében részletesen szólok, most csak az időpontra hívnám fel az olvasó figyelmét: 1861. január 21. Veszprém Vármegye Állandó Bizottmánya az országban is az elsők között határozott a haza védelmében sérelmet szenvedett megyei honvédek sorsa köny-

67 A jegyzőkönyvben név szerint felsorolták: Rosos István első alispán, Kun Sándor második alispán, Koroncz László, gróf Eszterházy Pál, gróf Zichy Manó, gróf Festetich Ágoston, Pap János, Kopácsy József, Kenessey Antal, Csapó József, Bocskay Ignác, Nagy Ignác, Hunkár Sándor, Szabadhegyi Antal, Ányos István, Koller Ignác, Kolossváry József, Békásy Lajos.

68 VeML ÁB jkv, 29. o.

69 A választmány tagjai voltak: gróf Eszterházy Pál, gróf Zichy Manó, Pap János, Csapó József, Hunkár Sándor, Bocskai Ignác, Rosos István 1. és Kun Sándor 2. alispán.

nyítésére szolgáló szervezetről, a személyek összeírásáról.⁷⁰ Ezt a tényt annál is inkább fontosnak vélem megerősíteni, mert ezidáig úgy szerepelt: Veszprémben csak 1867-ben alakult megye a Honvédegylet. Mint látható, jóval korábban és majd mint olvasható: eredményesen és igen határozott programmal.

E két fontos napirendi pont után már csak a szokás szerinti maradt: a hús ár szabályozása.

1861. január 22.

A gyűlés nem az előző napi folytatásának tekinthető, hiszen ekkor az előző napi jegyzőkönyvet is hitelesítették, ami nem folytatásra, mint inkább új megkezdésére utal. Az ülést ekkor is Fiáth Ferenc főispán vezette.

Ezen a gyűlésen bemutatták a feliratot, azt változtatás nélkül elfogadták, szövegét megküldték a többi megyének, illetve kinyomtatva átadták a bizottmányi tagoknak. Ezután a többi megye által megküldött – szám szerint 14 megyétől érkezett – feliratokat olvasták fel, illetve vették tudomásul, megjegyezve: az 1848-as törvények szabta határain túl Veszprém megye sem lép, az idézett törvényeket – ti.: az 1848-i – életbeléptetésére törekvőket támogatja.

Megismerve a feliratokat, a törvényhatóságok egy része nem riadt vissza attól sem, hogy – akár nyílt célzással is – Ferenc József ingatag trónjára utaljon. A királyi címet a megyék jelentős része megtagadta, csak az uralkodóház tagjának, illetve a császárnak kijáró fordulattal élt.⁷¹ Veszprém megye felirata sem nélkülözte a különleges utalásokat. Ugyan a kor szellemének megfelelően dagályos stílusban fogalmazott, mégis az irat világosan és egyértelműen: az októberi diploma tartalma keserűséggel töltötte el a megye közönségét. Ezt emellett nem tekintették másnak, mint egy iránymutatásnak, ami az ősi alkotmány visszaállításához vezethet majd. A megbékélés, a kiegyezés csak a '48-as törvényeken alapulhat, melyeket minden megye magáénak vall, így a békés átalakulás egyedüli záloga. Ha burkoltan is, de a feliratban kitértek az 1848/49-es szabadságharc kirobbanásának körülményeire is: „*De öntudatunk akkor is tiszta s nyugodt volt a fölött, hogy a tévútra, mely a nemzetet a tör-*

70 Az osztrák hatóságoknak különösen szemet szúrtak az 1848–49-i honvédek segélyezésére alakult honvédegyletek, melyek – például Veszprémben is – rövid idő alatt tekintélyes tőkét gyűjtöttek össze közadakozásokból. A rendőrminiszter ezekben forradalmi szervezetet látott, mert azt hitte, hogy a volt honvédeket nem segélyezés, hanem majdani fegyver felkészés céljából tartják nyilván, ezért erőteljesen szorgalmazta betiltásukat. Így a forradalmi idők áldozatainak lelki üdvéért rendezett gyászistentiszteletet mint forradalmi tüntetést betiltották. De például Veszprémben titkos toborzást vélték fölfedezni a sikeres összeírás és a gyűjtés, adakozás mögött. Forrás: BERZEVICZY 1922, 3. kötet, XIII. rész, Az októberi diplomától a februári pátenzig 193. o.

71 SZABAD 1967, 236. o.

vényektől el, Felségedet a királyi trón fegyverrel védésének kényszerűségére vezette, nem mi tettük az első lépést.”⁷² Végül kiemelték a Habsburg-hatalmat a nemzetközi porondon fenyegető veszélyekre, amit – véleményük szerint – Európa története bizonyít: „az uralkodók trónjának, a birodalmak főnnállásának, s a népek jólétének legnagyobb és egyedüli biztosítója a fejedelmek s a népek közötti rokonszenv.”⁷³

A felirat vitájában Hunkár Sándor azoknak a felelősségéről beszélt, kik ilyen „sajnos” helyzetbe bonyolították a nemzetet. Eszterházy Pál már nyíltabban mondta: Jégre vitt bennünket a Bécsben mulató kormány, majd kiemelte, hogy a felforgató tendenciákkal jogosan csak maga a kormányzat vádolható. Az itthoni helyzetet azzal jellemezte, hogy hiányzik a szó, mely kifejezné teljesen azon forradalom eszméjét, melyben nincsenek torlaszok, véres összecsapások, mely használható lenne azon forradalmi helyzet kifejezésére, amelyben a kormány szervei által sodortattunk.⁷⁴

Az év második bizottmányi ülésen határoztak a megyei szolgák és a „közbátorság” szervezésére, amelyre a kikülönített bizottság megtette javaslatát. Határoztak a pandúrok számáról, besorolásukról és fizetésükről. A 100 fős létszám helyett csak 72 fős létszámot hagytak jóvá, járásonként 18 fővel és 3 elhelyezési hellyel. Az őrsők vezetőjét a fő és alszolgabírók nevezték ki „örvezető” rendfokozattal.⁷⁵

Fontos mozzanata volt az ülésnek az októberi diploma intézkedése következtében megszűnő kormányhivatal teendőinek átvétele, annak szabályozása. Az átvételi folyamatról még december 27-én határoztak, itt most Rosos István jelentette döntéseit a bizottmánynak, amit jóváhagytak.

Hivatali szervezet már volt, határoztak a pandúrok létszámáról, megtörténtek, illetve folyamatban voltak az ügyek átvétele a különböző megszűnő államigazgatási szervezetektől. A működtetésükhöz szükséges tőke azonban hiányzott. A bizottmány úgy határozott, hogy azokat csak kölcsön felvétele útján biztosítja, mivel „... egy perceg sem kétkedvén, miként polgárainak hazafisága az átalakulás ezen korszakában égető szükségességes pénzerőt haladék nélkül elő állítani nem késendik.”⁷⁶

72 FINKEY 1861, CVIII. o. A feliratot lásd az 5. számú mellékletben

73 FINKEY 1861, CX. o.

74 SZABAD 1967, 238. o.

75 Megállapították az évenkénti fizetési fokozatokat is. Így főhadnagy 300, alhadnagy 260, várnagy 300, őrmester 240, káplár 220, lovas 200, nem lovasnak 160, lótarás fejében évenként a tiszteknek és a 9 lovasnak 160 forint. Elhelyezésük: Veszprém járás: 1. Enying, 2. Peremarton, 3. Veszprém. Csesznek járás: 1. Csernye, 2. Cseszneg, 3. Szentlászló. Pápa járás: 1. Ugod, 2. Pápa, 3. Mezőlak. Devecser járás: 1. Csögle, 2. Vásárhely, 3. Ajka. VeML ÁB jkv, 79. o.

76 VeML ÁB jkv, 38. o.

Döntöttek a megye gazdasági ügyek kezeléséről is, amire egy választmányt hoztak létre,⁷⁷ majd visszaállítottak egy régi gyakorlatot is, ami a protestánsok házasság előtti háromszori kihirdetésére vonatkozott. Mondhatnánk „nem nagy dolog”, azonban bármely kicsiny is, az önállóság egy fontos momentum, így nem véletlen, hogy a megye minden területen érvényesíteni akarta korábban megszerzett jogait.⁷⁸ Egyelőre tartózkodó álláspontot foglalt el az adóbehajtások területén. A korábbi, a Helytartó Tanács által kiadott adóbehajtási rendeletére közölte: ragaszkodik kimondott alapelveihez, vagyis az adók behajtását nem gátolja, de „tettlegesen be nem avatkoztatik”. Elutasító álláspontot képviselt bizonyos nyomozati ügyekben is. A Helytartó Tanács által, egy adott személyre kért erkölcsi-politikai nyomozati kérelemre úgy határozta, hogy „... a megyei tisztviselők ily útoni nyomozásának tárgya bárkinek is politikai élete nem lehet.”⁷⁹

1861. február 4.

Az ülést ismét báró Fiáth Ferenc főispán vezette. Az első napirendi pont tartalma egy rég várt eseményről szól. A magyar királyi Helytartó Tanács 1861. január 21-i tanácsülésen elhangzottakról kivonatot küldött. E szerint értesíti a megye közösségét, hogy „... ő császári és apostoli királyi felsége múlt év október 20-án kelt legfelsőbb kéziratában tett ígését mielőbb beváltani, s egyszersmind az ország törvényhatóságaiban nyilvánult közóhajtást teljesíteni kívánván az országgyűlésnek Budán, folyó évi április 2-án leendő megnyitását legkegyelmesebben elrendelni, s egyszersmind az ezen országgyűlésre küldendő követeknek választása iránt az 1747/48. V. törvénycikk alapján követendő szabályokat megállapítani [...] méltóztatott.”⁸⁰

A császár békejobbot nyújtott – vélhetnénk. Apróságnak tűnik, de a követválasztást, a választások lebonyolítását nem az 1848-as törvények, hanem az 1747-es törvények alapján rendelte el. A válasz – vagyis a felirat – nem késett.

„A bizottmány kimondott elvénél a tanácskozásaiban, intézkedéseiben tanteríthatatlanul követett irányánál fogva következőleg állapítja meg határozatát:

77 A választmány tagjai: Elnök: Kun Sándor 2. alispán, tagok: Koroncz László apátkanonok, Kenessey Antal, Fülöp József főpéntármok, Márton József főmérnök, Vermes Illés, Miklós Sámuel, Galambos Pál, Szél Péter fő- és alszolgabírók.

78 A határozat szövege: „A megye előbbi politikai hatóságába vissza lépven azt egész kiterjedésben kívánja gyakorolni, ugyan azért a protestáns vallásnak házasságainál a 3 szori kihirdetéstől felmentéi jogát az alispáni hivatal által, hova az a régi szokás szerint tartozott, fogja jövőre is gyakorolni.” VeML ÁB jkv, 41. o.

79 VeML ÁB jkv, 46. o.

80 VeML ÁB jkv, 96–97. o.

A fegyverek között hallgatnak a törvények. A fegyverek között alkotmányosan hozott s szentesített törvényeink; hallgatott a nemzet, mely törvényeiben él, alkotmányával enyészik el. De miután ő Felsége maga nyújtja a békejobbot, a kibékülés színhelye az összehívandó országgyűlés küszöbéhez minél közelebb lép e megye közönsége, annál hangosabban szabad, sőt kell felszólalni a szentesített törvényeknek, vagy a kívánt békét lehetővé s biztossá egyedül tehető törvényei mellett a nemzetnek.

A törvények tisztelete legkitűnőbb záloga egy nemzet politikai érettségének, a törvényekre támaszkodván legszilárdabb alapja egy nemzet alkotmányos szabadságának, a törvények sérthetetlensége legbiztosabb garanciája a Fejedelem s nemzet között kötendő békének. Így ezen megye közönsége csak az óhajtott kibékülést hiszi elősegíteni; így a Fejedelemnek, s a nemzetnek egyiránt kedves szolgálatot vél tehetni, ha tisztelt s legszilárdabb alapul szolgáló törvényeinek sérthetetlenségéből kiindulva kijelenti:

1. *Hogy a legkegyelmesebb királyi parancsolatot alkotmányunk szellemében a törvények s nem rendeletek által kormányoztatván, a legnagyobb tisztelettel félretenni s a képviselők választását a '848. évi IV., s V. törvénycikkek értelmében rendeli el.*
2. *Hogy az országgyűlést a '848. évi törvény világos rendelete szerint Pesten kívánja tartani, s az országgyűlést csak úgy ismeri el törvényes épségben egybehívottnak, ha erre Horvát-, Tóthország s a Fiumei Kerület is meghívatik.*
3. *Hogy a '848. évi törvényeknek csak részletes alkalmazását alkotmányunkra és nemzeti létünkre nem csak kielégítőnek nem találja, hanem sok tekintetben még veszélyesnek is látja, hogy a megyék utasítás adási joga megszűnt a nélkül, hogy a független felelős magyar minisztérium visszaállítatott volna; s aggodalmát csak úgy látja megszüntetve, ha az összes '848. évi törvények fenntartása, s így a független felelős magyar minisztériumnak a '848. évi törvények értelmében visszaállítása is, mint a mely nélkül az utasítás nélküli követ a nemzetnek biztos garanciát nem nyújthat – foganatosítva, s így a megye változtathatatlan politikai hitvallása érvényre lesz emelve.*
4. *Hogy a középponti választmány egyedül az összeírások foganatosítására küldetvén ki – tisztében szorosan a '848. évi törvények szerint járjon el.*
5. *A képviselők választására vonatkozólag a királyi meghívó levél megérkezte előtt semmi választások el ne rendeltessenek s a megyei összes bizottmány ennek tárgyalására hívassék össze.*
6. *Ezen határozat a fennálló kormányhatalommal s az összes megyékkel is jegyzőkönyvileg kivonatban közöltessenek.*⁸¹

A határozatnak megfelelően a Bizottmány azonnal intézkedett az 1848. évi V. törvénycikk 7-8. § értelmében a választókerületek, s a kerületek „főhelyeinek” kijelöléséről. Ez nem egy új határozatot jelentett, mint inkább az 1848. május 1-jén tartott közgyűlésben megállapított felosztással volt megegyező.⁸² Ezzel együtt kijelölték a helyi (főhelyenkénti) és a központi választási bizottság elnökeit és tagjait, természetesen a már idézett '48-as törvények szerint.

1861. február 25.

A bizottmányi ülést Veszprémben tartották báró Fiáth Ferenc elnöklete alatt, a tisztikar teljes részvétele mellett.

Az első napirendi pontként ismertették az országgyűlés összehívására, a követválasztásra, a „*király felavatására és ünnepélyes megkoronáztatására, nem különben a királyi hitlevélnek az országos rendek és képviselőknek való átadása végett.*”⁸³ Ekkor kellett még megejteni a nádorválasztást is. Az uralkodó az országgyűlést 1861. év április hó 2-ra hívta össze, Buda városába. A követválasztást az 1848. évi 5. tc szerinti rendben és formában kellett végrehajtani.

A bizottmány megismerve az uralkodói intézkedést, azonnal törvénysértést állapított meg. Ugyan a királyi meghívót egyfajta békülési szándéknak értékelte, de kijelentette és alapvetően sérelmezte:

- nincs még visszaállítva a független, felelős magyar minisztérium;
- a kapcsolt részek, és Erdély meghívása az országgyűlésbe elmaradt;
- a meghívó leveleket csak azután lehet kiadni, és válnak törvényessé, miután az 1848. évi III. tc-ben megállapított felelő magyar minisztérium visszaállításra kerül.

A bizottmány ezen észrevételét minden vármegyének kiküldték, támogatást kérve észrevételükhöz. Hasonlóan elutasító volt a bizottmány részéről az adókivetéssel kapcsolatos Helytartó Tanácsi tiltó rendszabály. A megyék – működésük fedezésére – adók kivetéséről és beszedéséről határoztak, amit ugyan egy uralkodói leirat megtiltott, s így Veszprém megye bizottmányi határozatát is megsemmisítette. Mint az uralkodó rendeletben olvasható: „... *s ha ebbéli végzését mindamellet foganatosítani kívánná, a szükségessé válandó rendszabályoknak hazánk békés átalakulására is károsan kiható következtésekért egyelőre is felelőssé teszi.*” A bizottmány döntése rövid és gyors volt: „*A felolvasással*

82 A határozat szerint: 1. kerület Enying, lélekszáma 26674. 2. kerület Veszprém, lélekszáma: 26818. 3. kerület Nagyvázsony, lélekszáma 27383. 4. kerület Somlóvásárhely, lélekszáma: 29308. 5. kerület Pápa, lélekszáma 9385. 6. kerület Ugod, lélekszáma 28918. 7. kerület Zirc, lélekszáma 27926. VeML ÁB jkv

83 VeML ÁB jkv, 116. o.

kihirdetett m. k. *Htartó Tanácsi intézkedés félre tételik.*”⁸⁴ Egyúttal a főispán – figyelemmel a bizottmány egyhangú döntésére – ezt a zsarolást határozottan visszautasította.

Még decemberben határoztak – Szabó Imre főesperes javaslatára – az árvagy végzésére. Eszerint az árvapénz kezelése az adott községben élő „gyám- atya” feladata lett, ami a településen mintegy hitelintézetet képez. A „gyám- atya” megválasztása – a település tehetősebb polgáraiból – a szolgabírák feladata. Mindezekre, vagyis a pénzalap kezelőinek ellenőrzésére, az ügymenet és eljárá- si rend kidolgozására egy megyei bizottmányt fognak kinevezni. Azonban ezen az ülésen több községi előljáró kérte ennek a határozatnak a megváltoztatását. Vagyis a község legyen az árvavagyon kezelésének teljes gazdája, a járásokként felállított bizottmányok csak a felügyeletet gyakorolják.

Az első alispán tájékoztatta a bizottmányt, hogy a cs. kir. törvénykezési, valamint a telekkönyvi hatóságok több alkalommal intézkedtek végrehajtási és végzési ügyekben, kérve egyúttal a bizottmány döntését a teendőkről. A bizott- mány úgy határozott, hogy a „... nem alkotmányos hatóságok által hozott bírói ítéletek és végzések...” végrehajtásához nem fog asszisztálni, úgy az ilyen ír- nyú megkereséseket, azok végrehajtását az alispáni hivatal függessze fel.

Napirendre került a helyhatóság körének kiegészítése, nevezetesen a Polgári és a Büntető törvényszék felállítása is. Az alapelvet kihangsúlyozták, neveze- tesen: ragaszkodnak a megye, az alkotmány és a törvényekben gyökerezett joghoz, vagyis a saját törvényszékek megalakításához. Ekkor még a döntést a legközelebbi ülésig elhalasztották. Ezzel együtt „*A Ns (Nemes) megye házának új épület részét megszállva tartó cs. kir. Megye Törvényszék pedig ezen intézke- dés folytán az általa elfoglalt helyiségeknek jövő választmányi ülésen alakíttatni elhatározott Törvényszékek életbe léptetéséig – odahagyásra 1-ső Alispán úr által felhívassék.*”⁸⁵

Az ülésen Rosos István – kérve annak jegyzőkönyvbe vételét is – bejelen- tette: a következő hónap 28-án az általa vállalt 3 hónap lejár, így a következő Állandó Bizottmányi ülés egyben alispán-választó ülés is lesz. Figyelemmel az elmondottakra, a bizottmány az ülés megtartásának végső határidejét április 2-ban határozta meg.

A megyei közgyűlés 1860. decemberi megalakulása óta – az azonnali és gyors intézkedések megtétele érdekében – szükség szerint, így rendszertelenül kerültek összehívásra. Ezen az ülésen döntöttek annak jövőbeni, szabályozott rendben történő megtartásáról is. Így a következőkben:

84 VeML ÁB jkv, 117. o.

85 VeML ÁB, 119. o.

- minden hónap első hétfőjén az 1. alispán elnöklete alatt „közönséges bizottmányi ülést”;
- minden második hónap első hétfőjén „nagyobb bizottmányi ülést”
- minden negyedik hónapban „emlékeztető bizottmányi ülést” tartanak.

Bár külsőségnek tekinthető, mégis a megyei autonómia egyik sarokkövének tekintette a bizottmány az utak mentén lévő út- és távolságmutató oszlopok színét és feliratát. Azonnal hatállyal döntöttek arról, hogy a fekete-sárgára festett jelzőket nemzeti színűre fessék át, a feliratokat pedig cseréljék ki – vagy lemeszeléssel, vagy kivágással – magyar nyelvűre.

Igazodva a január 21-i bizottmányi ülés egyik határozatához, gróf Eszterházy Pál bejelenti, hogy elnökletével 1861. február 25-én Veszprém vármegyében is megalakult a Honvéd Segélyező Bizottmány – vagyis a Honvédegylet. A megalakulásról később majd bővebben is szólni fogok, most csak annyit jegyzek meg: Rosos István által jótékonyági célra felajánlott $\frac{1}{4}$ évi fizetése – ami 100 osztrák értékű forintot tett ki – a megalakult Honvédegylet pénztárába fizette be.

A további napirendi pontok a megyék és szabad királyi városok által megküldött, pártolásra-, egyetértést kérő feliratok voltak. Ezek mind az alkotmányos átalakulásra vonatkoztak, ragaszkodva a '48-as törvények betartásához és alkalmazásához. A bizottmány külön foglalkozott a magyar hercegprímás levelével, amit január 20-án küldött a vármegyék újonnan alakult vezetéséhez. A hercegprímás ebben aggodalmát fejezi ki „... az alkotmányos átalakulás békés lefolyását veszélyeztetőleg több helyen feltűnő túl hajtás s elhamarkodásra nézve...” Egyben kéri a megyéket, hogy honszeretetüket különösen most, a saját érdekükben is szükséges adók behajtásánál tanúsítsák. A megye válaszában igen nagyra értékeli a hercegprímás korábbi és jelenlegi munkálkodását arra, hogy kibékítse a nemzetet és az uralkodót. De adó ügyben nem enged, mint fogalmaztak a válaszbán: „Egyébbaránt adóbehajtási felhívását is csak engesztelő szelleme kifolyásának tulajdonítván...”, de miután megítélésük szerint a törvények egyértelműen tiltják az adók beszedését, kérésének nem tudnak eleget tenni.

A bizottmány magához véve az ügyek intézését, határozott árszabásokban, hagyatéki, katonabeszállásolási és más, a hatáskörébe tartozó ügyekben is. Határoztak, hogy bármilyen munkát – a költségvetés nehéz helyzete miatt – csak előzetes tárgyalás, ármegállapítás és annak elfogadása után rendelnek meg. Megújították Bokrossy Ferenc és Gott Miksa kéményseprők szerződését, egyben utasították a fő- és alszolgabírókat, hogy a kontár kéményseprőket tiltsák el a munkálatoktól. A megyei szolgák és közbiztonsági ügyekben további részletes határozatokat hozott. Elfogadták a bizottság jelentését is a pandúrok, hajdúk ellátásról. Pál Dániel alhadnagynak kivételesen főhadnagyi illetményt szavaztak meg. Kiegészítő illetményt – a 160 forint felett naponként 1 forint 20 kraj-

cárt – szavaztak meg annak a hajdúnak, aki az áprilisi országgyűlésen a főispán mellett fog szolgálatot teljesíteni. A tisztek és altisztek kivételével a hajdúknak és lovasoknak évenként 1 veres nadrágot, egy szürke pantallót, a köpönyeget 4 évre biztosították. A pandúrok csákóját úgynevezett vázsonyi kalappal kellett felszerelni, a lovasok fegyverzeténél a karabélyt egyelőre eltörölték, csak pisztolyokat és kardot hagyták meg.⁸⁶

1861. április 2.

Az ülést – báró Fiáth Ferenc főispán elnökletével – a korábban meghatározott időpontban tartották, gyakorlatilag a teljes bizottmányi létszámmal. Ennek oka legfőképp az volt, hogy az ülés egyben alispán-választó is volt. Csak emlékeztetőül: Rosos István csak 3 hónapra vállalta az alispáni tisztség betöltését. Okát akkor sem részletezte, de ezen az ülésen sem említette, ezidáig nem találtam rá magyarázatot. Kora sem indokolta, hiszen ekkor töltötte be az 50. életévét.

Mint a jegyzőkönyvben olvasható: Rosos István elkészítte a megyei bizottmánytól, az összes tisztviselőtől, a megye pecsétjét visszaadta a bizottmánynak, majd a beszéde végén „... jövőre is felajánlván szolgálat készségét s egész tevékenységét mindenkorra...”. A bizottmány nevében Szabadhegyi Antal képviselő javasolt és javasolta: a leköszönő Rosos István alispán érdemeit méltassák és azt jegyzőkönyvben örökítsék meg. „A megye osztatlan óhajlásával találkozott indítvány közlekedéssel elfogadtatván; az évek hosszú során át, különösen a nemzeti nagyságra nézve dicső, de következeiseiben szomorú emlékü, a hazára s így a megyére is válságos korszak alatti, midőn a nemzetnek alkotmányáért sőt önfenntartásáért szerencsétlen kimenetelű küzdelme a hazafiúság jutalmául csak a vértanúság dicsőségét nyújthatta, tanúsított önfeláldozó buzgósága, s a legnehezebb viszonyok közt is biztos irányt adó – de a becsület s kötelességgel soha alkudozni nem tudott – tapintata által szerzett érdemei Rosos István volt első alispán úrnak jegyzőkönyvileg megörökíttetni rendeltetnek;

szentkirályszabadjai
Rosos István
első alispán

86 Ezen az ülésen a „gazdálkodó választmány” előterjesztésére az Állandó Bizottmány a következő kifizetéseket engedélyezte: a klágenfurti Umfahrer Ferenc puskaműves részére a nála megrendelt 31 db szuronyos, dupla csövű, új pandúrfegyver árát, darabonként 15 ft 40 krajcárt. A veszprémi Pfeifer Ferenc bádogos részére a pandúroknak készített töltés tartókért mintegy 17 forintot, a megyei szolgáltnak készített csizmákért Paur József céhmesternek 712 forintot, valamint König Alajos veszprémi puskaművesnek a klágenfurti mintapuskáért 22 forintot. VeML ÁB, 156. o.

utánzásra serkentő például az utókornak, s tanulságul, hogy a valódi polgári érdemeket is követni azoknak egyedüli – de legszebb jutalma, a hálás elismerés örökké tartó koszorúja.”⁸⁷

A főispán – kerülve az ideiglenes megoldást – azt javasolta, hogy a bizottmány olyan jelölteket javasoljon első alispánnak, kiben megvan a teljes közbizalom, és őt ezen az ülésen válasszák is meg. A jelölés és a választás egyhangú és – a jegyzőkönyv tanúsága szerint – lelkes volt. Első alispánnak Kun Sándort, másod alispánnak (az előre lépő Kun Sándor helyébe) Hunkár Sándort választották meg. A választás után Hunkár Sándor letette hivatali esküjét, majd a főispán – mivel az időközben összehívott országgyűlésre távozott⁸⁸ – az elnöki teendőket átadta Kun Sándor első alispánnak. Ugyancsak átadta megőrzésre Veszprém Vármegye hivatalos pecsétjét is.

Az Országgyűlés megnyitása 1861. április 6-án, Budán. Forrás: Vasárnapi Újság, 1861. ápr. 21.

Kun Sándor – most már mint a vármegye első alispánja – székfoglalójában kijelentette, hogy akár a saját véleményével is ellentétben, de mindenkor a bizottmány többségi akaratának végrehajtója lesz.

Ezek után a megyegyűlés ismét foglalkozott a megyei törvénykezéssel. A bizottmány azt az általános elvet fogadta el, hogy óvni kell a magánérdekeket, ugyanakkor fel kell oldani a törvénykezés és az hatályos törvényi ellentmon-

87 VeML ÁB, 160. o.

88 Fiáth Ferenc főispán aktívan vett részt az Országgyűlés munkájában is. Beszédének – amelyet 1861. június 18-án a Felsőház ülésén mondott – fő gondolata következetesen az uralkodóval való, és az 1848/49-es törvényeken alapuló békés kiegyezés volt.

dást. Vagyis a még regnáló cs. kir. törvényszék ítéletei nem lehetnek ellentétesek a megye által elfogadott és annak elismert törvényekkel. Ezért úgy határoztak, hogy e nappal – vagyis 1861. április 2. – a megyei törvénykezés életbe lép, a cs. kir. bíróságok által ezután hozott ítéleteket nem ismerik el törvényesnek, azokat nem lehet végrehajtani. Határoztak arról is, hogy a törvényszéki bírákat nem negyedévenként, hanem egy évi törvényszakra választják meg. A nem nemesek örökösödési ügyeiben a bíráskodást a járási szolgabírák folytatják le. A telekkönyvi iratokat – azok fontosságuk miatt – a törvényszéki iratokkal együtt veszik át, azonban a közhitelesség fontossága miatt Rosos István elnökségével választmányt hoztak létre,⁸⁹ kinek feladata: tegyen javaslatot a megyei telekkönyvezést a magyar törvényekkel és törvénykezési eljárással való összehangolására, valamint a hiányosságok megszüntetésére. Ezzel együtt elismerik azokat a jogügyleteket – a törvényhozás intézkedéséig – melyeket az osztrák uralom alatt 11 éven át kötöttek a szerződő felek, de „... a bizottmány részéről, ha az időközben felmerülendő körülmények szükségessé tennék, jövőre a célszerűen módosíthatási jog világosan fenntartatván.”⁹⁰

Ezután a bizottmány – minden esetben hivatkozva az 1848. évi törvénycikkre – megválasztotta a polgári törvényszéki, a büntető törvényszéki bírákat, a megyei számvevőszéki rendes- és póttagokat,⁹¹ illetve Vég hely Imrét az úrbéri és a tagosítási ügyek végzésére főbírói fizetéssel – az első alispán helyettesítésére – alispáni bíráskodási joggal felruházva.⁹²

Létrehozták a '48-as törvények alapján a sajtóvétségek feletti bíráskodásra hivatott esküdtszékeket is. Ezekben a közvádlók a megyei ügyészi hivatal tagjai, a bűnvizsgálók a járások fő-és alszolgabírái, valamint esküdtszék lettek.

A ragaszkodás az 1848-as törvényekhez nem csak abban nyilvánult meg, hogy elutasították minden, az osztrák adminisztrációval kapcsolatos jogot és kötelességet. A '48-as törvények alapján állapították meg a tisztviselők illetményét is, bár annak mértéke már kevésnek bizonyult, azt – a tisztviselők kérését is elutasítva – nem emelték fel. Helyette a különböző költségek fedezésére évi 100 o. é.

89 A tagok: Csapó József, Kenessey Antal, Bocskay Ignác, Koller Ignác, Kolosváry József, Kolosváry Sándor, Márton József, Stetina János, Szabadhegyi Antal, Bezeredy Kristóf, Kun József, jegyző Karácson József és Kopácsy Viktor.

90 VeML ÁB jkv., 162. o.

91 A megválasztott bírák névsora olvasható VeML ÁB jkv., 162–163. o.

92 Vég hely Imre helyett levéltárnoknak Ács Rudolf volt lajstromozót, lajstromozónak pedig Sente Antal volt megyei kiadót választották meg. Emellett határoztak az átvett pápai szolgabírói iratok kezelésével megbízott Róth József illetményéről és eddig végzett munkájának „jutalmazásáról, ami 3 hónapra 220 forintot jelentett.

forint⁹³ értékben pótlékot állapítottak meg. De másban is következetes volt a megyei bizottmány. A megyei tisztviselők fizetésének fedezetére a cs. kir. kormány részéről megajánlott pénzüsszeget nem fogadták el, így – miután még nem volt olyan országos pénztár, melyből a követek költségét is fedeznék – úgy határoztak, hogy a követek napi- és szállásköltségeit is a megye pénztárából fedezzék.

„Az országgyűlési tapasztalás lévén az ifjúságra nézve az alkotmányos élet legjobb oskolája...”⁹⁴ így elfogadták azt az indítványt, hogy ilyen célra „néhány ifjat” küldjenek. A két kiválasztott ifjú: Csapó Kálmán⁹⁵ és Galamb Gyula, kik az országgyűlés idején 3 o. é. forint napidíjat kaptak.

A megye közbiztonságának megteremtése mellett – melyre már korábban intézkedtek – egy másik nem kis jelentőséggel bíró területre koncentráltak: az útbiztosok választása és eskütételük, feladatuk, működésük meghatározása, fizetésük megállapítása. Mindezt össze kellett hangolni a közmunka – mint közügy – végzésével, az egyéni érdekek védelmével, az „útcinálással”, az átkelési állomásokon jelentkező és érezhető teherrel, melyeket az átvonuló katonaság beszállásolása és az ezzel járó előfogatolási rendszer jelentett. Mindezen szabályok kidolgozására egy bizottmányt hoztak létre a másodalispán vezetésével.⁹⁶ „Itt lévén pedig ideje az útcinálásnak...”⁹⁷ – határozott a bizottmány. E célból utasította a járási fő- és alszolgabírákat, hogy az 1848-ban is alkalmazott köz-

93 Osztrák értékű-, vagy ausztriai értékű forint (rövidítve *o. é. forint*, illetve *a. é. forint*) egy történelmi ezüstalapú pénzegység, mely az 1857-ben kötött bécsi pénzverési egyezményben foglalt osztrák érték szerint, 1858. november 1-jétől volt az Osztrák Császárság (később Ausztria-Magyarország) kizárólagos törvényes fizetőeszköze (felválva a konvenció forintot) 1892-ig, az aranyalapú korona bevezetéséig. Egy osztrák értékű forint 100 krajcárral volt egyenértékű. Forrás: <http://hu.wikipedia.org>

94 VeML ÁB jkv, 164. o.

95 Csapó Kálmán (tagyosi), (Székesfehérvár, 1841. január 13. – Veszprém, 1931. február 15.) főjegyző, költő, ügyvéd, Csapó József Veszprém megye első alispánja és Hollósy Aloyzia fia. Gimnáziumi tanulmányait részben otthon, majd Gyönkön, Pesten és Székesfehérvárott végezte, majd a pesti egyetemen a jogi pályára lépett. 1859-ben tevékeny részt vett az egyetemi ifjúság demonstrációinak vezetésében, ezért ismételt rendőri fogságbüntetések után a fővárosból kitiltották, így egyetemi tanulmányait az októberi diploma megjelenéséig kénytelen volt félbeszakítani. 1865-ben ügyvédi oklevelet szerzett. 1867-ben Veszprém megye első aljegyzőjének, majd tiszteletbeli, illetve tényleges főjegyző választották. 1878-ban az enyingi kerület országgyűlési képviselője, a mérsékelt ellenzék pártjához tartozott. 1883-ban megnősült és a családi életbe vonult vissza. Gyakorló ügyvédi praxist folytatott előbb Balatonfüreden, majd Veszprém-ben. Költeményei, beszédei s cikkei több napi- és hetilapban jelentek meg. Forrás: SZINNYEI

96 A bizottmány tagjai voltak: Csapó József, Ányos István, Szakonyi István, Fülöp József főpénztárnok, Noszlopy Tamás, Botka Imre, Karácson János, Márton József, Saáry Elek megyei mérnök, jegyző: Csepely Sándor, valamint az újonnan megválasztott útbiztosok.

97 VeML ÁB jkv, 165. o.

munkaprogram alapján kezdjék meg az összeírást, a jegyzéket 14 napon belül terjessze fel a másodalispánnak. Az útbiztosok a következő, május 6-i bizottmányi ülésen tesznek esküt, de addig is a bizottmány felhatalmazta őket a halasztást nem tűrő feladatok végzésére. Fizetésüket – az előfogati bérlésekre is – egyelőre 350 forintban határozta meg.

Következtek ismét a megyék által megküldött feliratok és végzések meg tárgyalása. Elsőként egy, számomra radikális, Nógrád megye által megküldött végzést vettek napirendre. E szerint a Birodalmi Tanács felállítását elrendelő, az Októberi Diplomát megerősítő 1861. február 26-i manifesztum értelmében „... mindazokat, kik a magyar országgyűlésnek eddigi törvényhozói körét megrendíteni kívánnák, vagy a Birodalmi tanács megalakításában bármilyen formában részt vennének: honárulóknak tekinti.”⁹⁸ A Veszprém megyei bizottmány határozati javaslata egyértelműen fogalmazott, és a Nógrád megyei végzést teljes terjedelmében elfogadja, magáévá teszi. A február 26-i manifesztumot sem alakjára, sem tartalmára nézve törvényesnek vagy törvényszerűen kötelezőnek nem ismeri el – jegyzi a Veszprém Megyei Állandó Bizottmány. Ennek alapján kijelenti, hogy mindazok, kik a magyar országgyűlés törvényhozói körét – úgy mint adó- és katonasállítás kérdésében – gyengíteni próbálták, a birodalmi tanács munkájában mint választók és választottak, bármilyen formában és szín alatt annak munkájában részt vettek, közreműködtek, megjelentek, „... mint hazájuk közjogi törvényeinek megsértői. Hazaárulóknak tekintendők.”⁹⁹ A határozati javaslat elfogadását, megerősítését viszont már név szerinti szavazásra (illetve aláírásra) utalja. De előtte az elnök biztosított egy lehetőséget: „... a bizottmányi tagok felszólítatnak oly világos kijelentéssel, hogy akik a kifejezett nézeteket nem osztják, az e végre megnyitott terem ajtókon távoznak.”¹⁰⁰ Miután senki nem távozott, Késmárky József¹⁰¹ főjegyző jegyezte az aláírásokat,¹⁰² így a határozatot elfogadták.

A megye érzékenyen reagált minden, az általa el nem ismert cs. kir. hatóság utasításaira. A budai hadszertárparancsnokság március 26-i leiratában fi-

98 VeML ÁB jkv, 184. o.

99 Uo.

100 Uo.

101 Késmárky József hosszú ideig Veszprém Vármegye alispánja volt, 1869–72-ben a veszprémi kerület képviselője, 1872–1881. között a veszprémi törvényszék elnöke. 1882. április 26-án halt meg Berhidán. Forrás: Vasárnapi Újság, 1882. április 30. Halálának körülményeiről lásd: Eötvös Károly: Egy a sok közül, Veszprémi Független Hírlap, 1882. május 13. 1–3. o.

102 Aláírta többek között: Dunst Ferenc, Kun Sándor 1. alispán, Hunkár Sándor 2. alispán, Véghely Imre 3. alispán, Hunkár Mihály főbíró, Márton Antal főbíró, Késmárky Sándor szolgabíró, Rosos Károly, Vid Károly tisztii főügyész, Ács Rudolf levéltárnok. A teljes névsor olvasható a VeML ÁB jkv, 184–185. o.

gyelmeztette a megyei hatóságot, hogy Wurda Manó veszprémi lőporkereskedő úgy folytatja kereskedését, hogy nincs meg a lőpor minőségét és mennyiségét meghatározó utalványa. A bizottmány döntése lényegre törő volt: a közigazgatási hatóságnál a fent nevezett utalványt a „megye alkotmányos elvénél fogva” törvényesnek nem ismerik el, tehát Wurda kereskedőt feljogosítják, hogy minden ismert, vagy ismeretlen, de magát igazolni tudó személynek lőport áruljon.

Hasonlóan ellenállt az adóketési felszólításokra. A veszprémi cs. kir. adófelügyelőség be akarta kérni a megyétől az adófizetési táblázatokat, adófükönyveket, fizetési íveket, föld- és házosztály adóketéseket. A megye válasza rövid volt: „*Nem teljesíthető az előbbi végzések nyomán.*”¹⁰³ Hasonlóan rövid és velős volt egy másik megküldött felszólításra, melyben az 1860. évi a megyére kivetett adókról szóló kimutatásokat és azok pótlékát közli: „*Félretétek!*”¹⁰⁴

Fájó pontja volt a megyéknek a csatolt részekkel – Horvátország, Erdély, Fiume, stb – kapcsolatos császári döntések is. Mindez azonban nem térítette el őket abban, hogy ne emlékezzenek múltbéli sérelmeikre. Zágráb megye egy hosszú felirattal fordult a császárhoz, melyet természetesen megküldött – pártolás végett – minden magyar megyének, városnak. A feliratban hosszasan ecseteli a horvát nép küzdelmeit az önállóságáért. Felveti a „három-egy királyság”¹⁰⁵ megoldást, az önálló szerb szkupstina¹⁰⁶ létesítését, de – figyelmeztet is egyben – kerülni kell az egybeolvadást. Nem helyeslik az egymás elleni fegyveres fölépést sem. Nem szerencsés, és a magyar nemzetet tévútra juttatják, ha a Szerb Vajdaságot, Muraközt, Tengerpartot, Szlavóniát és a Horvát Királyságot bekebelezik, s így az osztrák hatalmi játszma vak eszközéül használják fel. Kérik a megyéket, hogy támogassák a „három-egy királyság” létrehozását. Indoklásul felhozzák, hogy a századokkal előtte a horvát bánok Magyarországtól függetlenül kormányoztak, egyenlő jogaik voltak a magyar királyokkal. A jegyzőkönyvben olvasható: Zágráb megye bizottmánya „*Az Isten nevére kér, hogy a nemzeti felkelésről ne beszéljünk úgy, mint reakciónál, s vak eszközről a Kamarilla kezében; s hogy a szomorú események vissza ne idéztesse, hogy a magyar politikai jelszó: Magyarország nem volt, hanem lesz – a Horváttal: Három-egy Királyság...*”¹⁰⁷ E királyság nagy kiterjedéssel bírna, ereje megsokszorozódna.

Veszprém megye közössége nem késlekedett a válasszal, ami kemény, határozott, ugyanakkor megengedően támogató is volt. Kijelenti, hogy „...a százado-

103 VeML ÁB jkv, 196. o.

104 Uo.

105 Vagyis az Osztrák-magyar-horvát királyság létrehozását.

106 Szerb országgyűlés

107 VeML ÁB jkv, 197–200. o.

kig tartott egy titkoskép álnok cselszövevényei által szétépett egyetértést a szomorú setét évek kiderültével megújítani minden nemzetiségek tiszteletben tartása mellett az alkotmányos jog és szabadság alapján folytatni, s a közérdekeknek egy szívvel és akarattal leendő kivívására megszilárdítani – legszentebb feladata s óhajta. Zágráb megye körlevelét – melynek nemzetünk ellen a legközelebbi szomorú múltban tanúsított testvérsége dacára is – oly méltatlanul felhozott gyűlöletes vádjai e feladatot nehézzé, ez óhajta sikertelenné tenni látszanak – kellemetlen hatással fogadá.”¹⁰⁸ Kétségtelen – folytatják – hogy évszázadokig együtt, egy törvény alatt élt magyar és horvát, együtt oltalmazták a hazát. Ezt vallják a megyék közössége, ezt vallja Deák Ferenc is. Az egyesülést kölcsönösen módosíthatjuk, de egyoldalúan felmondani nem lehet. Azonban ha Horvátország belép a Birodalmi Tanácsba, akkor nincs miről beszélni: az egyesülés lehetetlen. Ezért a körlevélben Veszprém megye kijelenti: egyedül az országgyűlés jogosult dönteni e kérdésben. Horvátország küldje követeit az Országgyűlésbe, de ha nem kapna meghívást, akkor kérjék azt öfelségétől. Ez meggyőző lenne a hat nemzet és a nemzetiségek kérdésének igazságos megoldásában. Hasonló szellemű feliratot küldött Verőce megye közössége is, vagyis a magyar országgyűlés ismerje el a három királyság önállóságát, Szent István király és Dmitar Zvonimir¹⁰⁹ horvát király koronájának egyenjogúságát, a horvát korona épségét és az összes nemzetiség egyenjogúságát. Miután ez az országgyűlésre tartozik – erősítette meg az Állandó Bizottmány – a közgyűlés a kérdést félretette. Nem osztotta ugyane kérdésben, Körös megye által megküldött leiratot sem.

A megyei feliratok megtárgyalásakor tudomásul vették Borsod, Szatmár, Temesvár, Szabolcs megye feliratát, melyben Fiume város ostromállapot alóli felmentését kérik, Sopron megye átiratát, melyben értesítik a megye közösségét, hogy az országgyűlési meghívó levél tartalmára óvást tettek. Nyitra megye az országgyűlési követeit utasító közjogi határozatáról értesíti Veszprém megyét. Veszprém Állandó Bizottmánya e kérdésben ragaszkodik az 1848. évi törvényekhez, a követutasítást nem támogatja. Támogatta viszont Temes megye megküldött tájékoztatását, amiben Asbóth Lajos volt honvéd tábornok törvénytelen elfogatása ellen tiltakoztak. Hasonlóan pártolták – és ezzel megegyező óvást terjesztette fel Veszprém megye is – Közép-Szabolcs, Kraszna megye, Kolozsvár szabad királyi város tanácsának feliratát. Ebben „*az országgyűlést törvényesen egybehivottnak Erdélynek magyarországgali egyesítése nélkül*”¹¹⁰ nem ismerik el.

108 VeML ÁB jkv, 199. o.

109 Dmitar Zvonimir a középkori Horvát Királyság uralkodója volt 1076-tól 1089-ig, valamint bán 1070–1073 között. Forrás: <http://royalcroatia.tripod.com/zvonimir.htm>. Letöltés ideje 2013. augusztus 06.

110 VeML ÁB jkv, 188. o.

1861. május 6. Községes Bizottmányi ülés

A gyűlést Kun Sándor első alispán vezette, aki tájékoztatta a megjelent tagokat, hogy a cs. kir. megyetörvényszéktől minden, a megyére tartozó ügyiratot átvett. Ugyancsak átvette a megyei törvényszék hatálya alá tartozó rabokat is. Véghely Imre – az úrbéri természetű ügyekben alispáni joggal felruházva – jelentette, hogy az úrbéri ügyekkel kapcsolatos iratokat is átvette.

Az 1. alispán tájékozta tovább a megjelent tagokat, hogy az utolsó gyűlés óta több leírat érkezett, melyek fontossága miatt a júniusi rendes, kibővített bizottmányi ülés hatáskörébe tartoznak. A másod alispán előterjesztésére megemlékeztek Pálóczy László képviselő haláláról, valamint intézkedtek a gyász istentiszteletről. Ugyancsak megemlékeztek gróf Teleki László haláláról is, az istentiszteletet május 14-re tűzték ki, valamint május 10-től hat napos gyászt rendeltek el.

Koroncz László apátkanonok jelentette, hogy az árvaszék iratai, valamint annak pénztára már a megyeházán vannak, de a végleges átvételre még intézkedni kellene. A bizottmány döntése értelmében az értékkezelést az adott községnek kell végezni, az okmányokat átvenni. Döntöttek az átvételt lebonyolító bizottmányról is,¹¹¹ melyeknek feladatul szabták a gyors megkezdést, végrehajtást majd a kimerítő jelentéstételt. Emellett döntöttek még arról is, hogy a Helytartó Tanács által megküldött leírat tartalmáról, vagyis az árnavagyon átvételéről, kezeléséről a júniusi bizottmányi ülésen fognak dönteni.

Az ülésen gróf Apponyi György hivatalosan is értesítette a megye közöségét, hogy a császár az országbírói értekezleten döntött a megyei cs. kir. bírói hatóságok feloszlatásáról, valamint a megyei törvényes bíróságok felállításáról, olyan meghagyással, hogy az iratokat, az ügyek intézését május 1-ig adják át. De egyúttal felhívja a megyei gyűlés figyelmét arra, hogy fordítsanak nagy figyelmet az ügyek folyamatos intézésére, valamint arra, hogy „... *miszerint az igazság kiszolgáltatása, különösen pedig a telekkönyvek vezetése avatott férfiakra bízassék.*”¹¹² Az „örömteli tájékoztatást” a megye rezignáltan tudomásul vette, miután a törvénykezési feladatokat gyakorlatilag már átvette. De itt kell megemlékezni arról az uralkodói rendeltről is, ami „területen kívüliséget” biztosított az országban működő császári és királyi polgári hivatalnokoknak és pénzügyőröknek. A területen kívüliség azt jelentette, hogy az említettek felett csak a katonai törvényszékek ítéelkezhetnek. Ennek a rende-

111 Miután Veszprémben már megkezdődött az átvétel, a bizottmányt Kovács Lajos tisztii alügyész vezette, tagjai voltak – „törvényes bizonyságképpen” – a járásbeli szolgabíró, valamint az esküdtek.

112 VeML ÁB jky, 225. o.

letnek a kiadására az szolgálhatta az ürügyet, hogy az illetékes magyar szervek az igazságszolgáltatás eszközeivel is éltek az önkényeskedő császáriakkal szemben. Természetesen a megyék tiltakoztak a rendelet kiadása ellen, kérték annak visszavonását, de eredményre nem jutottak.¹¹³ Igaz, nem is tartották be a rendeletben leírtakat.

Ismét egy Helytartó Tanácsi leirat – ismét egy elutasítás. A Helytartó Tanács „utasítani rendeli el a kebelbeli községeket”, hogy a katonai mén elhelyezési parancsnokságtól érkezett jótállási nyilatkozatokat állítsák ki, küldjék meg. És mit válaszol a megye? „*A kívánt jótállási nyilatkozatok kiadására a megyebeli községek hajlandók nem lévén, a leirat tudomásul szolgál.*”¹¹⁴

A júniusi bizottmányi ülésre tették át azt a nagy horderejű kérdést, melyet a megyei Helytartó Tanács az adókivetés és beszédés tárgyában küldött. Ebben közli: miután a törvényhatóságok az adó kivetését és a behajtást, az abban való közreműködést megtagadták, annak végzését a cs. kir. Pénzügyigazgatósághoz tették át. Ezáltal lehetővé vált – és meg is teszik – önállóan, akár katonai erő bevetésével is az adóbeszedést végrehajtani. Mindez eredményezheti a megyei rendkívüli intézkedések bevezetését is. A bizottmány a tárgyalás elnapolása mellett kijelenti, hogy ha minderre sor kerül (ti.: a katonai erő bevetésére) az első alispán azonnal és haladék nélkül rendkívüli bizottmányi ülést hívjon össze.

Véleményezték a Helytartó Tanácsi intézkedést, miszerint a cs. kir. adószedői hivatalnak végre kell hajtani a megyei fő- és alszolgabírók utasításait, amelyek az árvák pénzeszközeire vonatkoznak. Ezzel együtt át kell adni azokat az iratokat a megyei szolgabíráknak, melyek az árvák pénzügyeire vonatkoznak.

A júniusi bizottmányi értekezletre tették át – a kijelölt válaszmány jelentésével együtt – az országos utak karbantartásával, kezelésével kapcsolatos Helytartó Tanácsi leirat részletes megtárgyalását is, melyben felhívták a megye figyelmét az országos utak kezeléshez, fenntartáshoz szükséges építmények leltár szerinti átvételére. De a megye kötelessége lesz a mérnöki fizetések biztosítása, a kezelőszemélyzet megtartása (vagy elbocsátása). Át kellett venni mindazon iratokat is, melyek az országos utak építésre vonatkoztak.

Határozott intézkedést adott ki a megye törvényes adminisztrációja a hadkiegészítő parancsnokságok megkeresésével kapcsolatos leiratokra is. Azt elfogadták, hogy a hadtestek kiegészítését végre kell hajtani, beidézve a szabadságos és a tartalékos katonákat, de szigorúan meghagyta a megye

113 SZABAD 1967, 530. o. Meg kell jegyeznem, hogy Veszprém megye Állandó Bizottmányi ülés jegyzőkönyvében nem találtam erre utaló nyomot.

114 Uo.

községeinek, hogy kizárólag a megye intézkedéseit hajthatják végre, a közvetlen megkeresésekről tájékoztatni kell a megyei tisztviselőket, a járási fő- és alszolgabírókat. Ugyancsak utasította a szolgabírókat arra, hogy a katonaság olyan megkeresését, melyben a rokkant katonák számára a szegénységi bizonyítvány kiállítását kérik, haladéktalanul teljesítsék, mivel „... e nélkül az őket illető sérvitézi¹¹⁵ ellátás élvezetébe nem léphetnek, nehogy a legnagyobb ínségnek tetessenek ki.”¹¹⁶

Döntöttek még az 1862. évi világkiállítás megyei részvételi lehetőségéről is, vagyis értesítik a megyében lévő iparosokat, művészeket és gazdákat a „... nemzeti hitelt és becsületet emelő cikkek” készítésre és Pesten székelő Általános Londoni Iparműkiállítási Bizottmányhoz való megküldésre. Ismét felhívták a gazdák figyelmét az eperfa ültetés és a selyemhernyó tenyésztés „felvirulását” elősegítő és a kitűzött jutalom elnyerését biztosító munkák megkezdésére. „Köztetszéssel” pártolták Bihar megye átiratát, melyben a „Ludovicea katonai növelde”, mint nemzeti vagyon törvénytelen kisajátítása ellen tiltakozott.

Ünnepélyes óvást közöl, és erélyesen tiltakozik – egyetértve Hont megye átiratával – Benedek tábornok újságokban megjelent (kiszivárogtatott) napiparancsa ellen. Egész terjedelmében elfogathatatlan, mely „... megsért egyes osztályokat, midőn legszentebb polgári kötelességei lerovásában alacsony érdek szolgálataival vádolja – megsért egy nemzetet, midőn megtámadott ős alkotmányáérti példás küzdelmét kielégíthetetlen pártok silány mozgalmává törpíteni törekszik, de megsérti a népek s a fejedelmek sorsát intéző világszellem fenségét is midőn a nemzetek és kormányok közti visszás helyzetet nem a jog s hatalom századok óta folytatott óriási harca következményeinek rója fel: hanem titkon honfit honfi ellenében állítva, a természet hazaszeretében nyilatkozó kiolthatatlan életjelének elnyomatását célul tűzi ...”¹¹⁷

De azon reménnyel is iktatja be óvását a megye közössége – tanulságul az utónemzedéknek, a történet örökigazságú bíróságának – hogy az önhibáján kívül eladósodott nemesség előbb fogja leróni adósságát, tisztázni vagyoni állapotát, mint a nála eladósodottabb osztrák kormány. „Szent István koronájához tartozó, de általa elidegenített nemzeti kincseinket hiány nélkül visszaállítani sikerül.”¹¹⁸

Ismét egy, bár fontosságát tekintve nem „országos ügy” – a megszűnt cs. kir. megyehatósági hivatal bútorzatának kérdése. A cs. kir. adóhivatal csak térítés

115 Sérvitézi ellátás: sérült, rokkant vitéz (katona) rokkantnyugdija.

116 VeML ÁB jky, 239. o.

117 Uo. 248–249. o.

118 Uo.

ellenében volt hajlandó átadni azokat. A megye viszont leszögezte: a 10 év alatt saját bútoraitól megfosztott megye igényt tart azokra. Azonban – bár törvény ellenére – a közösen fennállott kincstár által beszerzett eszközök értékének térítését sem szükségesnek, sem méltányosnak nem tartja, így nem is fizet. Hasonló értelemben intézkedtek a többi főbírói hivatali eszközökre is.

Az ülés alatt érkezett az 1. alispánhoz hivatalos tájékoztató arról, hogy Pá-pán egy cs. kir. pénzügyőr biztos, Enyingen pedig fegyveres csendőrök kísé-re-tében megjelent cs. kir. adóhivatalnok a községi előjáróságokat 8 illetve 3 napi határidővel az adó behajtására kényszerítette.

Az eset előrevetíti azt a lehetőséget – mondja az Állandó Bizottmány – hogy hasonló esetek fordulhatnak elő a megye más községeiben is. Azonban felhívja a figyelmet, hogy sem tettleg ne lépjenek fel, sem erőszakot ne alkalmazzanak. Egyedüli ellenállás az, ha a törvényre hivatkoznak, illetve vá-rakozási álláspontot vesznek fel a megye határozatáig. A megalapozott állás-pont kidolgozására az elnöklő első alispán május 14-re rendkívüli bizottmányi ülést hívott össze.

1861. május 14. Rendkívüli Állandó Bizottmányi ülés

Az ülést¹¹⁹ ismét az első alispán, Kun Sándor vezette. A téma egyértelmű-en volt kijelölve: az adóbehajtás. A május 6-i bizottmányi ülésen olyan döntés született – említette az alispán – ha az igazgatóság érvényt szerez akarátának, az első alispán azonnal rendkívüli ülést hív össze. Miután az adóbehajtási aka-ratát az igazgatóság – még a május 6-i ülés alatt – érvényesítette, nem maradt más, mint a bizottságot rendkívüli ülésre összehívni. Az alispán tájékoztatta a bizottmány tagjait: a törvényhatóságok az adókivetés és behajtás végrehaj-tását megtagadták, így az közvetlenül a cs. kir. Pénzügyigazgatóság hatáskö-rebe került. Az igazgatóság viszont önállóan, akár katonai erő bevetésével is végre kívánja hajtani az adóbeszedést. Az alispán – a téma nagy hordereje miatt – higgadt és komoly tárgyalást kért a jelenlévő tagoktól. Felolvasta a Helytartó Tanács idevonatkozó leiratát, valamint az e tárgyban Pest megyé-nek hozott végzését. Ezek alapján a megyei Állandó Bizottmány rendkívüli ülése kijelentette: a megye megalakításakor alapelvül lett kitűzve az, hogy minden törvényhatósági cselekedet kizárólag csak a magyar alkotmány hatá-rai közt fog mozogni. Így az adó kivetése és behajtása a törvények értelmében a nemzet és a törvényes fejedelme (nem királya, mert nincs megkoronázva!)

119 Az ülésen megjelentek közül 53 fő bizottmányi tagot név szerint megemlíti a jegyzőkönyv, továbbá megemlíti szintén név szerint 45 főt, köztük a megyei hivatalok vezetőit, járási fő- és alszolgabírókat és esküdteket.

között megosztott törvényhozás jogai közé tartozik. Ezért a cs. kir. kormány által elhatározott adó beszédését törvényesnek nem ismerik el, a megye ehhez segédkezet nem nyújthat a nélkül, „... *hogy a hazai törvényeket, különösen az 1504. évi I. tc értelmében önmagát hazaárulási bűnnel ne bélyegezze.*”¹²⁰ Ezért a következő határozatot hozta:

- 1) Hazaárulónak nyilvánít mindazon tisztviselőt, városi vagy községi előljárót, ki az országgyűlés határozatán kívül bármilyen törvénytelenül ki-
vetett adó behajtásában közreműködik.
- 2) Minden olyan beszállásolást, amely a megyei törvényhatóság tudta és hozzájárulása nélkül történik, erőszakos cselekedetnek kell tekinteni. A városi, községi előljárók ne álljanak ellent a megjelenő pénzügyi biztosoknak, a velük érkező segédszemélyzet, csendőrök, katonák erőszakos beszállásolását ne akadályozzák, azonban pontosan jegyezzenek fel minden adatot, készítsenek jegyzéket a költségekről, hogy a megye azok megtérítéséről később intézkedni tudjon.
- 3) A törvénytelen adóbehajtási bizottmányoktól semmiféle kézbesítést ne fogadjon el, elismervényt, vagy jegyzőkönyvet ne írjon alá, ígéretet vagy fogadást a község nevében ne tegyen.
- 4) Ugyancsak tagadja meg a rendeletek kihirdetését, kidobolását, vagy a falragaszok kihelyezését.
- 5) Az adóbehajtás alapjául szolgáló adófőkönyveket, jegyzőkönyveket, vagy az adóbehajtással kapcsolatos iratot át ne adjanak, semmiféle köz-
vagy magánpénzeket ki ne adjanak.
- 6) Ha mindezek ellenére a törvénytelen adóbehajtási bizottmány az adó behajtását mégis végrehajtja, a községek ellenük ne tegyen semmilyen erőszakos cselekedetet – azonban a megyei Állandó Bizottmánynak azonnal tegyen jelentést.

A határozatról haladéktalanul tájékoztatták a községi előljárókat és a fő-
valamint alszolgabírókat, egyúttal megkeresték az éppen üléselő országgyű-
lést, hogy mihamarabb hozzanak törvényt az adókiadás és behajtás kérdésé-
ben.

120 VeML ÁB jkv, 290. o. Hasonló esetről olvashatunk a Veszprémi Szemlében Széchenyi Pál és Kolonics Lipót vitája kapcsán. Egy gyűlésen rendkívüli hadiadó bevezetését javasolta Kolonics, ami ellen Széchenyi vétót emelt, mondván: „... *adót megszavazni ... a magyar országgyűlés illetékes. Hűtlenség vétkébe esik az egyén, ha a hazai törvények ellen cselekszik...*” Farkas Gábor: Széchenyi Pál, nemzeti érzelmű egyházi főúr, veszprémi püspök és a Kalocsa-bácsi egyházmegye érseke 1642–1710. = Veszprémi Szemle, 2012/2 23. o.

1861. június 3. Emlékeztető Bizottmányi ülés

Az ülésen az elnöklő első alispán Kun Sándor előterjesztette Pápa város küldötteinek Augusz Károly¹²¹ fő- és Fodor László alszolgabírónak kérelmét a katona-beszállásolással és az adóbeszedéssel kapcsolatban. Az érintettek sürgős intézkedést várnak, mivel a katonai karhatalom erőszakkal fenyegette mind Pápa, mind Enying közösségét, amennyiben nem tesznek eleget adóbefizetési kötelezettségeiknek. A kérelem mellett egyben jelzik, hogy az adófizetési kötelezettség teljesítését határozottan megtagadták.

A közgyűlés úgy értékeli, hogy „*minnél setétebben borul el az ősi alkotmány ígért visszaállítása iránti hit világa – az eszély és az önfenntartási kötelesség annál inkább parancsolják – egyedül az alkotmány ösvényén maradni meg, s annak jogos határait túl nem lépni.*”¹²² Ezért megerősítik a bizottmány korábbi végzését: nem lehet eltérni az 1504. év I. tc 5. §-ra alapozott végzéstől: azt a megyei közgyűlés továbbra is fenntartja. Egyúttal úgy határozott, hogy Pápa és Enying lakosainak és vezetőinek helytállását elismerése gyanánt – osztva lakosainak szenvedését – jegyzőkönyvben is megörökítik.

A bizottmány döntött az árvasági ügyek szervezeti és szervezési kérdésében is. A kiküldött bizottság előterjesztését elfogadta, azzal a módosítással, hogy az 5 árvasági járás közül Veszprém, Pápa és (Vár)Palota árvasági ügyeit önállóan intézni.

Az ülésen a 2. alispáni hivatal tájékoztatta a bizottmány tagjait az igazságszolgáltatás átvétele utáni büntetőügyekről, azok megoszlásáról. Jelenti, hogy a feladat átvételét követően a büntető törvényszék – április 22-től – 3 alkalommal, több napig tartó tárgyalást tartottak. A letartóztatott 177 főből 103 főnél ítéletet hirdettek, 31 fő folyamatban lévő büntetőügyet vett át és 27 fő ellen további vizsgálatokat rendeltek el. A megszűnt cs. kir. megyetörvényszéktől 60 pontból álló folyamatban lévő bűnvádi iratot, bűnjeleket 731 forint letéti pénzt és 21 letartóztatott egyént vett át. A tájékoztatásban szó esett a börtönviszonyokról is. A jelenleg őrizet alatt lévő rabokra összesen 3 váltásos őrszolgálat vigyáz, ami nem elegendő. Kéri a bizottmányt, hogy az őrszemélyzetet 4 fővel növelje meg. A bizottmány elismerését fejezi ki a 2. alispánnak az igazságszolgáltatás terén végzett munkájáért, és egyúttal hozzájárul a 12 fős őrszemélyzet 4 fővel való növeléséhez.

121 Magurai Augusz Károly Veszprém megyei főszolgabíró – 1848-as nemzetőr kapitány – 1861. szeptember 1-jén élete 44-ik évében váratlanul halt meg. Síremléke Külsővat-Bánhalmasztán található.

122 VeML ÁB jkv, 295. o.

Az Állandó Bizottmány teljes egyetértésben foglalta jegyzőkönyvbe Deák Ferenc érdemeit. Mint a jegyzőkönyvben olvasható „... *nincs, ki hazaszeretében tántoríthatatlanabb, polgári erényekben szeplőtlenebb, s a törvényhozásban bölcsőbb nincs és nem is volt e pályán nagyobb fia a hazának, mint Deák Ferenc.*” Ezzel egy időben elfogadták és jegyzőkönyvbe iktatták gróf Teleki László halála alkalmával elfogadott részvéttvíratot, melyet a képviselőháznak megküldtek.

„*Adó és újoncnak Országgyűlés általi megszavaztatása két sark kő Magyarországnak alkotmányának alapjában, melyek épségben tartásáról a nemzetnek élete vagy halála függ!*”¹²³ – szögezte le a bizottmány annak kapcsán, hogy a katonai parancsnokságok megkeresték a megye tisztviselőit a tartalékos (szabadságos) katonákkal kapcsolatos teendők végrehajtására. A megyei adminisztráció már intézkedett, hogy az általa törvénytelennek tartott adóbehajtást semmilyen szinten ne hajtsa végre. Mindez – vélte a bizottmány – elegendő és intő jel lett volna arra, hogy a kormány elismerve tévedését és alkotmányellenes intézkedését, azt visszavonja és nem ad ki újabb törvénytelen utasítást. A bizottmány fájdalommal veszi tudomásul, hogy nem ez történt. Ezért határozott utasítást adott ki: az eddigi gyakorlatnak megfelelő értesítéseket – melyeket a tartalékos (szabadságolt) katonáknak kellett megküldeniük – végérvényesen megszünteti. „*A paternális*¹²⁴ *kormány működése alatt törvényen kívül, sőt azok ellenére besorozottaknak szolgálatba leendő beállításához a megye segédkezet nem nyújt.*”¹²⁵ Határozottan utasítja a járási fő-és alszolgabírákat, hogy a hozzájuk forduló katonai parancsnokságok megkeresését hagyják figyelmen kívül, az érintetteket ne értesítsék. Úgyszintén „félretették” azt a Helytartó Tanácsi leiratot is, melyben arra utasítják a megye vezetését, hogy a megyei törvényszéki költségvetést bírálatra és jóváhagyásra terjesszék fel. Ez esetben is rövid és határozott a megye válasza: „*Ez alkotmányos intézkedés csak alkotmányos kormány elé lévén terjesztendő, a milyennek a N. Mlgsú [Nagyméltóságú] magyar kir. Helytartó Tanács a megye kimondott és irányadó elveinél fogva elismerve nem lévén – félretéteik.*”¹²⁶

Ezen az ülésen határoztak arról is, hogy a volt megye törvényszéktől átvett Telekkönyvi Hivatalt megtartják. A telekkönyvek vezetésének vizsgálatára kijelölt választmány javaslatát elfogadták. Zombath István személyében megválasztották a Telekkönyvi Hivatal vezetőjét 800 o. é. forint évi javadalmazás mellett, valamint Paál Dénest – 600 forint fizetéssel – megyei mérnökké.

123 VeML ÁB jkv, 300. o.

124 Az érintettek véleményét figyelmen kívül hagyó, „gondoskodó” állami vezetési stílus.

125 VeML ÁB jkv, 301. o.

126 VeML ÁB jkv, 371. o.

Miután a megyei büntető törvényszék megkezdte működését, határoztak a törvényben is kimondott törvény előtti egyenlőség elvi kérdéseiről is. Eszerint:

- 1) A vádlottak őrizetbe vétele különbség nélkül – nemes és nem nemes között – egyenlően történjen. Ha nincs kizáró ok, a szabadlábon történő védekezés mindenkinek egyenlő mértékben megengedett.
- 2) Mindenkit megillet az egyenlő védelem.
- 3) Büntető ügyben történő fellebbezés mindenkit egyenlő mértékben megillet.

Ezután több, a megyék által támogatásra megküldött leiratokat fogadtak el, melyek többsége az adók katonai erővel történő behajtása ellen tiltakozott. De döntöttek az utak karbantartásáról, az országgyűlési követek pénzfelhasználásai szabályairól, valamint – többek között – Vég hely Dezső országgyűlési gyakor noksági kérelméről is (egyelőre elutasították). Tudomásul vették a dunántúli kerület tábla visszaállításáról megküldött értesítést, valamint annak vezetőjévé kinevezett Babarczy Antal levelét. Elfogadták a 2. alispán jelentését a pandúrok új szolgálati szabályzatáról, amit a „megyei örlegénység legközelebbi mustráján fognak kihirdetni”.

„Kellemesen tudomásul vétetik” az a jelentés, melyet Késmárky Sándor szolgabíró tett. E szerint cs. kir. adóbehajtó biztosok – Molnár Lipót és Takács Miklós – 14 katona kíséretében május 26–29-én adóbeszedésre megjelentek Balatonfőkajáron és Csajágon, de adót senki nem fizetett. A biztosok három nap után továbbálltak.

Felháborodást okozott viszont az a jelentés, melyben Késmárky szolgabíró egy peremartoni kocsmai izgatási esetről tett. Mint leírta, két pénzügyőr azzal bujtogatta a vendégeket, hogy az úri osztály törvényesen megszüntetett robotot és dézsmát vissza kívánja állítani. Az Állandó Bizottmány felkérte Fiáth Ferenc főispánt, hogy tegyen bejelentést a Helytartó Tanácsnál, kérje ennek kivizsgálását és megszüntetését, egyben utasította a fő- és alszolgabírókat, hogy a hasonló esetekben az elkövetőket azonnal tartóztassák le, és ítéljék el.

Az Állandó Bizottmány tartalmas és számottevő napirenden volt túl. A június 3-i bizottmányi ülésen – amit több napon át tartottak – 453 napirendi pont szerepelt. A bizottmány tagjai közül jelen volt többek között: Hunkár Sándor 2. alispán, Vég hely Imre, Rosos István, Bezerédy Kristóf, Ányos István, Koloss váry Sándor, Halász György, Dunst Ferenc, Vid Károly főügyész, Késmárky József főjegyző, Rosos Károly főszámvevő, Kenessey Lajos adószedő, Makara György főorvos, Ács Rudolf levéltáros.

Megszakítva az Állandó Bizottmányi üléseken történtek bemutatását, érde mes kitérni az adóbeszedés megtagadására, nem utolsó sorba Pápa város előljá róinak és lakosságának határozott és egyöntetű kiállítására. A pápai eseményekről

részletesen számolt be Nagykéry András a Győri Közlöny hasábjain.¹²⁷ 1861. május 23-án tájékoztatta a város lakosságát a megyei Állandó Bizottmány határozatáról, melyben az adóbefizetés megtagadására szólította fel a megye minden adózóját.¹²⁸ Június 10-én a tudósító már arról írt, hogy május 26-án a várost megszállta a katonaság, de bármennyire is erőlködött egy garast sem sikerült beszedniük. Eddig! Ugyanis pont azon tört meg az adómegtagadás ügye, kinek leginkább megtartania kellett volna: Vid Károly Veszprém Vármegye főügyésze befizette a rá kirótt adót. A példa megrendítette a kitaró pápaiakat, és néhányan befizették adójukat. Fájdalommal jegyzi meg Nagykéry, hogy nem a kifizetett pénzt sajnálja, de: „... *adóm lefizetésével néhány forinttal szegényebb leszek, de mert ily elvszegés, ily metsző fájdalomú seb, éppen a közbizalom választotta egyik tisztviselő által ejtett rajtunk s végtelenül fáj!*”¹²⁹ A vita, a hozzászólások ez ügyben továbbra is olvashatóak voltak a közlöny levelezési rovatában. Vid Károly ugyan menteni próbálta magát, mondvá: ő nem mint megyei főügyész fizetett, hanem mint magánember. De ezt a hozzászólók nem fogadták el, mondván, ebben az esetben a két személyt nem lehet egymástól elválasztani. Mert mint a levélíró megjegyezte: „*Ha maga Vid Károly főügyész úr helyzetét fölfogni nem tudta, ott álltak előtte a példák, ott voltak szegény Gombás Mózes és Osváld Dániel szolgabírák, Villax Antal polgármester urak, kik már hetek óta tūrtek, de a megye határozatának szellemében akarván alkalmazkodni, nem magyarázgatták azt a magányosak előnyére.*”¹³⁰

Az adómegtagadó befizetés hatására a város lakosságának nagyobb része – ha kényszeredetten is – de befizette a rá kirótt sarcot. Ennek hatására megszűnt a karhatalom erőszakos beszállásolása, az adóbeszedőket már csak „... *Nagy-Szabó Ignác ugodkerületi képviselő s ő méltósága gr. E. P. [Eszterházy Pál – Földesi] tartják, kik addig legalább hátráltatni akarják a fizetést, míg az országgyűlés e tárgyban végelegesén határoz. Adjon isten erőt nekik a kitarásra!*”¹³¹

Vid Károly ügyét a város lakossága továbbra is nagy figyelemmel kísérte, várta az Állandó Bizottmány állásfoglalását is. Erre azonban nem került sor, miután a következő bizottmányi ülésen Vid Károly megvált hivatalától, önként lemondott.

127 GERENCSÉR 1997

128 Lásd: 1861. május 14. – Rendkívüli Állandó Bizottmányi ülés, határozat

129 GERENCSÉR 1997, 39. o.

130 Uo. 40. o.

131 Uo. 42. o.

1861. augusztus 5. Állandó Bizottmányi ülés

A bizottmány ülését több napon át tartotta Veszprémben az első alispán, Kun Sándor elnöklete mellett.

Az alispán örömét fejezte ki, hogy a megye közössége aktívan érdeklődik a közügyek iránt, másrészt aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy mindezidáig az alkotmányos és törvényes állapothoz az ország – dacára az összeült országgyűlésnek – még mindig nem jutott el. Elismerését fejezte ki a osztálykülönbség nélkül a megye teljes lakosságának, hogy – a megye által törvénytelennek tartott – a cs. kir. adminisztráció által erőszakos, már két hónapja tartó adóbehajtásnak ellenállt. Ellenállt, de nem mindenki. Ugyanis a Pápa környéki adóbehajtással is összefüggött Vid Károly tiszti főügyész lemondása. Vid Károly ugyan megváltozott anyagi körülményeivel indokolta azt, a közgyűlés „természetesen” elfogadta a lemondást. Az első alispán kérte a bizottmányi tagokat, hogy az 1848. évi VII. tc. értelmében válasszák meg az új megyei tiszti főügyészt. A bizottmány a jelöltek közül Noszlopy Tamást választotta meg.¹³²

A megye költségvetése zilált állapotba került, hiszen támogatást nem kapott, adó nem folyt be a megyei pénztárba. A megye igazgatási költségeire kiírt kölcsönjegyzés jelentős része, mintegy 40.000 forint nem érkezett – jelentette be Kun Sándor. Ezt a bejelentést közgyűlés ugyan meglepetten vette tudomásul, de a kölcsön jegyzését nem a lakosság elutasításának tartotta, mint inkább a törvénytelennek tartott hatalom zsarolásának, törvénytelen akcióinak, amely a megye minden lakosára nehezedett. A kölcsön biztosítása érdekében utasították a fő- és alszolgabírókat – erre 14 napot adott a bizottmány – hogy személyes jelenlétükkel győzzék meg a lakosságot a kölcsön fontosságáról, kiemelve, hogy a megye új és törvényes működése, az átszervezett adminisztráció költségeit csak a polgárai kölcsönétől várhatja. „*Nem kétkedik a megye, sőt megvárja polgárainak az alkotmányossághoz ragaszkodó hazafiúságától, hogy ezen felszólításnak kívánt sikere leend.*” Ha mégis lenne olyan, ki vonakodna „*kötelességüket a kitűzött idő alatt teljesíteni elmulasztának...*”, a fő- és az alszolgabírókra várt az a feladat, hogy a vonakodás okát pontosan kiderítsék, azt jegyzékbe foglalják, majd leadják a bizottmánynak. Nem szankciókat akart a megyei vezetés életbe léptetni, mint inkább „*... mindazok nevei, kiket a mulasztásra nem tehetetlenség kényszerített, hanem rosszakarat vezérelt, a közgyűlésen felolvastatván, alkotmány-ellenes törekvéseikért megbélyegeztetve, jegyzőkönyvileg az utókornak átadassanak.*”¹³³

132 Jelöltek voltak még: Pap Gábor, Kováts Lajos, Karácson János. A megválasztott Noszlopy Tamás (Pápa, 1828–1884) felesége Puzdor Laura. Apja Noszlopy Ignác az úrbéri törvényesék elnöke, 1848-ban a hétszemélyes tábla bírója volt.

133 VeML ÁB jkv, 388. o.

Egy tárgyalt ügy már visszanyúlt a júniusi bizottmányi ülésig, ami kezdetben nem tűnt jelentős esetnek. Ekkor a zirci apát birtokháborítást jelentett be, kérve annak orvoslását. A (Magyar)polányi községi előjáróság, Veisz Mihály polányi bíró és a lakosok erőszakkal betemették a birtoktesteket elvlasztó árkot. Az ügy kivizsgálására Kun Géza főbíró küldte ki a bizottmány, aki ezen az ülésen számolt be a történetekről, ami már nem mindennapi volt.

A megyei bizottmány határozatát kívánta ismertetni az összegyűlt polányi lakosok előtt Kun Géza főbíró, remélve, hogy az ügy gyors és eredményesen megoldódik. Igaz, tartva az erőszaktól, kirendelt Pápáról Pál Dániel megyei hadnagy vezénylete alatt 40 pandúrt és 3 lovas katonát. Megkezdte a kihallgatásokat, egyben ígéretet kapott a község előjáróságától, hogy az árkot betemetik, illetve befolyását fel fogja használni a lakosság meggyőzésére és lecsendesítésére. Azonban a lakosság fellázadt, megtámadta a pandúrokat. A pandúrok a fegyverüket használták és két személy meghalt. A lázítókat elfogták, átadták a törvényszéknek. A bizottmány elismerte a pandúrok fegyverhasználati jogát, elismerésben részesítette őket, úgyszintén elismerte és helyeselte Kun Géza tevékenységét is. A megye eredményesen és határozottan élt rendfenntartói hatalmával, alkalmazta a rendfenntartó erőit.

Az ülésen ismertették gróf Apponyi György országbíró levelét is, melyben a törvénykezés ideiglenes szabályait közli a megye vezetésével. Ezt az ideiglenes szabályt elfogadta az országbírói értekezlet, jóváhagyta a császár, illetve az országgyűlés is kimondta azok ideiglenes alkalmazhatóságát. A bizottmány előzetesen elfogadta az ideiglenes szabályozást a törvényhozás egyértelmű és végleges szabályozásáig, azzal a megkötéssel, hogy az igazságszolgáltatásban jogsérelmet senkinek sem lehet okozni. Az egységes értelmezés és a szükséges előterjesztés megtételére a bizottmány Kenessey Antal elnöklete alatt egy választmányt bízott meg a leirat vizsgálatára.¹³⁴ A választmány gyorsan végzett a munkával, hiszen már az augusztus 5-i bizottmányi ülés – amely több napos volt – egy következő napján már ismertette az intézkedés elfogadott szövegét.

Az állandó polgári törvényszék felállításának gondolatát a megyei bizottmány elfogadta. Azonban annak gyakorlati megvalósítása már – a megyei bizottmány véleménye szerint – nem lehetséges: a helyzet a törvényhozás kivételes és ideiglenes állapota miatt az állandó intézkedések megtételére nem alkalmas. Ettől függetlenül az Állandó Bizottmány annak érdekében, hogy a törvényhozás átalakítása miatt, a törvénykezési eljárások vesztegléséből károk ne keletkezzenek, ideiglenes jelleggel, nem állandó fizetéssel, hanem 3 o.é. fo-

134 A választmány tagjai voltak: Vermes Illés, Kerkapoly Károly, Gál Lajos, Pápay Miklós, Acsády Sándor, Osváth Dániel, Karácson János, Galamb József, Zombath István és Körössy Lajos. VeML ÁB jkv, 389. o., 1457. fszám

rintos napi díj mellett a megye székhelyén állandóan ülésező és a törvényhozási ügyekben jártas és képzett szakemberekből álló – szakmák szerinti – törvényszéki csoportot hozott létre. A csoport póttagjairól az első alispán gondoskodott, valamint egy állandó előadó kinevezéséről is.

A telekkönyvek törvényszerű és megszabott vezetését a megye nem állapíthatja meg – véli a bizottmány. Ezért csak a legszükségesebb intézkedések meghozatalára szorítkozott, bízva a telekkönyvi alkalmazottak (vezető, helyettese és a főmérnök) erélyes és szakmailag megalapozott munkájában. Ezért is állapított meg ismét évi rendes fizetést a telekkönyvi alkalmazottak részére,¹³⁵ illetve határozta meg, hogy a telekkönyvi beosztottak kötelesek a telekkönyvi igazgató minden intézkedését végrehajtani. A telekkönyvi díjakat (illetékek) a hivatal szedi be, majd továbbítja a megye pénztárába. A még hátralévő birtokrendezéseket a kataszteri felmérés mellőzésével, a „*magyar magán mérnökök hitelesített munkálatai nyomán lesznek eszközlendők.*”¹³⁶ Az Állandó Bizottmány a fellebbezések eszmei határidejét 1862. év kezdetére állapította meg, egyben felhívta a fő- és alszolgabírók figyelmét arra, hogy a községek lakosaival ismertessék a felújított telekkönyvek értelmét, hasznát. Ezzel együtt megállapították a telekkönyvi díjakat is.¹³⁷

A bizottmány a megyei Büntető Törvényszék működésére nem állapít meg új szabályokat. Az továbbra is a már meghatározott rendben és összetételben végzi feladatát: üléseit az alispán elnöklete alatt tartja, 4 szakképzett és végzett törvényszéki közbíró, szolgabíró és esküdtek részvételével. Azonban célszerűnek tartja, hogy a bünvádi ügyeket először az ügyészi hivatal kapja meg, aki pótolja a hiányokat, majd az ügyeket kiegészítve, véleményezve beadja a törvényszéknek. A törvényszék tagjai továbbra is napidíjban részesülnek, a díjazásuk már az 1840. évi XV. Törvénycikkben lefektetett elvek szerint történik.

Azonnali intézkedést követelt az országbírói értekezlet azon határozata, hogy a rendezett tanácsú városokból a fellebbezéseket közvetlenül az országos

135 A telekkönyvi igazgatónak 800 Ft, a vezetőnek 600 Ft, az iktatónak 500 Ft, a kiadónak 500 Ft, írnoknak 300 Ft, valamint a szolgaszemélyzetnek 150 Ft fizetést állapítottak meg. VeML ÁB jkv, 451. o. A telekkönyvi hivatal személyzetét, a törvényszéki tagok megválasztását a következő, szeptemberi ülésre tűzték ki.

136 VeML ÁB jkv, 451. o.

137 VeML ÁB jkv, 452. o. Adásvételeknél irányadó veszprémi hiteleshelyi káptalannál fizetett díj, örökösödéseknél a korábban a Kancellária által megállapított díj: 500 forintig 1 Ft, 500–1000 forint között 2 Ft, 1000 forint felett 3 Ft.

Kúriához kell és lehet benyújtani. Veszprém megyében érintett volt Veszprém,¹³⁸ Pápa és (Vár)Palota, ezért felszólították az érintett szolgabírókat, hogy rendezék a kérdést, alakítsanak jogvégzett személyekből törvényszékeket, ellenkező esetben az említett városokban meg kell szüntetni a bírói hatóságokat.

Továbbra is napirenden maradt a megye értelmezésében törvénytelennek minősített adóbehajtás ügye, illetve az adót elszenvedett települések kártalanítása. Enying község is kárpótlást kért, amit az adóbehajtó katonaság okozott. A megyei Állandó Bizottmány ismét elismerte állhatatosságukat, a törvényekhez és a megye határozataához való ragaszkodásukat, illetve elismerte a kártalanítási igényüket is. Egyúttal kérte a község türelmét – ezen keresztül a többi, hasonló eseten átesett települését is – a törvénytelen állapot beszüntetése utáni helyzet felmérésére a méltányos és igazságos kártalanításig. Erre bizottmányt fog felállítani, de már ekkor utasította a szolgabírókat, hogy mérjék fel a károkat és azt adják be.

Oktatási kérdések is előkerültek ezen a bizottmányi ülésen. Szent köteletségének tartja a megye az oktatásügy kérdését – emelte ki bizottmány. Nem engedi, hogy az oktatásra rendelkezésre álló költségvetési keretből, vagy alapítványokból egy fillér is elveszen. Ezért utasította Márton Antal Veszprém járási főbíróat az alapítványi – elsősorban a Kopácsy-féle – összegek számbavételére. Ugyancsak utasítást kapott a többi fő- és alszolgabíró is, hogy járásaikban minden községről készítsenek kimutatást az iskolakötelezett 6-12 évesekről.

Fontos döntése volt a megyei bizottmánynak, hogy visszaállította a „... *kényuralom átélte, szellemet nyűgöző időszakának kezdetén azonnal megszüntetett, bár rövid idő alatt szép virágzásnak indult...*”¹³⁹ pápai református iskolában működött jogi kart. Ezért megkeresik Nagy Mihály pápai superintendáns urat, hogy a jogi tanszéket a lehetőség szerint azonnal indítsa meg.

A kegyesrendiek által működtetett iskolákban az „*osztrák kormány által felforgatott és Veszprémben is megszüntetett*” 2. tanosztályok visszaállítására kérték fel a rend vezetőségét.¹⁴⁰ Ehhez hozzájárulnak, mint ahhoz a Veszprém

138 Veszprém városa az 1861. szeptember 2-i bizottmányi ülésen már jelezte, hogy záros határidőn belül megválasztja a törvényben előírt számú és összetételű tanácsot. Ugyanilyen értelmű jelentést adott (Vár)Palota tanácsa is. Az Állandó Bizottmány október 1-re határozta meg a határidőt. Lásd: VeML ÁB jkv, 1961 és 1962. fsz. Pápa városa – félreértelmezve az országbírói határozatot – azonban a tanácsába beválasztott három „törvénytudó” tagot. Ez nem felelt meg az országbírói határozatnak, ezért utasították, hogy szintén október 1-ig válasszák újra a tanácsot.

139 VeML ÁB jkv, 392. o.

140 Nem a témához tartozik, de a jegyzőkönyv ezen oldalain a 2. alispán, mint a gazdasági bizottság elnöke beterjeszti a veszprémi mestereknek és különböző szolgáltatóknak kifizetett számláit, benne felsorolva név szerint az érintetteket. Mesterek, szolgáltatók az 1861. évben. VeML 76. kötet, 446–449. o.

város előljárósága által benyújtott kérelemhez is, melyben a megszüntetett V. és VI. osztályú iskolák újraindítását kérte.

„Alkotmányos rendszerrel helyreállított üzleti szabadság...”¹⁴¹ és gátló körülmény nincs, ezért az Állandó Bizottmány Krausz Ármin veszprémi könyvkereskedőnek kiadja az engedélyt a kérelmező által Veszprémben működtetni kívánt kölcsönkönyvtár megnyitására.

1861. augusztus 12.

Az ülést néhány halaszthatatlan ügy miatt hívta össze az elnöklő Kun Sándor 1. alispán. Ezek az ügyek jobbra köröztetések, illetve adósság miatti „betáblázások” bejegyzése volt.

Augusztus 12-én érdemes egy pillanatra elidőzni és tanúnak hívni a kortársat, Fiáth Ferenc főispánt. Az eset, mit a főispán leírt, nem szerepel a történelemkönyvekben, csak az ő emlékiratában lehet olvasni róla. Azonban rávilágít ennek a nem mindennapi eseménysorozta kulisszatitkaira is. Fiáth Ferenc ekkor Karslbadban gyógyíttatta magát. Sok ismerőssel találkozott, barátkozott. De olvassuk a főispán beszámolóját: „A víz, szórakozás, gondnélküli élet, s az ottani üdítő tiszta lég csakhamar helyreállították egészségemet. Ismerőseim sem lévén már betegek: együtt étkeztünk, Egy alkalommal X úr ebéd alatt sürgőnyt kapván, fülembé súgta: 'Nekem azonnal távoznom kell, légy kérlek pár napig, míg távol leszek, családom gondnoka s védője!' E szavak után távozott. Ez 1861. augusztus 12-én történt. Három nap múlva visszatérvén most érintett ismerősöm, kérdem tőle hol volt? Ki is azt felelé: 'Feleségemnek sem mondtam meg; neked mégis megmondom.' Elmondotta azután, hogy a hatalmat kezelők Bécsbe hívták, s azt kérdék tőle mennyire számíthatnának az oláh nemzetre azon esetben, ha az országgyűlés szétszlatása után, Magyarországon ismét kiütne a forradalom? 'S te mit feleltél?' – kérdem. 'Azt, hogy a magyarok ellen, de csak ezek ellen, ha szükséges 14 nap alatt 25000 oláht vagyok képes csatába vezetni; nem is kell pénz csak fegyver.'

Megértettem ebből azt, hogy az országgyűlést eredmény nélkül el fogják oszlatni, és azt is, a mi még szomorítóbb, hogy a szegény magyarnak sok agyarkodó ellensége van.

Az országgyűlést 1861-ben augusztus 20-án csakugyan feloszlatták. De a rend nem bomlott meg: s a főispánok, a megyékkel folytatták a közigazgatást. Apponyi, Mailáth, Szécsen, Vay, Sennyey visszaléptek, gróf Forgách Antal lett cancellár.”¹⁴²

Vajon ki lehetett az a titokzatos X úr?

141 VeML ÁB jkv, 453. o.

142 FIÁTH 1878, 2. kötet, 220. o.

1861. szeptember 2. Állandó Bizottmányi ülés

A bizottmányi ülés több napon át tartott, a bizottmányi tagok teljes létszáma mellett, melynek elnökletét már báró Fiáth Ferenc főispán látta el. Megnyitó beszédében beszámolt az országgyűlésen történekről, kiemelve annak feloszlásának okait, körülményeit. Reményét fejezte ki, hogy végül a nemzet minden jogos követelése teljesülni fog és a magyar alkotmány ismét hatályba lép. Addig is – emelte ki Fiáth Ferenc – a megyék, a törvényhatóságok maradtak az alkotmányosság letéteményesei, jogszerűségüket senki nem vonhatja kétségbe. Mindezt azonban csak a törvényesség és az alkotmányosság útján teheti meg. A főispán ismét hitet tett a törvényesség mellett, újólaj megerősítette, hogy csak az alkotmányosság útján halad, ami magában foglalja az 1848-as törvények elismerését, de magában foglalja az uralkodó melletti hűséget is. Egyértelművé tette, hogy a megyék a törvényesség örei, mik voltak a múltban és lesznek a jövő válságos idejében is. Ezért a főispán javasolta, hogy vegyék jegyzőkönyvbe: „Az országgyűlésnek összes eljárását – az elejétől a legvégsőig – az általa kifejezett óvást is ideértve, a hazai törvényekben gyökerezettnek, a megyei közönség hite, politikai meggyőződése kifolyásának vallja s nyilvánítja, s érte forró háláját jegyzőkönyvileg megerősíteni kívánja.”¹⁴³ A közgyűlés a javaslatot elfogadta, megerősítette, hogy mindazon tettet, feliratot, óvást, határozatot, amely az országgyűlés 1861. évi működése alatt született, egyöntetűen magáénak vallja.

Országgyűlési emlékérem 1861. Lábjegyzetbe: Felirat: HON SZERETET, S EGYETÉRTÉSBE VAN ERŐ, S ISTENI ÁLDÁS - 1861 ORSZÁG GYŰLÉSI EMLÉK / E HAZA CSAK AKKOR TULAJDONUNK HA TÖRVÉNYEINKET NEM IDEGENEK KEZELIK – középen a „Szózat” első sorai. A szerző tulajdonában.

De mindenképpen célszerű és tanulságos Fiáth főispán beszéde, amit az Állandó Bizottmányi ülés megnyitásakor mondott. Elolvasva a beszédet, ismét megerősítve látom, hogy Fiáth főispán a törvényesség útján járva képzelte el a kapcsolat rendezését Ausztriával, egyben megerősítette: Ausztriával való ki-

¹⁴³ VeML ÁB jky, 482. o.

egyezés létérdeke nem csak Magyarországnak, de Ausztriának is. Ugyanakkor nem hajlandó eltávolodni a '48-as törvényektől sem. Törvényesség, jogszerűség, hűség a koronázandó királynak – ez röviden Fiáth Ferenc hitvallása. Megnyitó beszéde¹⁴⁴ a következő volt:

„Mielőtt a mai nap teendőihez fognánk, legyen szabad a tisztelt közgyűléshez pár szót szólanom a jelen helyzetről, röviden s minden költészet nélkül. Röviden: mert sokkal közelebb érdeklétt bennünket a legközelebb lefolyt hónapok történelme, mintsem hogy azt éber figyelemmel ne kísértük volna, s így e tekintetben újat nem mondhatnék. Minden költészet nélkül; mert ennek eredete, mint eredménye ideig óráig tartó lelkesedés; míg politikában nyugalomra s higgadtságra van szükség, nehogy az örök igazság változhatlan elveit szem elől tévesszük akkor, midőn a kor visszautasíthatlan kívánataival alkudozunk; midőn elejtjük azt, mi az időnek esik áldozatul; midőn tekintetbe vesszük azt, mit az új viszonyok követelnek.

Midőn pár hóval ezelőtt az országgyűlés megnyitásakor, a t. bizottmánytól hosszabb időre búcsút vettem, aggályteljesen tettem azt, de nem reménytelen.

Aggályteljesen, mert ismertem azon nehézségeket, melyekkel a koronázandó fejedelemnek s az országgyűlésnek küzdeni fog kelleni.

De nem reménytelen, mert az akadályok s nehézségek nagyságát paralisálta¹⁴⁵ a kölcsönös önfenntartási ösztönhöz kötött reményem és így egy szebb jövőendő szomor-édesden mosolygott felénk.

A nehézségek a megingatott kölcsönös bizalomban feküdtek. A kölcsönös önfenntartási ösztönhöz kötött reményem azon meggyőződésen alapult: hogy Ausztria nagy, hatalmas, tekintélyes, nyugodt és szabad, csak egy kielégített Magyarországgal lehet, míg Magyarország összes érdekeinek minden irányban kifejlődését leginkább Ausztriával való törvényes kapcsolatban érheti el, s a magyar nemzet nemzetisége biztosítékát leginkább Ausztriával törvényes viszonyai közt lelheti fel.

A bizalmatlanság fő oka a német státusférfiak részéről: az 1848-iki törvények.

Míg a magyar arisztokrácia – hisz az hozta ezeket minden kényszerítés nélkül az által, hogy az összes népet felvette az alkotmányosság sáncaiba – hogy megszüntette a robotot, dézsmát, papi tizedet; az által, hogy kimondotta a birtoklási és hivatali képességet; hogy kimondotta a közteherviselést; az által, hogy kimondotta a bevett vallásoknak viszonyosságát egyenjogúságát; végre: az által hogy százados alkotmányának új biztosítékot szerzett: a magyar arisztokrácia

144 FIÁTH 1878, 2. kötet, 221–231. o.

145 Semlegesít, hatástalanít

az 1848-iki törvényekkel egy rég mulasztott nehéz kötelességét teljesíté; addig a német státusférfiak, mert nem ismerik a magyar közjogi történelmet, mert nem ismerik a nemzet jellemét, az 1848-ki törvényeket csak úgy ismerik, mint azokat az 1848-iki forradalom magyarázta s így ők az 1848-iki törvényeket a forradalommal identificálják.¹⁴⁶

Pedig mint híres bölcsészek és historikusok jól tudhatnák, hogy az alkotmányosan hozott törvények forradalmat soha sem okoztak; mert ezek a többség kifolyásai. Jól tudhatnák, hogy alkotmányos országban forradalom csak a törvények meg nem tartásából eredhet.

Mi okozta az 1848-ki forradalmat? Majd elmondja a részrehajlatlan történelem de, hogy a forradalmat nem az 1848-i alkotmányosan hozott, törvényesen szentesített törvények okozták; nem azon törvények, melyekről egyik legbölcsebb hazánkfia, azt monda hogy ezek a „népnek bulla aureája, a nemességnek valódi nemes levele”, ezt már bizton állíthatja a jelen kor is.

A magyar nemzetnek bizalmatlanságát s jogai iránti féltékenységét természetesnek találandja mindenki, a ki hazánk történelmét tanulmányozta. Bizalmatlanságának fő oka azonban a tizenkét évi eljárásban feküdt és így történt, hogy minden felülröli intézkedést, bár a szükség parancsolta legyen is azt, az abszolút kormány folytatásának tekintette. S innen történt, hogy október után az összes nemzet jelszava az 1848-iki törvény lett, mint panacea,¹⁴⁷ mely által hitte magát biztosíthatni az önkény ellen.

Az 1848-iki törvényekhez hangosan nyilvánított ragaszkodás csak növelte a német státusférfiaknál azon törvények elleni bizalmatlanságot. S ezért született a februári pátens, mely nem csak a '48-iki törvényeket, nem csak az októberi diplomát semmisíti meg, de megsemmisíti Magyarország s a magyar szent korona függetlenségét.

Ily viszonyok közt hivatott össze az 1861-iki országgyűlés. A kegyelmes királyi megnyitó beszéd minden lojalitása mellett sem volt képes a februári pátens benyomását s hatását enyhíteni. Hogy az országgyűlés alatt fájdalom nem történt semmi, sem egy, sem más részről kölcsönös bizalom helyreállítására, a tisztelt bizottmány úgy tudja, mint én. A július 21-én kelt királyi leirat oly elvet állított fel, mely minden alkotmányosságnak merev negációja; s így az országgyűlési értekezlet fonala megszakadván; az országgyűlés eloszlatott. A magyar országgyűlés kötelességét teljesíté; mert alkotmányunk nem volt az országgyűlésé, a mint nem is a mienk. Hitbizományos örökségünk ez, melyet feláldozni nem szabad.

146 Azonosít

147 Csodaszer

Eddig az utolsó hónapok rövid történelmi vázlata.

Midőn ma üdvözlöm a t. bizottmányt, ismét aggályteljesen, de nem reménytelenül teszem azt. Aggályteljesen; mert a nehézségek növekedtek. Nem reménytelenül; mert a kölcsönös önfenntartási ösztön újra föléledt s öregbedett.

Ausztria – mint már mondám – nagy, hatalmas, tekintélyes, nyugodt, sőt szabad kielégített Magyarország nélkül nem lehet; bizonyítja ezt a történelem, de elvitázhatlanul bizonyítja ezt a jelen.

Ausztria soha nem volt, és soha nem lehet jobban ura Magyarországnak, mint az utolsó évtizedben volt. S mire ment? Hová jutott? Elmondanám, ha nem volna oly fájdalmas, s minket nem érdekelne oly közéről. Én elismerem, hogy Ausztria megronthatja ideig óráig Magyarországot, ha az országot a különböző nemzetiségek szerint osztja fel. De elmondhatja neki az előre látó bölcs: „Quid victor gaudes? Tua de victoria perdet.”¹⁴⁸ Mert ezek nem egységes, hatalmas Ausztriához fogynának gravitálni; végcéljuk vagy ábrándjuk egészen más!

Másrésről Magyarország bármi úton szakadna el Ausztriától, Ausztriát megronthatná. Azt is megengedem, hogy gazdag, szabad ország lehetne; de Magyarország, azon Magyarország, mely Szt. István öröksége, azon alkotmányos Magyarország, melyet elődeink vérrel szerettek s törvényhozói bölcsességgel tartottak meg; azon Magyarország nem lesz többé; elmondhatná rólunk a későbbi nemzedék: – „Una dies deploravit ruinam utramque.”¹⁴⁹

Midőn geográfiai helyzetünk, múltunk és jövőnk annyira parancsolják a frigyét, midőn közös érdekünk és dinasztánk legszentebb érdeke kívánja ezt: akkor a kölcsönös jogok tiszteletben tartása a viszonyos érdekeknek méltánylata mellett, a kibékülésnek minden bizalmatlanság mellett is létre kell jönni, annál is inkább, mert valóságos akadály fenn nem forog.

Az 1848-ki törvények azon része is, mely Ő Felsége jogait, s a törvényesen fennállott kapcsot nem eléggé biztosítja, mint minden törvény, az idő kívánathoz képest módosítható.

Közös ügyeink s viszonyos érdekeink alkotmányos úton elintézhetőek. Kimondotta ezt már azon nagy férfin – csak nagy férfúnak mondom, mert nem találok Őt eléggé dicsőítő más epitetont – kit az Isten e nemzet megmentésére teremtett: kimondotta Deák Ferenc.

De, hogy ez megtörténhessék, okvetlen szükséges, hogy Ő Felsége a koronázandó fejedelem alkotmányos téren találkozzék a nemzettel; mert e kívül e nemzetnek nincs közeledési tere.

148 „Minek örülsz, győztes? Győzelmed miatt fogsz elveszni.” Ezúton is megköszönöm dr. Hermann István segítségét

149 Egy nap siratta el mindkét romot.

Mert ha kívánhatja Ő Felsége, hogy törvényeinket az idő kívánataihoz módosítsuk, ezt csak a törvényesen kiegészített országgyűlés teheti, hogy a módosítás törvényes lehessen.

Mert akár Ő Felsége, akár az alkotmányos Reichsrath, akár egy csonka országgyűlés octroyoz: az azért csak octroy¹⁵⁰ marad, melynek engedelmelkedünk addig, míg engedelmelkedni kénytelenek vagyunk. De kötelező erővel, azon tiszteletreméltósággal, mellyel alkotmányos törvény, alkotmányos népnél bizton számíthat: nem bírhat soha.

Mert ha kívánhatja is az alkotmányos Ausztria, hogy közös ügyeink alkotmányosan intéztessenek, azt csak nem kívánhatja, hogy saját ügyeinket – pedig saját törvényeinknek módosítása csakugyan saját ügyünk – alkotmányellenes úton intézzük el. Hisz magyar törvényt csak a törvényes országgyűlés, a törvényes fejedelemmel módosíthat.

Adja meg Ő Felsége a magyar nemzetnek törvényes kormányát, hogy törvényes országgyűlés lehessen, hogy az okvetlen szükséges módosítások törvényesek lehessenek; s bizonyosan megadja a magyar nemzet is királyának mindazt, mi szükséges, hogy a magyar király egyszersmind ausztriai alkotmányos császár s európai nagyhatalom lehessen,

Szüntesse meg Ő Felsége azon szerencsétlen „circulus vitiosus”,¹⁵¹ mely szerint Ő Felsége nem adhatja meg a törvényeket, míg a nemzet nem módosította; s viszont a nemzet nem módosíthatja törvényeit, míg a fejedelem meg nem adta.

Ő Felsége teheti ezt, mert azon út, melyen most jár; nyitva álland előtte akkor is, ha e nemzet lojalitásában csalatkoznék, s ekkor igazolva leend; míg a nemzet törvényeit alkotmánykivüli utón nem módosíthatja, morális öngyilkosság nélkül.

Azért mindenek előtti a törvényes kiegészített országgyűlés; hogy törvényeink az idő kívánatihoz módosíthatassanak; hogy kitaláltathassék s megállapíthatassék azon okvetlen szükséges alkotmányos mód, mely szerint közös ügyeink alkotmányosan intéztessenek el. Így a tökéletes kibékülés.

Hogy ez meg fog történni, nem csak reménylem, de hazám, a törvényesen koronázandó fejedelem, s az összes monarchia, legszentebb érdekében hiszem. Mert e nélkül elveszett a delejtű, s a legközelebbi forgószél különböző irányban sodor bennünket közös pótolhatlan kárunkra; és a felelősség nem a magyar nemzetet éri, hanem sújtja azokat, kiknek sikerülend Ő Felségét ellenkező irányban vezetni.

150 Kényszerített, erőszakolt

151 Önmagában forduló okoskodást

A mi most már megyei helyhatósági állásunkat illeti; a tér, melyen állunk alkotmányos, törvényes, ezt törvényeink sértése nélkül, nemzeti bűn nélkül, gyáván oda hagynunk nem szabad.

Kormány-férfiaink, kik a közigazgatás és törvénykezés élén állanak, nem önérdékből állanak ott; ezt ők a legtisztább hazafiságból s törvényesen koronázandó fejedelmünk iránti hűségből teszik. Állásuk törvénytelen az igaz, de azért állanak ott, hogy a magyar kormány számára a törvényes állást megszerezzék. Törvénytelen a kormány, de magyar nemzeties: s míg ez áll, mindig van apelláta „a male informato principe ad melius informaneum.”¹⁵² Ha ők megszűnnek lenni: megszűnik helyhatósági életünk, s ezzel talán sokára, alkotmányosságunk utolsó reménye.

Ezeknek állásukat nem szabad lehetlennitni, nem szabad nehezíteni,

Nyilvánítsuk tehát, hogy: a jelen kormányt törvényesnek el nem ismerjük; hogy netalán törvénytelen parancsait végre nem hajthatjuk; katonát nem állítunk; de sem egyiket sem a másikat nem is ellenezhetjük. Hogy törvényes intézkedéseinek, a törvények iránti tiszteletből, eleget teszünk: hogy helyhatósági kötelességünket, a beligazgatás és törvénykezési téren odább is híven teljesítjük; szóval elkövetünk mindent a megye boldogságának előmozdítására, bajaink enyhítésére, a mennyire ez tőlünk függ. Tűrünk a jövő nemzedék boldogságáért, tűrünk nyugodtan, higgadtan, minden szenvedélyes kitörés nélkül; tűrünk önmegtágadással, s feláldozással: tűrünk a szerencsétlenség tisztelendő méltóságával: de alkotmányos és szentesített törvényeinktől el nem térünk. Míg a hatalmat kezelő kormány a hatalom jogára támaszkodik, addig mi a jog hatalmára támaszkodunk; s a másodikkal volt, van, és lesz az Isten áldása. „Certa ibi victoria est, obi virtus arma ministrat!”¹⁵³

Az Állandó Bizottmány – a közjogi viták hónapjaiban – érdekes, s mindenképpen említésre méltó tette szánta el magát: jegyzőkönyvben örökítette meg és a közgyűlés köszönőlevelet is írt annak hírére, hogy egyes külföldi államokban Magyarország „kis forradalma” az ottani parlament némely tagja részéről pártoló támogatásra talált.

152 A rosszul informált kezdetektől a jobban ismertig.

153 Biztos ott a győzelem, ahol a bátorság együtt jár a fegyverekkel!

A főispáni beszédet és az arra adott l. alispáni választ az Állandó Bizottmány döntése szerint 1000 példányban kinyomtatták és a megyében terjesztették. VeML ÁB jkv, 482. o. Sajnos kinyomatott példányok sem a Veszprém megyei Levéltárban, sem a Laczkó Dezső Múzeum okmánytárában nem lelhetők fel.

A dolog jellege abban állt, hogy *Smolka Ferenc*¹⁵⁴ – ahogy a jegyzőkönyvben olvasható: „*Aki hatalmas a megtámadott jog és szabadság lelkétől áthatott szavát azon tanácsban emelte mellettünk, a hol ülnek azok is, kik alkotmányos jogainkat, küzdelmeikkel vagy éppen félreismerék, vagy ismerve a legfelesőbb helyen elismertetni akadályozzák. Aki azon minisztériumnak, mely hazánk alkotmányát szétszakítottak, jogilag megsemmisítettnek nyilvánítva országgyűlésünk szétesztatását tanácsolá – eljárásáért nem csak hogy bizalmat nem szavazott, de sőt éppen akkor, midőn Magyarország irányában követett politikáját igazolni akarta, a felhozott érveket történetünk igaz felfogásával szétfejtvén, a tények ékes szólásával megcáfolván – kijelenté, hogy az Ausztriához tartozó népek többsége a minisztériumnak nem bizalmi, hanem igen sokat mondó bizalmatlansági szavazatot nyújt.*

Ezen férfúnak jogaink, alkotmányos szabadságunk ily nemes bajnokának, ily őszinte barátjának dr. Smolka Ferenc képviselő s birodalmi tanácsos úrnak a megye közössége midőn jegyzőkönyvileg is legmelegebb köszönetét fejezi ki – elhatároztatott, hogy hozzá egy köszönő irat intéztessék.”¹⁵⁵ Fontos itt megjegyezni, hogy Francz Smolka válaszolt a megyék köszönő leveleire: „*Nemzetem, egész Lengyelország szeret benneteket, szereti ügyeteket, és én hű, bár csak gyenge tolmácsa vagyok azon érzelemnek, mik mélyen benne vannak vésve minden szívbe, mely a Wartha¹⁵⁶ és a Dnyeper közt dobog. A ti ügyetek a mienk is. A mi ügyünk a tietek is.*”

Smolka Ferenc forrás: Vasárnapi Újság 1861. okt. 06.

154 Franciszek Smolka (1810–1899) a liberális polgárság képviselője, galíciai lengyel politikus, 1861 augusztusában a bécsi államtanács (Reichsrat) ülésén másfél órás beszédben magyarázta és védte a magyar ügyet. Az osztrák kormány ugyanis miniszteri jelentést készített a magyarországi helyzettel kapcsolatos állásfoglalásáról. Smolka az augusztus 28-i ülésen hivatkozott arra, hogy 13 évvel azelőtt magyar küldöttség jelent meg Bécsben, nem fogadták, nem tárgyaltak vele, háború lett belőle. A magyar ügy olyan természetű, hogy azt a magyar államjog szerint csak a magyar képviselő-testületek és a korona közt folytatott értekezlet után lehet elintézni. A miniszteri irat állításával szemben, hogy Magyarország visszanyerte alkotmányát, jogait, szabadságát, országgyűlését és közigazgatását, meg kell állapítania, hogy ez nem áll. Nem a 48-i törvények okai e külön mozgalomnak, sem a horvátok, románok vagy szerbek, sem a magyarok, hanem a rendszer, mely Magyarországból mindig osztrák tartományt akar csinálni. Lásd: CSAPLÁROS 1993, 283–284. o.

155 VeML ÁB jkv, 485–486. o.

156 Folyó Lengyelországban, az Odera mellékfolyója

Majd felidézte a közös, Nyugat-Európáért folytatott küzdelmeket, s hogy a váltságos órákban mindezt Európa mindkét népnek elmulasztotta viszonzni.¹⁵⁷

Bár a törvényhozás már befejezte működését, a megyei adminisztráció tovább működött, betartva a törvényességet. Így az újonnan kinevezett hivatalnokai ezen a bizottmányi ülésen tették le esküjüket: Kenessey Pongrácz tiszteletbeli aljegyző, Zombath István telekkönyvi igazgató, Farbinger Alajos telekkönyvi iktató, Berky Károly telekkönyvi kiadó, Szelestey Lajos, Körössy Antal és Szentgály Pál tiszteletbeli esküdtek.

Ezután jobbra szervezeti és kinevezési kérdések kerültek terítékre. Az augusztus 5-i Állandó Bizottmányi ülésen határoztak arról, hogy a polgári törvényszék tagjainak megválasztását a következő rendes bizottmányi ülésen hajtják végre. Dacára annak, hogy a törvényhozás működését az uralkodó felfüggesztette, dacára a bizonytalan közjogi helyzetnek, az Állandó Bizottmány élt a jogával. Közfelkiáltással tagoknak megválasztotta: Kun Józsefet, Szabó Antalt, László Dávidot, Karácson Jánost, Szűcs Antalt, Kovács Lajost és Cseresnyés Nándort.

Ugyancsak egy korábbi – 1861. június 3. – határozatnak megfelelően választották meg a járások árvaszéki választmányi tagokat. Veszprémi árvaszéki főszámvevőnek Somody Lajost, alszámvevőnek Pongrácz Dánielt, Devecser járásba Bóday Józsefet és Saáry Vincét, a pápai járásba Domján Antalt és Horváth Sándort, cseszneki járásba André Jánost és Vagenhofer Mihályt, mezőföldi járásba Szeles Józsefet és Nagy Gézárt közfelkiáltással megválasztották. Ezzel együtt kijelölték a járásonkénti árvaszéki tagokat is, delegálták a községi előljárókat, valamint megválasztottak minden vallást képviselő megyebeli lelkészt is.

Az Állandó Bizottmányi határozat után vissza a lehangoló döntések meghozatalára, illetve bejelentések tudomás vételére. Az országgyűlés feloszlott, a követek elszámolnak a felvett díjakkal. Így tett – amit a közgyűlés elfogadott – Szabó Imre, Békásy Lajos, Gál Péter, Kupricz Imre és Cserki István volt országgyűlési képviselők, akik a felvett, fejenként 420 o.é. forinttal elszámoltak, illetve visszafizették.

„Közöltetni fog.” – olvasható a rövid bejegyzés a Helytartó Tanács leiratára. Ebben közlik, hogy báró Vay Miklós a magyar királyi Udvari kancellária hivatalától saját kérelmére Szent Jakab hó (október) 24-én megválik. Helyébe az uralkodó gróf Forgách Antalt nevezte ki főkancellárnak.

Néhány „könnyebb” ügy is terítékre került, illetve megkezdődtek az átvett szervezetek visszavételének előkészületei is. Így például az a Helytartó Tanács leirat is, melyben felhívják a megye figyelmét, hogy a katonaságnál a hivata-

157 Idézte: ANTAL, 163. o.

los nyelv a német. Ezért a katonaság német nyelvű hivatalos közléseit el kell fogadni, a velük való kapcsolat is csak német nyelven történhet. A tudomásul vétel rövid: eddig is így volt, intézkedést nem kíván. Emellett felhívja a megye figyelmét arra is, hogy szabadságos vagy tartalékos katona bűncselekményt követ el, őt a legközelebbi katonai hatósághoz kell kísérni. Emellett tudatja a Helytartó Tanács az árva-vagyron átvétel megváltoztatását is. Ugyancsak intézkedett adóbehajtásokra is, ami mérnökök utazását fedezte. Szigorította a Helytartó Tanács a fegyvertartást is. A leirata szerint tiltott fegyverek készítésére és tartására, hadi fegyverek vásárlására, használatára, fegyvereknek az országba való behozatalára, a lőpor engedélyeknek adására, lőpor eladására vonatkozó – és az általa kiadott – szabályok szigorú és pontos betartását rendelte el. Ennyi időt, mintegy fél évet ért meg az áprilisban Wurda Manónak kiadott lőporárusítási engedély.¹⁵⁸

Megnövekedett a Helytartó Tanácsi leiratok száma. Köröztetések, engedélyek kiadása, betáblázások és leiratok a különböző szervezetek átvételére, vagy az átvétel előkészítésére. Intézkedés a különböző bírói letétek, a befizetett összegek cs. kir. adóhivatalba való átadására. Hunkár Mihály főbíró a zirci szolgabírói hivatal feloszlásakor átvett 22 forintot azonnal szállítsa be a zirci cs. kir. adóhivatalba! – szól a kemény intés. „Áttétetik és végrehajtatik!” – olvasható a jegyzőkönyvben. A régi hatalom kezd visszatérni, kezdi éreztetni a megváltozott helyzetből adódó döntési erejét. A cseszneki járásban a letéti pénzek átvételkor az adóhivatal megtagadta a közigazgatási letétek átadását, várva a felsőbb utasításra.

Majd ismét a megyék leiratait ismertetik, amelyek az országgyűlés feloszlásáról emlékeznek meg, kiemelve annak nagyszerűségét. Pest megye közgyűlése kiemeli, hogy az országgyűlés a nemzet hálájára tette magát érdemesre. S miként válaszol erre a Veszprém Megyei Állandó Bizottmány? „*A hatalom szavával feloszlattott, de: A szó hatalmával eloszlattan dicsőséget kivívott, a nemzet történetébe kitörölhetlen betűkkel beírt országgyűlésünket folytonosan mindvégig oly elválthatatlan figyelemmel kíséré a megye közössége, hogy már e felhívást megelőzőleg e tárgyban tett indítványa hason értelmű végzést hozott, s ezen felhívásban ecsetelt érzelmeket, s nyilvánított elhatározásokat testvérileg osztja.*”¹⁵⁹

158 Ezen a bizottmányi ülésen a gazdasági választmány benyújtotta a kifizetésre járó számlákat, melyek között szerepelt a Wurda Manó veszprémi kereskedőnek kifizetési engedélyt kérő számlák is: mint a pandúrok számára eladott lőpor, szatyma és gyutacs értéke 67 Ft, majd ismét lőszerért 39 Ft. De itt olvasható még egyéb kifizetések fegyverjavításért, „szorongigazításért” és egyéb szolgáltatásokért kifizetett összegekről is.

159 VeML ÁB jkv, 532. o.

Bizalmat szavazunk az országgyűlésnek, ha kell küzdünk, ha kell halunk érte – írják a pártolásra kért irataikban. Ezt tudatni kell öfelségével is – vélik a megyék. Veszprém megye közössége rezignáltan tudomásul veszi ezeket a leiratokat, tudván: már nem sok befolyása van a történésekre.

De némely esetben ellentmond a hatalomnak, mint a győri hadkiegészítő parancsnokság leiratára, melyben az újoncok behívását kéri a tartalékosok mellőzésével. A megye válasza, határozata világos: „*A megyének ide vonatkozó végzése alapján e megkeresés nem teljesíthető.*”¹⁶⁰ De ugyanez a válasz a 19. „Rudolf trónörökös” seregre, az 1. huszárezred parancsnokságának kérésre is, amelyben katonák felülvizsgálatára utasítja a megyét. A bizottmány ragaszkodik határozatához, ragaszkodik a még meglévő döntési jogosítványához.

A válságos idők magukban hordozzák a gyors és azonnali döntést is. A bizottmány mégis úgy döntött, hogy az októberre tervezett ún. recapitulationalis¹⁶¹ ülést a mezőgazdasági munkák miatt 1861. november 1., hétfőre halasztja, fenntartva adott esetben az azonnali összehívás lehetőségét is.

1861. szeptember 11. Bizottmányi gyűlés

Ezt az ülést nem Veszprémben, hanem Pápán tartották az első alispán, Kun Sándor elnökle alatt. Az ülés igen rövid volt. A bizottmányi ülés helyszínére és tárgyára az adott okot, hogy szeptember 2-án meghalt Pápa járás főbírája Augusz Károly. Ekkor tisztelegtek emléke előtt és megválasztották Koller Ignác személyében az új pápai főbírot. Koller Ignác az ülésen letette az esküjét is.

Intézkedtek a megszüntetett pápai levéltár iratainak átvételére is, amelyet Nagy Ignác vezetése melletti választmány¹⁶² azonnal és sürgősen el is kezdett. Ugyancsak intézkedtek a letéti pénzek kiosztására az érintett községek között is, mivel az őrzésükre kirendelt öröket bevonták. A feladat végrehajtására Kovács Elek al-adószedőt bízták meg.

1861. szeptember 23. Állandó Bizottmányi ülés

A bizottmány Kun Sándor elnökle alatt ülésezett, amely nagyon rövid volt és csak egy napirendi pont szerepelt: betáblázási kérelem, illetve az arról szóló igazolás kikérése. Erre Ács Rudolf levéltáros azonnal válaszolt, az igazolást kiadták.

160 VeML ÁB jkv, 542. o.

161 Összegző

162 A választmány tagjai voltak: Tóth Lajos, Könye Ferenc, Somody József. Az ügyiratokat Ráth József adta át.

1861. október 10. Állandó Bizottmányi ülés

Az ülést Veszprémben Kun Sándor elnöklete alatt tartották. Sok bizottmányi tag nem jelent meg, így talán jogos volt az első alispán köszönete a jelenlévő tagokhoz megjelenésükért. Ismertette, hogy több halaszthatatlan ügy gyűlt össze, azokról dönteni kell.

Egy ilyen ügy volt a Veszprém–Pápa, Pápa–Devecser, Veszprém–Szombathely közötti országutak építésében, javításában végzett munka igazolása, átvétele és annak kifizetése. Döntöttek még néhány kitábláztatásról, illetve egy örökségi végzésről.

Következett a novemberi Állandó Bizottmányi ülés, ahol már a megszüntetéséről adnak hírt az alábbi tartalommal:

1861. november 4.

Bár a jegyzőkönyvi dátum november 4., az ülést korábban oszlatta fel az osztrák adminisztráció. Mint Fiáth Ferenc beszámolt róla: *„Megyében a november 2-ára kitűzött közgyűlés karhatalommal szétoszlattatott; a megye becsületes alkotmányos tisztikara együttesen lemondott; nekem administrator adatott.”*¹⁶³

A tisztikar egy közös nyilatkozatot adott ki ez alkalomból, ami az Állandó Bizottmány november 4-i bejegyzésén szerepel.

„Az alkotmányos életnek fejedelmileg megígért visszaállítása s a megyéknek ennek alapjáni szervezése óta a megyei bizottmány s ennek kifolyása a tisztikar szakadatlanul törvény- s alkotmányértésekkel s eleibe gördített akadályokkal volt kénytelen küzdeni.

Bár a legfelsőbb ígéretekben helyezett reményeink az országgyűlés feloszlata után elenyésztek, a tisztikar mind e mellett – tisztelve a benne helyezett bizalmat, melyet a megye s ez által a haza érdekében felhasználni szent kötelességének ismert, ernyedetlenül működött mindaddig, míg legközelebb egy legfelsőbb parancs által a bizottmányi gyűlések nyilvános tartása betiltatott, sőt tettelesen fegyveres erővel akadályoztatott, s az alkotmányos élet utolsó menhelye, a megyei-terem is bezáratott.

Ezek szerint a tisztikar törvényes és alkotmányos támaszától megfosztatván, bekövetkezettnek tartja azon időpontot, melyben hazafiúi érzelmével, letett alkotmányos esküjének szentségével, s önbecsületével megegyezhetőnek nem találja, hogy tisztviselői hatóságát tovább is folytathassa.

163 FIÁTH 1878, 2. kötet 231. o.

Ennélfogva az összes tisztikar nemes és szigorú kötelességének ismeri, a különben is minden oldalról aláásott, tekintetét csökkentő állásáról határozottan vissza- és lelépni, s tevékenységét megszüntetve, egész hatóságát főispán úr ő méltósága kezeihez mindaddig, míg a jelenleg tetteleg megszüntetett s egyedül törvényesnek ismerhető megyei bizottmány törvényes s alkotmányos jogaiba vissza nem helyeztetik, ezennel vissza adja.

*Kelt Veszprémben 1861. évi November 4-én*¹⁶⁴

Az Állandó Bizottmány feloszlott, a még hivatalban lévő első alispán 1861. november 5-én – melyben a közrend és a törvényes működés további feltételeit igyekezett biztosítani¹⁶⁵ – alispáni intézkedést adott ki a következő tartalommal:

Veszprém vármegyének – törvényes működése folytathatásában fegyveres erőszak által megakadályozott tiszti kara, a mai napon visszalépvén, – egyesek érdekei lehető védekezése, valamint a közbátorság fenntartása tekintetéből következő intézkedés tételik:

1-ször: *Fő- és alszolgabíró urak, a történt változás okai iránt, a községek lakosait személyesen a helyszínén felvilágosítván, egyúttal őket a nemzeti becsületre kiható személy- és vagyonbátorság fenntartására felhívják.*

2-ször: *Az érkező hivatalos leveleket, a hivatalát még folytatni kötelezett Ács Rudolf levéltárnok úr kezeli, bontja fel, az érkezés ideje reájok jegyzésével sorszámmal ellátja, a netán azokba zárt pénzeket pedig, az illető megyei főpénztárba nyugta mellett beadja.*

3-ször: *Mindén tisztviselő a kezénél létező hivatalos irományokat, az ügyek állását kitüntető jegyzék mellett, levéltárnok úrnak adja be, ki azokról átvételi elismervényt ad.*

Pápai járásbeli tisztviselőkre nézve oly megjegyzéssel, hogy okirataikat az ideiglenes pápai levéltárba adván be, ennek kulcsai a vármegye levéltárába betétessenek. Kovács Elek alpénztárnok úr pedig a netán kezén lévő pápai járásbeli letéteményi pénzeknek, Fülöp József főpénztárnok úr kezéhez leendő átadására utasíttatik.

4-szer: *Ugyan levéltárnok úr kezeihez lesznek átadandók azon helyiségek kulcsai is, hol az ügyészi hivatal rendes jegyzéke mellett, a büntető törvényszéki összes iratok és bűnjelek tartatnak. Az ide tartozó készpénz a megyei illető pénztárba beteendő.*

164 VeML ÁB jkv, 553. o. és LDM, Adattár, 1966. évi gyűjtő, 66.237

165 VeML ÁB jkv, 554–556. o. és LDM, Adattár, 1966. évi gyűjtő, 66.238. A kiadott intézkedések láthatóak a 6. számú mellékleten.

5-ször: Levéltárnok úr a vármegye levéltárát, mint annak főkincsét, a hivatalos irományok tartására használt szobák kulcsaival együtt, mind addig őrizete alatt tartja, míg csak annak kezeirőli átvétele tényleg nem eszközöltetik; világosan meghagyatván, hogy azokból semmit ki ne adjon.

6-szor: A peres irományok szinte rendszeres jegyzék mellett, levéltárba helyezendők, – további intézkedésig függőben maradásukról a felek értesítessenek, a választott és osztoztató bírák további működhetésének fennmaradása magától értetődővén.

7-szer: A már elintézett tárgyak, ha ugyan még ki nem adattak volna, a jegyzői hivatal aláírásával kiadandók.

8-szor: Telekkönyvi beadványok a telekkönyvi személyzet által átvétetvén – a beadás idejének feljegyzése mellett soroztatnak – tárgyalás azonban, avagy bármi jogérvényes intézkedés bennök nem történhetik.

9-szer: Fülöp József fő-pénztárnok úr, mint a letéti pénztár kezelője a tisztviselők kezeinél levő minden hivatalos pénzeket, letéteményeket, nyugta mellett átvesz, s a letéti pénztárba helyez.

A vármegyének magány-pénztárait, melyek ennek elidegeníthetlen vagyoni, kezelése alatt a megye iránt tartozó számadás terhe alatt, továbbra is, azon világos utasítással tartja meg, hogy ezen pénztárakat csak az erőszaknak engedheti át.

10. Pál Dániel főhadnagy úr az összes megyére nézve bátorsági biztossá neveztetvén ki, fizetésén felül, miután újabb állása vizsgálatok eszközzésével, s így utazásokkal lesz összekötve, 2 o. é. frt napi díjt húz. A visszalépett tisztikar bármelyik tagjának megállapítása szerint, kik közügy iránti buzgalom s nemes kötelességből neki ideiglenesen mint magánosak is segédkezet nyújtanak – ő intézkedhetik a kisebb bűnösöknek kihallgattatásuk utáni óvatos kezességre bocsátása, ügy a főbb bűnösöknek megyei börtönbe leendő elzáratása iránt; – a vármegyebeli összes örlegénységnek vezénylete, miután a tisztviselők visszaléptével a tiszt hajdúk is, eddigi fizetéseknek jövőre is leendő megtartásával az illető járásbeli pandúr őrcsapatokhoz osztatnak be – reábitatik, – felettük intézkedik, őket szükség esetében a visszalépett tisztikar tagjának beleegyezésével, szolgálatukból is elmozdítja, – továbbá a gonosztevők üldözését s elfogatását eszközölvén, a közrend fenntartására ügyel.

11. A járásokban alakított árva-bizottmányok utasítatnak, kebelökből elnököt választva – a megyének végzéseiben eleibök szabott kötelességeiket úgy folytatni, hogy a rendezetlen viszonyoknak lehető káros következményei, az árvasági ügyekre nézve elháríttassanak.

12. Vármegyei pénztárnok urak a fizetések megszüntével azonnal elkészített számadásaikat, a vizsgálatra kinevezett bizottmány elébe terjesztendik, s a

mennyiben hivataluk felelősséggel és számadással jár, csak ennek megtörténte után hagyhatják el állomásaikat.

13. Hunkár Sándor 2-od alispán, Kolossváry József bizottmányi tag, Márton Antal főbíró, Galamb Gyula esküdt, és Rosos Károly számvevő urak a f. évi megyei pénztári számadások megvizsgálása s ehhez képest az illető pénztárnokok felelőség alóli felmentése végett, számvevőszéki minőségben küldöttségképen megbízatnak.

14. A megyei orvosikar, állomásán továbbra is meghagyatik. Egészségügyi eljárásai közt, a már több helyeken kiütött marhavész terjedése ellen hasznos intézkedések megtétele különösen figyelmébe ajánltatik.

15. A megyei szolgák fizetése, börtönőrök kivételével, Pál Dániel főhadnagy úr, börtönőröké pedig az állomásán szinte meghagyott várnagy által – kik e végett 3 hónapra való fizetést, előre a pénztárból kezelésük és számadásuk alá vesznek, adatnak ki; ruházatjaik és fegyvereik pedig a számvevői hivatal által a meghatározott osztályzatok szerint figyelemben tartandók.

16. A tovább is állomásaikon maradni kötelezett s fent elősorolt tisztviselők, szegődöttek és szolgák fizetése, továbbá a rabok élelmezése, az írkokok – s ez osztálybeli irodai személyzetnek ez év végéig járó fizetésével együtt ki fog fizettetni.

17. A vármegye hivatalos pecsétje, mégis a Vertheim-féle pénzszekrények másod-példány kulcsai alispáni pecsét alatt a levéltárba tételnek be.

Kelt Veszprémben 1861. évi November 4-én.

Kun Sándor m. k. első alispán.

Az égiek is megsiratták ezt a napot. Ugyan nem volt fagyasztó hideg, de az erős szél, a teljesen borult ég mellett intenzív eső esett.¹⁶⁶ Az ország, a megye újra besüppedt az elnyomás sötétjébe.

Végjáték, a provizórium évei

Összegezve, augusztus vége és október közepe között egymást érték a kormányzati rendeletek. Ezek célja, hogy nyílt színvallásra bírják a törvényhatóságokat, azok vezetőit, megismerve: mennyire hajlandók együttműködni a kormányzattal, közreműködni a kormányzat terveiben. Követelték az engedetlen tisztviselők leváltását, a közönség kirekesztését a megyegyűlésekről. De követelték a megyei költségvetések jóváhagyásra való felterjesztését, az állami adó behajtásának előmozdítását is. Ugyancsak követelték a megyei közgyűlési jegyzőkönyvek felterjesztését is. Mindezt betetőzte Forgách Antal kibocsátott kör-

166 KOVÁCS 2010, 211. o.

levelében feltett kérdések: Milyen esküt tett a főispán hivatala elfoglalásakor? Hajlandó-e a törvényhatóság vezetője és tisztikara tettelesen közreműködni az újoncozásban és az adóbehajtásban. Természetesen a megyék – vérmérséklettől, politikai tájékozottságtól és nézetektől függően – de ellentmondtak ennek.¹⁶⁷

A Veszprém vármegyei közigazgatás tisztikara méltósággal vált meg tiszttségétől, amikor novemberben egyöntetűen lemondtak.

Forgách Antal udvari főkancellár november 5-én már leiratot intézett a Veszprém megye alispánjához, melyben tudatja: a magyar királyi Helytartó Tanács területi hatáskörét ideiglenes felfüggesztette, a megyei bizottmányok, szabad királyi városi képviselő testületeket feloszlatta. A közrend és a közbiztonság ellen vétők már nem a polgári bíróságon, hanem a katonai bíróságok fogják tárgyalni.¹⁶⁸ A hatalom érezteti hatalmát.

A következő évben a közigazgatási ügyeket egyelőre Ács Rudolf megyei levéltárnokhoz érkezett iratok rendezése jelentette. Ezek túlnyomó többsége különböző hadkiegészítő parancsnokságoktól beérkezett kérelmek, utasítások végrehajtása volt.

Az ország újra a passzív ellenállás állapotába merült. Veszprémben Fiáth Ferenc nem mondott le főispáni hivataláról, mint írta: nekem adminisztrátor adatott. Elhagyva Veszprémet, Akán a családi birtokon gazdálkodott.

A polgárok a hatalomnak néha megcibálták a bajuszát, néha szurkálódások azért akadtak. Például a soproni cs. kir. katonai járásparancsnokság 1861. december 28-i leiratában kivizsgálást kért: Igaz-e Neu Mózes bódéi szivaráros följelentése, miszerint Kun Aladár (Bakony)gyepesi lakos a szivar törzsén lévő császári címet gyalázással és gúnyolódással illette?¹⁶⁹ A közigazgatás vezetője Mányoky László főszolgabíró utasította az eset kivizsgálásával. S, hogy mi lett az eredménye? A jegyzőkönyvekben erre már nem olvasható utalás.

A hatalom nem mondott le arról, hogy Magyarországot valahogy bevonja a birodalmi tanácsba, legalizálván a kialakult hatalmi viszonyokat, beolvasztani és tartományi szintre süllyeszteni az országot. Ennek érdekében nyomást gyakoroltak a – megítélésük szerint – császárhű főispánokra. Így próbáltak eljárni Fiáthtal is. Zichy Manó majd Forgách kinevezett kancellár is arra szólította fel – legutoljára 1863-ban – a főispánt, hogy vegye át a megye kormányzatát. Fiáth a lemondását akarta benyújtani, de – Deák Ferenc tanácsára – nem mondott le. Zichy felkérésére azt válaszolta: „*a vármegye kormányzatát, miután nincs vármegye, át nem*

167 SZABAD 1967, 603. o.

168 VeML IV. 254a. Veszprém megye közigazgatási jegyzőkönyv – 1862., 1. kötet, 19. tétel

169 VeML IV. 254a. Veszprém megye közigazgatási jegyzőkönyv – 1862., 1. kötet, 107. tétel

vehetem.”¹⁷⁰ Világossá tette, hogy nem hajlandó elősegíteni Magyarország beválasztását a birodalmi tanácsba, mindent elkövet, hogy erre segédeszközt Veszprém vármegyében ne leljen. 1864-ben végül felmentették főispáni méltóságából.¹⁷¹

Adalékok a kiegyezés előzményeihez Veszprém megyében

Fiáth Ferenc sokáig nem tétlenkedett – legalább is az emlékiratában leírtak szerint. Felmentése után is sűrűn jár Bécsbe, főleg gróf Nádasdy Ferencsel találkozott. Nádasdy felkérte Fiáthot, hogy készítsen egy emlékiratot, amelyben felvázolja Magyarország és Ausztria közötti viszony rendezésének feltételeit, a lehetséges megoldásokat. Fiáth ezt elvállalta, majd rövidesen megküldte javaslatát. 1864 szeptember végén – válaszolva Nádasdy kérdéseire is – már a szükséges intézkedések elkészítésére kapott megbízást, vagyis:

- 1) Készítse el a Kancellária, a helytartó tanács, és a megyék visszaállítására szükséges kéziratokat.
- 2) Magyarországhoz intézendő kiáltvány- és az országgyűlést megnyitó trónbeszéd szövegtervezetét.

Fiáth világosan látta és ezt leírta emlékiratában, hogy minden Deáktól függött, „... csak Deák volt jogosítva a nemzet nevében szólania.”¹⁷² Ezt Deák 1865. április 16-án a Pesti Naplóban tette meg.

Ezt követő országos események ismertek. S, hogy mi történt Veszprém megyében? Erre ismét jó támpontot ad a már idézett emlékirat. Ebben Fiáth Ferenc azt írja, hogy 1865. augusztus közepén ismét kinevezték a megyei főispánnak. Erre utal egy, Veszprémben 1865. október 7-re összehívott megyei Állandó Bizottmányi ülésre szóló meghívó. E meghívóban Fiáth utal a Császár 1865. szeptember 17-én kiadott 14462. számú rendeletére, melyben az alakuló országgyűlést – az 1848. évi V. tc alapján – december 10-re hívta össze. Ezt megelőző ülésre szóló meghívót már, mint Veszprém vármegye főispánja írta alá.¹⁷³

170 FIÁTH 1878, 2. kötet, 234. o.

171 Uo. 235. o.

172 FIÁTH 1878, 2. kötet, 243. o.

173 VeML XIV. 11. Felső Tamás József megyei ÁB [Állandó Bizottmány] küldött iratai. Ugyanakkor az 1867. február 28-án Andrássy Gyula miniszterelnök vezetésével tartott minisztertanácson Veszprém megyének még nem volt kijelölt főispánja. A kijelöléssel csak a következő, március 30-án tartott ülésen foglalkoztak. Ekkor a bejegyzés szerint: „Veszprém megye részére főispán Bezeredy László képviselő, s ha ez nem vállalkoznék, Fiáth Ferenc titkos tanácsos.” Magyar Országos Levéltár, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1867. február 28. és 1867. március 30. Ebből számomra úgy tűnt, első alkalommal Andrássy nem kívánta megerősíteni Fiáth Ferenc császártól kapott főispáni kinevezését. Talán közrejátszott ebben Fiáth 1848/49-es ténykedése?

Deák Ferenc áprilisban megjelent írásának hatására megindult a két ország közötti viszony rendezése. Mailáth Györgyöt az uralkodó kinevezte kancellárnak, aki 1865 augusztusában Fiáthot felhívta Bécsbe a megyei élet szervezési kérdéseivel rendezett tanácskozásra.

Az augusztusi főispáni kinevezés után bevonulása Veszprém megyébe nagy eseményt jelentett. A Vasárnapi Újság is beszámolt róla, mint a tudósító írja: „*b. Fiáth Ferenc e hó 11-én tartotta bevonulását Veszprémbe, 40 hintó kíséretében, az önként összesereglett néptömeg üdvözlete között. Este a polgári kaszinóban estély volt, azután fáklyásmenet s önkéntes kivilágítás.*”¹⁷⁴

Veszprémben 1865-ben – egyelőre mutatványszámként – első alkalommal megjelenő „Veszprém” hetilap részletesen beszámolt az alakuló ülésről, illetve az előtte lezajlott egyeztetésekről. Ezen az előzetes ülésen – nem részletezett résztvevői körben és 1865. november 6-án – Fiáth Ferenc előre bocsátotta, hogy a következő napi törvényhatósági ülésen kizárólag a törvényes, hatósági bizottság megválasztására van mód. Így, ha valakinek észrevétele, javaslata van, azt ekkor tegye meg. Felhívta a figyelmet a higgadtságra, és a megjelölt napirend betartására: vagyis a szolgabíró, az esküdtek, az ügyész és a jegyző megválasztására. Mint beszédében említette: „... *az események rombolva rohanó árja mindent elsöpört, s csak két politikai törvényes tényező maradt, a trón és a nép...*”¹⁷⁵

Az ülésen többen felszólaltak, így Békásy, Boronkay Ignác, Hunkár Sándor, Kerkapoly Károly¹⁷⁶, Rosos István, Somody József, gr Zichy Manó, akik véleményüket elsősorban az testület összetételét, valamint annak elnökének kijelölését vitatták, illetve tettek javaslatot. E kérdésben igen hamar egyetértést alakult ki. Megegyeztek, hogy miután az 1860/61. évi Állandó Bizottmány nem mondott le, csak felfüggesztette működését, így azok tagjai képezik ideiglenesen az Állandó Bizottmány tagjait. De ugyanígy foglalják el ismét helyeiket az 1861-ben kinevezett megyei tisztikar többi tagja is.

Fiáth Ferenc elfogadta a javaslatot, azonban több tisztviselőt a saját kinevezettjének tekintett. Emlékiratában leírtak szerint a megyei notabilitások öröm-

174 Vasárnapi Újság 1865. szeptember 17., Mi ujság? rovat.

175 Veszprém, 1865. november 20. 3. o.

176 Írásomban a Kerkapoly nevet használtam. Ennek alapja a család által kiadott gyászjelentésben rögzített név volt. De nyomós indok volt kortársának Eötvös Károlynak leírása, amit először 1870-ben jelentetett meg. (Kerkapoly az új pénzügyminiszter, közli Carolus, tollrajz, Pest, 1870.) Ebben írja: „*A lapok őt általában 'Kerkápolyi' néven nevezik – pedig hibásan, mert sem ő maga irodalmi műveinél, sem családja, sem Zala-, Veszprém- és Somogy vármegyében a köznép e szót soha nem használta, hanem használták folyton a 'Kerkapoly' szót. Azért valódi nevének csak ez tekinthető.*” Im. 2. o. Részletesebben írja le a név eredetét és írásának formáját A Bakony című könyvében. (Eötvös Károly: A Bakony, Budapest, 1909. 1. kötet, 'A Kerkapolyak' 147–301. o.

mel sorakoztak fel ismét mellette. Igaz, Hunkár Sándor – ki a korábban lemondott Rosos István után foglalta el az II. alispáni széket – nem vállalta a hivatalt, mint megjegyezte: „... a kinevezés útjáni hivatalt elvből el nem fogadván”.¹⁷⁷ Kun Sándort nevezte ki I. alispánnak. II. alispán Késmárky József lett, Kőrössy Lajost főjegyzőnek nevezte ki, míg Kenessey Móric lett a megyei főügyész. A főügyészségre először Véghely Imre 1861. úrbéri alispánt kérte föl, aki nem fogadta el, mivel „... elve ellen lévén oly hivatalos állást foglalni el, melynek betöltésére választási jogánál fogva a megye közössége van hivatva.”¹⁷⁸ Zúgolódva – nem a személy ellen – de belenyugodtak abba, hogy a központi választmánynak a főispán által kinevezett elnöke van, Kun Sándor személyében.

Az 1865. november 7-i bizottmányi ülés rendkívül népes volt. Sokan nem tudtak leülni, de beszámoló szerint még mozdulni sem tudtak. Fiáth Ferenc a következő beszéddel nyitotta meg az Állandó Bizottmány ülését:

„Tisztelt bizottmány!

Felséges uram s királyom kegyelméből ismét elfoglalom főispáni elnöki széket.

Midőn e minőségben s e téren először volt szerencsém e megyei bizottmánnyal találkoznom, nem titkolám az akkori vészes viszonyok közt hazánk jövője fölötti aggályaimat; s elválalám Cassandra szomorú s háladatlan szerepét!

Midőn ismét átvettem a megye kormányzatát, és szerencsém volt a megye közönségének nagy részével találkoznom, emlékeztettem barátimat azon csapásokra, melyek '61 óta alkotmányosságunkat érték; de nem azért hogy keserítsek – hisz ez nem lehet feladatomban – csak azért, hogy figyelmeztessem hallgatóimat azon veszélyekre, melyek alkotmányosságunkat érhetik egyrésztől, s másrésztől, hogy constatozzam¹⁷⁹ azon különbséget, mely legközelebbi múltunk s jelenünk közt észlelhető.

Emlékeztetem, mily érülettel fogadta a lajthántuliak alkotmányos reichsrathja a reánk mért csapást; csak azért, hogy jellegezzem azon igazságot, mely szerint e nemzet, Istenén és királyán kívül csak magában bízhatik.

Érintem, hogy voltak hazafiak kik a megtörtént tények dacára sem hitték, hogy a magyar király szent-István koronájának jogait feláldozza egy bizonytalan jövőjű ausztriai Reichsrath javára.

Ezzel csak azt kívántam mondani, hogy meggyőződéseim szerint, a februari-usi pápens, mint megíratott, a magyar országgyűlés hozzájárulása nélkül a sz. korona érdekében sem állhat fenn; hogy ezen állításomat a történelem pár nap múlva igazolandja, azt nem gyaníthatám.

177 Veszprém, 1865. november 20. 3. o.

178 Uo.

179 Megállapít, észlel

Azóta Ő Felsége összehívta a magyar országgyűlést, s a mint az általam kiadott meghívásból bőven megérteni méltóztattak, ezen országgyűlés fő teendőjéül a közös ügyeknek miképp leendő elintézéséről javaslat felterjesztését tűzte ki; s ez az ügy nevezett magyar kérdés magva.

S miután ezen kérdés szerencsés megoldásától függ az összmonarchia s házánk jövődjéje; szabad legyen az e feletti magán nézeteimet röviden előadni.

Az első kérdés: mik a közös ügyek? Szerintem azon jogok s kötelemek összege, mely jogok gyakorlata s kötelemek teljesítése a monarchia összes népeit, azaz Magyarországot úgy, mint a lajthántuli tartományokat egyformán illeti.

A jogok gyakorlata, az alkotmányosságnak, a kötelemek teljesítése, a monarchia egységének eszméjében rejlik.

A második kérdés: melyek ezen ügyek? Szerintem a felséges közös fejedelem háztartásán túl első a külügy, azaz azon diplomatai békés tevékenység, mely az öszmonarchiának határain kívül eső érdekeit védi és előmozdítja; ilyen az európai súlygyen, az európai nemzetek közti közjog, és így a béke fenntartására irányzott diplomatai eljárás és békekötések.

Második a közös kereskedelmi ügy, ide tartozik a más nemzetekkel kötött, vagy kötendő kereskedelmi szerződések, a ki- és beviteli vámok meghatározása, az öszmonarchiai kereskedelem előmozdítására szükséges vasúti vonalak, csatornák építése, folyamok szabályozása, kikötők, a consulatesok, melyek az öszmonarchia kereskedése érdekében a külföldön működnek.

Harmadik a hadügy, azaz azon erő előállítása és fenntartása, mely a monarchia kül- és belbiztonságára okvetlen szükséges; ide tartozik az ujjoncozás, erődök, várak építése, tengeri hajók felszerelése, salétrom, puskapor, bombák gyárai, készletek raktárai, katonai-növeldek.

A negyedik a közös pénzügy, azaz azon pénzösszeg meghatározása, előállítása s ellenőrzése, mely a közügyekre szükséges.

A harmadik kérdés: miképp tárgyalassanak a közös ügyek, miképp hozatassanak az erre vonatkozó határozatok s miképp hajtassanak ezek végre?

Erre feleletem egyelőre csak rövid, de határozott: közösen, alkotmányosan és egységesen. A tárgyalásnak közösnek kell lenni, mert közös ügy s közös érdek, a határozatnak alkotmányosnak kell lennie, mert felséges urunk nemes szándékai, hogy lajthántuli népei is alkotmányosak legyenek; egységesnek kell lenni a végrehajtásnak és kezelésnek, mert ez a monarchia egységének feltétele s így ez is közös érdek.

Ezek lehetnek a közös ügyek, mert közös érdekek!”¹⁸⁰

A Fiáth főispán a tisztikar általa történt kinevezésekor – elmondása és az

180 Veszprém, 1865. november 20. 3. o.

emlékiratában leírtak szerint – elsősorban a szakértelmet vette figyelembe. Igaz – említette – ezzel ugyan megnyerte a megye közönségét, de pártja sokáig nem nyert a megyében. Ez így történt az első, az 1866. évi választáskor is, amikor a 7 követből 5 fő az ellenzék táborából került ki.

Az első követválasztás előtt Pap Gábor – akkor vörösberényi plébános, később a református egyház püspöke – egy „Hazafiúi szózat”¹⁸¹-ot intézett a megye választó polgáraihoz, melyben a választás tisztaságára, a toleranciára figyelmeztet:

„ [...] Új korszak küszöbén állunk. A rövid félbeszakasztással 17 évig tartott hosszú éj oszolni kezd. Annyi bizonyos, hogy az alkotmányos életünk tagadásával ez ideig fölállított jogtapodó rendszerek tarthatlanokká lettek az idő folyamában.

Törvényesen koronázandó Királyunk belátta, hogy a magyar alkotmányon tipródott rendszerek, a vasvesszővel sújtó absolutizmus épen úgy, mint a jogeljátszást hirdető álalkotmányosság dicsfény helyett homályt vetettek az Uralkodóra; belátta, hogy birodalma nagy hatalmi állásának nem a szuronyok, hanem a népeknek kibékítettsége s szeretete nyújtanak erős alapot. Békülni akar legvitézesebb nemzetével: a magyarral, e népet többé nem a hódítás, hanem a szeretet jogánál fogva akarja magához csatolni. A hódítás joga mulékony, a szereteté örök.

S mint az Uralkodó, úgy nemzetünk is hajló a békére. Kész feledni minden jogtalanságot, mi ellenébe elkövetett. Áldozatul esett nemes fiainak szent emlékét híven őrzi ugyan, de véres árnyaikat nem állítja válaszfalul önmaga és uralkodója közé. Szívébe zárja őket, de a közélet terére a kibékülés gátjául nem állítja ki. Vannak nemzetünknek sajtó sebei, de csak kíméletlen, durva kezek ne érintsék, nem fog azokra rámutatni. Csak biztosítsák a felől, hogy jogai ellen támadás többé nem intéztetik; csak azt ne kívánják tőle, hogy a miért nem érdemlett bántatását feledni kész: ráadásul ő hozzon áldozatot is, még pedig alkotmányos életének azon kincseiből, melyekért meghalni igen is tud, de tőlük önkéntes lemondással megválni nem fog soha! Akkor a küszöbön álló országgyűlés nem sérelmi, hanem a közjogi viszályt megszüntető, szervező, törvényt alkotó leendő, s mint ilyen le fogja rakni országunk szabadságának függetlenségének, de lerakja egyúttal a birodalom nagyhatalmi állásának is rendíthetetlen alapját.

Közelget a nagy nap (november 23.), melyen megyénk választó kerületeinek választásra jogosított polgárai összejönnek, hogy egyik legszebb polgári jogukat gyakorolják, befolyván szavazatjoguk érvényesítése által a képviselőnek megválasztásába.

181 Uo. 1. o.

A pártok megalakultak minden választókerületben; de vajjon az ügy szentsége volt-e a fő tényező a pártok alakulásánál, vagy a személyekhez való vonzódás? Az utóbbi hiba volna, mert a pártoknak az elvek, nem pedig a személyek körül kellene csoportosulniuk.

Választásra jogosított közönségünk önmagát, tiszteli meg, saját érettségéről ad bizonyítványt, ha minden tettelegességtől óvakodik; ha mindenki – bármelyik párt híve legyen is – igyekezik ugyan pártjának győző okokkal – s így becsületes úton – többséget szerezni, de becsstelen útra nem lép soha, s más szabadságának tiszteletben tartása által igazolja, hogy meg van érve és így méltó a szabadságra.

Kik a közel múltnak nyomasztó rendszerei alatt oly sokat és oly békén túrtünk idegenektől, ne tünrők-e véreinknek a miénktől eltérő meggyőződését? Gátolni akarnók-e azokat szabadságuk használatában? Távol legyen tőlünk. Hiszen ez bűn lenne a szabadság ellen.

Ha van választó, ki a másik párt jelöltjét sértő, becsmérő szavakkal, anynyival inkább, ha van, ki a másik párt híveit tetteleg bántalmazza, az megsérti a testvériséget.

Minden választó egyenlőn jogosított párt választásra, véleményének szabadon nyilvánítására. S az a választó, ki e jogot önmaga részére követeli, ellenben választó-társát ugyancsak e jogának gyakorlatában bárminő módon megakadályozza, az megsérti az egyenjogúságot.

Megyéink választói! Tiszteljétek meg a keresztyénségnek e nagy eszméit az által, hogy a választás színhelyére meggyőződésük által vezérelve, s egymás meggyőződését – ha eltérők is azok – tiszteletben tartva seregelték össze. Legyetek áthatva a szabadság – testvériség – egyenlőség azon nagy eszméitől, melyeknek életbe átvitelét 1848 megkezdte, az azótai időszak gátolta, s ha országgyűlésünk óhajtott célhoz vezérel, akkor 1865–66 keresztül viendi.

Megyéinkben még ez ideig minden választókerület szennytelenül áll. Választók! Töletek függ, hogy e tisztaság fennmaradjon, bizonyítsátok be, hogy békés előkészület után békésen fogtok szavazni, s választás után közakarattal éltetitek azt, kit a szavazattöbbség országos képviselővé fölemel. Áldás hazánkra! Béke s szeretet szelleme lengje át a választókat! Vörös-Berény 1865. nov. 15. Pap Gábor”

Bár Rosos István nem vállalt hivatalt, mégis ő volt az, ki a megyék hivatali szervezetének visszaállításában jelentős szerepet töltött be. Az 1866. évi országgyűlés jóváhagyta, hogy a megyei tisztviselők kinevezését az 1861. évi Állandó Bizottmányi tagok tárgyalják meg és tegyenek javaslatot a főispánnak. Veszprém megyében 1867. március 26-án gróf Eszterházy Pál elnöklété alatt felállott bizottság úgy határozott, hogy mind a négy járásban külön-külön tart-

sanak bizottsági ülést, ahol kiválasztják a tisztviselőket. Veszprém járásban ez 1867. április 17-én volt.¹⁸²

A főispán 1867 április közepén egy emlékiratot bocsát ki, melyben a megyei tisztújítás irányelveit fekteti le. Kötelességének tartotta, hogy a megye, a törvényhatóságok alkotmányos és törvényes hatáskörét mihamarabb visszaállítsa. E feladat megkezdésére 1867. április 30-ra Veszprémbe összehívta az 1860/61. évi megyei Állandó Bizottmány tagjait, akik egyedül voltak jogosultak a feladat végzésére. Az ülés megtartása előtt tisztázta és egyértelműsítette a feladatokat, és az alábbi elveket határozta meg:

- 1) 1) Mindazon jogokat gyakorolni, melyeket az 1848. évi 16. tc a megyei bizottmányokra ruházott, kizárólag az 1860/61-ben alakult megyei bizottmány még meglévő tagjai jogosultak. Ennek végrehajtására az említett évi jegyzék szerint új tagságot igazoló iratot készítenek, ami nélkül sem szavazni, sem a jogokat gyakorolni nem lehet. Az 1860/61-ben kiadott megbízó levelek érvénytelenek.
- 1) 2) A megyei hivatalokra alkalmas egyének kinevezésre a főispán van joga. Kinevezni viszont csak minden tekintetben alkalmas jelöltet fogok – írja Fiáth főispán.
- 1) 3) Az Állandó Bizottmány ülésére – a hely szűkössége miatt – vendégek és hallgatóság nem mehet be.

Veszprémben és a megyében a választások, az ún. alkotmányos élet visszaállítása minden zökkenő nélkül, és különösebb atrocitások nélkül megtörtént. Mind az ellenzék, mind a már kormánypártnak számító tisztviselői kör egységesen a megye érdekét tartotta szem előtt. Ennek talán lezárásának is tekinthető az a vármegyei közgyűlési határozat, melyet az 1876. szeptember 25-i rendkívüli bizottsági ülésen éppen az „ellenzéki” képviselők javaslatára fogadott el a megye Törvényhatósági Bizottmánya: köszönet Fiáth Ferenc főispánnak. Idézve e határozatot, zárom le ezt a fejezetet, mely határozatban foglaltak érzésem szerint is hűen tükrözik a korszakot, az ebben az időszakban történtek lényegét és talán Fiáth Ferenc főispán szerepét is.

„Veszprém Vármegye közönsége sohasem fogja elfelejteni Báró Fiáth Ferenc főispán úr ő méltóságának érdemeit, melyeket nem csak kora ifjúságában kiváló tisztviselősködése, de később a férfi kor delén, sőt ezentúl is, különösen e megye kormányzásánál, a trón és a haza szolgálatában szerzett, sikerdús működése annál inkább kedves emlékezetében marad Veszprém Vármegye közönségének, mert hivatalos működésének irányától, míg a hazafiúi jó szándék soha meg nem tagadtattott; magánéletének egész folyamát nemes cselekedetek oly

182 VeML XIV. 11. Felső Tamás József megyei Állandó Bizottmány küldött iratai.

sora jelzi, mely a mellett, hogy köztisztelettel párosult, rokonszenvet ébreszt, egyszersmind irányában hálára is kötelez; – ugyanazért, a mily természetes volt Veszprém Vármegye közönségének fájdalma, a hosszú, évtizedekre terjedt áldásos politikai pálya megszüntének hírére, – ép oly osztatlan most öröme, hogy az átalakulásnak még folyvást tartó nehéz küzdelmében, nem lesz kénytelen nélkülözni, a jeles tulajdonairól ismert kormányost, kinek tapasztaltságát megyszerte bizalom, igazságszeretetét közmegnyugvás kíséri. E fölötti örömét a megye közönsége ezennel jegyzőkönyvileg fejezi ki, mely hiteles kivonatban ő méltóságával közöltetni határoztatik. Kiadta: Kőrössy Imre s. k. Veszprém Vármegye főjegyzője.”¹⁸³

183 VeML IV. 401. Törvényhatósági jegyzőkönyv, 92. kötet, 392. pont

„ÉLJEN A HAZA! VIRÁGOZZÉK VESZPRÉM VÁROSA!” – AZ ALKOTMÁNYOS MOZGALOM VESZPRÉMBEN

Megítélésem szerint nem lenne teljes a Veszprém vármegyei „kis forradalom” tárgyalása, ha nem térnénk ki a Veszprémben ez időben történt eseményekre is.¹⁸⁴ Az 1861. év előtti időszak a város életében ugyanúgy kezdődött, mint mindenkor. Az év elején Veszprém tanácsa javaslatot tett a Laszkalner-alapítvány díjának odaítélésére¹⁸⁵ a káptalannak, döntött és adott engedélyt betelepítésekre, házak megvásárlására. 1860 novemberében még nyoma sem volt az országban, a megyénél már zajló eseményeknek, de decembertől már követik az eseményeket.

Az 1886. előtti veszprémi városháza belső udvara – 2013-ban. A szerző fotója

184 A fejezet rövidített változatban megjelent a Veszprémi Szemle 2013/1. számában

185 Néhai Laszkalner Antal kanonok alapítványa a huzamosabb ideig egyhelyben szolgáló cselédek jutalmazására szolgált. 1859-ben a város javaslata volt: Berényi Rozália, Poltigras Amália, Bovári Ágnes, Horváth Terézia és Nagy Erzsébet

1860. december 10.

A december 10-i tanácsülés¹⁸⁶ nem szokványos napirendi ponttal kezdődött: a polgármester ismertette a Helytartó Tanács iratát, amelyben az iskolai oktatási nyelv használatára intézkedett. Az irat szerint „miután eddig is a helybeli tanodáikban kizárólagosan a magyar nyelv volt a gyakorlati tannyelv”¹⁸⁷, ezentúl is azt kell használni. Sor került még egy kártérítési ügyre is, majd következett egy ügydöntő kérdés megvitatása: a városi tanács lemondása.

A polgármester előterjesztésében kifejtette, hogy az „újra visszahelyezett alkotmány” következtében több városban a hivatalnokok lemondtak, mivel nem a népképviselőlet által lettek megválasztva, így ebből az elvből kiindulva „a város hatósága részéről is a lemondást célszerűnek és méltányosnak véleményezi.”¹⁸⁸ A határozatot a tanács egyhangú szavazással elfogadta, egyúttal az alábbi lemondó nyilatkozat megküldését is elhatározták báró Fiáth Ferenc főispánnak.

„Méltóságos B. Fiáth Ferenc megyei főispán Úr!

Minthogy a f. évi október hó 20-án kiadott legfőbb fejedelmi határozat folytán magyar hon régi alkotmányos jogaiba visszahelyeztetett, melynek természetes következése a megyének úgy egyes községeknek átalakulása – s ez utóbbiakra a népképviselőlet tüzetvén elvül ki; miután alulírt községi tanács pedig nem ezen képviselőletnek kifolyása, hanem hivatalos kinevezésnek szüleménye – e városnak összes hivatalos személyzete hivatalos lemondását benyújtani bátorkodik, és bizton reményli, hogy Méltóságod a városi képviselőletet a fentebb hivatkozott el alapján szervezni mielőbb kegyes leend, biztosítván egyúttal Méltóságodat, hogy ezen város tanácsnak tagjai kötelességüknek ismerendik az új szervezés bekövetkeztéig a reájuk bízott és bizandó teendőket tehetségök szerint tellyesíteni.

*Veszprém városának 1860. december 10-én tartott tanácsüléséből.*¹⁸⁹

1860. december 16.

Az előző tanácsülésen elfogadott nyilatkozatot és lemondást ezen a tanácsülésen is megerősítették.¹⁹⁰ Ekkor is kihangsúlyozták, hogy a hivatalnokok a nép-

186 Az ülésen jelen volt: Ferenczy György polgármester, Mustos János, Végh István, Dunst Ferenc, Stoll János, Galambos Pál, Tuszka Mayer, Halász György és Lánch Ferdinánd tanácsnokok, valamint Suly József városi tanácsi titkár.

187 VeML V.102a/87, 73. o.

188 VeML V.102a/87, 74. o.

189 VeML V102b 51. doboz, Veszprém város tanácsának iratai, 274. sz. jelzet

190 A tanácsülést Ferenczy György polgármester vezette, jelen volt Kolossváry József, Stoll János, Halász György, Mustos János, Márton József, Dunst Ferenc, Göndöcs Antal, Galambos Pál, Jádi Pál, Végh István, Czikk János, Tuszka Mayer és Lánch Ferdinánd tanácsnokok, valamint Suly József városi tanács titkár

képviseleti választásig folytatják a munkákat, elősegítik, illetve szervezik a választásokat az 1847/48-iki törvények szellemében. Az ülésen – mely rövid ideig tartott – egy, a polgármester és a hivatalnokok népképviseleti megválasztásáról szóló végzést is elfogadtak. Emellett döntöttek arról is, hogy a végzés szövegét „elegendő” példányban kinyomtatják és a város lakosainak is kiosztják. A „nagy lelkesedéssel” fogadott végzésben olvasható:

„Miután az ősi jogaikba visszahelyezett vármegyék, sz. k. [szabad királyi - Földesi] s egyéb kiváltságos városok, úgy nem különben a rendezett tanácscsal felruházott községek, alkotmányos új állásukban irányadóknak s alaptörvényeknek egyedül az 1847/48-as törvényeket ismerik el, s működésükben már tetteleg alkalmazásba is vették: e tényben határozottan ki van jejelve az ösvény, melyre Veszprém városának is lépnie kell.

Mi tehát Veszprém városának polgármestere, tanácsnokai és hivatalnokai lelépünk állásainkról, hogy azokat a városi közbizodalomnak választottai hova hamarabb elfoglalhassák.

E végett összehívjuk Veszprém városának választási képességgel bíró összes lakosait f. évi december hó 18-i napjára a város házához reggeli 9 órára, hogy új tisztikarát az 1847/48 – 24. tc. értelmében válassza meg.

Választandók lesznek a törvény szerint:

- a Polgármester*
- b. Bíró*
- c. Főjegyző, ki egyúttal városi ügyész és levéltárnok is*
- d Kapitány*
- e. Pénztárnok.*

A városi tanács és képviselők megválasztásának eszközlése az új tisztikar feladata lészen.

Egy viszontagság teljes hosszú időszak alkonyán s új életre kelt alkotmányos életünk küszöbén a mi óhajtásunk egy forró ima:

*É l j e n a h a z a !
Virágozzék Veszprém városa!!*

*Kelt Veszprémben 1860-iki december hó 16-kán tartott utolsó tanácsülé-sünkéből. Veszprém város polgármestere és tanácsosai.*¹⁹¹

1860. december 18.

E napon a városban közgyűlést tartottak, melyen – a jegyzőkönyv tanúsága szerint – „a városi lakosok közül számosabban megjelentek.”¹⁹² Az összejöve-

191 VeML V.102a/87, 75–76. o.

192 VeML V.102a/88, 2. o.

telen Ferenczy György – mai szóhasználattal élve ügyvezető – polgármester tájékoztatta a megjelent lakosságot, hogy a Császári Diploma kiadásával a városok működésük alaptörvényének az 1847/48-as törvényeket fogadták el. Ennek alapján több város már meg-, illetve át is szervezte működését, hivatali összetételét. Ferenczy György kijelentette: miután a hivatalnokok, tisztviselők és Veszprém város polgármestere nem a nép által lett megválasztva, hanem ki-nevezve, ezért – utalva egyúttal a városi tanács határozatára – „... *úgy jelenleg élő szóval, az egész eddigi tisztviselőség és képviselőség nevében hivatalaikról lett lemondásukat kinyilatkoztatta, s azt a városi közösség kezeibe letette, felszólítatván a városi elöljáróságnak az 1847/48 törvények értelmében leendő megválasztására.*”¹⁹³

A megjelent városi közösség megvitatta a lemondás utáni állapotot, majd hivatkozva az 1847/48. évi XXIII. és a XXIV. törvénycikkekre, a választás megtartását nem tartotta kivitelezhetőnek, magát nem tartotta választóképesnek. Indoka egyértelmű volt: nem történtek meg az idézett törvényekben előírt és a választást megelőző előkészületek. Ugyanakkor indokoltnak látta, hogy a lemondás után megüresedett polgármesteri és tisztviselői helyeket töltsék fel. Úgy vélte, hogy városban vezetés nélkül fejetlenség állhat be. Ezért a következő határozatot hozták: Mindazon tisztviselők, akik 1849. július 16-án városi tisztviselőnek választottak, a már idézett törvények alapján foglalják el ismét helyeiket – már amennyiben a városban laknak és életben vannak. Ezzel együtt utasítják őket, hogy a hivatali eljárásokat kezdjék meg és folytassák. A döntésnek megfelelően:

- polgármester az 1849-ben megválasztott Halász György;
- városi bíró az 1849-ben megválasztott Véghely Imre;
- főjegyző a közben nyugalomba vonult Pap János helyett szintén az 1849-ben aljegyzőnek megválasztott Zsolnay Károly;
- városi kapitány, Szommer Alajos helyett – aki időközben elköltözött a városból – az 1849-ben segédkapitánynak megválasztott Dunst Ferenc lett;

Végezetül a többi hivatalnok és képviselőnek a volt hivatalaiba való visszahelyezésére a városi közgyűlés felhatalmazta a megválasztott tisztviselőket, egyben utasította a polgármestert, hogy döntéséről értesítse a vármegye főispánját is.

193 VeML V.102a/88, 2. o.

1860. december 19.

A városi tanács ülését a már új, az 1849. évi választásnak megfelelő jogfolytonossággal kijelölt polgármester, Halász György vezette.¹⁹⁴ Az együttes tanácsülésen hitelesítették az előző napi közgyűlés jegyzőkönyvét, majd – a közgyűlés határozatának megfelelően – döntöttek arról, hogy a városi hivatalnokok az 1849-ben, a felmentésük előtti állásaikat vegyék át, a munkálatokat azonnal kezdjék meg. Ahhoz, hogy az időközben megüresedett hivatalnoki állás ne maradjon betöltetlen, áttekintették az 1849. évi tisztújítási jegyzőkönyvet is. Ennek átnézése után megállapították, hogy 2 fő tanácsnok meghalt, illetve a városi képviselők közül – halálozás és elköltözés miatt – 38 fő hiányzik. A tanácsülésen azonnal döntöttek pótlásukról és a város 12 polétájából¹⁹⁵ megválasztották a hiányzó képviselőket.

Következett a város pénzügyeinek rendezése. Véghely Imre városi bíró javasolta, hogy válasszanak pénztárost, aki kezeli a város adóbevételeit, nyilvántartja a város kiadásait és végzi az utalványozást. A tanács elfogadta a javaslatot és pénztárosnak Bíró Sándort választotta meg.

A városi pénztárnok megválasztása után került sor egy – a vármegyei közgyűlés december 10-i határozatának megfelelően – korábbi határozat megvitatására: a megyei Állandó Bizottmány tagjai közé delegálandó személyek megválasztása. A megyei közgyűlés határozata szerint december 22-én kell megejteni a voksolást, a tanácsülés a városi delegáltak kijelölésére a december 20-át választotta. A tanácsülésen úgy határoztak, hogy – megkönnyítve a választást – kiszemelnek és javaslatot tesznek a város lakosai közül bizottmányi tagokat, majd az összeállított névjegyzéket 200 példányban kinyomtatják, hogy ezzel is könnyítsék a bizottmányi tagok választását. Természetesen – szólt a határozat – az összeállított névjegyzéket a december 20-i közgyűlésen

194 Az együttes tanácsülésen jelen volt: Véghely Imre városi bíró, Dunst Ferenc kapitány, Szabó Antal, Végh István, Szél Péter tanácsnokok, Kammersperger Antal, Szalatkay György, Fromm János, Pongrácz Dániel, Soos Pál, Bíró Sándor, Pongrácz Sámuel, Lukácsa József, Jezermiczky Sámuel, Rajki István, Miklós Sámuel, Ferenczy Károly, Husvéth József, Eráth Antal, Szél Pál, Saffer János, Burchard János, Farkas János, Csere Pál, Hevesi János, Márton József, Major Péter, Hajba Ferenc, Segesdi Sándor, Pintér József, Kielberger Károly városi képviselők. VeML V.102a/88, 4. o.

195 A poléta alatt azon jegyzék értendő, melyben a fizetni köteles egyéneket, városrészek szerint felosztva írtak össze. De értetett azon cédula is, vagy bejelentési irat is, amelyen a polétás fizetésre való felszólításkor az illetőnek kézbesített. A polétás (szakaszmaster, fertálymester) kötelessége volt az adó-és más ügyben kiadványozott iratoknak a címzetettekhez való kihordása, a tanköteles gyermekek összeírása, s a katona beszállásolások intézése. Egyéb-ként a polétásokat nevezték még fertálymesternek is, mert a város fertályokra volt felosztva és mindegyiknek egy-egy városfertály (negyed) jutott. Lásd: Véghely Dezső: *Kik voltak a polétások?*, In: *Múltidőz*, 78–85. o. Veszprém, 1999. szerk.: Dr. Csizsár Miklósné.

a megjelent városi lakosoknak fel fogják olvasni, meghagyva a jelenlévőknek azt a jogot, hogy a jegyzékről törölhessenek vagy felvegyenek személyeket, illetve a végeleges jegyzéket elfogadják.

A tanácsülésnek ezután már egy, csak tartalmában „jelentéktelen” ügy került napirendre: a városi cselédség ruháinak egységesítése. A város döntésével is jelezni kívánta, hogy visszatért a korábbi törvényes rendhez, amihez a külsőségek is tartoznak. Elrendelte, hogy a városi erdőkerülő és a városi hajdúk ruházatán az eddigi sárga zsinór helyett a piros zsinórt kell használni.

1860. december 20.

A tanácsülést Halász György polgármester vezette a megjelent tanácsnokok és a nagy számban megjelent városi lakosok jelenlétében. A közgyűlésnek csak egy napirendi pontja volt: a megyei Állandó Bizottmányba a város által delegált személyek megválasztása. A választást a megyei közgyűlés által kinevezett városi biztos, Acsádi Sándor felügyelte. A választás gyorsan és rendben zajlott le, miután a „... *tegnapi gyűlés által kiszemelt városi lakosok névjegyzékét a közönség előtt felolvastatott s a közönség által tetszésnyilvánításokkal elfogadtatott...*”¹⁹⁶ A névjegyzéken szereplőket a város jelenlévő lakossága változtatás nélkül fogadta el.

Bár csak a választás szerepelt a napirendi pontok között, több városi lakos által betérjesztett javaslatot is megtárgyaltak, nevezetesen: a városi lakosok helypénz fizetés alóli mentességének bevezetése. Bár a város vezetésének kötelessége növelni bevételeit, úgy határozott, hogy 1861. január 1-től mentesíti a város lakosait a helypénz fizetésétől, egyúttal – figyelemmel a mentességre – a helypénz szedését haszonbérbe adja.

1860. december 28.

A tanácsülést a városi bíró és kapitány, valamint öt tanácsstag jelenlétében Halász György tartotta. Az ülésen ismét döntöttek a Laszkalner-féle alapítvány jutalmazottairól,¹⁹⁷ valamint a polgármester tájékoztatta a jelenlévőket, hogy a helypénz szedésére kiírt pályázatot a veszprémi Buchardt János nyerte el, aki vállalta, hogy 5231 o. é. Ft bérleti díjat fizet be a város kasszájába. Egyúttal megerősítette, hogy a következő évtől a város lakosai nem fizetnek helypénzt. A tanácsülés a jelentést elfogadta.

196 VeML V.102a/88, 8. o.

197 Ebben az évben a város a káptalannak javasolta jutalmazásra Rácz Annát – Kopácsy József szolgálóját, Dömötör Sofiát – Huber Károly szolgálóját, Meschel Teréziát – Fülöp Borbála szolgálóját és Berenyi Thereziát – Berkenyi Sámuel szolgálóját, illetve Szabó Józsefet – Szentgáli László kocsisát és Takács Ferencet – Kiss Károly kocsisát.

1861. január 7.

A tanácsülésen – ahol ismét Halász György polgármester elnökölt – a városi tisztviselőkön és a tanácsstagokon kívül jelen voltak az 1849. június 16-án megválasztott képviselők is. Néhányan jelezték, hogy nem tudják vállalni a tagságot, mint pl. Devecseri István, aki magas kora miatt kérte felmentését. Az ülésen több, a városi tanácsülés hatáskörébe tartozó ügyekről is döntöttek: igazoló levél kiadása Könyg Alajos puskaműves részére arról – aki Földvára költözött – hogy a város részére a közterheket megfizette, Ramasetter Károly által készített nyomdai munkák ellenértékének utalványozása, a városi szegények és cselédek megsegítésére adott ún. „újévi köszönőpénz” kiosztása, a városi, házankénti koldulás megszüntetésének kivizsgálásra létrehozott és a „*még dologra képes egyéneknek a henyélésre alkalom*” vizsgálatára választmány kijelölése. Döntöttek egy elmaradt, 1860. január 7-i határozatról is: A Magyar Tudományos Akadémia javára 1000 forint kifizetésére vállaltak kötelezettséget.

De – hangsúlyozta Halász György polgármester – ennek a gyűlésnek a legfőbb célja a városi tisztviselők megválasztása és szervezése az 1848. évi XXI-II. törvénycikk rendelkezései szerint. Ennek értelmében Kolossváry Józsefet megválasztották a választási bizottság elnökévé, valamint tagoknak Molnár Pál, Suly János és Miklós Sámuel tanácsstagokat. Elrendelték a választási hirdetmény 1000 példányban történő kinyomtatását és kiosztását is. Fontos kérdésnek tekintette a tanácsülés a voksolás zavartalan lebonyolítását is. A választás a téli időben történt, ezért „*a városnak oly bő helyiségei nem lévén, helyszűke miatt a városi választók választási jogaik gyakorlásában akadályozva legyenek, elhatározta, hogy minden magát választónak beírató városi lakosnak egy jegyet adasson s ezen jegy előmutatása mellett lehessen a választási helyiségbe bemenni.*”¹⁹⁸ Csak ezután lehet bemenni azoknak a városi lakosoknak, akik nem jogosultak a választásra, „*... hogy a nyilvánosság amennyiben lehetséges fenntartódjon.*”¹⁹⁹

Döntöttek a választási menetrendről is. Eszerint a választók összeírását január 11–13 között kell végrehajtani. A választási közgyűlésre január 14-én, a választásra pedig január 17-én kerül sor. A választási helyiségnek – kérve a megye vezetését – a Megyeháza nagytermét a mellette lévő kisteremmel együtt jelölték meg. A következő városi tisztviselőket kell megválasztani, mely tisztviselők fizetése minden hivatalra megegyezett az 1848-ban megállapítottal:

- polgármester;
- városi

198 VeML V.102a/88, 15. o.

199 VeML V.102a/88, 15. o. 1849-ben a választásra jogosultak száma 369 fő, míg 1861-ben 483 fő volt. VeML V.141f Városi választási iratok

- o bíró,
- o kapitány,
- o főjegyző,
- o aljegyző,
- 9 fő tanácsnok
- 78 fő képviselő

A következő nap folytatták a félbe maradt tanácsulést, ahol több, elmaradt kérelmet zártak le.

1861. január 14.

A korábbi döntésnek megfelelően ezen a napon választási közgyűlést tartottak a „számosan megjelent”, a választásra beiratkozott városi lakos Halász György polgármester elnöklete alatt.

A polgármester bejelentette, hogy a választók összeírása a meghatározott napokon megtörtént. A választók összeírására kiküldött választmány bemutatta mind a választók, mind a „*választástól elmozdítottak*” lajstromát. A közgyűlés kívánságára a polgármester elrendelte, hogy a választókat magában foglaló jegyzéket név szerint ismertessék. Felolvasás után a közgyűlés a jegyzéket helybenhagyta, csupán egy főt – Lovaghi Ferencet – törölt a jegyzékről, mivel „*a törvény által kiszabott feltételekkel nem birt*”.

A jegyzék vizsgálata után Kolossváry József, a választási bizottság elnöke előterjesztette, hogy a közgyűlés soron következő feladata a jelöltállító választmány tagjainak megválasztása, amelynek legalább 10 főből kell állni. A közgyűlés a létszámot 12 főben határozta meg.

A közgyűlés nagy gondot fordított arra is, hogy „... *a városbeli minden érdek és minden rangú és állású lakosok a város ügyeibe képviselve legyenek...*”,²⁰⁰ ezért eldöntötte: a város 12 polétájában a képviselők számát egyenlően osztja el. Vagyis minden két poléta 13 képviselőt jelöl a maga tagjai közül. A jelölés lebonyolítására a közgyűlés a választmány tagjait küldte ki.²⁰¹

A következőkben más, a város mindennapi életét mutató ügyeket tárgyalt a közgyűlés. Így letelepedési és házépítési engedélyt adott, megemelte és kifizette a városi tűzoltó szerek felvigyázójának, Veszeli Gábor fizetését, egyben elrendelte új vizeskannák vételét is a tűzoltószerkezhöz. Jóváhagyták a téglaház felügyelőjének és a városi helypénzszedés szerződésekről szóló beszámolót is. Döntöttek

200 VeML V.102a/88, 19. o.

201 Az 1. és 2. polétába Kammersperger Antalt és Gál Lajost, a 3. és 4. polétába Pongrácz Dánielt és Ernszt Ferencet, az 5. és 6. polétába Suly Jánost és Kopátsy Györgyöt, a 7. és 8. polétába Miklós Sámuel és Suli Gábort, a 9. és 10. polétába Rothfischer Ignácot és Molnár Pált, a 11. és 12. polétába Szél Pált és Nemesik Sándort delegálták.

Redli György kőművesmester beadványáról is, aki sérelmezte, hogy számára a Völgyi-kút javításáért járó összeget még nem fizették ki. A kialakult 40 forintot kifizette a város, azonban a többletköltséget – a mester hanyagsága miatt – már nem hagyták jóvá. Az 1847/48. évi XXIII. tc. szerint a számadással tartozó hivatalnokok a városi tanács felelőssége alá kerültek. A közgyűlés befejezéseként – mivel eddig a városnak nem volt választott pénztárosa aki a város pénzügyeit intézte – a közgyűlés pénztárnoknak Szentgály Lászlót megválasztotta.

Megszakítva a tanácsulések napjainak, a tárgyalt napirendek ismertetését, nézzük meg, hogyan zajlottak le az 1861. január 17-i választások.

Voksolás a „kis forradalom” alatt

Talán nem tűnik időrablónak, ha a röviden, de felidézem azokat az eseményeket, amelyek az „1849-dik évi július 16-án Veszprémben, azon nevű megyei mezővárosban, az 1848-diki XXIII. illetőleg XXIV-dik törvény cikkelyek rendelkezései következtében tartott városi tisztújító szék alkalmával...”²⁰² zajlott le. A választáson – melyet a főispáni lakban tartottak – részt vett a város „választási képességekkel bíró” lakossága. A választási gyűlést Cseresnyés István járási főszolgabíró vezette le. Nyitó beszédében kiemelte a választás újszerű voltát, majd kérte a jelenlévőket, hogy kellő komolysággal és megfontoltsággal álljanak a voksoláshoz. Javasolta, hogy bírónak jogvégezett egyént, a bírói karba nagyobb részben az értelmiség köréből válasszanak tagokat.

Ezután Halász György városi bíró maga és tisztviselő társai nevében lemondott posztjáról, majd átadta a város pecsétjét és a levéltár kulcsait Cseresnyés Istvánnak. Ugyancsak lemondott posztjáról Végh István, a nemesség bírója is. A választás közfelkiáltással történt, melynek során polgármesternek Halász Györgyöt, bírónak Véghely Imrét, városi kapitánynak Szammer Alajost választották meg. Közfelkiáltással illetve néhány esetben szótöbbséggel tanácsnoknak a „volt kiváltságos osztályból” Végh Istvánt, Devecseri Istvánt, Varga Ferencet, Szél Pétert, Galamb Józsefet, Sáfrán Ferencet, Szabó Antalt, városi részről Molnár Pált és Koller Lajost választották meg. Főjegyzőnek szintén közfelkiáltással Pap Jánost, aljegyzőnek Zsolnai Károlyt, míg aljegyzőnek, de levéltárnoki kötelességgel Zámbo Istvánt, a számvevőszéki vezetőnek Pap Dienest választották meg. Ezután – figyelemmel a 10324 fős veszprémi lakosságra²⁰³ – a törvény szerinti szabott számú, 78 fős képviselő testületet választottak. A választás és az eskütétel után Halász György polgármester átvette a város pecsétjét, valamint a levéltár kulcsait és elfoglalta hivatalát.

202 VeML IV.141f 1849. évi választási anyagok

203 Uo.

Az 1861. január 17-i tisztújítás ugyanazon jogszabályok alapján, hasonló elvek és módszerek szerint történt. Talán nem érdektelen megismerkedni az akkor követett választási elvekkel.

A tanácsülés döntésének megfelelően január 7-én kiadták a választással kapcsolatos tudnivalókat. A választási képességet – amit a már idézett 1848-as törvény írt elő – a városházán igazolni kellett, és a választó csak ezután került fel a választási névjegyzékre. Ezt január 11–13 között a városházán kellett megejteni. Aki „... ezen a napokon magát bejegyeztetni elmulasztotta, e végből a központi választmányhoz többé nem járulhat.”²⁰⁴ S, hogy kik a választók? A törvény szerint a városi közönség mindazon tagjai „valláskülönbség nélkül” – a nőket kivéve – akik nagykorúak, nem állnak gyámság és büntetőeljárás, vagy büntetés alatt, ha:

- a) a város határához tartozó tulajdon, vagy hitveseik nevére bejegyzett oly házat vagy telket egy év óta bírnak, melynek értéke 300 pengő forint.
- b) A város határában mint kézművesek, bejegyzett kereskedők, gyárosok, egy év óta letelepedve vannak, tulajdon műhellyel, vagy kereskedési teleppel vagy gyárral bírnak, és ha kézművesek folytonosan legalább egy segéddel dolgoznak.
- c) Tudorok, sebészek, ügyvédek, mérnökök, akadémiai művészek, tanárok, a magyar tudós társaság tagjai, a kik a városban egy év óta letelepedve vannak, és 40 p. forint házbért fizetnek.
- d) Ezen kívül mindazok, kik a város kebelében egy év óta letelepedve vannak és 200 p. forint biztos jövedelmet keresetük vagy értékük után kimutatni képesek.²⁰⁵

A korábbi tanácsülésen meghatározottak szerint a választási bizottság tagjai végrehajtották a poléták szerinti jegyzékállítást és a tanácstagi jelölésekre választást általában közfelkiáltással, de például az 1. és 2. polétában a voksolást titkos szavazással ejtették meg. Ezután következett a „városi tisztválasztást megelőző kijelelés”, melyet január 14-én tartott közgyűlésen hajtották végre Kolossváry József választási elnök irányítása mellett. Polgármesternek, bírónak, kapitánynak, főjegyzőnek és aljegyzőnek 3–3 főt, míg a 9 tanácsosi posztra 36 főt „kijeleltek”. Ennek megfelelően készítették el a szavazólapot, melyet a listára történő feliratkozás után kapott „igazoló jegy” leadása után kapott meg a választó.

Majd következett január 17-e, a választás napja. E napon a városban reggel igen hideg volt, 6 órakor –8,5°C, a déli órákig is csak –4,6°C, emelkedett. Mire befejeződött a voksolás és az ülést bezárták, ismét fagyossá vált az idő, este

204 Uo.

205 Uo. Az ismertetett elveknek „hála” – miután 1861-ben Veszprém város lakossága 11037 fő (lásd: VeML V.102a/88, 19. o.) volt – „választási képességgel” bírt, illetve feliratkozott 483 fő.

10 órakor $-9,3^{\circ}\text{C}$ volt. Szerencsére ezen a napon nem havazott, de az előtte valón igen. Igaz, a közlekedést nem nehezítette meg, csak gyenge lehetett, mert mérhető mennyiség nem volt. Ami viszont próbára tette a választó képességgel rendelkezőket – mint mindig Veszprémben – az erős szél. Egész nap erős északi szél fúj, reggel félborult volt az ég, napközben és este felhőtlen.²⁰⁶ De az időjárás nem tette visszahúzódnóvá a lakosságot, aki csak tehette, megjelent a voksoláson, és mint a jegyzőkönyvben is lehetett olvasni, lelkesen és felszabadtan. A jegyzőkönyvben a következő bejegyzés olvasható: „*Veszprém városa választó tagjai nagy számmal a Székesegyházban tartott Istentisztelet és a Szent Léleknek segítségül hívása után, ünnepélyes nemzeti menetben és a Szózat eléneklése mellett – a városháza teremének ez alkalommal szűk volta miatt – már a folyó hó 14-én tartott közgyűlés által a tisztválasztásra nézve kijelölt, és a megye hatóságtól kinyert helyiségben a megye ház nagytermében összegyűlvén; – mindenek előtt a közgyűlés azon hazafias tiszteletnek, melyet a városi hatóság a megyei hatóság tisztviselői iránt mindenkor viseltetni szokott ezen alkotmányos ünnep alkalmaként és kitüntetése tekintetéből – a Megyeháznál jelen volt tekintetes Rosos István megyei 1., Kun Sándor 2. alispán, Késmárky József főjegyző és Márton Antal központi főszolgabíró urakat küldöttség által a tisztválasztási közgyűlésre meghívta, kik is a közgyűlésnek irántok ez alkalommal is tanúsított kedves figyelméért őszinte köszönetüket nyilvánítván, csakhamar kitörő hazafias üdvözlések közt a közgyűlésen megjelentek. Kolossváry József [...] igen érzékeny szavakkal emelé ki a fölötti polgári örömét, hogy Veszprém város közösségének is az 1849-ik évben alkotmányos jogteréről az önkényuralom általi gyászos szorítása s a lefolyt 11 évi viszontagságos időknél kiszemlése után sikerült magát ismét előbbi alkotmányos jogaiba visszahelyeztetni és a mai nap az 1848. évi 23. tc értelmében tisztviselőinek megválasztása által alkotmányos legszebb jogait ismét gyakorolhatni ...*”²⁰⁷ képes. Az üdvözlés után Véghely Imre városi bíró maga és a városi tisztikar nevében lemondott eddig viselt ideiglenes hivatalairól. A választás idejére – a törvény értelmében, de a „közkívánattal is találkozva” – ideiglenesen kapitánynak Dunst Ferencet, jegyzőnek és tiszti ügyésznek Szalatkay Györgyöt megválasztotta.²⁰⁸ Következett a választás menetének, szabályainak ismertetése, majd a jelöltek neveinek felolvasása, illetve a szavazó lap kiosztása. Közben változás történt a különböző posztokra kijelöltek között.

206 KOVÁCS 2010, 202. o.

207 VeML IV.141f 1861. évi választási anyagok

208 1848. évi 23. törvénycikk a szabad királyi városokról, 14. §. „*Szinte e gyűlésen, a tisztikarnak és választott polgárságnak tagjai eddig viselt hivatalaikról lemondanak, a választási elnök pedig a választás idejére kapitányt, tiszti ügyészt és jegyzőt helyettesít.*” <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5291>, letöltés ideje: 2012. szeptember 12.

László Dávid a polgármesteri, Dunst Ferenc a kapitányi, Szalatkay György és Galamb József a főjegyzői jelölésről lemondott. A választói gyűlés – nagy többséggel – Dunst Ferencet bírónak, főjegyzőnek Szentés István jelölte. A voksolás megtörténte után a választási bizottság elnöke ismertette a szavazás eredményét és a szavazatok számát. E szerint polgármesternek Halász Györgyöt választották 396 szavazattal. Bírónak Dunst Ferencet 322 szavazattal. Kapitánynak Suly Józsefet 202 szavazattal. Főjegyzőnek, ügyésznek és levéltárnoknak Sente Istvánt 313 szavazattal. Aljegyzőnek Zsolnay Károlyt 300 szavazattal. Tanácsnoknak szavazattöbbséggel Burkhard Jánost 164, Major Pétert 140, Galambos Pált 148, Berecz Boldizsárt és Jády Józsefet 144, Miklós Sámuel 134, Garai Mihályt 130, László Dávidot 129 és Kopácsy Györgyöt 121 szavazattal választotta meg. Végül sor került a 78 képviselő megválasztására, majd az eskütételre.

Már csak a választási gyűlés bezárása maradt hátra. Kolossváry József megköszönte az aktív részvételt, hitelesítette a jegyzőkönyvet, majd „... a közgyűlés tisztválasztási ülését az imádott hazára, Veszprém megyére és Veszprém városára Isten áldását kérvén fejezte be és 'Éljen a haza!' felkiáltással oszlott el.”²⁰⁹

1861. február 7.

A tanácsülésen – már a város szavazóképes lakossága által újjáválasztott városi tisztikar – 7 fő tanácsnok Dunst Ferenc bíró, Suly József városi kapitány és Halász György polgármester jelenlétében zajlott. A tanácsülésen a „szokásos” napirendi pontok voltak, a megyében zajló alkotmányossági küzdelemmel egyik sem volt kapcsolatos. Engedélyeket adott ki, kiutalványozta az elvégzett munkák ellenértékét, hagyatéki ügyekben rendelkezett. Márton Antal megyei főbíró kérésére közölték, hogy a város területén nincs siketnéma gyermek. Visszont a napirendi pontok alapján több szakma művelőjét ismerhettük meg, illet-

Halász György polgármester aláírása és a városi bélyegző lenyomata. Forrás VeML

²⁰⁹ VeML IV.141f 1861. évi választási anyagok. A 7. számú mellékleten a voksszámláló ívek olvashatók.

ve ráláttunk a város mindennapjait bemutató tevékenységre is.²¹⁰

A továbbiakban nem célolok, hogy napról napra kövessem a városban történeteket – már ami a tanácsüléseket illeti. A város vezetése végezte a napi munkáit, tanácsüléseket tartott, szervezte és vezette a város napi életét. A továbbiakban csak akkor írom le részletesen az ott történeteket, amennyiben kapcsolatban van az 1861. évi alkotmányos mozgalommal.

A február 20-i tanácsülésen a januárban megválasztott Szentgály László pénztárnok lemondott, helyébe a tanács Szél Pétert választotta meg, aki azonban kijelentette: ily csekély – 147 forint – fizetésért ezt a sok gonddal és munkával járó hivatalt nem fogja elvállalni.²¹¹ Ezen az ülésen ismertették Márton Antal körlevelét is, melyben kéri, hogy Veszprém városban élő, munkaképtelen honvédek névjegyzékét készítsék el, majd terjesszék fel az Állandó Bizottnánynak. A tanácsnokok döntöttek a város határában lévő útmutató táblák és az azokat tartó cölöpök nemzeti színűre történő festéséről – amennyiben fekete-sárgára vannak színezve – annak végrehajtására Halász György polgármestert bízták meg.

A március 4-i tanácsülésen²¹² Hajdú Antal és Nagy József veszprémi lakosok jelezték, hogy az 1848/49-es hadjáratban munkaképtelenné vált honvédek részére nyitott segélyalapba 20 forintot fizetnek, egyben kéri a városi tanácsot, hogy engedélyezze számukra a gyűjtés végrehajtását. A tanács örömmel vette tudomásul a felajánlást, egyben elrendelte, hogy a gyűjtésről az érintettek számoljanak be. Úgyszintén számoljanak be a segélyezésről is, bár – jegyzete meg a polgármester – ez idáig a felajánlott összeget még nem fizették be az adományozók. Az április 13-iki tanácsülésen a veszprémi csendőr osztályparancsnok Rübl hadnagy arra szólította fel a Polgármesteri Hivatalt, hogy a megszüntetett csendőri állomásokról beszállított bútorok vételáraként fizessenek 3 forintot.

210 Például: Franka József veszprémi lakatosmesternek az elvégzett munkáért 20 forintot fizettek. Suly János kórház és lázárda gondnok jelentése alapján egy, a lázárdában dolgozó, de részeges, civakodó veszprémi Huiber József vargamestert a polgármester kitiltotta a Lázár-házból. Schall Ferenc kalaposmesternek erkölcsi bizonyítványt adtak. Hersics Antal bádgosmesternek a Ferenczy ház lámpajavításáért 2 forintot fizettek. Bachmajer Terézia kolompárnőnek az elvégzett kolompáros munkáért 14 forintot fizettek, ugyancsak fizettek Obele (később Óvári) Ferenc kereskedőnek 12 forintot a kiszolgáltattott és a városházánál lévő lámpákba töltött lámpaolajért. Sárközy Károly és Dani János veszprémi zenészeknek csak akkor adja ki a végelbocsátót, ha rendezték köztartozásaikat, illetve a tartozásaikat rendezik. Szelőczei János veszprémi szabómesternek a városi erdőkerülők számára készített dolmányért, nadrágért és mellényért 71 forintot fizettek. Guthárrd Márton izraelita kereskedőnek erkölcsi bizonyítványt adtak.

211 Az április 7-i ülésen azonban megerősítette, hogy elvállalja a pénztárnoki hivatalt, és átvette a teendőket Szentgály Lászlótól

212 Ezen a tanácsülésen kérte „fizetése jobbítását” Vázinger Ferenc veszprémi gyepmester is, egyúttal kérte, hogy a tanács tiltsa el illetéktelenek teendőibe való beavatkozását is.

Amennyiben megtagadják azok átvételét, akkor arról írásos nyilatkozatot tegyenek. A polgármester a bútorok értékének „óvatos felbecsülésére” és átvételére utasította a városi bírót- és a kapitányt.

Az „*ideiglenes engedélyek az 1860. október 20-án kiadott legmagosb Diploma által – mely Magyarországot az 1847. évi állapotba visszahelyezettnek nyilvánítja – megszüntettek: a folyamodó ezek alapján csak sütőlegénynek és így nem önálló egyénnek tekintendő.*”²¹³ – mondta ki április 23-i határozatában a városi tanács, egyben nem engedélyezte Khon Izsák állítólagos sütőmester letelepedését. Ugyancsak ezen a tanácsülésen határoztak és osztottak ki 48 forint értékű jutalmat az április 15. és 22-én kitört tűzvész elhárításában „magukat különösen kitüntető” és közreműködő városi lakosoknak.

A május 4-i tanácsülésen ismét felolvasták Márton Antal körlevelét, melyben a „T. honvédelmi bizottmány”²¹⁴ megkereste a vármegyét, hogy a „...*megyében lévő minden honvédeknek, honvédnőknek és ezek gyerekeiknek név szerinti összeírását telyesíteni [sic!] s mi elébb beadatni kívánja...*”²¹⁵ A Polgármesteri Hivatal kapta a feladatot, hogy a kérést mielőbb teljesítse.

A város május 18-án tárgyalta első olvasatban a megyei Állandó Bizottmány május 14-én hozott határozatát, hogy a törvénytelen adó befizetését a megye települései utasítsák el, a beszédést akadályozzák meg. A tanácsülésen olyan határozat született, hogy e fontos kérdést egy, csak erre a célra összehívott tanácsülésen olvassák fel és határozzanak róla. A tanácsülés összehívása – nem tudni milyen okból, mivel a jegyzőkönyv ne tesz említést róla – elmaradt. A legközelebbi, és a címben is jelezett témával kapcsolatos bejegyzésre július 27-én bukkanunk, ahol már a megüresedett megyei főügyészi választásra²¹⁶ kapott meghívót ismertette Halász György polgármester.

Az augusztusi 17-i tanácsülésen a polgármester ismertette az augusztusi 5–8 közötti megyei Állandó Bizottmányi ülésen, a Veszprém város nevében maga és a városi bírót által tett kötelezettségvállalását, amellyel a megszüntetett városi 5. és 6. osztályú gimnáziumok visszaállítása érdekében tettek. A tanácsülés köszönettel tudomásul vette és jóváhagyta a kötelezettségvállalást. Minderre azért volt szükség, mivel gyorsan kellett dönteni, és a tanácsnokok összehívására viszont már nem volt elegendő idő. Az augusztus 24-i ülésre maradt annak a megyei Állandó Bizottmányi határozat ismertetése, melyben a város elsőfokú

213 VeML V.102a/88, 58. o.

214 Minden bizonnyal a megyei Honvédegyeletről van szó, hiszen a honvédelmi bizottmány 1848/49-ben működött.

215 VeML V.102a/88, 68. o.

216 Az okokat lásd az 1861. augusztus 5. Állandó Bizottmányi ülésről készített bejegyzésben.

bíróságának kiegészítéséről szolt. A döntést a tanácsülés a következő városi vagy közgyűlésre halasztotta. A halasztás több tanácsülésre szólhatott, miután szeptember 14-én már azt a Márton Antal járási főbíró által jegyzett levelet ismertette a polgármester, melyben a megyei Állandó Bizottmány október 1-i hatállyal elrendeli a városi törvényészék szervezését.

A napi „rutinszerű” folyamodások, letelepedési engedélykérelmek és hatyateki ügyek tárgyalása mellett szeptember 21-i ülésen ismertették az egyesült kőműves, ács és kőfaragó céh azon feljelentését, melyben hivatali visszaélésel vádolták meg Halász György polgármestert. A feljelentés megtárgyalását a városi közgyűlésre utalták.²¹⁷

Végül – ha késve is – de a tanácsstagok foglalkoztak a megyei Állandó Bizottmány adóbefizetését megtagadó határozatával. Az időpont október 5, s a határozat szövege: „*Veszprém megyének 1861. május 4-i az adóbefizetés tárgyában hozott 984 szám alatti végzése ezen pont alatt a levéltárba eltétetni rendeltetett.*”²¹⁸ Ebből úgy tűnik, hogy Veszprém városa nyíltan nem vállalta fel az adómehtagadással járó tortúrákat, nem azon az úton járt, mint Pápa városa. Igaz, adóbefizetéséről sem olvashattunk a jegyzőkönyvekben. Talán úgy gondolták a tanácsnokok, hogy ha nem foglalkoznak a témával, azzal is gátolják az adóbeszedést. De sokatmondónak tartom a vizsgált 1860/61. évi jegyzőkönyvek tartalmát is. A megyék, városok által megküldött különböző, a támogatásra kérő feliratokat, tájékoztatásokat minden esetben azzal a megjegyzéssel látták el: tudomásul vétetett, levéltárba helyezendő. Emellett nem találkoztam olyan felirattal, vagy támogatást kérő javaslattal, melyet Veszprém küldött volna meg a testvérvárosoknak, megyéknek pártolás, támogatás végett. Ugyancsak a levéltárba helyezendőnek ítélték Fiáth Ferenc főispán szeptember 2-án elmondott beszédének kinyomtatott szövegét is. Úgy tűnt, hogy a városban csendes, eseménytelen tanácsülések, közgyűlések folytak. Változást, egy kis „mozgolódást” csak az 1861. novembertől kezdődő események okoztak

A november 9-i városi közgyűlésen felolvasták a cs. kir. adóbizottmány felszólítását, melyben az eddig elmaradt adó, 1078 forint befizetését követelték. A közgyűlés – úgymond – meghajlott az akaratnak, és úgy határozott, hogy: „*A közgyűlés belátván azt, hogy a már különben oly sajtó sebeket okozott ellenállás, vagy is a követelt adó összeg befizetésének megtagadása ezentúl csak a*

217 Mint ismert, az uralkodó 1861. augusztus 20-ai hatállyal felfüggesztette az Országgyűlés működését. Ez különös érzelmeket nem váltott ki a tanácsban, mivel a jegyzőkönyvben ennek nyomát nem lehet találni. Ugyanakkor megtalálható Veszprém körzet követének, Kupricz (Endrődi) Imre beszámolója az Országgyűlés munkájáról, ami teljes terjedelmében olvasható az 8. számú mellékletben.

218 VeML V.102a/88, 169. o.

közönség úgy elég szomorú helyzetét még nyomasztóbbá teheti, s belátván tovább azt is, hogy a túlnyomó erőszak ellen magát, továbbá a közönség fenn nem tarthatja: átalányos egyetértéssel elhatározatott a követelésbe tett 1078 forint és 38 kr adó behajtási költségeknek kifizetése. S mint hogy polgármester úr jelentése szerint a városi pénztár sokkal szomorúbb helyzetben van, hogy sem ezt most abból kifizetni lehetne, polgármester úr felírt összeg mielőbbi megszerzése iránt a szükséges intézkedések megtételére megbízott."²¹⁹ Ebből a határozatból viszont az tűnik ki, hogy a város nem fizetett adót, betartotta a megyei bizottmány határozatát, és az sejtethető, hogy az osztrák adminisztráció sem küldött katonákkal kísért császári adóbeszedőket.

A közgyűlés – élén a polgármesterrel – a helyzetet tarthatatlannak ítélte meg és testületi döntést hozott, melyet a polgármester Halász György terjesztett elő a városi tisztviselőség nevében. Minderre a már idézett adóbehajtási követelés adott okot. Halász György megköszönte a város bizalmát és testületileg lemondott a megbízatásról, mivel az „... adóbehajtási költséget követelő reánk erőszakolt rendeletnek, a városi tisztviselőség, mint alkotmányos törvények szerint választott s csak is alkotmányos szellemben működhető tisztikar meg nem hajolhatván, s alkotmányos működését ezzel és ezekhez hasonlókkal szemben nem folytathatván a hivatalos állásáról visszalépésre magát kényszerítettnek látja...”²²⁰ A közgyűlés – megértve és elfogadva az okokat – a lemondást elfogadta, ugyanakkor felkérte a polgármestert és a tisztviselői kart: a cs. kir. biztos kinevezéséig, majd az általa kinevezett tisztviselők hivatalba lépéséig maradjon a posztján, hogy a város ügymenete nem szenvedjen csorbát. A felkérést a tisztviselők elfogadták, ennek megfelelően ideiglenes jelleggel a városi javak kezelését a polgármester és a tanács, az igazságszolgáltatást a városi bíró, a rendfenntartást a városi kapitány, az iratok kezelését és rendezését a jegyző, a városi jövedelem kezelését a pénztárnok, míg az ellenőrzést a számvevőszék vezetője végezte.

A határozatot a november 11-i tanácsülésen felolvasták, majd azon a tanácsnokok is elfogadták a lemondást.

1861. november 14.

A városi közgyűlés Halász György elnöklete alatt ült össze gyakorlatilag a teljes tisztviselői kar jelenlétében. A közgyűlés témája az adófizetés volt. Felolvasták Fusch és Schöfmann cs. kir. adóbizottmányi tagok intézkedését, melyben a következőkre szólította fel a város képviselő testületét:

219 VeML V.102a/89, 2. o.

220 VeML V.102a/89, 2–3. o.

- minden „adómunkálat” előkészítése az 1861/62. adózó évre;
- az 1861/62. adóév első negyedévére eső adó 1861. november végéig történő beszedése és befizetése
- az 1861/62. adóévre kivetett 19.275 osztrák értékű forint fogyasztási adó kezelése és behajtása.

A fenti adóbehajtás elrendelésének megtagadása, esetleg az adóbefizetés alóli kibúvást a cs. kir. adóbizottmány katonai kényszer alkalmazásával nyomatékositotta. A közgyűlés – mi más tehetett – meghajolt a kényszer alkalmazásának fenyegetése alatt. „*A közgyűlés ezen felhívást komolyan megfontolván, előlegesen kijelenti, hogy ő ennek távolról sem kíván ellenszegülni...*”²²¹ Mivel a következő adóév kezelését és a behajtást egy, az osztrák adminisztráció által kinevezésre tervezett megyei kezelőre bízta, „... a közgyűlés azon bizalmas kéréssel járul a tek[intet]-es cs. k. adóbizottmányhoz, legyen szíves az átküldő iratban kijelentett kívánalmainak szigorú szorgolásával a közeben Veszprém megye részére is kinevezendő megyei kezelő felsőbbség, mint az ügyben rendelkezendő tekintélynek megérkezéséig várakozni.”²²²

A végzést a közgyűlés elfogadta, a kérelmet azonnal megfogalmazták, majd a közgyűlés ülése alatt – akár szóbeli választ is megvárva – megbízta Suly József kapitányt, Hoffelder Ferenc és Szarka János bizottmányi tagokat a nyilatkozat, illetve a kérelem azonnali postázásával.

A kijelölt válaszmány hamarosan visszaérkezett az adóbizottmánytól, akitől a válasz lehangoló volt: alkuba nem bocsátkozik, a katonai karhatalmat addig nem vonja vissza, amíg a közgyűlés a kivetett adót meg nem ajánlja, illetve annak végrehajtását azonnal meg nem kezdi. De figyelmezteti a közgyűlést arról is, hogy „... tévedésben van a képviselőség, ha azt hiszi, hogy a leendő megyei kezelő felsőbbség van az adó behajtása körüli teendőkkel megbízva, mert hisz az adóbizottmány, mint 1860. évi október 20-ka előtt, úgy jövőre is minden megyei befolyásoktól menten a felsőbb helyről veendő utasítások szerint fog az adó kezelés felett rendelkezni.”²²³ A visszarendeződés megkezdődött, az „uralom” minden téren megkezdte a meggyengült hatalmának visszaszerzését, megerősítését.

A választ a közgyűlés úgy értékelte, hogy: „... a városi képviselőség a városi közösséget a katonai sarc és adóbehajtási karhatalom alóli felszabadítására minden törvényszerű módokon megkísértett, de az erőhatalom mind annyi kísérletét végkép meghiúsította, s sajnosan kellett arról meggyőződnie, hogy az eddigieknél sokkal nagyobb áldozathozások sem képesek az adóbehajtási erő-

221 VeML V.102a/89, 9. o.

222 Uo.

223 VeML V.102a/89, 10. o.

*hatalom szigorát enyhíteni, annyival kevesbé megszüntetni, az eltávolíthatatlan, de egyszersmind elviselhetetlen erőhatalom által kényszerítve – hogy a már úgy is sok nyomást szenvedett városi közönséget a katonai karhatalom további alkalmazása által multhatatlan előidézendő inségre jutástól megóvja...*²²⁴ A képviselőtestület a katonai kényszer és a világos erőfitogtató üzenet hatására nem tehetett mást, mint megkezdte az adóbizottmány utasításának megfelelő adóév előkészítését és a kivetett adók beszédését.

A közgyűlés azonban kéréssel fordult az adóbizottmányhoz: vonja vissza a katonai erőt a városból, a katonai beszállásolás végrehajtását bízva a városi közgyűlésre. Mindezt azért, „... *nehogy a reménylett viszonyosság megtagadása a képviselőiséget elébbi magatartására vissza lépni kényszerítse.*”²²⁵ Világos és egyértelmű jelzés a hatalomnak, egyúttal a közgyűlés igyekezett megfelelő tárgyalási pozíciót is kiharcolni magának. A fogyasztási adó beszédését azonban már lehetetlennek tartja. Úgy véli, hogy még a legnagyobb szigor és szervezés mellett sem tudja biztosítani a megemelt összeget. Ezért elhatározzák, hogy megfelelő indokokkal megírt kérelemmel fordulna a Helytartó Tanácshoz, kérve a kivetett adó mérséklését.

1861. november 16.

Nem várt fordulattal kezdődött a tanácsülés, melyen jelen volt Dunst Ferenc városi bíró, Zámbo István, Varjú József, Berecz Boldizsár, Miklós Sámuel, Major Péter, Jády József, Garai Mihály, Suli Gábor, Szalay István tanácsosok, valamint az elnöklő Halász György polgármester. A tanácsülésen megjelent több városi lakos, valamint kocsmárosok és mészárosok küldöttsége. Egyöntetűen kijelentették, hogy Veszprém városra az 1862. évre kirótt 19.275 forint fogyasztási adó befizetését magukra vállalják. A városi tanács kijelentette: a fogyasztási adó beszédését csak a kiadott pátensek előírása szerint hajtotta volna végre, célja volt még, hogy a városi lakosságot minél kisebb kár érje. Hasznot sem számított annak beszédéséből sem, így az ajánlatot elfogadta, majd szerződést kötött a megjelent ajánlattevőkkel: Rószl Lőrinc, Braer Gábor, Rotfischer Ignác, Hagenauer Mátyás, Bauer Károly, ifj. Kreuzer Frigyes, Perl Adolf, Marovch Salamon, Blummer János és Udvardi József. Jegyezzük meg nevüket, hiszen tiszteletet érdemelnek önzetlenségükért.

A különböző sarcok kivetése nem volt idegen a császári adminisztrációtól. Követelésüknek minden esetben a katonai erő adta a nyomatékot. November 20-án 440 forint és 31 krajcár befizetését követelték a várostól utazási költségek

224 Uo.

225 Uo.

fedezésére, mivel a cs. kir. katonaság a zirci járásból visszaérkezett a városba. A város nem tehetett mást: kiutalta az összeget. Ugyancsak az adó beszédésére és átutalására kellett intézkedni, amikor a városra az 1860. évre kirótt elmaradt adót követelte az adóbizottmány.

Ez a novemberi tanácsülés csak az adókról szólt. A cs. k. adóbizottmány és a cs. k. pénzügyi felügyeleti hivatal határozatokkal, felszólításokkal bombázta Veszprém város hivatalát. Minduntalan felszólítja az elmaradt adó, a következő évi adó negyedére eső részének befizetését, de felszólítást kap két poléta is, hogy végezzen el adóhátralék-vizsgálatot. Ezzel együtt megküldi a városnak a házbér beszédés előtti felméréshez előírt jegyzékek vételárát is (ezt nem fizeti ki a város). Ezzel együtt elrendeli a következő, az 1862. évre szóló házbéradó, személyi adó és jövedelemadó összeírását is. Emellett az adóbizottmány követelte – és be is hajtotta – a katonaság tartásának költségét, amely akkor keletkezett, amikor a karhatalom „nyomásgyakorlás” céljából tartózkodott a városban. Ez egyébként 1078 ft és 38 krajcár-ra rúgott.

A december 6-i tanácsülésen a korábbi, november 16-án a fogyasztási adó befizetését átvállaló mesteremberek már az adó 15 vagy 20%-os mérséklését kérik a városi tanácstól. A tanács – bár méltányolja a felhozott indokokat – már nem tud tenni semmit az ügyben. Azonban javasolja, hogy forduljanak kérelemmel a győri pénzügyigazgatósághoz, amit ők is támogatnak. Igaz, közben megérkezett a győri pénzügyigazgatóság határozata, melyben már az adósság befizetését elvállaló személyeket is felszólítja az adó befizetésére, egyben jelezve: az adó összeg már mérsékelte: eredetileg 21.466 forint volt, így annak további csökkentése már tovább nem lehetséges.

A város túlzónak tartotta és a mintegy 1500 forint katonatartási adó elhagyását fogja kérni a Helytartó Tanácstól – szövege a határozat. Kötelezték a várost a katonák Zircről Veszprémbe történő költségeinek kifizetésére, de követelték a karhatalom városi tartási költséget is. Emellett – írják a kérelemben – a beszélgetések alkalmával a háztulajdonosoktól is befizetéseket írtak elő.

A következő napok „eseménytelenül” telnek. Beadványok intézése, árvaszéki ügyek rendezése. Majd 1861. december 21-én tartott tanácsülésen: „*Olvasatott Jagasics Sándor főispányi helytartó úrnak a városi elöljáróság részéről a már megtörtént lemondását tudató felhívására adott válasza, mely is tudomásul vétetvén az elöljáróságnak ahhoz alkalmazkodása elrendeltetett, annál inkább miután a hivataloskodás további folytatása személyes felelősség terhe alatt megparancsoltatik.*”²²⁶ A leiratra sem válasz, sem határozat nem olvasható.

Az 1862. év első tanácsülésén, január 4-én továbbra is Halász György polgármester elnököl. Mint majdnem minden alkalommal most is árvaszéki ügyek

vannak terítéken, illetve a különböző mesterek által, a város megrendelésére elvégzett munkák értékének kifizetését jegyzőkönyvezik.

Január 11-én – a polgármester a jegyzőkönyv szerint most is Halász György – felolvassák Jagasics Sándor főispáni helytartó átiratát, melyben közli, hogy Veszprém Vármegye igazgatását átvette, felszólítja a város közösségét az együttműködésre, egyúttal megküldi a megyei kinevezett tisztviselők jegyzékét is. Úgy tűnik, hogy a vármegye igazgatását a hatalom visszaszerezte, megtörténtek a tisztviselők lecserélése. Veszprém igazgatására továbbra is a korábban megtartott választáson tisztséget nyertek végzik az igazgatási feladatokat – igaz ideiglenesen és erősen kézi vezérléssel. Példa erre a már említett tanácsülésen bemutatott főispáni helytartó intézkedése a „bélyeg és illeték” pátensék kihirdetésére. Ebben Jagasics Sándor felhívja a városi tanácsot, hogy a bélyeg nélkül beadott iratokat intézni nem lehet, a beadványozót fel kel szólítani annak pótlására. Amennyiben a felek erre nem hajlandók, akkor eljárást kell indítani ellenük.

A város vezetése rendkívül méltánytalannak ítélte a felszólítást. „...a Városi Tanács mint alkotmányosan megválasztott testület, ily alkotmányellenes rendeletnek fogantatását letett esküje ellenére eszközölné csak, ez értelmében óvását jegyzőkönyvbe iktatni elhatározta...”²²⁷ Miután a rendelet végrehajtásának elodázása a felek büntetését jelentette, a pátenset kihirdették. De ez az eset újólág erősítette a tisztviselői kar lemondási szándékát. Ezért ismét kérelemmel fordultak a főispáni helytartó Jagasicshoz, amiben megerősítik a már korábban megküldött és tudomásul vett testületi lemondásukat, egyben kérik, hogy mihamarabb nevezze ki az új tisztviselői kar tagjait.

A napirendi pontok között, illetve a városi tanács fő teendője továbbra is az adók – vagyis a pénzbehajtás – áll. A pénzéhes hatalomnál – főleg ha kényszerítve érzi magát arra, hogy megtöltse a kincstárat – nincs erőszakosabb szervezet. Mindenből és mindenkor pénzt remél. Erre állítja be majd’ minden intézkedését. A különböző adónemek bevallási íveinek megküldését 1862. január 20-ra rendeli, elmulasztása 10 forint büntetést „ér”. De egyre szaporodnak azok az ügyek, melyeket csak végrehajtásra illetve tudomásul vételre küld meg a városi tanácsnak a főispáni helytartó. Mindennaposak lettek a „hajtsa végre”, „a végrehajtás ellen nincs kifogásom” kezdetű leiratok.

A városi tanács mi mást tehetett, végrehajtotta és tudomásul vette ezeket az intézkedéseket. A megye korábbi, választott adminisztrációja már befejezte működését, Fiáth Ferenc főispán is visszavonult. A tanácsosok – élén a polgármesterrel – még hivatali ténykedése alatt igyekezett menteni a menthető értékeket. Így tettek az elhatározott „árva kiseddóvó” ügyében is. Az óvodai-alap értékeinek kezelését a tanács Suli Gábor tanácsosra bízta és átadta megőrzésre és felhasználásra egy 1309 forintot tartalmazó takarékkönyvet, továbbá Paletta

227 Uo. 41. o.

György végrendeletét, melyben az óvoda javára 2100 forintot hagyományoz, továbbá különböző adósleveleket. Megbízta egyben Suli Gábort, hogy mindent váltson át és a kapott pénzt helyezze el a takarékkönyvbe.

Az 1862. évi tanácsülések, melyeken még a korábbi választott polgármester elnökölt és a tanácsstagok jelenlétében történt, január 4-én kezdődtek és március 8-án fejeződtek be. Ez idő alatt 8 alkalommal ültek össze intézni a város ügyeit, ami – mint már említettem – jobbára hagyatéki ügyek tárgyalásában, különböző számlák kiegyenlítésében, illetve a főispáni helytartó és más, kormányzati szerv utasításainak végrehajtásában merült ki. A jegyzőkönyv a március 8-i ülés bezárása után megszakad, majd több üres oldal után a következő bejegyzéssel kezdődik: *Veszprém városának tanács jegyzőkönyve az 1862. évre. Elkezdve március 17-én.*

1862. március 17.

Az ülés azért is nevezetes, mert ekkor hirdette ki Villax István Veszprém járási főszolgabíró Jagasics Sándor főispáni helytartó által kinevezett városi tisztviselői kar névjegyzékét.²²⁸ A kinevezés szerint a város polgármestere Dunst Ferenc lett 700 o. é. forint évi fizetéssel. A tisztviselő kar: főjegyző, levéltárnok és törvényszéki előadó Cholnoky László 700 frt évi fizetéssel, aljegyző Kiss Ignác 500 frt évi fizetéssel, városi kapitány Berecz Boldizsár 500 frt évi fizetéssel, pénztárnok Széll Péter 400 frt évi fizetéssel, gyámtya Miklós Sámuel 400 frt évi fizetéssel, törvényszéki előadók Zámbo István, aki egyúttal ideiglenesen a bírói tisztet is betölti, Berky Károly évi 600 frt fizetéssel.

Dunst Ferenc polgármester; Rosos István, Cholnoky László főjegyző, Véghegy Dezső forrás: LDM

²²⁸ Az ülésen jelen voltak a már kinevezettekén kívül Kletzár Károly orvos, Halász György volt polgármester, Suly József volt városi kapitány és Szentes István volt főjegyző.

Tanácsnoknak évi 150 Ft fizetéssel kinevezte Horváth Sándort, Schill Edét, Göndöcs Antalt, Suli Gábort, Tomsits Mihályt, Pongrácz Sámuel, Nemsur Ignácot és Stein Györgyöt. A számvevői posztra Kammersperger Antalt nevezte ki, aki nem fogadta el a rendszeresített fizetést. Szállásmester és előfogati biztos évi 400 Ft fizetéssel Stenger Károly lett, míg írkokoknak kinevezte Zsolnay Istvánt és Klug Károlyt évi 400 Ft fizetéssel. A kinevezések ismertetése után „... az újon kinevezett tisztikar alakultnak és bevezetettnek nyilvánítván, helyét egyenként elfoglalta.”²²⁹

Az átadás-átvételi feladatok levezénylésére Kammersperger Antal vezetésével egy választmányt hoztak létre, hogy a város összes vagyonát, ügyeit, pénzeit és iratokat leltározzák, az újonnan kinevezettek átvegyék azokat.

Még ezen a napon a már helyüket elfoglalt és kinevezett tisztviselői kar az új polgármester Dunst Ferenc vezetésével megtartotta első ülését. Ezen a polgármester kijelentette. „*Hatáskörénél fogva csekély, de azért kitelhető buzgó tényezőként akar járulni az ingerült kedélynek lecsillapításához, megrendült bizalom helyreállításához s a sajnós félreértések leküzdéséhez. S jövő működése alapelveül e feladatot tűzi ki, ennek nemessége s nagyszerűségéről általhatottan nyugodt kedéllyel, tiszta lélekkel áll működése terére, s kitűzött alapelveiről sem a szenvedély szava, sem az ingerültség méltatlankodása által magát eltéríttetni nem engedik, hanem azokhoz mindenkor híven oda irányozza tevékenységét, hogy azokat vaskövetkezetességgel körösztil vivén, a város és lakossága jogait fenntartva, azoknak állami és községi jólétét kitelhetőleg előmozdítsa. Midőn e kijelentett akarátát a jegyzőkönyv e lapján örökíti, kéri nehéz, de becsületes feladatának szerencsés megoldásához Isten segítségét.*”²³⁰

A hivatali teendők átvételével a kinevezett tanács első feladatának tekintette a város pénzügyi helyzetének vizsgálatát, a pénztár állapotának felmérését. De már foglalkozni kellett a pénzügyigazgatóság felszólításával is, melyben már a 21.466 forintra felemelt fogyasztási adó részletének befizetését követelik. A tanácsa a határozat elhalasztását kérte. Tudomásul vették a bírói hierarchia visszaállítását is, így a továbbiakban Veszprémben elsőfokú bírói hivatal működik, Veszprém megyének alárendelve.

Az ügyek ezek után az 1860. november előtti szabályok szerint és formában, sokszor tartalommal folyt. Időnként tárgyaltak más ügyeket is, amiben az előző év tetteinek bizonyos fokú megbánása is felfedezhető. Egy ilyen ügy volt a katonabeszállásolás, benne a tiszt szállítások kérdése. A városban ebben az időben – 1862. – két századnyi katonaság állomásozott. A beszállások jelentősen

229 VeML V.102a/89, 85. o.

230 Uo. 85–86. o.

megterhelték a város lakosságát. Ekkor kapta a városi tanács, hogy készítse elő még egy századnyi katona elhelyezését, illetve biztosítson lakrészt a század parancsnokának, illetve annak segédtszjtjének. Ez már meghaladta a város képességét és lehetőségét. A tanács kérelemmel fordult a főispáni helytartóhoz. Ebben kifejtik, hogy „A városunkban eddig elszállásolt két század katonaság még egy újjabbival szándékoltatik az illető katonai parancsnokság által szaporítatni. Városunk saját hibájából bár, de még is annyira túlterhelve volt az újabbí sajnos időszakban katona szállásolással, hogy erejét majdnem egészen kimeríté,²³¹ d még normális körülményei közt is a lakosok általános szegénysége és a katonaszállásolásra képes lakosainknak hiánya miatt ily terhet csak a legnagyobb erő megfeszítésével volna képes elviselni...”²³² Ezért „alázatosan” kéri a főispáni helytartót, hogy „Kegyeskedjék sokat szenvedett, erejéből kifogyott városunk, s különösen annak ínséggel küzdő nagy számú szegény lakói érdekében ...”²³³ a tervezett század más helységben való elhelyezését elintézni.

S, hogy lett-e fogamatja a kérésnek a jegyzőkönyvből nem derült ki, mindenestre április 26-i tanácsülésen egy újabb kérelmet fogalmaznak meg a főispáni helytartóhoz, hogy a városba elhelyezni tervezett 146 fő beteg katonát másik helységbe, javaslatuk szerint Nemesvámoson helyezték el.

Kérelmek, ügyek, határozatok – mindezt helytartói felügyelet mellett. A választásokig – a Kiegyezésig – még öt év volt hátra.

231 Az adóbefizetések megtagadására, illetve elhalasztására utalhatnak, mivel a császári adminisztráció katonai erő bevetésével kényszerített ki az adó megfizetését. Ez nyilván jelentős számú fegyveres erő lehelyezését jelentette, aminek terhe a lakosságra hárult.

232 VeML V.102a/89, 96. o.

233 Uo.

A HONVÉDEGYLETEK

1848-1849.: Forradalom és szabadságharc.

1861.: Alkotmányos mozgalom, a „kis forradalom”.

1861.: Honvédegyletek.

1867.: Kiegyezés, a Honvédegyletek újjáalakulása.

Dátumok, események, melyek „együtt járnak”. Természetesen ez a párhuzamba állítás és kiemelés – vélheti a Kedves Olvasó – önkényes, ami jelen esetben a választott témához kapcsolódik. De ezzel is csak azt kívánom jelezni, hogy ezek az események (is) nem függetlenek egymástól. És talán ezzel indokolhatónak tarthatom, hogy miért is tárgyalom illetve mutatom be együtt ezeket a történéseket – az 1848/49-es forradalom és szabadságharc kivételével – akkor, amikor a jelzett témák mindegyike önállóan is megállná a helyét. Így együtt azonban határozottan és karakteresen mutatható be a XIX. századi magyar történelemnek Veszprémben zajló kissé elfeledett szelete, dacára annak, hogy jelentős és sorsfordító események történtek.

A HONVÉDEGYLETEKRŐL ÁLTALÁBAN

A világosi fegyverletétel után bosszú és megtorlás következett. A honvéd – legyen az a legalacsonyabb vagy a legmagasabb rendfokozatú harcos – menekült, így elkerülte a hosszú börtönt, esetleg a kivégzést. De megtorlás jutott osztályrészül – főleg a leszámolás első esztendeiben – a honvédek bűjtatóinak, esetleges munkaadóinak is. Nem véletlen írja Gánóczy Flóris: „Hányszor hallottam legjelesebb társaim ajkairól irigyelni a harcmezőn elesettek sorsát! Hányszor láttam a nyomor és ínség alatt meggörnyedni a legdaliásabb és legvitézebb harcfiak nem egyikét! Valóságos élő sírszobrai ők a szabadság nagy temetőjének!”²³⁴ Mindez a legplasztikusabban Pesten tűnt fel, hiszen mindazok ide vándoroltak, akiket megfosztottak munkájuktól, akik kiszabadultak a fogságból remélve, hogy a nagyvárosban, az ország fővárosában valamicske kenyérkeresethez, alamizsnához jutnak. De számukra tiltott volt még a koldulás is!

1861-től valamennyire enyhült a helyzet, tizenkét év után ismét lehetett nyilvánosan is említeni a „honvéd” nevet. Ezt az enyhülést – már tudjuk, hogy időleges volt csak – kihasználva több honvédtiszt Pesten a „Vadászkürt” nevű kávéházban

234 VAHOT-GÁNOCZY 1861, 152. o.

értekezletet tartottak, ahol elhatározták, hogy elérhető tisztvársaik részvételével 1861. január 20-án tanácskozást tartanak. A tanácskozás fő célja volt:

- megszüntetni az álhonvédek koldulásait;
- a munkaképtelen és nyomorgó honvédek és honvédtisztek helyzetén javítani, őket segíyezni addig, amíg a – reményeik szerint – hamarosan összeülő országgyűlés az 1848/49-es határozatokhoz híven javít sorsukon;
- azokat, akiket azért fosztottak meg munkájuktól, hivatalaiktól mert a honvédek voltak, segítsék újbóli munkavállalásaikat.

Az egyesülés megkezdése előtt el kellett dönteni azt is, milyen módszerrel és szervezettel lehet kikerülni az osztrák adminisztráció túlzott figyelmét, mivel az minden ilyen szervezkedésben (egylet alapításában) valamilyen titkos célt vél fölfedezni. De a figyelmet felkeltették. Bécs rendőrmisztere egy titkos hazai hadsereg alakításának előkészítését látta benne.²³⁵ Így abban állapodtak meg, hogy egyrészt nem alakítanak egyletet, annak szigorú alapszabályaival, másrészt nem lesznek alapszabályok, hanem csak alapelveket határoznak meg és csupán „Bizottmányt” alakítanak. Ezen első alapelveknek megfelelően alakult meg a „Pest megyei honvédségélyező bizottmány”. A bizottmány korelnöke Rohonczy Lipót, pénztárosa Vidacs János, jegyzője Gánóczy Flóris lett.²³⁶ A Honvédegylet bizottmányában többnyire tekintélyes egykori főtisztek kaptak helyet: Szatmáry Mihály honvédezredes, Kászonyi József honvédezredes, Szekulits István honvédezredes, Gelich Richárd honvédezredes, Földváry Albert honvéd-főhadnagy, Clementisz Gábor honvéd-főhadnagy és Sebes Emil honvéd-őrnagy.²³⁷

A bizottmány az alakuló ülésen a következő alapelveket határozta meg:²³⁸

1. Mindazok a honvédtisztek, akik bármilyen segílyt igényelnének és mindazok a munkaképtelen honvédek, akik semmilyen keresettel nem rendelkeznek, segílyezésük érdekében jelentkezzenek a budapesti honvédbizottmánynál.
2. A bejelentés sikere érdekében – vagyis, hogy az érintett honvéd bármilyen segílyre, vagy segílyezésre a honvédbizottmánytól igényt tarthasson – szükséges, hogy magát a 3. pont alatt megalakult honvédbizottmánynál akár okmányokkal, akár két ismert honvédtiszt által igazolja, illetve igazoltassa. Az igazolás lényege, hogy a jelentkező honvéd bizo-

235 SZABAD 1967, 280. o.

236 FARKAS 2006.

237 VAHOT-GÁNÓCZY 1861. 150–161. o.

238 Uo. 158–161. Az alapelveket összefoglalva közlöm.

nyítsa: a tizenkét év szenvedései, nélkülözései dacára sem szennyezte be a „honvéd” nevet. Kizáró ok és nem kaphat segílyt a jelentkező, ha bármilyen büntett részese volt. Ez esetben – a segílyezésből történő kizárás mellett – a honvédtestület saját soraiból is eltávolítja.

3. A benyújtott igazolási kérelmek elbírálására egy hét főből álló bizottmányt kell megalakítani, melyet a korelnök a jegyző és a pénztárnok jelenlétében vezet.
4. A segílyezést elbíráló bizottmány tagjai csak olyanok lehetnek, akik soha semmiféle segílyezésben részt venni nem szándékoznak.
5. A bizottmány határozatait mindenkor legalább öt tag jelenlétében hozhatja. A segílyezések elbírálása mellett még kötelessége a pénzbeli segílyalap növelése, a befolyt támogatások igazságos elosztása, valamint a munkaképes honvédek részére munkahelyek keresése, elhelyezkedésük segílyése.
6. A bizottmány kötelessége, hogy azoknak a honvédeknek és más személyeknek a neveit tegye közzé a folyóiratokban, akik bármilyen támogatást nyújtottak a segílyalaponak.
7. Ha a közzététel az éppen érvényes tiltás, cenzúra miatt nem lehetséges, a bizottmány készítsen egy könyvet, amiben a támogatók nevei koronként feljegyzi.
8. A bizottmány tegyen közzé felhívást a folyóiratokban, kérve a polgárok támogatását, vagy ha ez nem lehetséges, a bizottmány személyes megkeresések útján igyekezzék a segílyalapot növelni.
9. A megtörtént és a 2. pont alatt jóváhagyott igazolás után a bizottmány azonnal tegyen lépéseket, hogy minden, Budapesten előforduló álhonvédi koldulások azonnal megszűnjenek. Ennek megakadályoztatása a testület tagjainak egyenkint is becsületbeli kötelessége.
10. Minden, a testület érdekében történő közleményeket a „Magyarország” szerkesztőségét kell felkérni.

Február 13-án a Nemzeti Színház zenés segílyestet rendezett a Pesti Honvédegylet javára, amely nyilvánvalóan alkalmat nyújtott a hazafias eszmék erősítésére, ezért Ferenc József rosszállását fejezte ki, és utasította a kormány-szerveket, hogy a jövőben ne engedélyezzenek hasonló rendezvényeket. A rendőrség nem alaptalanul gyanította azt, hogy az egylet a még hadra fogható honvédek összeírását is célul tűzte ki, ezért kezdettől fogva figyelte azt.

A Pesti Honvédegylet megalakulása nyomán országos mozgalom bontakozott ki, vidéken, az egyes megyékben is létrejöttek honvédegyletek, legtöbb közülük február és március folyamán, az ország keleti-északkeleti felében. Néhány be is jelentette működését a pesti honvédegyletnek, ez azonban nem vált

általános gyakorlattá.²³⁹ A megyei honvédegyletek, ha példának is tekintették a pestit, akkor is helyi kezdeményezésre, spontán módon alakultak meg, amelyet bizonyítanak eltérő alapszabályaik is. Egyes helyeken csak volt honvédtisztek lehettek az egyesület tagjai, míg másutt egy meghatározott segélyösszeg befizetése volt a tagság feltétele. Az egyesületek intenzív kapcsolatokat ápoltak egymással, amely jól mutatja, hogy tudatában voltak a közös célnak.

A szervezés kibontakoztatására azonban már nem volt idő, mert az országgyűlés feloszlata után a honvédegyletek további működését megtiltották. A működés betiltására egyazon indokok szolgáltak – nevezetesen a honvédsereg újbóli szervezésének megakadályozása – de az indoklás már nem ez volt, hanem a segélyezés végrehajtásának kiterjesztése a minden honpolgárra érvényes közgyám útján.

A pesti honvédegyelet előre értesítette a többit a várható feloszlatairól, így azok még időben elrejtették pénzüket és irataikat. A fővárosiak által összegyűjtött pénz a pénztáros, Vidacs János gyárának számlájára került, míg más helyeken – a rendőrség értesülései szerint – nőegységekbe mentették át a vagyont. A honvédegyletek feloszlata után még hónapokig folytak nyomozások azok tevékenységével kapcsolatban.

Farkas Katalin tanulmányában²⁴⁰ megállapítja, hogy a honvédegyletek az országgyűlés feloszlata és az egyesületek betiltása után is folytatták tevékenységüket. Az egyesületek a hivatalos megszűnésük ellenére továbbra is kapcsolatban álltak egymással.

A honvédegyletek a kiegyezési törvények²⁴¹ elfogadása után újjáalakultak, illetve több helyen felújították működésüket. Mi is volt a céljuk ezeknek az egyesületeknek? Elsősorban a '48-as hagyományok ápolása, a munkaképtelen honvédek és az elesettek hozzátartozóinak segélyezése. De nem titkolt céljuk volt – amire majd a későbbiekben is utalok – a honvédség újjászervezése, abba a még szolgálatra kész volt honvédtisztek reaktiválása is. Ez utóbbi célt leginkább

239 A honvédegyletek pontos számáról Gánóczy a „Honvédek könyvének” első kötetében még nem tudott nyilatkozni, de reménykedett abban, hogy a második kötetben már megteheti ezt. Mint írja: „...miután eddig igen kevés jelentette be alakulását a középponti bizottmányoknak és csak hírlapok útján bírnak azokról tudomással [...] minek beküldésére volt tisztársaimat megýéneként ezennel föl is kérem.” VAHOT-GÁNÓCZY 1861. 155. o.

240 A honvédegyletek működéséről lásd: FARKAS 2010, 522–561. oldalak

241 A kiegyezési törvények – többek között – a következők voltak: népoktatási törvény (6–12 éves korig kötelező iskolába járni); nemzetiségi törvény; nyelvkérdés (nem kötelező a magyar nyelvet tanítani); virilizmus (a képviselők fele kinevezés, másik fele választások útján kerül be a helyi testületbe); magyar adórendszert vezetnek be (progresszív, de mások a sávok). 1867. évben az Országgyűlés összesen 18 törvényt fogadott el. Lásd: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=2&k=4&f=5301¶m=5301#tv5301>. Letöltve 2013. okt. 30.

az 1861-ben megalakult Honvédegyetek szorgalmazták. Elsőként a fővárosban alakult újjá a honvédegyet, melynek tagjai emlékiratot készítettek az összeülő országgyűléshez, melyben emlékeztették a képviselőket az 1848/49-es nemzetgyűlés azon ígéretére, hogy a honvédek sorsáról gondoskodni fog. Az emlékirat készítését és felterjesztését Deák Ferenc is pártolta, amit 1867. március 24-én átadták az országház elnökének.²⁴² Az emlékiratban a képviselőházat „sürgősen kéri”, hogy intézkedjen és gondoskodjon a szabadságharcban megsebesült és munkaképtelenné vált honvédekről, az elesett honvédek özvegyeiről és árváiról, végül azon honvédekről, akik a szabadságharcban részvételük miatt állásuktól, nyugdíjazási jogokról és nyugdíjaikról elestek.

Az országgyűlés 1867. március 27-én kezdett foglalkozni a beadvánnyal, majd az annak nyomán készített törvényjavaslattal, amely a „*Magyarországnak 1848/49-iki honvédseregei ellátásáról*”²⁴³ szöveget tartalmazta. Ugyanekkor elfogadnak tárgyalásra egy másik, Vidats János és társai által beadott törvényjavaslatot is, amely az 1848/49-ben elesettek, menekültek, elítéltek rehabilitálásáról s az elkobzott vagyonok rendezéséről szól. Talán érdemes egy kis időt szentelni a képviselőház ezirányú, 1867-ben folytatott működésének bemutatására.

Az indítványok tárgysorozatba vételét a képviselők megszavazták. Június 18-án egy újabb, hasonló témájú határozati javaslatot – *az 1848/9-ik évi honvédek és azok özvegyei és árvái érdekében teendő intézkedések tárgyában* – nyújtott be Tisza Kálmán. Indoklása is megegyezik a korábban beadottakkal, így nem véletlen, hogy többen kérték az e témában beadott javaslatok együttes tárgyalását. Úgy tűnt, hogy a képviselők szívükön viselték a honvédségélyezés ügyét. A június 21-i országgyűlésen Miletics Szvetozár is indítványt tett a már korábban, a honvédek és azok özvegyei, árvái kérdéskörben beadott javaslatokhoz. A képviselők ezt is tárgysorozatba vették.

Tisza Kálmán²⁴⁴ ezen az ülésen már kénytelen volt indokolni a korábban beadott törvényjavaslatát, bár megjegyezte: mindnyájan tudjuk, hogy miért és

242 Az emlékirat szövege olvasható „A Honvéd” c. lap augusztusi számában. Az emlékiratot végül Horváth János ezredes, Hauser Károly alezredes, Kleburg Károly, Scholz Károly, Mayer Henrik őrnagyok, Székely Gergely főhadnagy, és Mikár Zsigmond alszázados összetételű küldöttség vitte átadásra. „A Honvéd”, első magyar katonai hetilap, 1867. augusztus 5–7. o.

243 CXI. Országos ülés, 1867. március 27. 77. számú törvényjavaslat. A törvényjavaslatot Markos István, Kállay Ödön, László Imre, Patay István, Csanády Sándor, Vidats János, Vályi János, Madarász József, Csiky Sándor, Halász Boldizsár, Bobory Károly, Peley Lajos, Baranyi Ágoston, Szluha Benedek, Pap Pál és Almásy Sándor képviselők nyújtották be http://www.epa.hu/01600/01605/00006/pdf/1865ogy_kepviselohazi_naplo_EPA01605_1867_04_080-104.pdf

244 Tisza Kálmán (Nagyvárad, 1830. december 16.–Budapest, 1902. március 23.) politikus, miniszterelnök, nagybirtokos, az MTA tagja.

miképp küzdöttek 1848/49-ben a honvédek. Nem is hihetem – említette –, hogy bárki is e házban tagadná a honvédek dicső tetteit. A segély nem jutalom, csupán a haza hálájának kifejezése, egyben egy bölcs politikai döntés is, hiszen az országgyűlés teszi meg az első lépést a volt honvédek érdekében.

Vay Béla már nem támogatta a javaslatot, mondván az ország pénzügyi helyzete nem teszi lehetővé, hogy egy bizonyos összeget szavazzon meg a ház. Sokkal inkább járható útnak tartotta azt, hogy „... *minél nagyobb számmal járulunk az ő felségök által megkezdett honvédségélyező alap növeléséhez.*”²⁴⁵ Ő szerinte így fogjuk megmutatni a világnak, hogy nem fordítottunk hátat 1848/49 szellemének. „*És nem fogja elkészeríteni e szent alap egybegyűltét semmi, nem adóbeszedés, nem kamatfizetés; alkotmányos érzelmű hazafiak adománya lesz az egész, kik nem alamiznászkodni akarnak, hanem hazafiúi szent kötelességüket vélik teljesíteni.*”²⁴⁶ Hasonlóan nem támogatta az indítványt a kormány képviselője, Horvát Boldizsár igazságügyi miniszter sem. Mint említette: a koronázási ünnep alkalmából a központi honvédségélyező egyesület alapjába a császári pár által felajánlott koronázási díj is a kiegyezést szolgálta. De nem támogatja a kormány azon okból sem, mivel – értelmezése szerint – békétlenséget szülne a különböző ajkú honpolgárok között. De nem javasolja amiatt sem, mivel a tervezett összeget csak adóból lehetne finanszírozni, ami ismét csak a békétlenség magvait hintené el: adót mindenki fizetne, amiből csak egy bizonyos réteg – nevezetesen a honvédek és hozzátartozóik – részesülnének. Nem támogatható azért sem, mert akkor a segélyezést ki kellene terjeszteni a volt nemzetőrökre, valamint mindenkire, akik valamilyen kárt szenvedtek az adott időszakban.

A továbbiakban erős, néhol parázs és hosszú vita alakult ki. Pártolások és ellenzések. Makray László határozottan elutasította Vay képviselő által elmondottakat: Nem kegyelmet kérek a honvédek számára – szögezte le – hanem jogot követelek. Jogot követelek magam és honvédtársaim nevében: bírni akarjuk, akarom rangomat, mit törvénytelenül vettek el. Ha nem lett volna törvényes honvédség, ma nem lenne minisztérium sem. Többen azzal az indokkal támogatták Tisza Kálmán javaslatát: a nemzet 1848-ban ígéretet tett, hogy gondoskodik a honvédek ellátásáról. Most tegye meg. Fontos a közadakozás a honvédségélyező egyesületeknek, de az nem mentesíti a nemzetet, hogy beváltsa ígéretét. Böszörményi László volt honvéd és képviselő hangsúlyosan kiemelte az erkölcsi

245 CXLII. Országos ülés, 1867. június 21. Lásd: képviselőházi napló, CXI. Országos ülés, 1867. március 27. 77
http://www.epa.hu/01600/01605/00006/pdf/1865ogy_kepviselohazi_naplo_EPA01605_1867_04_080-104.pdf

246 CXLII. Országos ülés, 1867. június 21. Lásd: képviselőházi napló, http://www.epa.hu/01600/01605/00006/pdf/1865ogy_kepviselohazi_naplo_EPA01605_1867_04_080-104.pdf

elégtételt, amit véleménye szerint mindenkinek meg kell adni: akár volt honvéd, vagy nemzetőr, akár csak mint polgári személy harcolt a szabadságharcban. Végül Tisza Kálmán ismét a javaslata elfogadását kérte a jelenlévőktől, kiegészítve és sok esetben visszautasítva néhány képviselő hozzászólását.

A vitára jellemző, hogy megszólalt az igazságügyi miniszter helyett a miniszterelnök, gróf Andrassy Gyula is. A miniszterelnök nem fogadta el az indítványt. Először – fogalmazta – mert a javaslat szövege nem egyértelmű. Másodszor, mert olyan érzetet kelt a javaslat, mintha a császári pár koronázási díjának felajánlása a segélyezés egyfajta ellensúlyozása lenne. Harmadszor pedig az indítványban leírt elvek miatt nem tudta elfogadni, így a kormány nem támogatta a javaslat elfogadását.

Zavar és zajongás után az elnöklő Szentiványi Károly – képviselői javaslatra – név szerinti szavazásra tette fel a kérdést: Az 1848/9-diki honvédsereg özvegyei, árvái és rokkantjai segélyezésére Tisza Kálmán képviselő által beadott határozati javaslatot elfogadja-e a ház, vagy nem? A szavazás eredményeként végül Tisza Kálmán javaslatát 202 nem és 79 igen szavazat mellett elutasította. Egyelőre így zárult le a honvédsegélyezés törvényhozási ügye. De nem zárult le az érintettek körében. Zámory Emil honvéd huszár őrnagy „A Honvéd” hasábjain vonta kérdőre a képviselőket. Ha igaz – kérdezi – hogy az 1848/49. évi törvények nemzet törvényei, akkor mikor kívánja napirendre tűzni és dönteni a képviselőház azon kérdésben: A szabadságát visszanyert nemzetnek védőiről gondoskodnia kell! „Az ország elismerése a fő jutalom – írja. Az ország gondoskodása egyedüli az, melynek elfogadása nem jár némi megalázkodással, mert ez nem alamizsna, hanem a tett szolgálatok méltó díja.”²⁴⁷ Kérdezi: mi történt eddig? Vagy csak a honvéd addig az ország legszükségesebb tagja, míg veszedelem fenyeget? Keserűen állapítja meg: „... a veszedelem eloszlott, azonnal ismét el van felejtve minden, és azt kérdik sokan, hogy: ki az a honvéd, s mi az a honvéd?” Majd megadja a választ, ami érvényes minden korra: „A honvéd az, a ki meggyőződésénél fogva hazájáért, nemzete szabadságáért életét feláldozni minden pillanatban kész: a ki – mint igaz és becsületes hazafi – az egész múltvilág előtt kivívta magának az elismerést és tiszteletet; csupán hazájában, melyért vérént ontá, s nemzete előtt, melynek a dicsőséget és a világ becsületét kivívta, nem!”²⁴⁸

A közéletben a „honvédügy” – vagyis a honvédegyletek alakulása és működése továbbra is napirenden volt, amiről a már idézett első magyar katonai hetilap „A Honvéd” rendszeresen beszámolt. A hetilap volt az összekötő kapocs

247 A Honvéd, 1867. augusztus 19. 21. o.

248 Uo.

a központi választmány és a megyei honvédegyletek között. Fontos kérdés volt a honvédek igazolásának ügye. Több vidéki egylet bizonytalan volt: minden egylet önállóan hajtja végre a jelentkező honvédek igazolását, illetve milyen eljárást kövessenek az igazolások során? Nyilván minden egyletnek magának kellett az igazoló eljárásokat lefolytatni, hiszen ott ismerték leginkább a jelentkezőket. Az elvek tekintetében pedig egyöntetű álláspontra helyezkedtek: tiszték esetében a személyazonosság hiteles igazolása, illetve két, már igazolt tiszttárs ajánlása, a közhonvédekénél elég, ha megnevezik a csapattestet, parancsnokait, illetve elmondják mikor, milyen csatában vettek részt.

De ugyanilyen kérdésként merült fel a honvédegyletek alapszabálya. A megalakuló egyletek a Budapesti Honvédegylettől várták az alapszabály-mintákat. Ezt egyelőre nem készítették, így csak az ún. Házi szabályokat küldték meg.

*Jubileumi emlékérem. Felirata: A BUDA PESTI KORONÁZÁS EMLÉKÜL 1867. JUNIUS 8-ÁN / HONVÉD EMLÉK AZ 1867 ÉVI HONVÉD EGYLETEK ALAKÍTÁSÁNAK ZÁLOGÁUL
A szerző tulajdonában*

A különböző szintű – megyei, városi – honvédegyletek alakulása a kezdeti időkben csak lassan haladt. Júniusra azonban már kellő számban voltak ahhoz, hogy a budapesti egylet az első országos gyűlés összehívását javasolja. Ekkor – vagyis június 19-én – már 20 megalakult egylet volt, így nem volt akadálya, hogy július 7-én országos honvédgyűlést tartsanak. Ekkor már 62 egylet jelezte részvételi szándékát. A Veszprém vármegyei honvédegyletet Kun Sándor és Pap Gábor képviselte. Az országos gyűlést Budapesten a régi fűvészkertben lévő cirkusz épületében tartották.²⁴⁹ Jelen volt a képviselőkön és az igazolt honvédeken kívül pl. Damjanich özvegye is. Az ülést Beniczky Lajos hv. (honvéd) ezredes, mint a központi honvédegylet alelnöke nyitotta meg. A megnyitó beszéd után

²⁴⁹ A Honvéd, 1867. szeptember 16. 55–56. o.

lemondott tiszteről, miután az összehívott gyűlésnek volt joga a tisztségviselői megválasztására. A közgyűlés korelnöknek Szabó Zsigmond hv. ezredest, a levezető elnöknek ismét Beniczky Lajost, jegyzőnek Mikár Zsigmond hv. alszázadost és Pongrácz István hv. őrnagyot választotta.

A tanácskozáson a budapesti honvédegyelet házi szabályzatát fogadták el, amely alapul szolgált a többi honvédegyelet házi szabályzatának kidolgozására. Az összejövetel hivatalos zárásaként 5 pontból álló határozatot fogadtak:

1. A honvédegyeletek célja: a honvédek erkölcsi, szellemi és anyagi állapotának javítása.
2. A honvédegyeletek központi irányítását a budapesti honvédegyelet eddig csak felhatalmazás nélkül, központi fekvése okán végezte. Elhatározták a honvédegyeletek költségén egy központi választmány létrehozását, amely munkálatok végzésére a budapesti választmányt bízták meg. A központi választmány megválasztásáig a budapesti honvédegyelet választmánya, mint ideiglenes központi választmány fog működni.
3. A honvédegyeletek a tagság tájékoztatására saját, hetenként megjelenő folyóiratuknak a gróf Bethlen Olivér által szerkesztett „A Honvéd” c. lapot választották.
4. Kovács Lőrinc hv. őrnagy javaslata alapján a következő országos gyűlést 1867. október 6-ra, Aradon hívják össze.
5. Határozattá emelték mindazon hazafinak szóló köszönetet, kik az üldöztetés 19 esztendeje alatt a volt honvédeket bújtatták, segítették.

Végül megemlékeztek az elesett honvédekről, egyúttal köszöntötték Damjanich János honvédtábornok jelenlévő özvegyét is.

A megválasztott központi ideiglenes választmány szeptember 17-én ülést tartott, majd utána közleményt adott ki, tájékoztatva a honvédegyleteket a belügyminiszter határozatáról. E szerint az Aradra tervezett országos gyűlést betiltotta, mondván: az egyesület nincs bejelentve, az alapszabály nincs beterjesztve és annak célja nem ismert. A választmány úgy határozott, hogy – mint jogkövető állampolgárok – betartják a tiltó végzést, de fenntartják maguknak a jogot egy más időpontban, Budapesten megtartandó gyűlés összehívására.

Az osztrák adminisztráció mindenek előtt egy tüntetés, egy megmozdulás veszélyétől tartott, melyet az Aradon kivégzett tábornokok jeltelen sírjánál tartott volna az egyelet megjelent tagjai. Erre készítették és fogadta el az ideiglenes központi választmány az a feliratot, melyet a belügyminiszternek küldtek. Ebben leszögezik, hogy nem volt szándékuk semmilyen tüntetés megtartására, csupán a közgyűlés határozatának megfelelően került volna sor az újabb országos gyűlésre. Közlik a tervezett napirendi pontokat is. Így a katonai szaklap ügye, egy felirat elfogadása, melyben kéri az uralkodótól és az országgyűléstől

a nemzeti honvéd hadsereg felállítását. Ezzel együtt megküldik a budapesti egyesület ideiglenes házi szabályát elfogadásra, engedélyt kérnek és bejelentik a most már Budapestre tervezett országos gyűlés megtartását, illetve felhívják a belügyminiszter figyelmét arra a folyó év márciusában benyújtott javaslatra, amely a honvédek sorsának rendezéséről szól.

Az országos gyűlést 1867. október 28-ra hívta össze, a magát már „*magyar birodalmi honvédegyetek központi ideiglenes választmánya*”²⁵⁰ nevező vezetőség. A javasolt napirendi pontok:

1. A magyar birodalmi honvédség alapszabályainak megvitatása, elnök-, alelnök és a központi választmány megválasztása.
2. A képviselőházhoz benyújtott két emlékirat mielőbbi intézését szorgalmazó kérvény elfogadása és benyújtása.
3. A képviselőház elé terjesztendő magyar hadszervezeti javaslat megvitatása.
4. A „A Honvéd” katonai szaklapnak az összes egyesület figyelmébe ajánlása, megrendelésre buzdítása.
5. Javaslat a honvédtiszti iskolák felállítására és fenntartására.
6. Az országos központi választmány berendezései és költségei fedezetének megvitatása.
7. Az aradi honvédegyelet javaslatának megvitatása az Aradon kivégzett tábornokok emlékéét megőrkítő emlékmű létesítésére, a költség biztosítása országos adakozás elindításával.
8. Javaslat megvitatása az 1848/49-ben elesett összes honvéd emlékéét megőrkítő Budapesten tervezett emlékoszlop felállítására.
9. A még életben lévő 1848/49-es honvédek névkönyvének összeállítása, kiadása.

Az országos honvédgyűlést október 28-án 51 egyesület 156 megjelent képviselőjének a jelenlétében tartották meg. Ezen Veszprém megye sajnos nem képviseltette magát. Az ülésen elnökké választják Perczel Mór tábornokot, első alelnöknek Klapka György tábornokot, második alelnöknek Beniczky Lajos ezredes, harmadik alelnöknek Horváth Jánost, főjegyzőnek Mikár Zsigmondot. Megtárgyalták az alapszabály tervezetét, majd az idő előrehaladtával az ülést berekesztették, áttéve a folytatást a következő napra. Másnap, október 29-én elfogadták az alapszabályt, meghatározták – és az alapszabályzatban is rögzítették – az egyesület elnevezését és pecsétjét. E szerint az egyesület hivatalos neve: Országos Honvédegyelet. Ezután Pest megye küldöttei tájékoztatták a megjelenteket a belügyminisztériumba beadott alapszabály tervezetre kapott választ illetve kifogást. Az észrevétel szerint a megyei honvédegyelet csak akkor működhet

250 A Honvéd, 1867. október 28., 104. o.

szigorúan a jóváhagyott alapszabály keretei között, ha elnevezésébe és kiemelt tevékenységébe felveszi a „segélyező” szót. Végül a szavazatszedő bizottság ismertette a szavazás eredményét a 30 tagú központi választmányról.

A segélyezésen kívül ebben az időben már más, Perczel és Klapka táborno-
kok által kihangsúlyozott feladatot, sőt kötelességet tűztek célként: a nemzeti
hadsereg felállítása. E célból keresték meg az országgyűlési – volt honvéd –
képviselőket, illetve a honvédelmi minisztert is.

Úgy tűnt – bár kisebb-nagyobb zökkenők, csatározások voltak – a honvéd-
segélyezés ügye a normális kerékvágásba kerül. Minden megyében megala-
kulhattak a honvédegyletek, melyek elnevezésébe és tevékenységi körébe be
kellett iktatni a „segélyezés” megjelölést. Megindultak a gyűjtések, az országos
választmány kiadta a honvédek igazolásánál követendő szabályokat. Ferenc Jó-
zsefet 1867. június 8-án magyar királlyá koronázták. A most már magyar király-
nak a főrendek 100.000 darab aranyból álló koronázási ajándékát a honvédsegé-
lyező egyesület részére átadta. Öröm az örömben, hogy az összeg kezelését nem az
országos honvédsegélyező egyesület végezte, hanem a minisztertanács kapta meg a
felügyeleti jogot, aki Kandó Kálmánt jelölte ki a bizottság elnökének.

Az egyesületek – mind az országos, mind a megyei – működésében már semmi
„rendkívüli” nem volt. Lelkesedések, gyűjtések szervezése, vezetőségválasztá-
sok, mellette intrikák és időnként nem az alapelveknek megfelelő ügymenet.
Vagyis: egyesületi működés az átlagnak megfelelően. A volt '48-as honvédek
persze öregedtek, fogytak. A kormány az idő előrehaladtával természetesen
mindenkor fontos kérdésnek tekintette a volt honvédekről való gondoskodást.
1872-ben átadták a honvédmenhelyet Budapesten, melynek működtetéséről
mindenkor jogszabályi szinten gondoskodott.²⁵¹

251 1869-ben javasolta Vidats János a pesti közgyűlésnek, hogy az 1848-as rokkant honvédek
időskori ellátására épüljön kaszárnya. A közgyűlés biztosította a telket Ferencváros külső hatá-
rához közel, a Soroksári út „végén” (az akkori 62., a mai 114. szám alatt). Az építkezés meg-
valósítására országos gyűjtés indult, amelyre Kossuth emigrációjából ezer forintot küldött, de
– a szabadságharcot leverő – Ferenc József is adományozott ötezer forintot. 1869 augusztusától
1871 májusáig 87 115 forint gyűlt össze, de az adományok a továbbiakban is folyamatosan
érkeztek. A neoreneszánsz stílusú Honvédmenház épületét Lechner Ödön (a magyar stílusú
szecesszió későbbi úttörője, többek között az Iparművészeti Múzeum, a Magyar Állami Földtan-
i Intézet, a Postatakarékpénztár – ma Magyar Államkincstár – tervezője) első munkái között,
1871-ben tervezte. Az alapkövet 1871 októberében helyezték el, az építkezés 1872 nyarára
befejeződött, az ünnepélyes avatást szeptember 29-én, a pákozdi-sukorói győztes csata évfor-
dulóján tartották. Ekkor kezdődött a beköltözés is. Idővel az adományok megcsappantak, ezért
1882-ben állami kezelésbe került az intézmény. Az egykori honvédek korosodása miatt megnőtt
igények kielégítésére 1899–1900-ban bővítették az épületet. A lakók közül az utolsó tiszt 1927-
ben, az utolsó honvéd 1928-ban hunyt el. Az épület a II. világháborúban elpusztult. Ma már a
szomszédságában az 1910 környékén megnyitott Jászai Mari utca sem nyílik a Soroksári útra.
Forrás: <http://egykor.hu/budapest-ix--kerulet/honvedmenhaz/3616>. Letöltve: 2013. május 10.

Honvédmenház Budapesten Forrás: Vasárnapi Újság 1921. febr. 27.

Az idő részvétlenül és érzéketlenül haladt előre. Az emlékek koptak, a nagy nemzeti nekibuzdulás lassan belesimult a mindennapokba. Eltelt 50 év és 1898-ban országos emléküléseket rendeztek 1848/49 tiszteletére. Majd elkövetkezett az a tudathasadásos állapot is, amikor azt írja a Veszprém lap vezércikkírója: Az összegyűlt 48-as öreg honvédek áldomást isznak szeretett királyuk, Ferenc József tiszteletére.

Még néhány évtized és a Honvédegylet léte okafogyottá vált. De csak a léte: a szellemisége maradandó és tiszteletreméltó, harca mind a segélyezésben, a volt honvédek életminőségének javításában, mind a nemzeti hadsereg megmentésében kiemelkedő.

A Honvédmenház utolsó '48-as lakói. Forrás: Vasárnapi Újság 1921. febr. 27.

A VESZPRÉM VÁRMEGYEI HONVÉDEGYLET

Az egyesület nem titkolt célja, hogy „[...] a nemzeti hadsereg létrejövetele előtt egyengetik az utat.”²⁵² – szögezte le Zombath István alelnök báró Fiáth Ferenc főispánnal folytatott vitája során. Mert „[...] honvéd segélyező egyesületé nem akarunk lenni, a segélyezés csak része, nem pedig egész köre lévén tevékenységünknek.”²⁵³ E szavakat Zombath alelnök ugyan 1867-ben, az egyesületek újjáalakulásakor jelentette ki, de Veszprém vármegyében az 1861-es megalakuláskor már ezen elveket vallották magukénak az alapítók.

1861-ben, az „alkotmányos élet hajnalán” a vármegye első feladatuknak tekintették az 1848/49-es honvédsereg tagjairól, azok hozzátartozóiról való gondoskodást. Mint minden téren, itt is a főváros, illetve Pest megye járt az élen. Veszprém Vármegye közössége – a bizonytalan megalakulást követően – azonnal napirendre tűzte a kérdést. Az 1861. januári Állandó Bizottmányi ülésről már folyamatosan foglalkozott a megye honvédjeivel, a segítségre szoruló hozzátartozóival.

Első alkalommal az 1861. január 21-i ülésen került napirendre.²⁵⁴ Az Állandó Bizottmányi ülésen báró Fiáth Ferenc főispán elnökölt. Jelen volt többek között Rosos István 1. alispán, Kun Sándor 2. alispán, Koroncz László, gr. Eszterházy Pál, gr. Zichy Manó, gr. Festetich Ágoston, Pap János, Kopácsy József, Kenesey Antal, Csapó József, Bocskay Ignác, Nagy Ignác, Hunkár Sándor, Szabadhegyi Antal, Ányos István, Koller Ignác, Kolossváry József, Békássy Lajos, és a többi bizottmányi tagok. Az ülés 7. napirendi pontjában szerepelt: „Indítvány tétetvén, hogy a haza védelmében sérelmet szenvedett Veszprém megyei honvédek sorsa könnyítéséről a megye gondoskodjék.” Az indítvány gr. Eszterházy Pál, volt 1848/49-es huszárcapitány²⁵⁵ tette. A közgyűlés egyöntetűen szavazott, és határozatában kimondta: „Az indítványt a megye közlekedésével elfogadja, s a járásbeli fő- és alszolgabíró urak kiküldetnek, hogy a Veszprém megye illetékében állított és jelenleg is a megye területén lakó megcsonkult s munkaképtelenné vált honvédek és önkéntesek összeírását elkészítvén jelentéseiket a további intézkedés végett az állandó bizottmány gyűlésére adják be.”

A határozat elfogadása után megkezdődött – a Pesten követett példa alapján – a megyei honvédsegélyező egyesület megszervezése. A vármegye közössé-

252 A Honvéd, 1868. március 30. 102–103. o.

253 Uo.

254 VeML IV. 252. Vp Vm-i Bizottmány jkv.

255 Esterházy Pálról lásd „A közösség emlékezetébe” című fejezetben

ge lelkesen karolta fel a honvédségélyezés ügyét. Az egyesület alapítójának, Eszterházy Pál szervezőkészségének és talán hírnevének is köszönhetően azonnal megindult a gyűjtés. Mint a Vasárnapi Újságban olvasható: „*Veszprémben már február 24-én a szabadságharcban megcsonkult honvédek fölségelésére a helybeli polgári társaságylet hangversenyt rendezett. A terem zsúfolásig megtelt. A kik be nem férhettek, aláírás útján járultak a nemes célhoz.*”²⁵⁶ Az Állandó Bizottmányi gyűlés januári ülését követő egy hónap eltelte után a február 25-i közgyűlésen már az egyesület megalakulását jelentették.²⁵⁷ Az ülésen gróf Eszterházy Pál bejelentette, hogy elnöklete alatt megalakult a Veszprémi Honvéd Segélyező Bizottmány. Az alakuló közgyűlés alelnöknek Kun Géza alezredest,²⁵⁸ pénztárnokul László Dávidot, jegyzőnek pedig Kőrössy Imrét választotta. A megalakulás bejelentésével egyidőben bemutatták tudomásul vételre az egyesület alapszabályát is.²⁵⁹

Az Állandó Bizottmány örömmel vette a megalakulást bejelentő közlést. Határozatával a korábban segélyezésre tervezett honvédek és azok hozzátartozóinak ügyét, a segélyezés lebonyolítását, szervezését átadta a frissen megalakult egyesületnek. Mint a határozati részben fogalmaztak: „*[...] mind addig míg eljárásaiban a megye által is bevallott elvekkkel egyező törvényes téren maradvá halad, a Megyei Bizottmány közreműködését szívesen nyújtja.*” Ennek megfelelően a megye vezetése utasította a fő- és alszolgabírókat, hogy a megalakult Honvédegyletnek az általuk irányított járásokra vonatkozó felhívásaiban segítséget nyújtsanak, írják össze az érintett honvédeket.

Rosos István 1. alispán a megye által kijelölt egyesületnek, a Honvédegyletnek megválasztásakor felajánlotta negyedévi alispáni fizetését. Ezen a bizottmányi ülésen a megye házi fő pénztárából az egyesület pénztárába nyugta mellett eljuttatták az 1. alispán negyedévi illetményét, ami 100 osztrák értékű forintot tett ki. Erről értesítették Pap Ferenc főpénztárnokot és a megyei Számvevői Hivatalt.

A járási szolgabírák, többek között Kun Géza, Márton Antal, Augusz Károly főbíró, Békeffy Ignác, Barcza István, Auerhammer Ferenc, Késmárky Sándor,

256 Vasárnapi Újság 1861. március 03.

257 Uo. 265. bejegyzés

258 Kun Gézáról lásd „A közösség emlékezetébe” című fejezetben

259 Erre az alapszabályra a későbbiekben több hivatkozás is történik. A Honvédegylet megalakulását minden esetben erre az eseményre vezeti vissza, megjegyezve egyúttal, hogy ettől az időponttól kezdve folyamatosan vezette a jegyzőkönyvet, pontos pénzügyi számadást vezetett. Sajnos a Veszprém megyei Levéltár iratanyaga között a Honvédegyletre vonatkozó irat nem került elő. Így maradtak csak a közvetett bizonyítékok, utalások és a korabeli sajtóban megjelent tudósítások. Egy 1902-es Megyei Törvényhatósági ülésen ismét utalás történik az 1861. évi megalakulásra, megemlítve, hogy az alapszabály az alispáni irattárban található.

Ányos László, Ányos Tivadar, Stekenics József, Békássy Gyula, Kenessey Móricz már a következő hónapban leadták a főispáni hivatalba a járásuk területén élő, megcsonkult és munkaképtelenné vált honvédekről és önkéntesekről készült névjegyzéket.²⁶⁰ Az Állandó Bizottmány ezeket azonnal továbbította a Honvédegyletnek, egyúttal felhívta a késlekedő járási, városi vezetőket, hogy pótolják elmaradásukat. Az elmaradását 1861. április 2-i Állandó Bizottmányi ülésen Bóday Elek devecseri járási szolgabíró és Fodor László szolgabíró a szilasbalhási és a siófoki honvédek összeírását pótolta, illetve nyújtotta be.²⁶¹

A segélyezés alapját biztosító megyei névjegyzék összeírása gyorsan haladt. A volt honvédek és a segélyezésre számot tartható árvák és hozzátartozók összeírása mellett a megye közössége pénzadományokkal is segítette az egylet munkáját. Május 6-án az Állandó Bizottmány a Honvédegylet választmánya kérésének megfelelően utasítja a járási hivatalok vezetőit, hogy a gyűjtő ívet, valamint a pénzadományt sürgősen juttassák el a bizottmányhoz, a honvédek összeírását pedig helységenként, járásbeli esküdtjeik által mihamarabb teljesítsék.

Sajnos nincs arról tudomásom – természetesen feljegyzéssel, illetve levéltári anyagra történő hivatkozással – hogy az egyesület megalakítása, majd működésének megkezdése után történt-e segélyezés. Erre csak különböző beszámolókbán, újságcikkekben történt említés. A vármegye élete, működésének betiltása vonatkozott a Honvédegyletekre is. A Helytartó Tanács rendeletére be kellett szüntetni működésüket. Mint olvasható a Tolna Vármegye főispánhoz küldött határozatban: *„Hazai törvényeinkben az egyesületek keletkezését s alakítását szabályozó tüzetes rendelkezés nem lévén, az 1723-dik évi 102. t. c. alapján keletkezése óta legújabb időkg ellenmondásra, vagy ellenkező törvényhozási határozatra okot nem szolgáltatott gyakorlat állott fenn, mely az országban koronkint támadott mindenféle egyesületek alakulhatását s fennállását, az országos közigazgatási főkormánysszék engedélyétől és az illető alapszabályok helyben hagyásától feltételezve.*

Ámbár örvendetes tudomásul vette ezen kir. Helytartó Tanács a megye főispánjának a f.é. Szent Mihály hó 27-ről 154 fsz. a. k. jelentését melyről valamint a vármegye Bizottmányának f. é. Szent Mihály hó 26-án tartott közgyűlésben 2245 fsz. a. hozott és ide felterjesztett végzéséből is kiderült, hogy a megyéjünkben alakult honvéd segélyező egyesület a felebaráti segélyezésen kívül semmi más kárhozatos és az államra nézve veszélyes célt és irányt nem követ, s hogy az ez ideig mindennemű kedélyingerlő és politikai színezetű tüntetésektől tar-

260 Veszprém vármegyei Állandó Bizottmány 1861. február 25-i ülésen, 455. fsz alatt. VeML Vp Vm ÁB jkv 76. kötet, 215. o.

261 Uo. 648. pont és 706. pont

*tőzzkodott, minthogy azonban a hivatkozott Intézmény amúgy sem tiltja, hogy a közsegedelmezésre szorult munka és kereset képtelenné lett volt honvédekről, nem ugyan elkülönözötte, hanem a többi közgyámolásra igénylő honpolgárokkal egyenlő módon gondoskodni lehessen, felhívatik a vármegye közössége, hogy a honvédségélyező egyesületek felosztatását rendelő f. évi Kisasszony hó 28-áról 50402 fsz. a. kelt intézvény azonnali foganatosítását mulaszthatatlan kötelességének tekintse. Kelt Budán a magyar királyi Helytartó Tanács egyezernyolcszázhatvanegyedik évi október harmincadikán tartott tanács ülésből. Károlyi László.*²⁶²

Ugyan az idézett megszüntetést elrendelő leiratot a Tolna vármegyei főispánnak címezték, de feltételezhető, hogy közel azonos tartalmú határozatokat küldtek ki minden vármegyének, többek között Veszprémnek is.

Az erőszaknak engedve a honvédegyletek látható működésüket ugyan megszüntették, a háttérben – ha rejtetten és csökkentett intenzitással is – de tovább folytatták az alapszabályban lefektetett segélyezési tevékenységüket. Az egyesület vagyonát, melyet a megye közössége adott össze, más, működő és legális egyesületbe mentették. Pénzeszközeiket takaréklevélbe fektették, az egyesület okmányait, kimutatásait olyan egyesületnek adták át, ami a hatalomnak nem szűrt szemet. Így például nőegyletekbe. Sajnos a Veszprém Megyei Honvédegylet által követett gyakorlatról nincs tudomásom, sem az iratanyaga, sem a pénzeszközzeiről készített feljegyzések, utalások sem a megyei levéltárban, sem a megyei múzeumban nem lelhető fel.

Gyakorlatilag hat éves rejtett működés után 1867-ben ismét legálisan, de ellenőrzötteen működhetek a honvédegyletek. Ugyan az Országgyűlés csak 1867 márciusában tűzte ügyrendjébe a '48-as honvédek segélyezésének ügyét, Veszprém vármegyében már februárban felújították az egylet működését. A Veszprém Megyei Honvédegylet „megalakult ideiglenesen 1867. február 25-én tartott közgyűlésen ezredes gr. Eszterházy Pál elnök, alezredes Kun Géza alelnök és százados Kőrössy Imre²⁶³ jegyzővel és véglegesen ugyanazon év szeptember 1-ji közgyűlésen ugyanis elébbnevezett elnök, őrnagy Zombath Ist-

262 Tolna megyei Levéltár, 163/1861 II. Ezúton is megköszönöm dr. Várady Zoltán igazgató úr segítségét.

263 Kőrössy Imre 1827. március 14-én született Pápán. Apja Kőrössy József Veszprém megye szolgabírája. 1848 június elejétől önkéntes, majd őrmester a 6. Veszprém honvédszászlóaljnál a Délvidéken. Többször kitünteti magát. Elismerve képességét és rátermettségét az őrmester Kőrössyt szeptember 16-án előléptetik hadnaggyá. 1849. január 17-től főhadnagy a 6. Vécsey hadosztály kötelékében. 1849. május 14-től százados, századparancsnok, azonban 1849 nyarán ismeretlen okból leköszön rangjáról és kilép a honvédseregből. A vármegye árvaszékének elnökeként 1883. november 16-án hal meg Felsőörsön és ott is temetik el. Forrás: SASHALMI 2009. 211. o.

ván alelnök és százados Papp Gábor jegyzővel.”²⁶⁴ Az egyesület alapszabálya szerint tevékenységét a megye egész területére kiterjesztette. Közgyűléseit negyedévenként, a bizottmányi üléseket havonta tartotta. Szükség esetén az elnök meghívására rendkívüli üléseket is tarthatott. Fő feladatának és a ténykedésének középpontjába a rokkant ’48-as honvédek ápolását, segélyezését állította, valamint a támasz nélkül maradt honvédek hozzátartozóinak segélyezését tartotta. Minderre a megye közössége jelentős összeget adományozott, amely összeg erre az időre tekintélyes summát tett ki.²⁶⁵

Az egyesület elnöksége – szintén augusztusban – megkereste a vármegye Állandó Bizottmányát is, amely bizottmány az augusztus 6-i bizottmányi ülésen tárgyalta a Honvédegyelet felterjesztését. Kérelmük lényege, hogy „... az egyesület iránt 1861-ik évben éreztetett támogató pártfogását azon megkezdett működésére újjólag kikérve...”²⁶⁶ az Állandó Bizottmány utasítsa a járásbeli fő- és alszolgabírókat: fogadják az egyesület megkeresését mind a honvédek összeírására, mind az adományok gyűjtésére. Az Állandó Bizottmány természetesen örömmel tesz eleget a kérésnek: „... mint 1861-ben úgy most is legszívesebb készséggel hajlandó az egyesületet, melynek nemes célját minden egyes tagja hazafias érzeténél fogva tiszteli, kitelhető erővel támogatni, s ennél fogva neki előforduló esetekben segédkezni is nyújtani.” Csupán az elintézés módját szabályozta: a Honvédegyelet a kapcsolatot az 1. alispánnal tarthatta, aki már utasíthatta a megyei, illetve a járási tisztviselőket.

Az megújult egyesületi élet azonban kissé viharosan kezdődött.

Egy veszprémi honvéd – mint az a „Veszprém” hetilap 1867 augusztusi számában olvasható²⁶⁷ – a HON²⁶⁸ hasábjain kérdést intéz az újjáalakult ideiglenes honvédegyeleti választmányhoz: mi történt a Veszprémi Honvédegyező egyesület alapítókéjével? De egyben javaslattal is él:

1. a veszprémi honvédeket írják össze;
2. tegyék közzé, hogy 1861 óta kiket segélyeztek, mennyi a honvédegyelet tőkéje, kintlévőségei és a lekötések;

264 MIKÁR 1869 104. o. A végleges megalakulás időpontját itt tévesen közölték, valójában szeptember 2-án tartották a közgyűlést, mint azt a helyi lapokban olvashattuk.

265 Az egyesület feltehetőleg saját bélyegzőt is használt. Erre utal Rainer Pál főmuzeológus észrevétele is, mikor közli az iparművészeti gyűjtemény egyik darabjáról: 63.64.1. *Peccétnyomó, sárgaréz. Közepén füllábú honvéd. Két oldalán évszám 1848. Körirata: HONVÉD SEGÉLYEZŐ BIZOTTMÁNY PECSÉTJE Varga Dénes ajándéka, Balatonfüred, 1909. IX. 28. repedt. Régi Szerzeményi Napló: 2624.* Ezúton is megköszönöm Rainer Pál figyelmét és segítségét.

266 VeML Vp Vm ÁB jkv 80. kötet, 480. pont

267 Veszprém, 1867. augusztus 18. 12. o.

268 A lapot Jókai Mór alapította 1863-ban

3. a választmány vagy az elnök hívjon össze egy honvédegyülést.

A Honvédegyleti gyűlésre sokat nem kellett várni. Szeptember elsején a megyei lapokban hirdetés jelent meg, hogy a vármegyei igazolt honvédek a megyeháza nagytermében gyűlést tartanak. Előzetesen az egyetlen napirendi pont a Honvédegylet pénzügyi helyzete. A gyűlés időpontja szeptember 2.

Természetesen a közgyűlésről a Veszprém hetilap a következő megjelenési napon már – ha röviden is – de beszámolt és tájékoztatta olvasóit a választás eredményéről.²⁶⁹ A részletes beszámolót a szeptember 22-i lapszámban lehetett olvasni.²⁷⁰

Mint olvasható, hétfőn, szeptember 2-án délután 3 órakor a megyei honvédek gyűlést tartottak a megyeháza nagytermében. Zsúfolásig megtelt a tanácskozás terme, ami azt is bizonyítja, hogy az igazolt honvédek nem voltak közömbösek a Honvédegylet, a honvédelem ügye iránt. Igaz, a szabadságharc leverése óta 19 év telt el, és a kimutatás szerint ez időtájt közel 1500 fős volt a megyében lakó volt honvédek száma.

A közgyűlésen a levezető elnök az ideiglenesen megválasztott alelnök Kun Géza volt. Első napirendi pontként Sárnpék József a számvevői jelentést ismertette. A beszámoló alapján megállapították és a jelenlévők elfogadták a jelentést, mely szerint az egyesület pénzügyei rendben voltak.²⁷¹ Öröm volt az örömben, hogy az alapítványi tőke befizetése a „nehéz időkben” már hiányos volt. Az 1861. évben a járási szolgabírák sajnos nem jegyezték fel, hogy a befizetéseket kik- és milyen címen teljesítették (kamat, vagy tőkebefizetés), ezért az egyesület számvevője javasolta, hogy az igazoló választmányokat továbbra is tartsák fenn. Feladatuk tisztázni, hogy a járásokban az alapítók mekkora nagyságú alapítványi összeget még nem fizettek be, annak mekkora a kamata, illetve minden alapítónak készítsenek egy alapítványlevelet.

A közgyűlésen az egyesület vezetése testületileg lemondott, alkalmat adva arra, hogy a jelenlévő egyleti tagok új vezetőséget válasszanak, illetve az egyesület újjászervezzék. Ugyan gr. Eszterházy Pál nem jelent meg, de távollétében is megválasztották elnöknek. Majd a gyűlés „*hangos éljenek kíséretében*” Zombath Istvánt alelnöknek, főjegyzőnek Pap Gábort választotta meg. Aljegyzővé és egyesületi ügyvédé Soós Lajost, választmányi aljegyzővé 120 forint évi fizetéssel szótöbbséggel Pék Mártont, pénztári ellenőrré Kováts Imrét, számvevővé ismét Sárnpék Józsefet választották meg. A pénztárnokot ezen az ülésen nem választották. Belső választmányi tagok lettek: László Dávid, Cseresnyés Nán-

269 Veszprém, 1867. szeptember 08. 24. o.

270 Veszprém, 1867. szeptember 22. 31. o.

271 Az 1862. óta a befolyt nyugdíjalap szépen kamatozott. Nagyobb összeget fizetett be például Ranolder János veszprémi megyéspüspök, Merkl Ignác nagyprépost, Nagy Ignác képviselő. Veszprém, 1867. november 3. 55. o.

dor, Horváth Zsigmond, Hets Nándor, Cserny László, Vida József, Gombos Károly, Keresztes Pál, Klupák (később: Kerényi) Károly, Kosztká Károly, Berky Károly, Plosszcr István, Halasy Vilmos, Villax Mihály, Horvát Sándor, Hermán János, Keglovics Mátyás, Utassy Gvörgy, Szente Ferenc, Garay Mihály, Germanecz Sándor, Győry István, Bezeredy Gyula, Galambos Illés. Külválasztmányi tagoknak választva: Szent-Györgyi Horváth József, Békássy Lajos, Somody József, Vargha Lajos, Vid Károly, Schön József, Szél József, Kun Sándor, Kun Géza, Kopácsy Miklós, Sárfly István, Nemes Antal, Mező Imre, Bisztriczán József, Steiner Károly, Rosos Miklós, Kertész János, Szam Lőrinc, Péter Ferenc, Martonfálvay Antal, Horváth János, Pados János, és Szalay József.

A választás után Zombath István jelenti – mint a felülvizsgáló honvédigazoló bizottság elnöke – hogy Ramazetter Károly veszprémi nyomdász az igazolási jegyeket 2000 példányban ingyen készítette el, sőt még a papír árát sem számolta el. Elfogadtak egy indítványt is, hogy megyei leiratban tájékoztassák az igazolás lehetőségéről a volt honvédeket, hozzátartozókat. Ezzel kérhetik a segítyt, kiemelve, hogy csakis a munkaképtelen csonkult honvédek, és a harctéren elesett honvédek özvegyei és árvái részesedhetnek a honvédnegyedj alaptökéjéből. Döntöttek az ülésezések menetrendjéről is, mely szerint a jövőben havonta csak a választmány tart gyűlést. A közgyűlést negyedévente hívják össze. A Honvéd az 1867. szeptember 16-i lapszámában már közli a Veszprém Megyei Honvédegylet végleges megalakulását, de itt olvasható az is, hogy az ideiglenesen újjáalakított egylet az 1867. július 7-i országos honvédgyűlésre Kun Sándort és Pap Gábort delegálta.²⁷²

A Veszprémi Honvédegylet igazolványa az 1888. évre. Forrás: LDM

272 A Honvéd, 1897. szeptember 16. 55–56. o.

Október elején országosan felborzolta a kedélyeket a belügyminiszter azon határozata, melyben betiltotta az október 6-án Aradra tervezett országos honvédegyleti gyűlést. A tiltás téma volt a vármegyei Állandó Bizottmány október 7-i ülésen is, amikor ismertették a szeptember 14-én kelt 3980-as belügyminiszteri rendeletet.²⁷³ A rendeletben olvasható, hogy Arad város polgármestere felelős a tiltó határozat végrehajtásáért, az esetleg megjelenő honvédegyleti tagokat le kell tartóztatni és át kell adni a büntető bíróságnak.

Azonban az egy nappal későbbi bizottsági gyűlés nem akadályozta meg a bizottsági tagokat, hogy elmondják véleményüket. Hunkár Sándor ugyan elismeri, hogy valós a jogalap: a Honvédegylet még nincs bejelentve. De nem érti, hogy miért kellett betiltani a gyűlést, amit már jóval korábban meghirdettek. Nem érti, miért nem ünnepelhetnek és emlékezhetnek a honvédek ott és akkor, amikorra azt kitűzték. Megítélése szerint a belügyminiszter a bécsi kormány nyomására cselekedett, amit javasolt elítélni és jegyzőkönyvbe foglalni. Pap Gábor – úgy is mint a Honvédegylet főjegyzője – csatlakozik Hunkár indítványához. Eötvös Károlynak az szúrta szemet, hogy a rendeletet csak egy nap múltán tárgyalták. Remélte, hogy ez nem válik gyakorlattá. Elítéli a tiltást, főképp azért, mert a belügyminiszter törvénytelennek nevezte a gyűlést. Mi jogositja fel a minisztériumot arra, hogy törvénytelennek nevezzen egy gyűlést, s „... a törvénytelenég vádját azon férfiak arcába vágja, kik vérök hullásával védelmezték és vívták ki a törvényt, amelynek alapján a minisztérium áll?”²⁷⁴ Eötvös még egy belügyminiszterhez intézendő felirat küldésétől sem riadt vissza. Ányos István nem pártolta Hunkár indítványát, a lojalitást hangoztatta, illetve azt, hogy a rendeletet egyszerűen vegyék tudomásul. Kerkapoly Károly is csak a tudomásul vételt javasolta, de meggyőződése volt, hogy a gyűlésnek nem lett volna káros hatása. A vita később személyeskedésbe ment át Kerkapoly, Eötvös és Hunkár között, amit a főispán, Fiáth Ferenc szakított félbe, kimondva a tudomásulvételtől szóló határozatot.²⁷⁵

Eötvös Károly képviselő forrás:
Vasárnapi Újság 1883. júl. 22.

Kerkapoly Károly
politikus, miniszter. Forrás:
Vasárnapi Újság,
1869. jan. 24.

273 VeML ÁB ülés IV. 250. 80. kötet, 647. folyószám. A határozati részben olvasható volt, hogy a közgyűlést megelőzőleg az egyleti tagokat kiértécsítették.

274 Veszprém, 1867. október 27. 50. o.

275 A részletes beszámolót lásd Veszprém, 1867. október 27. 50. o.

Talán a vita folytatásának, vagy egyfajta véleménynyilvánításnak is fel lehetett fogni a Veszprém című, hetente megjelent lapban „Víg Bandi” álnevet jegyző (Eötvös Károly) tárcaíró egyik publicisztikáját „Csevegések” címen, amit a honvédről, a honvédegyeletről írt:

„Hanem hűtelenek lesznek te hozzád, mint hűtelen lett a világ a honvéd névhez.

Mi legyen pedig az a honvéd, a nagyon öregek és a nagyon fiatalok kedvéért megmagyarázom, mert ez a két korosztály egyáltalán nem tudhatja egyébként.

Volt egy idő, a mikor az ország határain egynéhány millió ember és egynéhány százezer katona és egynéhány kisebb-nagyobb és legnagyobb úr ilyen formán gondolkozott: magyar! mi ez? egy műveletlen tatár csorda. Ezer éve itt van? – fi donc!²⁷⁶ pokolba kell verni, alkotmányát, törvényeit eltörölni, hadd legyen, a minek való, rabszolga.

És a midőn ezt kigondolták, megindították a seregeket kilenc felől, felhajtották az országot tizenkilenc helyütt és kidobolták a világnak: volt Magyarország!

És a midőn már majdnem igazuk lett: egy pár ezer fiatalember arra a gondolatra jött, mégis kár lesz ezer esztendő emlékét gyáván fölládozni, próbáljuk meg, hátha meg tudnánk dicsőn is halni!

És csapatba állt és csatára kelt és piros vére árán fényes dicsőséget szerzett a magyar névének.

És bizonyítványt állított ki a világnak arról, hogy ha meghalt a nemzet, méltó volt a halál ezer éves életéhez és ha most kezdte újra az életet, dicsőség volt a feltámadás – bár olyan lehelne folytatása is. És ezt a pár ezer embert nevezték honvédeknek.

Most már fele sincs meg. Csaták tüze, akasztófa, bujdosás, nyomor és bánat megritkították sorait.

Egy tagja ott könnyez a nemzet sorsa fölött, a hol a citromfa virágzik, ifjan bujdosott el, most már ősz aggastyán, a nép itthon azt dalolja:

*'Esik eső karikára,
Kossuth Lajos kalapjára,
Valahány csepp esik rája
Annyi áldás szálljon rája
Éljen a magyar!*

És a nép vezérei sárral dobálják még emlékét is. Úgy kell neki, miért nem adta magát a bakó kezébe.

Egynéhány tagja itthon van közöttünk, mint dicsőséges múltnak szomorú emléke s nem törekszik másra, csak béna bajtársait s elhullott társainak nyo-

276 piha! (az undorodás, felháborodás, a nemtetszés kifejezése)

morra jutott özvegyeit és árváit segélyezni. A gyűlése „törvénytelen gyűlés”-nek bélyegeztetik s azon néhány fillért, melyet rokkantjai számára, meggondolatlan pillanat hevében nagy urak alapítottak, most az alapítók vissza akarják vonni.

Úgy kell neki, miért nem folyamodott stemplis papiroson ilyenképen:

'Nagyméltóságú belügyminiszter úr! Engedd meg kegyesen, hogy magamat, a kinek kezét a nagy sarlói csatában lőtték el, honvédnek nevezhessem s engedd meg azt, hogy bajtársaimmal összeállva nyomorra jutott társaimat segélyezhessem.

A h o n v é d'

Ilyen formán kellett volna neki folyamodni, s akkor a nagy urak sem vonhatnák vissza alapítványaikat."²⁷⁷

Tiltó határozat ide, tiltó határozat oda, az október 6-i megemlékezést a Veszprém Megyei Honvédegyelet és a polgárság „... a gyászos, de dicső naphoz méltóan ünnepelték meg.” Gyülekezés a polgári kaszinóban volt, majd fekete zászlókkal – élén a veszprémi honvédekkel – istentiszteletre vonultak, ahol „valláskülönbség nélkül jelentek itt meg a város lelkes polgárai”.²⁷⁸

A szeptemberi közgyűlés után a megyében nem nyugodtak meg a kedélyek, és dacára a beszámolónak, a szeptember 2-ai pénzügyi jelentés nem nyugtatta meg a megyében lakó néhány volt honvédet. Mi történt a befizetett pénzekkel, mire és mikor használta azt fel az egylet? Meg kell jegyezni, hogy az említett kétkedés, esetenként gyanúsítgatás fennállt az egylet egész működése alatt, ami az 1880-as évek végén és az 1900-as évek elején csúcsosodott ki. Ez a tény eredményezte azt is, hogy Zombath István alelnök a november 4-i közgyűlés előtt egy több részből álló emlékirattal²⁷⁹ válaszolt a kérdést feltevőknek, megnyugtatta az esetleges kétkedőket is.

Zombath emlékiratában emlékeztette az olvasót, hogy 1861-ben a megsebesült, rokkant, munkaképtelenné vált honvédeknek, az elesett honvédek özvegyeinek és árváinak nyugdíjazása érdekében hozták létre az alapítók Veszprém megyében a honvédegyeletet, amely a megyék közül is az elsők között volt.

A támogatók között minden réteg képviseltette magát: így a papság, az arisztokrácia, a birtokos nemesség, a feltörekvő polgárság minden felekezeti kötöttség nélkül. A megyei Állandó Bizottmány – mint az egylet fő alapítója és ellenőre – az alapítvány kezelését a volt honvédtisztekből és honvédekből alakult honvédegyeletre bízta. A Honvédegyelet tagjai – hangsúlyozta Zombath

277 Veszprém, 1867. október 13. p.1.

278 Veszprém, 1867. november 17.

279 Az emlékirat a Veszprém hetilap 1867. október 20-i. 1–2., az október 27-i. 1. és a november 03-i 1–2. oldalakon jelent meg. Részletesen a 9. számú mellékleten olvasható

István – nem kértek fizetést munkájukért, sőt többen a feladatukkal járó költségeket is átvállalták.

A segélyezés már 1861. évben kezdetét vette – szögezte le az alelnök – azonban 1861 végén a tiltás már nem tette lehetővé sem a segélyezést, sem a felajánlott támogatások begyűjtését. Az egyesület csak titokban folytathatta működését. A választmányt is csak részben és úgy lehetett összehívni, hogy az éppen regnáló hatalom ne szerezzen róla tudomást.

Az egyesület fő törekvése ebben az időben (1861–1867 között) az volt, hogy a befizetett tőkét biztos helyre menekítse. Ezzel bízta meg az egyesület vezetése Kun Géza alelnököt, és Kun Sándor választmányi tagot. Egyúttal azokat a rokkant honvédeket – illetőleg honvéd özvegyeket és árvákat, kiknek részére 1861-ben a segélyt a választmány megszavazta – jelentkezésük esetén a befolyt kamatokból támogatta is.

Most, 1867-ben ismeretlenek meggyanúsították az egyesület választmányát a befizetett tőke elköltésével. Dacára annak, hogy a számvevői jelentések mindent rendben találtak. Sajátságos játéka a sorsnak – véli Zombath alelnök – hogy éppen a Veszprém megyei Honvédegylet van ezzel meggyanúsítva, mely az országban alakult honvédegyletek között azon kevesek egyike, kik a kezelésükre bízott pénzt a legnehezebb időben is képesek voltak nem csak megtartani, hanem gyümölcsöztetni is.

A gyanúsítók által terjesztett téves nézeteket Zombath István írásában tételesen cáfolta. Kiemelte, hogy a provizórium alatt is történt segélyezés. Az igaz, hogy a felajánlásokat, illetve a kamatokat az egyesület nem kérte (nem is kérhette), de egy alapító előtt sem volt elzárva az évről évre történő fizetés lehetősége. Nem állja meg a helyét az a feltevés sem, hogy a segélyezetttek száma 1861 óta csökkent volna. Éppen ellenkezőleg: 1867-től már szabadabban lehetett jelentkezni a segélyekért, ezért rohamosan nőtt a segélyt kérők száma is.

Az egyesület alaptökéje a nyugdíjazandó honvédek, a segélyezésben részesülők számához viszonyítva még mindig csekély. Az országos honvédpénztár jövedelme a nyugdíjazandó honvédtisztek, valamint az özvegyek és árvák segélyezésére aligha elegendő. E körülményekből is látható – véli Zombath István – „*hogy nem megállnunk, s még kevésbé visszamennünk, hanem inkább elő kell haladnunk, a honvédek nyugdíjazására szentelt alap növelése terén.*”²⁸⁰

Nem tételezhető fel az alapítókról, hogy az egyesület ellehetetlenítésére törekednének. A haza szeretete vezérelje a gyűlésező alapítókat – zárja az emlékiratot Zombath István alelnök és Pap Gábor egyesületi főjegyző.

A Honvédegylet – miután az Állandó Bizottmány segített az adományok gyűjtésében is – kötelességének tartotta (de egyúttal törvény is kötelezte), hogy beszámoljon az egylet működéséről. A Veszprém Megyei Honvédegylet 1868. február 14-i igazgató választmányi ülésén határozták el, hogy az alaptőke nagyságát, a tőke jövedelmeinek kezelését, az egylet alapszabályában lefektetett elveknek megfelelő segélyezést jelentik az Állandó Bizottmánynak, mint az érintett alaptőke alapítójának. A cél az volt, hogy a megye vezetése és közönsége hiteles adatokból szerezzen tudomást a pénztár állásáról, valamint az ún. Schmerling-időszak alatt (az 1861–1867 közötti időszak) a tőke megőrzéséről. Ezt a bejelentést illetve a tájékoztatást az 1868. március 2-i Állandó Bizottmányi ülésen tette meg, amikor a bizottmány megtárgyalta az egyesületi tőke állásáról készített és oda február 14-én benyújtott egyleti jelentést. Érdekesen alakult, majd vitához vezetett – elsősorban Fiáth Ferenc főispán és a Honvédegylet alelnöke, Zombath István között – nem is a beszámoló, mint inkább az egylet létezésének kérdése. Mint egy beszámolóban olvasható:²⁸¹ a napirendi pont tárgyalásakor csak a kísérő jegyzőkönyv felolvasására volt lehetőség, mert ezután felszólalt Fiáth Ferenc főispán és kijelentette: az egyletnek nincs beterjesztett alapszabálya, majd felhívta az Állandó Bizottmányt, hogy utasítsa az egyletet az alapszabály benyújtására. De olyan megjegyzéssel, hogy azt a bizottmány jóváhagyásra a magyar kormányhoz továbbítsa. Fiáth szerint egy megye olyan egylettel, melyről hivatalosan nincs tudomása, nem is lehet vele semmilyen kapcsolata sem.

A Honvédegyletet Zombath István alelnök és Pap István egyleti főjegyző képviselte. Elsőként Zombath István szólalt fel, meglehetősen indulatosan. Kijelentette: Igenis a megyei Állandó Bizottmánynak van tudomása az egylet létezéséről. Mint mondta, 1861-ben éppen az Állandó Bizottmány védnöksége alatt alakult meg, mint honvédsegélyező egylet, s ide az alapszabályát is beterjesztette. Az Állandó Bizottmány bízta meg az egyletet az összeadott tőke kezelésével, amit a megyebeli rokkant, sebesült, munkaképtelen honvédek segélyezésére fordíthatta csak. 1867-ben – mint minden megyebeli egylet – a veszprémi is Honvédegyletté alakult, amit elsősorban a központi Honvédegylet javaslata alapján tettek meg. Majd elhangzott a már idézett mondat: „... *csak is mint oly egylet állunk a megyei áll. bizottmány alatt, mely a honvédsegélyezési alaptőkét kezeli. Az egyletnek azonban ennél magasabb célja is van, e cél nem titok, bevallották a honvédegyletek nyíltan, hogy a nemzeti hadsereg létrejövetele előtt egyengetik az utat.*” Amíg az egyesülési jog érvényben van, addig a honvédeknek egyletté alakulása is jogos – emelte ki Zombath alelnök. Az alapszabály felterjesztését

281 A Honvéd, 1868. március 30. 102–103. o.

nem támogatta, mivel az a tapasztalata, hogy amelyik egyesület ezt megtette, nem fogadták el, sőt, a Honvédegylet névjogosultságot sem ismerték el. „*Mi pedig honvédszegélyező egyesületté nem akarunk lenni, a segélyezés csak része, nem pedig egész köre lévén tevékenységünknek.*”²⁸²

Hasonló szellemben nyilatkozott meg Pap Gábor, az egyesület főjegyzője is. Ő azt emelte ki, hogy a pénzügyi beszámolót a megyei honvéd alaptökének kezelői az alapítók iránti tiszteletből és kötelességérzetből tették meg. Meg akartuk nyugtatni – emelte ki Pap Gábor – a megye közösségét, hogy a kezelésre bízott pénz arra használta fel az egyesület, amire kapta, de fontos volt a szárnyra kelt alaptalan gyanúsítást is megcáfolni. Az alapszabályt – amit 1861-ben nyújtott be az egyesület – csak tudomásulvétel végett terjesztettük be. És e szerint van Honvédegylet, mert ha nem lenne – érvelt Pap Gábor – akkor a megye közössége nem bízta volna rá az említett tőkét, nem folytathatott volna segélyezést a megyében. Alapszabályainkat hasztalanul terjeszteni fel, mert mint a példák is mutatták, azokat nem erősítették meg. Majd szóváltás következett Fiáth főispán és Pap Gábor között, akkor, amikor Pap kijelentette: „*A központi Honvédegylet is beterjesztette alapszabályait, azokat sem erősítették meg.* Itt a főispán közbeszólt: – *De beterjesztette! Önöktől sem kívánatuk több!* – *Igen, beterjesztette – válaszolt Pap – de még nevét sem erősítették meg, annál kevésbé alapszabályait. S a központi Honvédegylet mégis létezik, mert hogy létrehozták, arra feljogosítja az egyesülhetés szabadsága. Mi is e szabadság alapján léteünk [...] s a nemzet közóhajtásával egyezőleg működünk, mikor a leendő nemzeti hadsereg alapjának megvetését, létrehozataláért a szellem fegyvereivel küzdést tűztük célul. S e cél szent, mert mint Zombath István jól jegyezte meg: nemzeti hadsereg nélkül az alkotmány árnyék, melynek valódi teste nincs.*”²⁸³

E szóváltás után a bizottmány Fiáth főispán javaslatát fogadta el, így az Állandó Bizottmány határozata ennek megfelelően a következő lett: „*A számadás, úgy mint az 1861-ik évben alakult honvédszegélyező egyesületnek számadása, helyeslő tudomásul vétetik, mennyiben azonban az egyesület megváltoztatott címéből láthatólag eredeti célját részben megváltoztatta, utasítatik miszerint módosított alapszabályát a megye közösségéhez mielőbb oly kérelemmel mutassa be, hogy azok jóváhagyás végett illető helyökre felterjesztessenek, miután addig jelen állásában törvényesen fennállónak el nem ismertethetők; miről is fenn címzett egyesület elnöke [Ez nyilván elírás, hiszen Zombath István alelnöke volt ez egyesületnek – Földesi] Zombath István úr Kopácsy főbíró úr által értesítendő.*”²⁸⁴

282 A Honvéd, 1868. március 30. 102. o.

283 A Honvéd, 1868. március 30. 103. o.

284 VeML Vp Vm ÁB jkv 81. kötet, 1868. 206. pont

A Honvédegylet – megismerve a határozatot – május 4-re nagygyűlést hívott össze. Felhívásában kérte a megyebeli honvédeket, hogy minél nagyobb számban jelenjenek meg, hogy „... ezen megyei végzésre hozandó határozat lehetőleg a megyei összes honvédség közérzetének a gondolkodásának a kifejezése lehessen.”²⁸⁵

A Veszprém megyei Állandó Bizottmány valamint a Megyei Honvédegylet közötti vita mellett más ügyek is állásfoglalásra készítették az egylet választmányát. Ebben az időben zajlott Perczel Mór tábornok, az országos Honvédegylet elnöke elleni mozgalom, aki csatlakozott a kiegyezés-pártiakhoz, erősítve annak a honvédséggel, a segélyezéssel kapcsolatos tervei megvalósításában, gyengítve együtt a radikális rész erejét. Azonban Perczel ellehetetlenült, majd kivált az egyletből. Mindez a veszprémi egylet történetében azt jelentette, hogy Perczel 1868. évi országjárásakor április 6-án Veszprémbe látogatott, ahol a megyei Honvédegylet kijelentette, hogy „Perczelhez csatlakozott, helyeslően eddigi eljárást.”²⁸⁶ De jelentette azt is, hogy a veszprémi egylet – választmánya döntésének értelmében – az országos honvédegylet gyűléséig megszakított minden összeköttetést a budapesti központi honvédegylet választmányával, kit a Perczel tábornok elleni szervezkedés fő mozgatórugójának tartott.

1868. szeptember 7-én közgyűlést tartott a megyei Honvédegylet. A beszámoló szerint igen kevesen jelentek meg – hivatkozva a nagy őszi munkákra – így elmaradt a tisztújítás, melynek ezen a gyűlésen kellett volna megtörténnie. Azonban abban döntöttek, hogy az egylet eddigi minőségében és hatáskörével működik a továbbiakban, valamint a következő gyűlés időpontját 1869. január 1-re tűzték ki.²⁸⁷

A megyei Honvédegylettel, annak életével igen keveset foglalkozott a megyei sajtó. Rendszeresnek mondható az évenkénti pénzügyi beszámoló, amely beszámoló nem egy rendszert tükrözött, mint inkább elszámolás volt a bevételekkel és a kiadásokkal. Hasonlóan keveset foglalkozott az egylettel a megye vezetése is, bár a jogszabályok adta jogokat igyekezett érvényesíteni, illetve az egylet igazgató választmányának beadványaira, kérelmeire haladéktalanul intézkedett.

285 A Honvéd, 1868. március 30. 103. o. Sajnos sem a korabeli megyei, városi lapokból, sem más iratanyagból nem derül ki, hogy a közgyűlést megtartotta-e a Honvédegylet.

286 A Honvéd, 1868. április 20. 127. o. Magáról a Perczel-ügyről részletesen lásd: Farkas Katalin: Perczel Mór és a honvédegyleti mozgalom kibontakozása (1867–1868), Hadtörténelmi Közlemények, 2010. szeptember, 522–561. o.

287 A Honvéd, 1868. szeptember 21. 306. o. 1869-ben Mikár Zsigmond által szerkesztett névkönyvben olvasható – többek között – a Veszprém megyei Honvédegylet tiszti- és az egylet vezetőségének névsora. Lásd a 10. számú mellékletben. Forrás: MIKÁR 1869

A Honvédegylet 1869. május 3-án fordult a megye állandó bizottmányához egy kérelemmel – ami valószínű jogszabályi változásokból is eredt, illetve a korábbi 1868. évi határozatból – amelyben megküldi az alapító tagok névsorát, illetve kéri az Állandó Bizottmányt, hogy az alapító nem honvédek közül az egylet igazgató választmányába 8 tagot jelöljenek ki. Emellett felterjeszti az egylet alapszabályát, pénztára állásának kimutatását.

A vármegye vezetése, nem késett a válasszal, illetve a tagok kijelölésével: „*Oly nemes cél előmozdításához milyen a közelebb átélt függetlenségi harc folytán munkaképtelenné vált honvédek segélyezése mint ez a segélyezési alapnak létre hozásánál is igazolta, a Vármegye közönsége szívesen működik közre, szívesen veszi az egylet ügyeiről koronkénti értesítést, és jelen megkeresés folytán is kebeléből a honvédsegélyező egylet igazgató választmányába tagokul Véghely Imre I. alispán, Rosos István, Ányos István, Késmárky József, Koller Ignác, Noszlopy Tamás, Fülöp József és Kenessey Pongrác urakat választja meg, azon meggyőződésben, hogy a kimutatásban foglalt 33.266 frt alapítványi tőkének fenntartására, nevelésére, rendeletetési céljára fordítására, a honvédsegélyező egylet igazgató választmányának többi tagjaival egyetértve, az egyesület tagjainak várt készséges támogatása mellett vállvetve közreműködnek, hogy a megyebeli munkaképtelen honvédek, árvák és özvegyek nyomorának enyhítéséhez érezhetőleg járulhasson, sikeresíteni hazafias buzgalommal szem előtt tartandják.*”²⁸⁸

A vármegyei Állandó Bizottmány 1871-ben foglalkozott ismét a Honvédegylet ügyeivel. Az áprilisi bizottsági ülésen²⁸⁹ ismertették azt a Pénzügyminisztériumi leiratot, melyben közlik: Ferenc József januártól engedélyezte a jótékonyági állami sorsjáték rendezését, majd annak tiszta jövedelmét az 1848/49-es munkaképtelen honvédek javára fordítását, illetve átengedését az e célra alakult honvédegyleteknek. A vármegye támogatta és szorgalmazta a sorsjegyek árusítását, sőt biztatta a megye közösségét a sorsjegyek vásárlására. Ezt még azzal is megerősítette, hogy felszólította a jegyzői hivatalokat és a járási szolgabírókat, hogy – beszámolási kötelezettség mellett – tegyenek meg mindent a sorsjegyárúsítás sikere érdekében.

E döntés után néhány évig nem olvasható híradás a megyei Honvédegylet-ről, majd 1876-ban jelent meg különböző megyei lapokban az egylet pénzügyi számadása. A maradvány és bevételek mellett olvashatjuk, hogy 1875-ben 27 évdíjas rokkantnak 627 forint és 50 koronát, míg egyszeri segélyezésre 162 koronát fizettek ki. Bővebben olvasható az 1877. évi Pápai Lapokban a segélye-

288 VeML Vp Vm ÁB jkv 82. kötet, 1869. 146. pont

289 VeML Vp VM ÁB jkv IV.253. 85. kötet, 349. fsz. 1871. április 03.

zésről. Ebben közlik, hogy 57 fő honvéd kapott segélyt, akik közül 27 fő rendes nyugdíjat kap 40, 25 és 20 forintos évi részletekben. A Honvédegylet fennállása óta egyébként – amit a cikkíró is 1861. évre datál – 530 egyénnek ítéltek meg segélyt. Majd megjegyzi: „... az alapítványi tőkék tennének jelenleg 28.536 frtot, mely összeg után 1861-től 1876-ig több mint 20.000 frt kamat van hátralékban. Megvalljuk, ezen passust nem értjük.”²⁹⁰ Sajnos feleletet én sem találtam eddig e kérdésre. De nem találtam feleletet a honvédegyleti tagok nagyfokú passzivitására sem. 1877. december 23-án jelent meg a megyei lapokban, hogy az egylet tisztújítással egybekötött közgyűlést fog tartani 1878. január 4-én a megyeháza nagytermében. Majd újabb hirdetés immár új időponttal – 1878. május 6. – változatlan helyszínnel és programmal, mivel az előzőre csak 2 egyleti tag jelent meg. Megtartották vagy sem, nincs róla tudósítás, de valószínű ekkor is elmaradt, mivel majd egy 1880. évi tudósításban olvasható a június 7-én délután 3 órakor megtartott közgyűlési beszámoló.²⁹¹ A napirend a már korábban is beterjesztett volt. Ismertették és elfogadták a korábbi gyűlések jegyzőkönyveit (tehát voltak köz- és választmányi ülések), majd a beszámolót az egylet elnöke, Cserny László tartotta. A pénzügyi beszámolót – amit a számvizsgálók is jóváhagytak – Paál Dénes pénztárnok terjesztette be. Az alaptőke a jelentés szerint ekkor 18.961 forint 39 krajcár volt. Döntés született más pénzügyi kérdésben is. Az egylet által kölcsönzött pénzek kamatlábát – amely volt honvédek esetében 7%, egyéb esetben 8% volt – egységesen 5%-ban állapították meg. Igaz ekkor vagy a segélyezettek számát csökkentik, vagy az egylet törzsvagyonát csökkentik le, amiről később fognak dönteni. Ezután a közgyűlés jegyzőkönyvben örökítette meg a pénztárnok érdemeit, amit az egylet megalakulásától a közgyűlés napjáig végzett.

Megtartották a tisztújítást is, miután az elnök testületileg lemondott. A levezető elnök Martonfalvy Pál volt. A választás eredményeként elnök ismét Cserny László lett, alelnöknek dr. Halasy Vilmost, főjegyzőnek Varga Lajost választották. De ismerjük meg a választmány többi tagját is, hiszen nem sok tudósítás írt róluk: aljegyző Vida József, pénztárnok Paál Dénes, ügyész Pethő József, választmányi tagok: Bezeredy Gyula, Cseresnyés Nándor, Garay Mihály, Gombos Károly, Kazenczky János, Keglovics Mátyás, dr. Kerényi Károly, Kovács Antal, Plosszer István, Weisz A. Manó, Szilágyi József, Martonfalvy Pál, Farkas Lajos, Kovács Imre,²⁹² Perlaky József.

290 Pápai Lapok, 1877. július 22. 3. o.

291 Veszprém, 1880. június 13. 3. o.

292 Kovács Imréről bővebben lásd „A közösség emlékezetébe” című fejezetben

A következő közgyűlési tudósításig 1883-ig kellett várni.²⁹³ A közgyűlést az egyesület választmánya 1883. január 7-én tartotta, melyen a belügyek elintézésén kívül a Központi Honvédegylet felhívására a meghalt Vetter Antal 1848/49. honvéd altábornagy síremlékére 15 frt-ot szavazott meg. Továbbá a segélyért folyamodó 1848/49. rokkant honvédek segélyezésére 44 folyamodónak 171 forintot szavazott meg kiosztani, arányosítva a segélyért folyamodók anyagi és egészségi helyzetükhöz.

Ezen ülésen úgy döntött az igazgató választmány, hogy ilyen jellegű segélyezésről az év folyamán többször is határozhatnak úgy, hogy évenként száz fő segélyért folyamodónak ítélnék meg felváltva közelebről meg nem határozott összeget. A kiosztott segélyeken kívül még voltak az évi segélyezettek, akik évenként 20 forintot, míg két volt tiszttel pedig 40 forint segélyt kapott. Ennek megfelelően az egyesület évi jövedelmét mindenkor a volt '48-as honvédek segélyezésére osztatták szét. Egyébként ebben a lapban hívták fel a megyebeli 1848/9-iki honvédeket, hogy a felhívás vételétől számított nyolc napon belül regisztráltassák magukat a polgármesteri hivatalban.

A város közéletét bemutató kiadásában mutatta be a Honvédegyletet a Veszprémi Független Hírlap, 1883. december 29-i száma. Ebben tájékoztatják az olvasót, hogy az egyesület 1861-ben alakult. Ismertetik a vezetőség névsorát (elnök Cserny László), illetve közlik, hogy az alaptőke 20 ezer forint körül van, évi rendes segélyben részesül közel 50 fő volt honvéd, illetve ugyanannyi volt honvéd, illetve azok özvegyei évi rendkívüli segélyben részesülnek. Az évi kiadás illetve segélyezés 1000 forintot meghaladja.

Az 1884. évre az egyesület választmánya közgyűlést hívott össze, amelyre csak egy napirendi pontot terveztek: a Honvédegylet új vezetőségnek megválasztása. A közgyűlést február 3-ra ismét a megyeháza nagytermébe hívták össze.

Az egyesület Veszprémben, 1884-ik évi február hó 3-ik napján Cserny László elnöke alatt a megyeházán tartotta meg nyilvános közgyűlését. Megnyitójában Cserny László kijelentette: sajnálatos, hogy az igazolt 1812 fő megyebeli honvéd közül csak alig húsz tag jelent meg. Pedig fontos kérdések voltak napirenden.

Az egyesület tisztviselői kara s választmányi tagjai mandátumának ideje az egyesület alapszabályai értelmében lejárt, így megbízatásaikat az elnök, úgy maga, mint az egyesület választmánya nevében a közgyűlésnek visszaadta. Az egyesület új vezetőségének megválasztását az alapszabályban meghatározottak szerint

293 Veszprém, 1883. január 14. 3. o.

kezdték meg. Korelnöknek a választások idejére Cserny Lászlót, jegyzőül pedig Farkas Lajost kérték fel.

A választás eredménye a következő lett: elnökül az egyesület eddigi alelnökét dr. Halasy Vilmost, alelnökül Vargha Lajost, főjegyzőül Kasenczky Jánost, pénztárnoknak Keglovits Mátyást, ügyésznek – és egyszersmind az egyesület titkárának – Pethő Józsefet egyhangúlag választották meg. Az egyesület választmányi tagjai: Baráth Károly, Berky Károly, Cserny László, Cseresnyés Nándor, Eszterhay Nándor, Farkas Lajos, Garay Mihály, dr. Kerényi Károly, Kováts Imre, Kovács Ignác, Kürthy Károly, Paál Dénes, dr. Perlaky József, Raszli József, Weisz A. Manó és Vida József volt honvédek.²⁹⁴

A közgyűlés jegyzőkönyvben köszönte meg a lemondott Cserny László elnök eddigi tevékenységét, valamint pénztárnokának, az egyesület pénzének 23 éven át kezelő Paál Dénes királyi főmérnöknek sikeres tevékenységét. E köszönetet azzal is indokolta az új vezetőség, hogy az átadáskor az egyesület segélyezésre eddig 12.386 forint és 58 krajcárt osztott ki, pénzügyei rendben vannak.

A választások után a jelenlévők úgy döntöttek, hogy módosítják az egyesület alapszabályát. A módosítás indoka elsősorban az volt, hogy a választmány több esetben jutott olyan helyzetbe, hogy nem volt határozatképes, mivel nem jelent meg az alapszabályban meghatározott létszám. Nyilván a módosítással lehetőség nyílik a segélyezés szabályainak a megváltoztatására is. Az indítványt a jelenlévők elfogadták, majd az alapszabály átvizsgálására, szövegezésére egy bizottságot hoztak létre dr. Halasy Vilmos elnökletével, tagjai voltak: Paál Dénes, Vargha Lajos, Cserny László, Kasenczky János és Pethő József.

A következő évtől a megyei Honvédegylet életében megkezdődök egy hosszú, majdnem 20 éves folyamat, amely az egyesület tőkéjének a volt honvédek közötti felosztására irányul. A felosztási kérdés felvetése bizonyos értelemben érthető is volt, hiszen az egyesület segélyezettjei egyre idősebbek lettek, jelentős részük már meghalt. Az egyesület vezetősége ezzel szemben igyekezett a tőkét jól befektetni, a kamatokból és más adományokból képzelte el a segélyezést, illetve az állandó nyugdíj megítélését. Emellett természetesen adományt juttatott az egyesület pénzből különböző emlékművek megvalósítására is. A „felosztási küzdelem” egyik előmozdítója a pápai volt honvédek köréből Baráth Ferenc 1848/49-es hv. százados. Több beadványt szerkesztett, felhívással élt a megye vezetése és a volt megyebeli honvédek felé, amire természetesen a Honvédegylet elnöksége azonnal reagált. Ezek a levél, illetve „cikkváltások”

294 Pápai Lapok 1884. február 17., 1. o.

miatt is szerencsés a kutató, hiszen ezek a vélemények, észrevételek, a lapok hátsó oldalain olvasható véleményütköztetések segítik megérteni az egyesület működését, segélyezési elveit – dacára a rendkívül gyér iratanyagnak.

A javaslatok, illetve az egyesület vagyona vonatkozó kérdések sorát Veszprém-ben Dittmayer György – több helyen aláírása szerint 1848/49-es honvéd-tűzmester – 1885 szeptemberében kezdi meg. Első javaslata a Honvédegyesület tagjaihoz az volt, hogy az egyesület keresse meg Veszprém város tanácsát egy kölcsönösségi javaslattal: engedje meg a város, hogy a Honvédegyesület alaptőkéjéből bizonyos összeget átutaljanak a szegényház javára, cserébe az elaggott, elszegényedett honvédeket vegyék fel a szegényházba.

Javaslatára érdemi válasz nem érkezett, így 1886 márciusában ismét nyílt levéllel fordult az egyesület tagságához és vezetőségéhez, megerősítve korábbi javaslatát.²⁹⁵ De ekkor már kérdéseket is intézett az egyesület vezetőségéhez: adjon számot az egyesület pénzügyeiről, tájékoztassa az egyesület tagságát arról is, hogy a múlt évben kik és milyen összegben részesültek támogatásban.

A Honvédegyesület elnöke, dr. Halasy Vilmos természetesen lapfordultával²⁹⁶ válaszolt a kérdésekre, illetve adott részletekbe menő tájékoztatást a lap olvasóinak, az egyesület tagságának. Az alaptőke 1868-ban – mint írta – 11.140 forint volt, 1886. év elején ez 19.151 forint. A tőke összege takaréklevelekbe van lekötve, illetve – az elnökség határozata szerint – 20–21 fő kap rendszeres nyugdíjat, melynek összege 20–40 forint között van évente. Ezen kívül 90–100 fő kisebb-nagyobb egyszeri segélyt kap. Azt, hogy név szerint ki és milyen nagyságú segélyt kapott, nem közölheti, mivel meglátása szerint ezzel sértené, illetve „pellengérré” állítaná a segélyezett 48-as honvédeket. Aki meg akarja mindezt tudni, keresse meg az egyesület pénztárnokát Keglovics Mátyást, aki készséggel ad felvilágosítást. A szegényház-alapba való átutalást, illetve hozzájárulást nem tartja kivitelezhetőnek, mivel az ellenkező az alapszabállyal, továbbá a kiosztható segélyösszeg csekély mennyiségű. Segélyezésre váró pedig van, hiszen a jegyzék szerint a megyében 1200 fő van még életben.

A „menház-emlékmű-alapszabály” kérdéskör másokban is kérdéseket indukált, melyekről a Veszprém-ben és a megyében megjelenő hetilapok közöltek írásokat, felvetéseket, az elnökséghez és a tagsághoz írt nyílt leveleket. Elsősorban a készülő új alapszabályhoz írta meg véleményét a Veszprém-ben élő Pethő József 1848/49-es hv. alhadnagy „Vajúdo egyesület” címmel.²⁹⁷ Az egyesület törvénykönyve: az alapszabály, – írja hosszú hozzászólásában – amihez alkal-

295 Veszprémi Független Hírlap, 1886. március 27. 3. o.

296 Veszprémi Független Hírlap, 1886. április 10. 1–2. o.

297 Veszprémi Független Hírlap, 1886. december 18. 1–2. o. és 1886. december 25. melléklet

mazkodnunk kell. A régi, az 1861-ben készített hézagoss, idejétmúlt. Az új tervezetet – melyből kettő is készült – az 1886. december 4-én tartott választmány megtárgyalta. Konklúzió: a két javaslat homlokegyenest ellentétes elveket követ. A következő közgyűlésre – már a választmány által elfogadott – bemutatásra és megtárgyalásra tervezet fő vonásai és ellentmondásai a szerző szerint a következők:

- Az eredeti alapszabály szerint a Veszprém Megyei Honvédegylet alapításakor deklarálta: segélyt, nyugdíjat az egylet vagyonából az kaphat, akit Veszprém megyéből soroztak be, vagy állt be a honvédseregbe, illetve azok özvegyei és árvái részesülhetnek a támogatásba. A módosítás e kitételt törli és megengedi bármikor, bármelyik megyéből betelepült honvéd segélyezését is. Pethő alhadnagy ez „hódításnak” ítéli meg. Úgy érzi, hogy a vármegye közössége által összeadott segélyt nem azok a – megyebeli – rászorulók kapják, akiknek gyűjtötték, akiket segélyezni kívántak. A megyebeli jelleg elvész, országos jelleget ölt, ezért akár el is lehet hagyni az egylet megnevezéséből a „Veszprém megyei” kitételt.
- Elhagyva a megyei jelzőt, az egyletbe akár „tiszteletbeli honvédek” is bejuthatnak. S, hogy kik ezek a személyek? Nos azok – így a szerző – akik 1848/49-ben fegyverrel nem álltak szemben ellenséggel, de azóta fegyverrel jártak (járnak) a csatamezőkön: tudniillik nyulakra vadászni.
- Az új alapszabály csorbítja a tagok eddigi jogkörét, megerősíti viszont a választmányét: gyakorlatilag az egyleti taggyűlés szintjére emeli.
- Az egylet erején felüli vállalásnak tartja egy, a Ludovika Akadémián tanuló tisztjelölt támogatását. De erősen megfontolandónak tartja azt is, hogy honvédemlékmű megépítését támogassa az egylet, vagy támogassa – viszonyossági alapon – a szegélyház-alapot. Megjegyzi: nagyon sok agg és nyomorgó honvéd most is veszprémi kór- és lázárházban kap meleg ételt és időnként más ellátást.

Különleges egyesület a Honvédegylet – zárja gondolatait Pethő alhadnagy: pénzzel is segít – vagyis osztalékot ad, kölcsönt is ad, de nem szed tagdíjat. Tagjai „... egy-egy hitelezője az országnak: egy ország vált adósukká, mégis szegényebbek, mint az adósuk.”²⁹⁸

E szelíd felvezető után még ez év decemberében megindítja támadását a pápai csoport, fókuszálva az alapszabály-tervezetre és a honvédemlékműre.

A Pápan élő Baráth százados első írása 1886. decemberében jelent meg a megyebeli lapokban²⁹⁹ „A veszprémmegyei honvédségélyezés ügye” címmel.

298 Veszprémi Független Hírlap, 1886. december 25. melléklet

299 Veszprém, 1886. december 25. 1–2. o. és Pápai Lapok 1886. december 25. 1–2. o.

„Midőn a hatvanas évek elején az alkotmányos élet sorompói felnyíltak, a megyei élet is erős mozgalmakban kezdett nyilvánulni. A hazafias működés minden irányban megindult s az ötvenes évek mulasztásait mindenkép igyekezett pótolni. – kezdi írását Baráth százados. A nemzet felkarolta a honvédek ügyét, országszerte gyűjtések indultak a honvédek, az elesettek hozzátartozóinak megsegítésére. Rövid idő alatt hatalmas összeg gyűlt össze. Majd így folytatja: „Nagy része ugyan ezeknek elkallódott. Miért? És kik miatt? Azt most már gyümölcstelen dolog lenne hánytorgatni, de legyen tisztelet és hála azoknak, kik a még meglevőt ez ideig megőrizték!

Ha jól tudom, most van, egy úgy nevezett Veszprém megyei honvédségélyző egylet, s ennek egy választmánya, mely a még meglevő s mint-egy húszezer forintra terjedő összeget, még a hatvanas évek elején készített alapszabályok szerint kezeli és belőle a segélyezéseket eszközli. Megtartja-e az alapszabályokat s azt ki ellenőrzi? Azt sem tudom: azért szükséges volna a nagyobb nyilvánosság. Ugyanis az alapszabályokat úgy a mint azok a megalakuláskor megkésültek, elfogadtattak és talán meg is erősítették, a választmány nyomassa ki és minden igazolt Veszprém megyei honvédek küldje meg, egy pár példányt pedig a megyei levéltárba tegyen le, a zárszámadást minden évről, a következő év január hónapjában készítse el, s ezt már februárban legalább a Veszprém megyében megjelenő lapokban tegye közzé. [...]

Bármennyire tisztelem is a működő választmány egyes tagjait s bármily nagy köszönetet érdemelnek is azért, hogy a honvédugyet érdek és jutalom nélkül intézik: de éppen a honvéd és közügy érdekében nem tartom nekik megengedhetőnek, sőt kénytelen vagyok kétségbe vonni azon jogukat, hogy akár az alapszabályokon változtassanak, akár a meglevő pénzalapot másra, mint a Veszprém megyéből besorozott, vagy önként vállalkozott honvédek, vagy, ezek örökösei segélyezésére fordíthassák.

Ezen cím alatt és ezen célra történtek a gyűjtések és kegyes adakozások, ettől tehát azokat elvonni tiltja a törvény, tiltja a becsület, tiltja a gyűjtők és adakozók iránti kegyelet, de tiltakozom ellene én is magam és honvéd táraim legnagyobb részének nevében, kiknek számára adta Veszprém megye hazafisága ezen kegyes adományát, melyhez mint adakozó és gyűjtő, az akkori pápai főbíró néhai Augusz Károly úr közvetítésével, én is négyszáz forinton felül járultam.

Nem lehet tehát semmiféle honvéd emlékre³⁰⁰ – mint céloztatik – fordítani, mert nem arra adatott, nem lehet belőle máshonnan ide beköltözötteket segélyezni, ellenben a közülünk máshová telepedettek igénye hozzá fenn marad. A

300 Erről nem találtam utalást, de valószínű, hogy egy „Honvéd-emlékmű” megépítésére utalhatót Baráth százados, melyet az egylet pénzéből kívántak finanszírozni.

választmány joga, legfőlebb is, a célszerűbb kezelés, az igazságosabb segélyezés módozataira vonatkozó intézkedések tételére terjedhet ki.

Mivel pedig a segélyezendők a legnagyobb részben már hatvanadik életévükön felül vannak, s így legfőlebb húsz év alatt valószínűen kihálnak: azért az egész alap kiosztására nézve egy számítás volna teendő, mely szerint 20 év alatt az is elfogyjon, mert nekik adták, használják is föl teljesen.

Ezután javaslatot tesz a befolyt segély befektetésére is, hogy a javasolt 20 év alatt legyen elegendő kiosztásra igénybe vehető forrás.

„Egyébiránt ezen egész honvédszegélyezési ügy, a megyei hatóságnak felügyelete és ellenőrzése alá van helyezve, miért is bátor vagyok a megye hatóságát s legközelebb a tek. alispáni hivatal figyelmét rá fölhívni, s tisztelettel kérem terjessze ki gondoskodását rája, hogy ezen segélyezési ügy, mindvégig a törvényes igazság útján haladhasson.” – fejezi be írását Baráth százados.

Természetesen az egylet választmánya, valamint annak elnöke Halasy Vilmos nem hagyhatta szó nélkül a már idézett felvetést. Válaszában az egylet elnöke kiemelte, hogy az egyleti tőke 10.000 forintnyi befolyt adományból és tőkésített kamataiból áll. Továbbá jelezte, hogy az alapszabály módosítását úgy javasolják, hogy a tőkéből a segélyezendők kihalása után egy maradandó „honvéd-émlék” létesüljön. Mindennek eldöntésére hamarosan közgyűlést fognak összehívni.

Baráth Ferenc nem késett a válasszal, amely a Pápai Lapok³⁰¹ hasábjain jelent meg. Számomra egyértelmű – emelte ki Baráth százados – hogy valamely egyesület, vagy társaság nem akkor oszlik föl, mikor tagjai végkép kihálnak, mert ekkor már nincs társaság, nincs minek felosztania, hanem feloszlik akkor, ha főnállása valamely okból lehetetlenné vagy szükségtelessé válik. De addig, amíg ez nem következik be, addig a vagyonkezelést úgy kell intézni, hogy mire a honvédek – akiknek az érdekében az egyletet létrehozták – meghálnak, a vagyon létezése is szűnjék meg. De ha ez úgy történne meg, hogy honvédek kihalása után még maradt vagyon, az szálljon vissza az alapítóra, vagyis a megye közösségére, honnan az eredt. Ezért célszerűtlen és sem nem jogos, sem nem méltányos, hogy ezen összeg, melyből – tekintve a segélyre szorultak számát – úgy is csak csekély összeg jut, a honvédektől elvonják. *„A ki emléket akar állítani, játssza a nagylelkűt a magából, ne a szegény alamizsnára szorult honvédekéből. Különben is az 1848/9-iki honvédeknek nincsen szükségük sem emlékoszlopra, melyet az idő elseper, sem arra, hogy a maguk emlékére alapítványt maguk tegyenek, melyet egy pénz crisis, egy ügyetlen vagy rosszlelkű kezelő, könnyen megsemmisíthet. Fölrírták ők tetteiket a történelem lapjára*

301 Pápai Lapok 1887. január 09., 3. o.

fegyvereikkel, mely túl fogja élni magát a nemzetet, mint ezt a világtörténelem eléggé tanúsítja.”³⁰²

A közgyűlés összehívása nem is késett, amit a választmány 1887. évi március hó 20-án délután 3 órára Veszprémben, a megyeház termébe hívott össze. A meghívóban az elnök külön felhívta a megyebeli honvédek figyelmét arra is, hogy a határozathozatal miatt honvédigazolványukat hozzák magukkal. A gyűlés napirendi pontjai voltak: 1) Tisztújítás. 2) A tervezett alapszabály megvitatása és 3) A nagygyűlést megelőző két nappal, az egyesület elnökénél bejelentett indítványok tárgyalása.³⁰³

A megyei Honvédegylet közgyűléséről terjedelmes írásban számoltak be a megyei lapok. Az felfokozott érdeklődés elsősorban a hevesen vitatott megyei honvéd segélyezési ügy pénzalapjának kezelése és annak felhasználásának szólt. A közgyűlésre – a korábbi gyér létszámmal ellentétben – már tekintélyes létszámban megjelent volt honvédek részvételével tartották meg. Mint a tudósítás készítője megjegyezte: „*Valóban, rendkívül érdekes látvány volt a sok őszbe borult, részben már görnyedt s a sír széle felé tekintő régi félisteneket együtt szemlélni, a kik a magyar névnek a harcok mezején dicsőséget és tiszteletet szereztek, és akik most is – mintha magukat visszaképzelnék a bár gyászos de mégis dicső korszakba, – oly nemes és meleg hévvel sorakoztak az egykoron magasztos és szent eszmének most már csak foszlánya – a munka képtelenné vált aggharcosok segélyezési ügye – körül.*”³⁰⁴

Dr. Halasy Vilmos elnök megnyitójában üdvözölte a szép számmal megjelent volt megyebeli honvédeket, majd rövid beszámolót tartott – mintegy elővezetve a fő napirendi pontot – az egyesület keletkezése óta lefolyt időszakokról. Kiemelte, hogy 1861-ben a megye jeles személyiségei a szabadságharcban küzdött és elaggott honvédek segélyezésére közel 43 ezer forintot jegyeztek. Sajnos az ismert okok miatt, az 1861–1867 közötti időszakban csupán néhány ezer forint folyt be, de dacára a tiltásnak,

302 Pápai Lapok 1887. január 09., 3. o.

303 Veszprém 1887. március 20. 3. o.

304 Pápai Lapok, 1887. március 27. 1. o., valamint Veszprém, 1887. március 27. 1–2. o. A tudósító Kaszenszky János volt.

az egyesület nem szüntette be a segélyezést, azt titokban és folyamatosan végezték. A segélyezés és az adományok gyűjtése már nyíltan az 1867-ik évtől kezdődött. Újra hozzá láttak a tőke megteremtéséhez, s ez eredményezte azt, hogy az egyesület 1861 óta 23.385 forint fordítható segélyekre és vegyes kiadásokra. Az alaptőke – mely alig tízezer forint volt – nem fogyott, hanem a közgyűlés évéig 19.389 forint és 88 krajcár-ra nőtt.

Ezek után az elnök a saját, valamint a tisztikar és választmány nevében a leköszönt a mandátumról. Az új választás korelnöke Cserny László lett, aki az elnökségre újból dr. Halasy Vilmost jelölte, „...*ki is egyhangú éljelzések közt az elnöki széket újból elfoglalván, az általa nyilvánított kijelölések folytán alelnökké Kováts Imre (polgármester), jegyzővé Kasenzki János, pénztárossá Keglovics Mátyás; választmányi tagokká Cserny László, Dittmayer György, Farkas Lajos, Garay Mihály, dr. Kerényi Károly, Keresztes Pál, Kurcz Rudolf, Paál Dénes, dr. Perlaky József, Perlaky József és Vargha Lajos; póttagokul: Baráth Károly, Bauer Sándor és Kovács Antal egyhangúlag megválasztattak.*”³⁰⁵

A választás befejeztével a már korábban kijelölt bizottság által ki-, majd átdolgozott alapszabály került a közgyűlés elé.³⁰⁶ Ezt némi módosításokkal elfogadták, és úgy határoztak, hogy azt az országos központi honvédegyelet útján a Belügyminisztériumhoz felterjesztik. Végül 98 forintot szavaztak meg az aradi vértanúk emlékére 1881 óta október 6-án Veszprémben szokásosan megtartott gyászmisék költségére.

Igen kevés időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a vármegye vezetése – tudomást szerezve a módosított és felterjesztett alapszabályról – ne tett volna észrevételt a belügyminiszternek. Korábban – az Állandó Bizottság 1887. február 7-i rendkívüli közgyűlésén³⁰⁷ – az ügyben dr. Bezerédi Viktor megyebizottsági tag interpellált a vármegye Állandó Bizottságánál, kérdezve az alispánt: van-e tudomása arról (igaz, jegyzi meg, szövegszerűen útján terjed el), hogy a „honvédegyező egyesületnek” szándékában áll megváltoztatni az alapszabályát. Az észrevétel oka: oly mértékben változott meg az alapszabály, hogy az korlátozta a vármegye befolyását. Az alispán tájékozódott dr. Halasy Vilmos egyesületi elnöknél, majd a május 2-i Állandó Bizottsági ülésen³⁰⁸ tájékoztatta az interpelláló képviselőt a

305 Pápai Lapok, 1887. március 27. 1. o. Az egyesületi vagyon pontos mérlege a Pápai Lapok 1887. április 03. számában a 2. oldalon, illetve a Veszprém 1887. április 03. 1. oldalon jelent meg

306 Az új alapszabályt lásd a 11. számú mellékletben, melyet a Pápai Lapok 1887. április 03-i száma közölt

307 VeML IV.1a. 103. kötet, Törvényhatósági Bizottsági jegyzőkönyv, 2. pont

308 VeML IV.1a. 103. kötet, 94. pont

jelentésről. Dr. Bezerédi Viktor értesülései helyesnek bizonyultak, vagyis – ezt megerősítette az egyesület elnökének jelentése is – a Honvédegylet a felterjesztés előtt nem küldte meg a megyei Törvényhatósági Bizottságnak jóváhagyásra a módosított alapszabályt, illetve a vármegye által az egyesület tisztikarába delegáltak létszámát 8 főről 3 főre csökkentette.

Véghely Dezső alispán május 2-án már meg is küldte beadványát, melyben kifejti, hogy milyen indokok miatt fordul a belügyminiszterhez. Mint írja, „... a Veszprém megyei honvédségélyező egyesület alapítása vármegyénk által kezdeményeztetett, az egyesület tekintélyes alaptőkéje is nagy részben vármegyénk községének hivatalos közbenjárása mellett gyűjtetett, s így erkölcsileg is kötelezve vagyunk, hogy az egyesület ügyeinek vezetésére befolyásunkat megőrizzük.”³⁰⁹ A kérelemhez hiteles másolatban csatolta az Állandó Bizottmány 1869. május 3-i jegyzőkönyvének kivonatát is. Mindezek alapján a kéri, hogy a megküldött alapszabályt ne hagyják jóvá, azt küldjék vissza Veszprém Vármegye főispáni hivatalához.³¹⁰

Baráth Ferenc pápai honvédegyleti tag – úgy is mint Veszprém Vármegye megyebizottságának tagja – tovább folytatta küzdelmét az egyesületi vagyoni általa célszerűbbnek tartott felhasználása érdekében. Az 1890. évi alispáni jelentést tanulmányozva hiányolta a Veszprém vármegyei Honvédegylet beszámolóját. Gondolatait ismét a Pápai Lapok³¹¹ hasábjain osztotta meg olvasóival, illetve beadvánnyal is fordult a vármegye alispánjához.

Írásában ismét emlékezteti olvasóit az 1861-ben történetekre, a segélyezés megindítására. Megemlíti, hogy megye közössége részint készpénzben, részint alapító levelekben összegyűjtött több mint ötvenezer forintot. Az alapító levelek és írásbeli ígéretetek közül ugyan rövid időn belül több érvénytelenné vált, de több, mint 30.000 forint készpénz gyűlt össze. Ennek kezelését egy, a vármegye által is alapított és támogatott Honvédegyletre bízták, mely egyesület fölött a vármegye gyakorolta a felügyeletet.

Az önálló megyei élet 1861 végén megszűnt, s nem volt ki a felügyeletet gyakorolta volna, a honvédségélyező egyesület csak titokban működött. Majd így folytatta Baráth Ferenc: „Ezen idő alatt miként bántak el veled, történetek-e segélyezések és hogyan? én nem tudom, mert tudtommal ez földerítve soha sem lett, a megyén is úgy látszik ezen ügy egészen feledékenységre ment, de az 1867-diki kiegyezés után, midőn egyszer Veszprémben szóba hoztam és kérdésbe tettem, hogy van-e még azon tőkéből, kinél, segélyeztek-e belőle valakit hát Paál Dénes

309 MOL K150-1896-VII-8-40570

310 A beadvány sorsáról nincs tudomásom, de bizonyára a belügyminiszter helyt adott a vármegye kérésének.

311 Pápai Lapok 1890. november 30. 1. o.

mérnök úr, mint ezen segélyalap akkori pénztárnoka egy kimutatást közlött velem, mely szerint még akkor mintegy 18.000 (tizennyolcezer) forint megvolt, de a pénztárnokságról ezután ő csakhamar lemondott."³¹²

Igen rossz véleménnyel volt az egylet segélyezési módszeréről, eljárásáról. Ezt egy példával illusztrálta, ami valóban adhat okot az elégedetlenségére. A példájában írja: „*Pápa vidékén tudtommal egy fél lábú honvédnél, ki a Rajnán-alapból*³¹³ *is kapott, mást nem segélyeztek. Én két ízben ajánlottam és folyamodtam a honvéd segélyző egylethez, egyszer Bejczy Pál volt igen derék őrmesterünk és Németh József közhonvédnek, kik velem egy zászló alatt szolgáltak, segélyezéséért. Amaz takács-mesterember volt, emez ács legény, míg munkaképesek voltak, segélyt nem kértek, de a takács öregségére, még a honvédsége ideje alatt lábainak történt erős meghűlése folytán, annyira elköszvényesedett, hogy mesterségét folytatni nem tudta. Az ács egy háztetőről esett le, s mindkét lábát összezúzta. Hozzám, mint volt tisztjükhöz folyamodtak, hogy eszközöljek nekik segélyt. Ezeknek kértem és nagy nehezen egyszer, egy évre kaptak hét-hét forintot. A második évre már ez is abba maradt, mert megújítása annyi utánjárást igényelt volna, hogy a hét forint nem érdemelte meg. A szegény őrmester Bejczy a nyomor miatt kétségbe esve öngyilkossá lett, az áccsal még gyakran találkozom, s mind a két lábára béna és öreg létére még mindig keserves munkájával tartja fenn magát, de segítséget nem kap, mert amint hallom elhatározták, hogy a Veszprém megyei honvédek segítségére begyűlt pénzt, kihalásuk esetére Veszprémben valamely jótékony célra helyezik el, illetve hagyományozzák. Pedig a legegyszerűbb ember is beláthatja, hogy ezen határozat törvénytelen, mert a kegyes adományokat, azon céltól, melyre adattak, elvonni nem lehet, ezen határozat sérti a kegyes adakozókat és sérti a volt honvédek jogát, mert azon összeg tisztán ezeket illeti.*"³¹⁴

Az írásában végül felhívja az alispán figyelmét arra, hogy a legközelebbi évjelentésében a Honvédegyletre is fordítson figyelmet. Vegye át a megye hatósága, s intézze a honvédsegélyezést úgy – javasolja Baráth százados – hogy „... *ha tizennyolcezer forint még meg van, osszon ki a tőkéből évenként ezer forintot és a kamatokat, így az összeg 18 év alatt fölhasználtatik azon célra, melyre adva volt, s ekkorra valószínű, hogy a 48–49-ik évi honvédek is berukkolnak azon ármádiába, melyben az emberek segítségére többé nem szorulnak.*"³¹⁵

Természetesen most sem maradhatott el a helyreigazítás, a válasz. És az is

312 Pápai Lapok 1890. november 30. 1. o.

313 Vagyis a Haynau-alap.

314 Pápai Lapok 1890. november 30. 1. o.

315 Uo.

természetes, hogy erre a Pápai Lapok hasábjain került sor dr. Halasy Vilmos megyei Honvédegyleti elnök tollából. Mert mit is olvashatott a nagyjérdemű? Miről is szól a pengeváltás az egylet és a pápai honvédek között? Az egylet elnöke – mint azt írta – hezitált a válasszal. „A „Pápai Lapok” f. évi november 30-iki számában Baráth Ferenc úr az ez évi alispáni jelentés elolvasása alkalmával, nem találván benne a megyei honvédegyletet, (a mint az tényleg eddig sem volt egyben sem) jónak látta az agg honvédek segélyezése címen, az egyletnek neki rontani, és a megye alispánját felhívni, és felkérni, miszerint vegye át a megye mielőbb az egylet vagyonát, és ha a 18.000 frt még meg van, intézze saját hatáskörében a segélyezést úgy, hogy ossza fel az egész összeget, bizonyos számú évek alatt, tőkéstől kamatostól, a 48-as agg harcosok között, mert e pénz csak azoknak volt adományozva, és egyedül azokat illeti stb.”³¹⁶ Hezitált, de végül a helyreigazítás mellett döntött, s mint megjegyezte: Válaszadásra készítette az ügy szeretete, a honvédek ügye, valamint az a tény is, hogy a megye közönségét kellő részletességgel tájékoztassa. Egy Ovidius idézettel kezdte válaszadását „Conscia mens recti, famae mendatia ridet” (Tisztaszívű a reá szórt rágalmat kikacagja) Mindenek előtt érdemes lett volna, ha a vádaskodás előtt – emelte ki Halasy – kellően megismeri az ügy, a honvédek segélyezésének ügyét, az egylet pénzügyi mérlegét. Ezt kellett volna tennie saját társadalmi állása, illetve múltja miatt is.

Halasy abban adott igazat a cikkírónak, hogy a 30.000 forint tekintélyes összegnek számított. De a pontos adatokért az iratokhoz kell fordulni. „Híven őrizzük a nyugdíjalap iratait, alapító leveleit, keletkezésétől fogva, melyekből, s első rendben a gondosan vezetett pénztári naplóból, pontosan kitudható úgy az egylet mindenkori vagyoni állapota, mint tükörként a megye közönségének e nemes ügy iránti hazafias buzgósága, érdeklődése és áldozatkészségének különböző foka és stádiuma. E forrásból tudjuk, hogy az egyletnek vagyona 1861 év végén, leszámítva az ez évbenei összes kiadásokat, kitett 6998 frt 72 krt, és egy sereg évdíjas csonka honvédnek évdíját ez összegből, az alapítványok jövedelme rovására, holtiglan megszavazták. Ezen időtől fogra egész 1867 évig, tudja a cikkíró is, mily szomorít időszak volt, mind a mellett az egylet, melynek élén a megye legjobbjai álltak, ezen idő alatt is csendben működött, úgy, hogy az 1866 év végén az egylet vagyona már 8584 frt 78 krt tett ki, míg 1867 év végén, mely év az erőszakosan visszafojtott államéletnek legdicsebb ébredési korszaka volt, az már 11.140 frt 37 krt tett ki. Ez időtől egész 1874-ig amit az egylet és pártfoglaltjai nevében hálával be kell ismernünk, néhányan az alapítók közül jegyzett alapítványi tőkéiket, többen pedig 1874 évig járt esedékes kamataikat lefizették,

316 Pápai Lapok 1890. december 21. 2–3. o.

mi által az egylet vagyona 1874 év végén 17.778 frt 76 kr-ra emelkedett. Ez időben és évben történt, hogy az egylet választmánya, előbb mindent elkövetve, hogy a jegyzett, de még be nem fizetett alapítványi tőkékből és kamatokból (első az év végén még kitett 34.557 frt 30 krt, a másik 20.144 frt 98 krt, összesen tehát 54.702 frt 28 krt) a még lehető behajthassa; az azonban nem sikerülvén, az adományozók további zaklatását, mely sokaknak tönkretételét is maga után vonhatta volna, el kellett kerülni, egy nagy gyűlésében azon határozatot hozta, hogy ezentúl egyikét sem sürgeti, és a további kamatok számítását is beszünteti. Ez időtől fogra tehát a tőke mely eddig is már lényegesen a választmány takarékoskodása által emelkedett, új bevételi forrásitól megfosztatott; és ma, dacára annak, hogy az egylet, amit később kimutatunk, rendeltetésének mindenkor elég szép mérvben eleget tett, tőkéje mégis a 19.000 forintot meghaladja, amint azt a minden évben, úgy a múlt évben is a megye hatóságához beterjesztett és egyúttal a megyei lapokban közzétett számadásunk bizonyítja.”³¹⁷

A továbbiakban Halasy elnök megvédte az egylet volt pénztárnokát, Paál Dénest. Igaz, ez inkább elismerés volt, hiszen kiemelte a pénztárnok 23 éven át tartó lelkiismeretes és odaadó munkáját. Azt, hogy ez alatt az idő alatt az egylet pénztét, az adományokat megőrizte, sőt gyarapította is. Lemondása – mint említette – elsősorban megnövekedett megyei főmérnöki munkájával függött össze. Érdemeit egyébként Baráth százados is elismerte.

Már érzékenyebb pont volt Baráth százados azon kijelentése, hogy nem kapnak segélyt a pápai vidék volt honvédei. Halasy Vilmos, a Honvédegyelet elnöke kijelenti: „Ha ezen adatok a valóságnak megfelelnek – bár akkor sem volna az egylet vádolható, ha többen nem jelentkeztek, mert azoknak nem is adhatott, kik nem jelentkeztek – de mert Pápa vidéke ezen megye nevezetesebb részét képezi, úgy lakosságának számarányán, mint minőségére nézve, és mert lakossága az egylet létesítéséhez hazafias buzgalommal lényegesen hozzájárult, kétséget sem szenved, hogy az egylet részéről is nagyobb figyelmet érdemel szegény és munkaképtelen 48-as agg harcosainak segélyezése körül, akkor mégis némi jogosultsággal bírna azon vád, hogy ha azon kívül még csak egy is azok között, kik alapszabályaink értelmében felszerelt segélyezési kérvénnyel jelentkeztek, visszautasított volna.

Ez azonban nem történt, sőt egészen ellenkezőleg áll az ügy a pápavidékiekkel. És erről cikkíró úr személyesen meggyőződhetett, vagy megbízható tudósítást nyerhetett volna, amit tekintettel a cikkíró személyiségére, múltjára, a képviselt humanitási ügy érdekében is kívánatára bármikor szívesen nyújtottunk volna. A pápavidékiek, jegyzőkönyvünk és pénztári naplónk szerint, utóbbiban

317 Pápai Lapok 1890. december 21. 2–3. o.

csak az utolsó öt-hat évet véve, több mint 80 segélyezési tétellel hetedfélszáz forinton felüli kiadással szerepelnek. Segélyezésüknél, hasonlítva más vidéki ékhez, a választmány irányukban mindig különös figyelmet tanúsított úgy, hogy egy pár forinttal majdnem mindegyik többet kapott. Az egész megyében pedig az egész időszak alatt 20–25 patentális 20–40 frt állandó évi segélyt kapott, ezenfelül több mint kétezer esetben kisebb-nagyobb összeget osztattak ki a segélyt igénylő 48-as agg harcosoknak. Meggyőződhetett volna arról, hogy az alapszabályainkhoz mértén, kellően felszerelt folyamodványuk sohasem utasítottatott vissza, és ha egyik vagy másik hiányos volt, az legfeljebb visszaküldetett és az illető annak mielőbbi pótlására utasítottatott.”³¹⁸

De nem hagyhatta szó nélkül a honvédegyleti vagyron felosztásáról, kezeléséről írt megjegyzést sem. Ez esetben is visszautalt a korábbi, még 1861-ben elfogadott, illetve a közelmúltban módosított alapszabályra. „Megtudhatta volna továbbá, ami az ügy elfogulatlan bírálatára feltétlenül szükséges, hogy egyletünk a még 1861-ik évben a megye nagynevű Mecenas, egyletünk legnagyobb jótévője, alkotója és volt első elnöke, a megboldogult gróf Esterházy Pál vezérlete alatt alkotott alapszabályaink értelmében kormányoztatik. 1 elnök, 1 alelnök 12 választmányi rendes, és 3 póttag, egy mérsékelt díjazott jegyző, pénztárnok és fizetés nélküli ügyész által, kik mindannyian egyedül bajtársaink érdekében, a szent ügy iránti szeretetből, hazafiságból idejüket, fáradozásait bőven áldozzák, és hogy ezen kormányzat, az alapszabályok IX. §-a b) pontja szerint, a bizottmány, újabb alapszabályaink szerint pedig a közgyűlés 2/3 többséggel, elsőb szerint hazai célokra, utóbbi szerint, annak 16. § értelmében egy Veszprém megyei jótékony célra köteles a vagyont feloszláskor fordítani. Tudomást szerezhetett volna továbbá az alapszabályokból cikkiró, hogy a megyének, az egylet egész ügyködéséhez, amennyiben keretében marad, semmi beleszólása nincs, hogy a megye közönsége az egyletnek, az alapszabályainak IV. §-a értelmében, csak mint pártfogója szerepel; mind a mellett az egylet, a megye törvényszerinti jogát respektálva, annak minden évben számadását beterjeszti, választott felügyelői által bármikor is ügyvitelébe, betekintési enged, de különben önállóan, függetlenül működik.”³¹⁹

Igaza van a cikkirónak – erősítette meg a Baráth százados által leírtakat az egylet elnöke – amikor azt mondja, de inkább különösen kiemeli és hangsúlyozza azon körülményt, hogy az egylet tőkéje csakis a 48-as honvédeké, mert egyedül ezeknek adományozták. Amiből következik, hogy csakis ők jogosultak az egylet vagyona feletti döntésekre. Mégis ez ellen lép fel! Mindez furcsa meg-

318 Pápai Lapok 1890. december 21. 2–3. o.

319 Uo.

világításba helyezi Baráth százados álláspontját. De minderről majd a megye közössége, illetve az egyesület tagjai véleményt fognak mondani. – fejezi be észrevételét Halasy Vilmos a Veszprém Megyei Honvédegyelet elnöke.

Az csak természetes volt, hogy a címzett Baráth Ferenc százados nem hagyhatta szó nélkül Halasy Vilmos észrevételét, egyben alkalmat talált arra is, hogy az egyesület tőkénének szerinte helyes elosztására is javaslatot tegyen.

Válasza ismét a Pápai Lapok oldalain jelent meg. Az idézet itt sem maradhat el: *A példabeszéd azt mondja: a ki haragszik, annak rendszerint nincsen igaza.* – kezdte észrevételét a honvéd százados. Dr. Halasy Vilmos úr pedig úgy látszik nagyon megharagudott azért – folytatta Baráth Ferenc – hogy én az alispáni jelentés alkalmából, a honvédségélyezés ügyében fölszóltam. Legyen az egyesület elnökének mindenben igaza – mondja. Hihetők azok a kijelentések, hogy az alapszabályok igen jók, hihető az is, hogy a jegyzőkönyvek rendben vannak, „... *hanem az bizonyos, hogy a honvédek segélyezése rosszul megy.*”³²⁰ De miután még a megye Törvényhatósági Bizottság ülésén is képezte interpelláció tárgyát a kérdéses ügy, úgy tűnik, mégsem mennek minden területen rendben a dolgok, másoknak is vannak aggodalmaik.

A segélyezés kérdését nagyon egyszerűen oldaná meg: *„Hogy a szegényeken segítsünk ahhoz alapszabály sem szükséges. A jótékonyság gyakorlásának törvénye nagyon egyszerű: adjunk abból a mi van, annak a kit az megillet.*

A honvédegyelet gyűlését, melyre szintén hivatkozik, mely rendszerint a helybeliekből szokott Veszprémben kikerülni, semmi sem jogosítja föl arra, hogy a 48–49-diki honvédek javára, a megye égisze alatt összegyűjtött kegyes adományokról, bármi más célra is rendelkezék, s e végett egyik ezer forintot a másokra rakogassa. Sem az ország a maga egészében, sem a vármegye nem szorult arra, hogy a szegény honvédek vagyonát részére elhagyományozzák. Ezen intézkedés annyira törvénytelen, hogy hatályon kívül tételét, bírói úton is meg kell kísérteni. Nem kell a nagylelkűt és a nagy hazafit játszani a más számlájára. Ha meg lehetne engedni azt, hogy az alapítványok, vagy kegyes adományok eredeti céljuk és rendeltetésüktől elvonassanak, fenekestül fordulna föl az egész országban minden azonnal.

Paál Dénes úr mindenestre köszönetet és a honvédek háláját érdemelte ki az által, hogy ezen segélyalapot a „Schmerling” rendszer alatt is megőrizte, takargatta és gyűjtögette, de a mint a segélyezés ügye szabadabbá lett, többé nem tőkésíteni, hanem a tőkét is kamataival együtt lassanként kiosztani kellene.

Azt mondó vagyon tehát most is, hogy legyen kegyes a megye ezen alapítványt átvenni, neki van pénztárnoka, számvevője, tehát az ügykezelés nem fog

320 Pápai Lapok 1890. december 28. 1. o.

a kegyes alapból semmit elvonni. A honvédegylet tisztviselőinek pedig főnnhagyandó volna azon jog, mely szerint ők állapítanak meg azt, hogy kik részesüljenek jótéteményben.

Föl kellene venni kiosztás végett a kamatokat egészen, a tőkéből pedig ehhez még egy ezer forintot, így mindössze mintegy kétezer forint évenként ki volna osztható. Ezen kétezer forintot – míg lesz – adnám évenként száz volt honvédnek, fejenként 20 azaz húsz forintjával, többet azért nem, hogy minél többnek juthasson, kevesebbet pedig azért nem, hogy nagyon el ne forgácsolódjék, s adnám két részletben fél évenként előre tíz-forintot. Ezen száz honvéd közé föl kellene venni elsősorban a legidősebbeket, s a ki egyszer föl lett véve, az a rá esett összeget kapja élete fogytáig, hogy megkíméltessek az évenkénti utánajárástól. A száz számból elhaltak helyét pótolnám a még életben levőkből, míg aztán ennek is, mint mindennek majd vége szakad.”³²¹

Mindketten a közvélemény „ítéletére,” a közösség akaratának tiszteletben tartására hivatkozott. Sokat nem kellett várni, hiszen e témában a Honvédegylet választmánya nagygyűlést hívott össze 1891. június 7-re Veszprém városháza nagytermébe. Ezen csak azok a volt honvédek vehetnek részt és szavazhatnak, akiket igazoltak.

A közgyűlésen a várt „összecsapás” elmaradt, rövid lefolyású volt, dacára annak, hogy „... a veszprémi városház nagytermében nagyszámú 1848-49. aggharcos megjelent.” A Honvédegylet elnöke „... a gyűlést megnyitván, jelenti, miszerint számos pápai lakos és tekintélyes volt honvéd bajtársak kívánatára, és az egylet választmányának határozata folytán, a közgyűlés megtartása mai napra tüzetett ki, azonban sajnálattal konstatálja, hogy a közgyűlés kérelmezői közül egy sem jelent meg.”³²² Ezután már csak az egylet elmúlt évi számadásának és a vagyonmérleg megtárgyalása maradt, amit a jelenlévők elfogadtak.

Ugyan nem jelentek meg a közgyűlésen a pápai volt honvédek, de a vagyonfelosztásra irányuló erőfeszítéseiket nem tették félre. A következő év elején ismét megkereséssel éltek az egylet elnöksége felé, amit szintén a helyi lap hasábjain jelentettek meg. Úgy tűnik, hogy a „célszemély” ez esetben is az egylet elnöke, dr. Halasy Vilmos volt. „A Veszprém megyei honvédsegélyző egylet igazgató választmányát, különösen ennék elnökét, dr. Halasy Vilmos urat, tisztelettel felkérem, hogy a megyénkben megjelenő lapokban, legyen szíves közzé tenni a következőket:

321 Pápai Lapok 1890. december 28. 1. o.

322 Pápai Lapok 1891. június 14. 2. o. A 12. számú mellékleten egy 1891. évi névsor olvasható, már nem összesítve – külön szedve a tiszteket – hanem szoros ABC rendben a még élő és Veszprém megyében lakó minden volt 1848/49-es honvédet. Forrás: MIKÁR 1891.

1. *A lejárt 1890-ik év végével, mennyi volt a honvédszegélyző egyesület alap-, illetve tőke vagyona?*
2. *Mi vagy mik szolgálnak ezen tőke-vagyon fedezetéül?*
3. *A lejárt 1890-ik évben ezen födözet mennyit jövedelmezett?*
4. *Ezen jövedelemből mennyit kellett a kezelés és ellátásra fordítani?*
5. *Ezen jövedelemből mennyit fordított az 1848–1849-ki honvédek segélyezésére?*
6. *Ezen segélyből hányan, és név szerint kik részesültek?*”³²³

A kérelmező – Horváth Károly – felvetését már „több volt honvéd nevében” jelenteti meg, akik vélhetőleg a pápai körzethez tartoztak. Az egyesület elnöke az áprilisban megjelenő megyei lapokban tette közzé – bár nem egészen a kérdéseknek megfelelően – a Honvédegylet számadás- és törzsvagyonáról szóló beszámolóját.³²⁴ E szerint az egyesület 1890. évi pénzmaradványa 19.176 forint és 77 krajcár volt. 1891-ben 6.750 forint bevételt könyveltek el, kamatokból befolyt 1049 forint 58 krajcár. Az 1891. évi kiadás – kölcsönökre, segélyekre (ami 707 forint 25 krajcár volt) és vegyes tételekre – 7.732 forint 68 krajcár volt, így a beszámoló évének maradványa 19.243 forint és 76 krajcár. Ennek fedezetét az adósoknál lévő tőke, 3 darab takarékpénztári könyv, valamint a házipénztárban lévő készpénz biztosította.

Az egyéni kérelmek és beadványok mellett a vármegye is erőteljesen szorgalmazta és akarta gyakorolni felügyeleti, ellenőrzési jogát. 1893-ban Véghegy Dezső alispán fordult a Belügyminisztériumhoz, kérve annak állásfoglalását: végezhet-e ellenőrzést a Honvédegylet alapszabály szerinti törvényes működéséről, megvizsgálhatja-e a Honvédegylet számadását? Beadványában írja: „A Veszprém vármegyei Honvédegylet működése ellen több ízben merültek föl panaszok, sőt vármegyénk közgyűlésén ennek működése már interpelláció tárgyává is tétetett, s így ezen célból, hogy én, mint a nagyközönség és meggyőződést szerezhessünk a felmerült panaszok alapos vagy alaptalan voltáról, valamint arról, hogy az egyesület vagyonát alapszabályai értelmében kezeli-e? Szükségét látom annak, miképp az egyesületnek legalább pár utolsó évi számadását betekintsem.”³²⁵ Ugyan megkereste a Honvédegylet elnökét, hogy mutassa be az 1889. évtől kezdődő számadásait, illetve azt adja be az alispáni hivatalba, de az – mint írja – megtagadta a számadás beküldését. Az egyesület ellenőrzésének kérdését a Törvényhatósági Bizottság 1893 decemberi ülésén tárgyalták. Ezen az ülésen Véghegy alispán ismertette az egyesület elnökének azt a levelét, amelyben elutasítja

323 Pápai Lapok 1892. március 08. 1. o.

324 Pápai Lapok 1892. április 03. 3. o.

325 MOL K 150-1893-VII.8-32717

a kérést. Mint idézi: „...azon okból nem tehet eleget, mert az egyesület számadásának mellékletét képező okmányok az egyesületnek összes vagyonát képezik, melyet a kezei közül ki nem adhat.”³²⁶ Csak arra volt hajlandó, hogy az alispán képviselője a Honvédegylet helyiségében az egylet pénztárnoka jelenlétében azt megtekinthesse. A Vármegye fölhördült! Az egylet működésének ellenőrzésére a jogot mindenkor fenntartotta! – szögezte le indulatosan. Hiszen tevékeny részt vállalt a Honvédegylet létrehozásában, az alaptőke gyűjtésében, emellett nem mondott le az ellenőrzési jogáról sem. Azt pedig, hogy „... az egylet működésének ellenőrzése céljából az egyleti számadásokba betekintsen, s szintén az, hogy a vármegye ezen betekintést megbízottjainak az egyesület helyiségében való kiküldése által nevezze meg, a vármegye tekintélyével ellentétben áll.”³²⁷ Ezzel együtt kimondja: helyesli az alispán eddigi ténykedését, és utasítja is egyben: „... hogy a Veszprém megyei honvédségélyező egyesületnek számadását az 1889. évtől kezdve az egylettől kérje be, szükség esetén kivételes közbenjárás mellett vegye át, vizsgálja át és az eredményről e helyre mielőbb tegyen jelentést.”³²⁸ A belügyminiszter megerősítette a vármegye határozatát és egyértelmű választ adott a kérdésre: a vármegye alispánja „... az állam legfőbb felügyeleti jogánál fogva minden aggály nélkül teheti.”³²⁹

A felvetés és a belügyminiszter válasza után első alkalommal 1895-ben olvashatunk a lapokban arról, hogy megyei Törvényhatósági Bizottság megválasztotta a „Honvédségély-egyleti Ellenőrző Bizottmány”-t. A bizottmány elnöke Véghely Dezső alispán, tagjai dr. Bezeredy Viktor, Ihász Lajos, Kolossváry József, dr. Óvári Ferenc³³⁰, Szabó Imre bizottsági tagok lettek.³³¹

A volt honvédek segélyezése, ellátása témája volt az éves alispáni jelentéseknek is. Véghely Dezső alispán az 1895. évi alispáni jelentésében külön kitért az 1848/49-iki honvédek nyugdíjügyeire is. Beszámolójában írta: A miniszterelnök – átvéve a honvédegyletek nyugdíjazási hatáskörét – rendeletben intézkedett az 1848-as honvédek nyugdíjáról.³³² A rendelet hatására több honvéd és

326 VeML IV.401 109. kötet, Veszprém Vármegye Törvényhatósági Bizottsági ülés jegyzőkönyv, 940 fsz. 1893. 12. 04.

327 Uo.

328 Uo.

329 MOL K 150-1893-VII.8-32717

330 A Vasárnapi Újság 1872. szeptember 1-i lapszáma közli: „Obele Ferenc birtokos, veszprémi lakos nevét „Óvári”-ra változtatták.” 434. o. A továbbiakban ezt az elfogadott nevet használom.

331 Pápai Lapok, 1895. december 29. 4. o.

332 1895. július hó 9. 2185 M. E. H. – 1895. számú intézkedés megjelent a Pápai Lapok 1895. december 15.

hozzátartozó kérte nyugdíjának megállapítását. Így a veszprémi járás területéről folyamodott összesen 48 fő, nyugdíjat állapítottak meg 9 főnek, elutasítva 1 fő, míg 38 főnek kérelme elbírálás alatt. A pápai járás területéről 47 fő kérte nyugdíj megállapítását, közülük 8 főnek nyugdíjat állapítottak meg, elutasították 2 fő kérelmét, 37 fő ügye pedig elintézés alatt van. A devecseri járás területéről 29 fő kérelmező volt, akik közül nyugdíjat kapott 4 fő, míg 1 fő kérelmét elutasították, 24-nek ügye pedig elintézés alatt van. A zirci járás területéről folyamodott 45 fő, nyugdíjaztatott 9 fő, elutasítva 1 fő kérelme, 35-nek ügye pedig elintézés alatt van. Az enyingi járás területéről 29 fő kért nyugdíjat, akik közül elutasítva 1 fő kérelme, nyugdíjazva 4 fő, míg 22-nek ügye elintézés alatt áll. Vármegyénk területéről tehát összesen 191 fő agg honvéd kért nyugdíjat, közülük 33 főnek nyugdíjat állapítottak meg, 6 fő kérelmét elutasították és 156-nak a kérelme elbírálás alatt volt.

A következő évek nyugalomban teltek, sok hír nem olvasható a Honvédegyelet háza tájáról. A terjedelmesebb beszámolót 1894-ben lehetett olvasni,³³³ akkor, amikor gyász érte az országot, a volt 1848/49-es honvédek tömörítő egyleteket: meghalt Kossuth Lajos.

Az alkalomból a Honvédegyelet választmányi gyűlést tartott. A tagokon kívül a gyűlésen megjelent dr. Óvári Ferenc Országgyűlési képviselő és Purgly Sándor megyei főjegyző is. Dr. Halasy Vilmos egyleti elnök indítványozta:

- Az egylet minden tagja gyászjelvényt viseljen legalább 8 napig.
- A Veszprémi Honvédegyelet küldjön részvétáviratot Turinba Kossuth Lajos családjának.
- Az Honvédegyelet küldjön koszorút a ravatalhoz.
- Indítsanak küldöttséget a temetésre.

A javaslatot a jelenlévő választmányi tagok elfogadták, és megválasztották a temetésen Veszprém Megyei Honvédegyeletet képviselő küldöttséget is. A küldöttséget dr. Halasy Vilmos elnök vezette, tagjai voltak: Kovács Ignác, Dittmayer György és Garay Mihály. A Turinba küldött részvétávirat szövege – melyet H. Szabó Lajos idézett – így hangzott: „*Közgyűlésünkől legmélyebb igaz részvétünknek adunk kifejezést, édes atyjuknak, hazánk legnagyobb fiának, a magyar szabadság megdicsőült megteremtőjének, mindnyájunkat lesújtó elhunytá alkalmából. Veszprém megyei 48/49 honvédegyelet nevében dr. Halasy Vilmos elnök.*”³³⁴

Egy újabb csendes évek után 1897-ben olvashattunk a Honvédegyeletről. Májusban közzéteszik az egylet 1896. évi vagyonáról szóló kimutatást. E sze-

333 Veszprémi Független Hírlap, 1894. március 31. 1. o.

334 H. Szabó Lajos: Kossuth emlékek Veszprém megyében, Pápa, 1997

rint a 18.909 forintnyi előző évi maradvánnyal az összes bevétel 22.227 forint volt. Segélyezésre 3458 forintot költöttek, az év végi maradvány 18.819 forintot tett ki.³³⁵

A másik hír már szomorú volt. Meghalt a Honvédegyelet egykori elnöke, az ügyvédi kar mentora Cserny László (1816–1897) ügyvéd, 1848/49-es huszár főhadnagy.³³⁶ A temetésén – ami 1897. december utolsó hetében volt – képviselte magát az ügyvédi kar testülete, valamint a Veszprém Megyei Honvédegyelet.

*Cserny László sírhelye az alsóvárosi temetőben.
Sírja a fa tövében, a két sírkő között található. A szerző felvétele.*

Az 1800-as évek legvégén a Honvédegyelettel kapcsolatos hírek már gyakorlatilag nincsenek a megye, a városi lapokban. Az év március 15-i ünnepéseken sem esik szó arról, hogy a Honvédegyelet ünnepelt volna – de lehet, hogy inkább a hírlapírók már nem tartották említésre méltónak az eseményt. Igaz, a tudósítások is egyre rövidebbek lettek – mondhatni nyúlfarknyiak.

A következő – 1898-as év – nevezetes volt abból a szempontból, hogy 50 éves évfordulóját ünnepelte az ország az 1848/49-es forradalomnak. Gondolnánk, 1898 csak a honvédekről, a forradalomról szól, benne természetesen rengeteg híradás a Honvédegyelet által szervezett megmozdulásokról. De gon-

335 Veszprém, 1897. május 01. 3. o.

336 Veszprém, 1897. december 31. Sírja ma jeltelen, de még azonosítható a veszprémi Alsóvárosi temetőben. A Komáromi Lapok 68. 1849. október elsején hétfőn megjelent számában a következő értesítés jelent meg: „A katonai érdemjel 3-dik osztályával feldíszesítenek továbbá utólagosan következő, több csatában magukat kitüntetett egyének: A 70-ik zászlóaljtól – többek között – Kun Geiza alezredes. **Csernyi László főhadnagy.**”

dolhattuk azt is, hogy minden város, falu – ha nem is az év minden napján – de ekkor, március 15-én lelkesen ünnepli a saját „48-asát”. Nos, nem egészen így történt. Átnézve a Veszprémben és a megyében megjelenő napi, hetilapokat, az ünnepségről több beszámoló is megjelent, de magáról a honvédekről, a Honvédegyletről már alig jelent meg hosszabb írás.

Persze nem lenne teljes a kép, ha nem említénék meg azokat az írásokat, amelyek ha csak közvetve is, de szóltak a honvédekről. A városi tanács tanácsülésének jegyzőkönyvében örökítette meg a még élő 48-asok neveit, amit minden lap leközlött. Ekkor még életben volt 107 fő.³³⁷

Az akkori ellenzék lapja a Veszprémi Hírlap³³⁸ elég nyersen fogalmazott publicisztikájában. Kritikával illetve nem csak a birodalmi, az országos, de a megyei, városi hatóságokat.

A februári írásában a hírlapíró megjegyzi: Országszerte folynak az előkészületek március 15. megünneplésére, hivatalok, egyletek, társulatok készítik a programot. Február utolsó hetében is megmozdult valami Veszprémben, de nem a hatóságnál, hanem a Polgári Társaskör választmányára tett közzé egy felhívást, hogy minden testület közösen rendezzen ünnepséget.³³⁹ Ekkor a híradásokban még nincs szó, hogy a volt honvédeket meghívják, nincs szó a Honvédegylet által szervezett ünnepségről sem.

A Hírlap március 6. számában a vezércikk írója keserűen állapítja meg: „Az ünneplő készség úgy látszik megvan: de az ünnepi hangulat, az hiányzik.” Miért van ez így? – kérdezi a cikkíró. Kihalt a nemzedékből az érzelem? A jelen fénye elhomályosítja a múlt világát? Vagy azért, mert nem érezzük át, mert nem tudjuk, voltaképpen mit ünnepelünk? Azt ünnepeljük-e, ami elmúlt, s tán vissza sohasem tér, vagy nagy temetési szertartást rendezünk. Majd így folytatja: „*Mi azt hisszük, hogy ez ok az utóbbi, mert látjuk, hogy jubileumi zászlókat jobbra az ismert sírásók lengetik, s mert tudjuk, hogy tán soha rosszabbkor ez az ötvenedik évforduló nem érkezhett volna, mint éppen most.*”³⁴⁰ Keserű szavak az ellenzékétől, jól láttatja a helyzetet – még ha nagyon karakteres fogalmazta meg március 15. lényegét. De a folytatásban nem kíméli a hatalom birtokosait sem: „*Miként találja ez ötvenedik év ama nagy napok emlékeit? Szabadság: rendőrbasáskodással, testvériség: vallási gyűlöléssel, nemzetiségi villongással, osztályharccal, egyenlőség: párt privilégiumokkal, pénzen vett főnemességgel, és*

337 A 13. számú mellékleten a Veszprém város tanácsának jegyzőkönyvi részlete látható a Veszprémben még életben lévő honvédek neveivel.

338 A Veszprém megyei Egyesült Ellenzék közlönye

339 Veszprémi Független Hírlap 1898. február 27.

340 Veszprémi Független Hírlap, 1898. március 06. 1. o.,

uralkodó börze arisztokráciával, parlamenti felelős kormány: a felelősségre vonás lehetősége nélkül, a kormány által kinevezett képviselőházi többséggel, szabadföld: az ebül harácsolt mozgatóke s a félmilliárdos állami kiadások vért izzasztó robotjával. Mit hagytak épen nekünk a negyvennyolcból? Azt, mit megmentettünk töröktől, tatártól; s mit őrzött nekünk most maga a király is? Azt, hogy még magyarok vagyunk: koldussá tették e népet, hogy szolgává tegyék: de magyarok maradtunk. Megmaradt a név, mely alatt ezredévi szenvedés kér éltet vagy halált. Ünnepeljük hát magyar voltunkat... ”³⁴¹

A város képviselő testülete a március 1-i rendkívüli ülésén döntött az ünnepi programról Kováts Imre polgármester elnöklete alatt. Ismereteim szerint ekkor említik meg hivatalosan a Honvédegyletet, illetve a volt ’48-as „öreghonvédek”-et. A gyűlésen Vikár főjegyző terjesztette elő a szabadságharc félszázados évfordulójának megünneplésére vonatkozó indítványt, melynek értelmében a közgyűlés – többek között – a következő határozatot hozta: „A Veszprémben élő szegénysorsú 48-as honvédek javára a város lakosai közt gyűjtést rendez, a befolyandó összegből őket március 15-én megvendégeli, április 11-én pedig a maradvány összeget közöttük kiosztja.”³⁴² A március 15-ei díszközgyűlésen a napirendi pontok között szerepelt a ’48-as honvédek neveinek jegyzőkönyvben történő megörökítése is.

De a lap e száma ad hírt egy volt honvéd haláláról is: március 1-én meghalt dr. Perlaky József városi tiszti főorvos, volt ’48-as tisztt.

A megyei, városi lapok március 15–20-ai számaiban viszonylag több beszámolót olvashattunk Veszprém, illetve a megyebeli városok, települések ünnepeiről. Az ünnepek mindenhol a templomokban istentisztelettel kezdődött. Veszprémben az ünnepi istentiszteletet a reformátusok kezdték, ahol Demjén Márton lelkész 1848-at, mint második honalapítást méltatta, majd folytatódott a székesegyházban, ahol Jánosi Ágoston apátkanonok tartott istentiszteletet. Ezután következett az evangélikus templomi istentisztelet, ahol Horváth Dezső lelkész „... mondott beszédet a 48-as idők nagy eseményeiről és megható könyörgést uralkodó királyunkért I. Ferencz Józsefért.” Végül következett az izraelita templom, ahol Klein Arnold rabbi tartott beszédet. Dicsőítése a ’48-as eszméknek, de dicsőítése az uralkodónak, a királynak. Érdekes kettősség – de ez a realitás.

Ünnepségek, beszédek, zsbongó tömeg – de a még élő 48-as bakákról nincs sok szó. Csak egy alkalommal: megörökítik neveiket a város jegyzőkönyvében, illetve Kováts Imre polgármester köszönetet mond azoknak, kik adományaikkal

341 Veszprémi Független Hírlap, 1898. március 06. 1. o.

342 Uo.

lehetővé tették, hogy a még élő '48-asokat megvendéghellessék és – minő tudat-hasadásos állapot – „... *április 11-én, mint a 48-as törvények szentesítésének ötvenedik évfordulóján némi jutalomban részeltethessenek...*”³⁴³ Ez a „hivatalos ünnep” elnyomta a március 15-e ünnepét is, de elnyomta azt a lehetséges hírt is: vajon a megvendéglés hogyan zajlott le, a volt honvédek közül kik- és milyen számban vettek részt az ünnepségen?

A Veszprémvármegye március 23-án tudósított a március 15-i ünnepségekről, benne megemlítve a '48-as öreg honvédeket. Talán ez volt a legrészletesebb tudósítás az ünnepségsorozatról. A lapok a következő lapszámokban közlik a '48-as honvédek neveit, igaz néhányukét hibásan, mint Weisz A. Manó kereskedőt, aki – mint írja a helyreigazítási kérelmében – hibás rendfokozattal közölték nevét, de egyébként is Fehér János név alatt szerepelt az Attila-huszárezredben és hadnagyi rangban.

Vidéken is tartottak ünnepségeket. Enyingen a megemlékezési beszédet Nagy Péter gazdaember mondta. Éltette Kossuthot, Petőfit, kiemelte, hogy egész Európa dicsőítette a magyart. Megemlékezett a bujdosókról, az idegen földben nyugvó hős katonákról, majd a gyászos napok elmúltát és azon belül azokat a férfiakat sorolta, kik sokat tettek a kiegyezésért. Beszédét ezek után – mivel is zárhatta – „*Hő óhajom e szent napon. Éljen a koronás királyi pár! Éljen a nemzet! Éljen a haza!*”³⁴⁴ Csak 50 év kellett, hogy ennyire felejtse az ember, az emlékező, de talán jóval többet számított más emberi tényező, mint a feledés.

A vármegye ünnepi közgyűlését beharangozó írás előtt is érdekes anomáliák voltak megfigyelhetők. Mert miről is szólt a vármegye ünnepsége? Nem március 15-ről – mint ahogy azt egy cikkíró megjegyezte. Észrevétele szerint a vármegye tüntetőleg távol tartotta magát ettől a nemzeti ünneptől. Az ő ünnepi közgyűlés elsősorban annak szólt, hogy a király szentesítette azt a törvényjavaslatot, melyben ünnepi nappá nyilvánította április 11-ét, az „*1848. évi alapvető törvények királyi szentesítésének félszázados*”³⁴⁵ kiadásának napját. S miként kezdi a cikkíró? „*Ki ne ünnepelné örömmel a mi jóságos öreg királyunkat? Ki ne ragadná meg örömmel az alkalmat, hogy kifejezze hódolatát a nagy és nemesszívű fejedelemnek?*”³⁴⁶ Így, ennek fényében talán nem meglepő, hogy a főispán, dr. Fenyvessy Ferenc 1898. augusztus 28-án kiadott rendeletében deklarálta: A magyar nemzetnek négy nemzeti ünnepe van, amiből kettő Ferenc József születés

343 Veszprémi Hírlap, 1898. március 20. 4. o.

344 Veszprémvármegye, 1898. március 23. 2. o.

345 Uo. 1898. április 20. 3. o. „Hódolat a királynak” címmel Kolossváry József alispán indítvány a megyei közgyűlésnek

346 Uo. 1898. április 20., 1. o.

és névnapja, augusztus 20, vagyis Szent István napja, valamint „Az 1848-iki törvények szentesítésének törvényileg nemzeti ünneppé nyilvánított napja (április hó 11-én.)”³⁴⁷ Március 15-ről, a szabadságharcról itt szó nem esett. Persze más a deklaráció és más a nemzeti érzés: ki emlékszik még erre a „nemzeti ünnepre”?

S, hogy miért is idéztem mindezeket? Mert volt más rendezvény is, ahol a központban a ’48-asok voltak: Öreg honvédek mulatsága címmel közölt írást a Veszprémvármegye március 23-i száma. *„Lakath Mihály berhidai lakos március 15 én reggel egybehivatá a Berhida községben lakó 48-as honvédeket, szép szavakban megemlékezve a szabadság ébredéséről, üdvözölte őket, mint a szabadság bajnokait s ezután mindegyiknek – szám szerint 11-nek – 2–2 forintot adott, estve pedig megvendégelte őket. A jó bortól az öreg honvédek oly kedvre kerekedtek, hogy a köztük levő s majd minden csatában részt vett – már szintén nagyon öreg markotányosnét még meg is pörgették. Bizony a többnyire igen szegénysorán honvédeknek rég nem volt oly jó napjuk, mint ez.”*

A Honvédegyeletről? Nos, arról már nem írtak a lapok, de nem olvashattunk a városi, vagy a megyei bizottsági jegyzőkönyvekben sem. Lehet, hogy ez a csend inkább annak tulajdonítható, hogy az egyesület elnöke megbetegedett, nem volt ki összefogja, szervezze az ünnepséget, aki tekintélyével is megfelelően tudta volna képviselni az összes megyebeli honvédet.

Dr. Halasy Vilmos Honvédegyeleti elnök betegsége végül odavezetett, hogy a következő évben lemondott az elnöki tisztéről.³⁴⁸ Az egyesület új elnököt választott Kováts Imre nyugalmazott polgármester személyében.

1899 novemberében a halottak napi emlékezések során jelent meg híradás a honvédegyeletről, illetve került az érdeklődés középpontjába. A figyelmet egy rövid hír keltette fel, ami ez esetben az volt, hogy egy veszprémi újság lapírója megemlíti: az alsóvárosi temető kivilágítatlan, közlekedni nehéz benne. A cigányok, Kiss Jancsi bandája halottak napján Csermák Antal zeneszerző gyéren kivilágított sírjánál zenéltek. De „hatóságilag sötétben hagyott” sír Aschermann-Vendrei Ferenc ezredes sírja is, igaz még tisztességes síremléke sincs. A síremlék felújítására, de inkább egy új felállításának költségére Tölcséry Ferenc kegyesrendi tanár kezdett gyűjtést. Az 1899. november végére már összegyűlt 100 forint, amikor is a magánkezdeményezést már tovább nem lehetett folytat-

347 Veszprémi Hírlap, 1898. augusztus 28. Egy „másik ünnepről” ír a Hírlap vezércikkírója a lap 1898. november 27-i számában „December 2” címmel. Az írás az 50 éve trónon lévő Ferencz József dicsőítése. Felettlőbb érdekes ’48 megközelítése: „Válságos időben vette át a fejedelmi jogart, de a legnehezebb körülmények között is mindig igazán atyai szíve volt alattvalói iránt.” Majd jellemzi az 1849–1867 közötti időszakot, ami ugyancsak „találó”: „Igaz, hogy egy ideig a király és a nemzet között nem fejlődhetett ki az a viszony, mely a két tényező érdekében s a közjó szempontjából kívánatos.”

348 Veszprémvármegye, 1899. május 07. 5. o.

ni. Tölcserly megkereste a megyei Honvédegyletet, hogy folytassák tovább a gyűjtést, járuljanak hozzá a síremlék felépítéséhez.³⁴⁹

A november 19-i lapszámában már meg is jelent a Honvédegylet felhívása a gyűjtésre „*Egy szabadsághős sírja*” címmel³⁵⁰ a következő szöveggel: „*A veszprémi alsó temetőben, ahol a bánatos csend az örökkévalósággal ölelkezik, egy szegényes sírdomb van. E sírhant alatt Vendrei (Aschermann) Ferencnek, a rettenthetetlen Damjanich János s a mintaszerű Kiss Ernő tábornokok segéd tisztjének hamvai pihennek. Vendrei, bár bölcsője a nemkevéssbbé regényes Erdélyben ringott, közénk vágyódott, köztiünk lakott; itt akarta hős lelke tettekben gazdag életének fáradalmait kipihenni, itt adtuk át porhüvelyét is az enyészetnek, amely 1893. július hó 2-án diadalmaskodott rajta. A megboldogult özvegye, árvái a messze idegenbe költöztek: ki vegye oltalmába szabadsághős sírját? A török példabeszéd azt mondja, hogy Isten az embert a föld különböző helyeiről felhordott sárból teremti s mindenkinek azon a vidéken kell meghalnia, ahonnan az angyalok teste megalkotására az anyagot vették. Ha igaz ez a példabeszéd, akkor Vendrei (Aschermann) Ferenc Veszprém vidékének földjéből alkottatott, szendergő pora a mienk, sírjáról gondoskodni a mi kötelességünk! Veszprém megye mindig hazafias polgárai! A történelem már megörökítette Aschermann nevét: sírját ti vegyétek oltalmatokba! Kérő szavunkkal hozzátok fordulunk! Küldjétek hozzánk filléreteket! Ne engedjétek, hogy sírja továbbra is jeltelenül maradjon; hadd ékesítse azt a kereszt, az Üdvözítő által szerzett szabadságunknak fonséges záloga! Magyar nők! Magyar anyák! Ti legyetek szószólói ez ügynek; a ti jó szívetek valósítsa meg ezt az eszmét, mert tudjátok meg, hogy e kegyeletből gyermekeitek számára a honszeretet fakad! A veszprémmegyei honvéd-egylet választmánya. Az adományokat Kováts Imre, ny. polgármesterhez, a honvédegylet elnökéhez kéri a választmány küldeni.*”

A gyűjtésen kívül az egylet más módon is megkísérelt pénzt gyűjteni. December 3-án Aschermann Vendrei Ferenc síremléke javára a Koronában rendezett hangversenyt. Mint a híradásban olvashattuk, csak kevés, de lelkes és válogatott publikum hallgatta végig a közreműködött hivatásos zenészeket, a székesegyházi zenekar tagjait, akik a lehető legjobbat produkálták. Fellépett és zongorán játszott Keresztesné és Schererné, illetve Scherer Gyula. A templomi női karban Mátray, Scherer, Schönfeld és Weisz kisasszonyok énekeltek.³⁵¹ Majd megállapítja: „*A siker is tehát inkább erkölcsi, mint anyagi, a mi Veszprémben már megszokott dolog.*”³⁵²

349 Veszprémvármegye, 1899. november 05. 3. o.

350 Veszprémvármegye, 1899. november 19. 3. o.

351 Veszprémi Ellenőr, 1899. december 09. 4. o.

352 Veszprémvármegye, 1899. december 10. 6. o.

A Honvédegylet a következő választmányi ülésén értékelte a gyűjtés eredményét. Kováts Imre egyleti elnök először beszámolt a december 3-i hangversenyéről, a befolyt adományokról. Ez alkalomból a közreműködőknek, az adományozóknak köszönetet mondott, amit az egylet jegyzőkönyvében örökítettek meg.³⁵³ Végül a Veszprém megyei 1848/49. Honvédegylet választmánya 150 forintot szavazott meg. Nem hagyható ki az adományozók sorából a vármegye volt főispánja, gr. Eszterházy Móric sem. Levélben kereste meg az egylet elnökét, amiben közli, hogy: „*Mint Eszterházy Pál gróf fia, sietek én is a kegyeletes célra áldozni és e célra a mai napon száz koronát adattam fel Tekintetességed címére kérvén, hogy azt az említett alapra juttatni szíveskedjék.*”³⁵⁴

Az Aschermann-síremlék kérdése komoly nézeteltérést is generált a Honvédegylet tagsága, a vezetőség és végső soron a megye közössége között. Néhanyan olyan javaslattal éltek, hogy ne csak síremléket állítsanak, hanem sírboltot készíttessenek.³⁵⁵ Ez természetesen nagyobb költséggel is járt volna, amit az egylet pénzből tervezetek finanszírozni. Az csak természetes volt, hogy az elképzelést többen megtámadták, mondván: az adakozásból összegyűlt vagyont inkább a még élő, földhözragadt 48-as honvédek segélyezésére kell fordítani.

353 Veszprémvármegye, 1899. december 24. 4. o. Ismerjük meg a közreműködők és az adományozókat mi is: *Keresztes Józsefné, Scherer Gyuláné, Végbeli Sándorné úrnők, Lehman Ilka, Németh Margit, Puntsofi Mariska, Somlai Mariska, Steinbach Vilma kisasszonyok, Jánosi József, Mátrai László, Pekárdy Pál, Ritter Lőrincz, Sebestyén István, Scherer Gyula, Schönfeld Manó és Weisz Aladár uraknak, valamint Kiss István, Horváth Sándor, Kurcz Gyula, Schön József, Köves és Boros. Nay Mór uraknak s a katolikus legényegyletnek. De forró köszönetét nyilváníja Mezriczky Károlyné úrnőnek is, aki maga 32 frtot gyűjtött, továbbá dr. Kerényi Károly és Tölcsey Ferenc uraknak is szíves ügybuzgóságukért. Hálás kegyelettel emlékszik meg azután az elnök mindazokról, akik az eszme kivételében szívesek voltak pénzadományokkal járulni. A kegyes adakozók a következők: Kemenes Ferenc kanonok 20 frt; Palotai Ferenc kanonok 10 frt; Vogronics Antal, Kránitz Kálmán, Szalay Mihály, Fejérváry József, Jánossy Ágoston, dr. Rada István 5–5 frt; Takács József főgimnáziumi igazgató 3 frt; Fodor Kálmán, Csenkey Géza, dr. Altér Béla 2–2 frt; Cseresnyés Nándor 3 kor.; Mezriczky Károlyné, Mezriczky Károly, Sreiner János, Reé Jenő, N. N., Kisfaludy Miklós, Boda Antal, Rosenberg Lajos dr., Beöthy János, dr. Rosenthal, Óvári Ferenc, Mórocz Kálmán, Vadnay Szilárd, dr. Pillitz Antal, Zalaváry Antalné, Horváth Sándor, Horváth Kálmán, Gyulányi Lajos és Fojt József 1–1 frt; a küngösi elöljáróság 1 frt 45 kr.; Dobránszky Béla, N. N., Hannig Alajos, dr. Mísey Sándor, Sándor Dezső, dr. Pillitz Pál, Hennig Alfréd, Rosos Ödön, Szabó László 1–1 kor.; Kászonyi Mihály 1 frt; Néger Ágoston kanonok 5 frt; noszlopi körjegyzőségtől 2 frt 26 kr.; Egeralja község bírója 50 kr.; a veszprémi rom. kath. főgimnázium ifjúságának gyűjtése 30 frt 57 kr.*
A hangversenyen felülfizetni szívesek voltak: Fenyvessy Ferenc főispán 5 frt; Tölcsey Ferenc 2 frt; Bauer Károly, Kletzár Miksa, dr. Kenessey Ferenc, Vaszary Béla, Szegelethy György, Bélák Lajos, Szőnyeghy Alajos, Fejes Antal, Rothauser Géza 1–1 frt., dr. Pillitz Pál, Pápai Gyula 1–1 kor.

354 Veszprémvármegye, 1900. január 11. p. 3.

355 Veszprémi Ellenőr, 1900. július 01. 3. o.

Ugyanakkor – mint arra több választmányi tag is rámutatott – az egyesület alapszabálya nem teszi lehetővé az ilyen és ehhez hasonló pénzkihelyezéseket. Érveik között elsősorban az szerepelt, hogy az egyesület vagyona közadakozásból gyűlt össze, még pedig egy jól körülhatárolt céllal: támogatni a volt 48-as honvédeket, azok hozzátartozóit, gyermekeit.

A vita végül oda vezetett, hogy egy Veszprémben élő volt 48-as honvéd, Dittmayer György nyílt levélben fordult a Honvédegyesület alelnökéhez. A vita – mert természetesen az egyesület elnöksége azonnal válaszolt a nyílt levélre – ez esetben már nem csak a „síremlék-sírbolt” kérdésben volt. Személyes sérelmek is elő kerültek. Dittmayer ’48-as tűzmester támogatónak találta a 150 ft megsza-
vazását a síremlékre. Azonban a sírbolt megépítését már nem, hiszen az Ashermann tábornok földi maradványainak bolygatásával is járt volna. Egy szemlélt is elhatároztak az egyesület alelnökének vezetése mellett, melyet július 25-én Eszterhay Nándor, Baráth Károly, Garay Mihály, Kürtly Károly és Dittmayer György megtartott – az alelnök távollétében is. A tapasztalatokat már nem tudták elmondani – egyébként nem javasolták a sírbolt megépítését – mert kitessékelték őket az egyesület gyűlésterméből. Ekkor fordult Dittmayer György a nyilvánossághoz, és írta le véleményét, melyben az egyesületi vagyon alapszabály szerinti felhasználását szorgalmazta. Leírja az általa szabálytalannak tartott gyakorlatot is. Így felszólalt az egyesület vezetőségének eljárása ellen, akkor, amikor Dömös László kőfejtő 48-as nyomorban élő, törött lábú honvédnek a vezetőség évi 2 forint (!) segélyt szavazott meg, illetve Csonka József nyomorban elhalt 48-as honvéd temetési költségét az egyesület vezetősége nem támogatta. De legfájóbbnak tartotta azt, amikor „*Kun Béla vitéz századosunk közadakozásból emelt síremlékének karbantartására nem sikerült kieszközölnöm az egyesülettől semmit.*”³⁵⁶

S, hogy erre mit válaszolt a Honvédegyesület elnöksége? Nos röviden: cáfolat és magyarázat. Jól tudja az egyesület vezetése, hogy a tőke a segélyezésre való. Jól tudja, hogy mindenféle kölcsönt nem adhat, de adhat, ha a törvények szerint és nagyon körültekintően jár el, amiről bárki az iratok alapján meggyőződhet. Tájékoztatták a lap olvasóit egyébként a gyűjtés eredményéről is, mely szerint

356 Veszprémi Ellenőr, 1900. szeptember 15. 1–2. o. A síremléket egyébként közadakozásból 1892-ben adták át. Erről adott hírt a Veszprémi Közlöny 1892-ben Emlékkö Kun Bélának címmel: „*E hét elején, [1892.] szeptember 19-én, mikor az egész nemzet közte városunk polgársága is Kossuth Lajos 90 éves születésnapján a szabadsági eszméket és az ideák kultuszát ünnepelte a fehér asztaloknál, előttünk ismeretlen adakozók és magukat a névtelenség homályába burkoló hazafiak szép csendesesen, minden feltűnés nélkül Kun Béla porladozó hamvai fölé két méter magas, pyramys alakú, fekete gránit emlékkövet emeltettek, így akarván adózni a szabadságharcban vérrel megszentelt eszméknek és ezen eszmék védelmében vérzett hősök egyik legelszántabb alakjának! A díszes sírkő következő felírást visel: 'Kun Béla 1848–49-iki honvédszázados élt 45 évet, meghalt 1874. április 16. Béke hamvaira! A szabadságharc egyik hőse emlékének emelte a hazafias kegyelet.'*” Veszprémi Közlöny, 1892. szeptember 25. 3. o.

a síremlék alapra összesen 781 korona 54 fillér gyűlt össze, amiből 300 koronát az egyesület adományozott. Az egyesület vezetése – igazuk bizonyítására is – közlik az egyesület pénztárnokánál, Nesnera Bélánál a váratlanul megejtett pénzügyi ellenőrzés eredményét is. Az ellenőrzés mindent rendben talált, az egyesület vagyona ekkor 18.640 forint és 82 krajcárt tett ki.³⁵⁷

A következő évben – 1901. október 31-én – sor került immár teljes egyetértésben a síremlék ünnepélyes felavatására és megkoszorúzására is. Az ünnepség előtt a helyi lapokban közlemény jelent meg a síremlék avatásáról, azonban – mint a lap tudósítója írta – „... csak gyérszámú közönség áldozott a vitéz ezredes emlékének. De szívesen hisszük, hogy a közönség távolmaradása nem a fásult közönyből eredő részvétlenség, hanem ama talán előre ki nem számított körülmény kifolyása, hogy a Mindenszentek ünnepe miatt csütörtökön volt a hétvégén.”³⁵⁸ A felavatás napján délelőtt 10 órakor a temetőkápolnában Tölcséry Ferenc tartott gyászmisét, majd a Honvédegylet gyászlobogója alatt vonultak a sírhoz. A sírnál először a katolikus legényegylet elénekelt a Himnuszt, majd dr. Kerényi Károly egyesületi elnök tartott ünnepi beszédet. Beszédében méltatta Aschermann ezredes katonai múltját, majd megköszönte Tölcséry Ferencnek kezdeményezését. Kerényi ünnepi beszéde után Szeglethy György polgármester rövid beszéd kíséretében átvette a síremléket a város gondozásába.³⁵⁹ Beszédében kijelentette, hogy „... átvesszi a síremléket a város kegyeletes őrizetébe s megígérte, hogy a hazafias érzésnek e díszes emléket úgy ő maga, mint az utána következők mindenha a nagy idők iránti igaz tisztelettel fogják őrizni.”³⁶⁰

A következő években elsősorban az egyesületnek a megyei lapokban közzétett pénzügyi beszámolóit³⁶¹ lehetett olvasni. Megjegyzendő – közli a már új Honvédegyleti elnök, dr. Kerényi Károly, hogy a megyei alispáni hivatalhoz évről évre felterjesztett számadások közül az 1894. évtől 1900. évig terjedő és a megyei főszámvevőség által felülvizsgált számadások visszaérkeztek, azoknak minden tételei hibátlanok és helyesek voltak.³⁶²

357 Veszprémi Ellenőr, 1900. szeptember 15. 3. o. Az ellenőrzést dr. Kerényi Károly elnök, Kovács Ignác, Simon János választmányi tagok és Farkas Lajos jegyző végezte.

358 Veszprémi Hírlap, 1901. november 03. 3. o.

359 Veszprémi Ellenőr, 1901. november 03. 3. o.

360 Veszprémi Hírlap, 1901. november 03. 3. o.

361 Veszprémvármegye, 1900. március 25. 6. o, Pápai Lapok 1900. március 25. 5. o.

362 Veszprémvármegye, 1902. április 06. 4. o. Az egyesület jegyzője ekkor Farkas Lajos volt.

Időnként olvasható hír elhunyt '48-as katonáról,³⁶³ de a honvédegyeletről, a segélyezésről már nem számolnak be. Természetesen a március 15-i ünnepek során nagy pátozzsal dicsőítik a '48-as eszméket, a honvédeket. „*A tespedő nemzet megrázkódott és ezrével születtek hősök: honvédnek állt férfi, a gyermek, az agg.*” – mondja a cikkíró. Majd így fejezi be – megfelelően az elvárásoknak: „*Szeretett királyunk megbecsül titeket ...*”³⁶⁴

Igen, a királyi megbecsülés. 1849-től, a forradalom cári segítséggel történt letörésétől, a világosi fegyverletételtől, az aradi vérengzéstől, a megtorlástól, az önkényuralom terrorjától eltelt 54 év. A '48-as honvédseregben szolgált közhonvédek, altisztek, tisztek és tábornokok „serege” megfogyatkozott. Még éltek – ha nem is sokan – még őrizték magukban a nagy és győztes csaták emlékeit. A honvédegyletek folytatták a segélyezést, működött a honvédmenház.

Majd három évi csend után az egylet pápai tagjai – pontosabban ismét Baráth Ferenc honvéd százados – felújítja a vagyonszétosztás kérdését. Nyílt levélben fordul Fenyvessy Ferenc főispánhoz, kérve, hogy a megye vegye át a honvédek segélyezését és a vagyont ossza fel a még élő tagjai között.

E nyílt levelében Baráth százados elemezte – a megyei lapokban megjelent beszámoló alapján – az egylet 1901. évi számadását. A vagyommérleg szerint az 1900. évről áthozat 37.258 korona 56 fillér, míg az 1901-ik évi bevétel 5724 korona 43 fillér volt, így 1901-ben a felhasználható vagyon összesen 42.982 korona 99 fillért tett ki. Az egylet 1901-ben kiadásként elkönyvelt 6326 korona. 88 fillért, így a maradvány 1902-re 36.656 korona 11 fillér lett. De vajon miért nem tájékoztatta az olvasókat – és így az érintet honvédeket is – arról, hogy a 6326 korona 88 fillért a választmány hova, milyen célra fordította? Hányan, kik és fejeként mennyi segélyt, ellátmányt kaptak? Ebből már látni lehetett volna, hogy a fölhasznált összegek valóban a célnak megfelelően, az 1848/49-iki honvédek segélyezésére fordították-e? – fejezi be kérdését Baráth százados.

De – véli – legjobb lenne ezen egész honvéd-ügyet teljesen átadni a megye hatóságának, miután kezdettől fogva úgy is annak ellenőrzése s felügyelete alatt állt. A települések jegyzői hivatala bizonyára vállalnák a honvédségsegélyezéssel kapcsolatos megnövekedett feladatot, ami úgy sem tartana sokáig, hiszen a még élő honvédek inkább vannak közelebb a 80-hoz, mint a 70-hez.

363 83 éves korában meghalt Szigeti Pap János '48-as honvéd. Veszprémvármegye, 1900. április 08. 6. o. A „hálás utókorral” olvashatunk egy pápai temetésről szóló beszámolóban. Pápan 1902 novemberében temették – szófordulat következik! – a „nagy idők tanúját”, Guber József 48-as honvédet, ki a – ismét szófordulat! – „a hálás nemzetől” nyugdíjat kapott. Jellemző, hogy a temetésen összesen csak 10 személy volt jelen, s ebből pap, kántor és 2 ministránsfiú is kikerült! – írja a Veszprémvármegye tudósítója a lap 1902. december 07-i számában.

364 Veszprémvármegye, 1902. március 16. 1. o.

Keményen – de főleg keserűen – fogalmazott a Honvédegyelet létrejöttéről, az alapszabályról: összességében a Honvédegyeletről. Jószerivel nem ismeri el legitimnek a létrejött egyletet, nem ismeri el azon jogát sem, hogy az összegyűjtött összeget elossza, kezelje. Mint kifejti: „Azon alapszabályok ugyanis, melyeket ide vonatkozólag az 1848/49-iki úgynevezett veszprérmegyeyei honvédegyelet 1861-ben készített, már úgy is elavultak, de törvényerővel sohasem is bírtak, mert senki által megerősítve nem lettek, de soha sem is voltak jogosultak, mert csak azon egynéhány volt honvéd által készítettetek, akik éppen Veszprémben, vagy ennek közvetlen közelében laktak, mert a távolabb levők bizony nem futkározhattak nagy költséggel Veszprémbe választmányozni, gyűlésezni s így az ott levők a mit tettek, a nagy többség tudta és beleegyezése nélkül tették. Sőt ha még többen ott lettek volna sem lehetett volna nekik joguk, hogy segélyezésre gyűjtött összegnek kamataiból tartaléktőkét, a főösszezből pedig alapítványi tőkét tartsanak fenn, hogy ezekből azután a honvédség kihalásával bármely nemes célra is, a hátramaradt egy pár honvéd alapítványokat tehessen.”³⁶⁵

Az előzőekből levonta a következtetést és javasolta: „Most tehát véleményem, sőt a kérésem a főispán úr ő méltóságához, hogy az egész honvéd-segélyezési ügyet, és összeget miután az igazgatóválasztmány tagjai a legnagyobb részben már elhaltak, vegye át a megye és valamelyik közegével kezeltesse olyformán, hogy az egész meglevő készletet ossza föl tíz egyenlő részre, s ebből egy részt minden évben a vármegyében igazolt honvédek között egyenlő arányban, személy- és rangkülönbség nélkül osztasson ki, negyed- vagy félévi előleges részletekben. Azért pedig minden személyválogatás nélkül, mert az adakozás általában a megyei volt honvédek részére minden megszorítás nélkül történt. Nem valószínű ugyanis, hogy még tíz év lejártával is legyen 1848/49-iki honvéd, miután már mindnyájan közelebb járunk életkorunk nyolcvanadik, mint a hetvenedik évéhez. Így a honvédek kihalásával a segélyösszeg is föl fog emésztetni, nem lévén többé célja megmaradásának.”³⁶⁶

Az állam is elérkezettnek látta az időt arra, hogy a megbékélés jegyében segítséget nyújtson a még életben lévő honvédeknek. Ennek előzménye, hogy a miniszterelnök rendeletben szabályozta³⁶⁷ – immár másodszor – az 1848/49-iki honvédek és ezek özvegyeinek állami ellátásban, nyugdíjban való részesítését, valamint az elhunyt honvédek után temetési segélyt állapított meg. A rendelet alapján nyugdíjigényt terjeszthetett elő az, aki igazolja, hogy:

- a) 1848–49. évben honvéd volt, és
- b) feddhetetlen előéletű.

365 Veszprémvármegye, 1901. április 13. 3. o.

366 Uo.

367 3000/M.E.H. II. számú rendelet, 1901. július 11. A rendelet megjelent a Pápai Lapok, 1901. augusztus 18. számában.

Az 1848/49-iki honvédség igazolására szolgál:

- a) az 1848/49-iki évekből s ez éveket követő oly hitelt érdemlő okmány, melyből a folyamodó honvéd volta világosan kitűnik. Ilyenek pl.: kinevezési okmány, útlevel, szabadságlevel, az osztrák katonai hatóságoktól a honvédeknek a fegyverletétel s később a további katonai szolgálatra képteleneknek a sorozások alkalmával kiadott igazolvány, a besorozott honvédekre nézve az illetékes ezredeknél róluk vezetett törzskönyvi lap, amennyiben honvéd voltuk ebben ki van tüntetve;
 - b) a honvédegyletek által kiállított honvéd-igazolvány.
3. A honvédegyletek által igazoltakkal szemben kétség esetén azt, hogy az igazolt, mint honvéd részt vett-e a szabadságharcban, vagy nem, közigazgatási eljárás során állapították meg. A folyamodó honvéd volta csakis két, már nyugdíjazott, vagy kétségen kívül igazolt s vele szolgált bajtársnak eskü alatt tett vallomása alapján lehetett elfogadni. Tisztelet csak tisztek igazolhattak.
 4. A feddhetetlen előéletet városokban a polgármester, kis- és nagyközségekben a főszolgabíró által hitelesített hatósági erkölcsi bizonyítvánnyal kellett igazolni.

Az özvegyi nyugdíjra azok voltak jogosultak, akik bizonyították, hogy feddhetetlen előéletűek, a férj halála esetén 1849. év végéig nem mentek férjhez, illetve a férjüket haláláig nem hagyták el és özvegyen élnek.

A nyugdíj összege tábornok esetében évi 4000 korona, ezredes 960 korona, alezredes részére 816 korona, őrnagy részére 720 korona, százados részére 624 korona, főhadnagy részére 552 korona, hadnagy részére 504 korona, őrmester részére 144 korona, tizedes részére 96 korona, közbíró részére 72 korona. Különös méltánylást érdemlő eseteken, például ha az illető folyamodó az 1848/49-iki érdemjellel ki lett tüntetve, vagy máskülönben tüntette ki magát, annak illetménye a rendes nyugdíj kétszereséig felemelhető. Ezen felül a vak honvédek még külön kiegészítő segélyt is kaptak.

A veszprémi Honvédegylet választmánya azonban úgy látta, hogy a megállapított díj csekély, abból megélni nem lehet, hiszen „... a közharcosoktól az őrmesterig a megállapított ellátási összeg oly csekély, hogy abból az illető csak az éhhaláltól mentheti meg magát...”³⁶⁸ Ezért kérelmet intézett az Országos Honvédegylet felé és – támogatást kérve – a társ honvédegyletekhez: emelje fel a miniszterelnökség a megállapított éves segélyek összegét.

A „feliratnak” sorsáról sajnos nincs visszacsatolás, azonban a miniszterelnöki rendelet megjelenése után 1902-től már folyamatosan lehetett olvasni

368 Hajdú-Bihar Megyei Levéltár, X 209 4 cs.

a hivatalos értesítőkből, illetve kezdetben a megyei, városi lapokban: „az m. kir. miniszterelnökség évi nyugdíjat állapított meg” című rövid hírt, amit a volt honvédek nyugdíjazásáról szólt. Az államkasszát nagyon nem terhelték meg, hiszen a legtöbbje már elhagyta a 70 esztendőskort. Veszprémben először az 1902. április 27-i Veszprémvármegye³⁶⁹ című lapban lehetett olvasni a nyugdíjazás megállapításáról, amikor Kovács Imre veszprémi lakos 48-as tűzmestert (volt polgármester), Kovács Ignác veszprémi lakos (volt városi jegyző) 48-as honvédőrmestert évi 144 koronával nyugdíjazta. Kezdetben „felkapott” hír volt a volt honvédek nyugdíjazása, a hírek száma, a nyugdíjban részesített öreghonvédek száma is egyre szaporodott. Ugyancsak megnövekedett – hiába az idő egyre előrehaladott volt – a honvédözvegyek temetési segélye, illetve egyszerű segély megállapítása.

A Honvédegylet, illetve annak vagyona az 1902. évben került újra reflektorfénybe. Az 1901. év utolsó Törvényhatósági Bizottsági ülésen a különböző, megyei működési területű egyesületek ellenőrző bizottságait újították meg 1902. január 1-től 6 évre, vagyis 1907. december 31-ig. Ennek során a Veszprém Megyei Honvédegylet ellenőrző bizottságába választották dr. Bezeredy Viktor, Ihász Lajos, Kolossváry József, Kránitz Kálmán, dr. Óvári Ferenc és Szabó Imre megyebizottsági tagokat.³⁷⁰

A másik kezdeményezés már – vagy inkább ismét – az egylet vagyonáról szól. A kezdeményező ekkor is Baráth Ferenc és az egylet pápai tagjai voltak. Ismételen kérelemmel fordultak a főispánhoz, hogy az egylet vagyonát a megye vegye át, azt ossza fel a még élő honvédek között, vagy készítsen egy tízéves kiosztási tervet. Erről – ismét csak nyílt levél formájában, visszautalva az 1901. évi beadványra – a megyei lapokban lehetett olvasni³⁷¹ „Az 1848–49-iki honvédek ügye” címmel, melyet az egylet elnökéhez, illetve a választmánynak címeztek. A Pápan, 1902. augusztus 6-án „Több honvédtiszt” aláírással készített iratban olvasható:

„Tekintetes Elnök úr! Már több mint három hónapja, hogy főispán úr főméltségéhez kérvényt adtunk be azért, hogy a megye hatóságának felügyelete alatt levő honvédszegélyző egylet által kezelt, de a 48-49-iki volt honvédeket illető öszszegről intézkedjék oly formán, hogy azt a még éleiben levők kötött osztassa ki.

Azonban úgy látszik, hogy a kérelmet figyelmen kívül kívánja hagyni s az egész ügyet továbbra is – legalább hallgatag – magára a honvédegyletre bizza.

Bármiként legyen is a dolog, mivel a mi időnk már nagyon későre jár, tehát nem igen várhatunk: azért most a honvédegylet elnökét s általa az igazgató

369 Veszprémvármegye, 1902. április 27.

370 VeML IV. 1a. 119. kötet, 10. o. 29. pont

371 Pápai Lapok 1902. augusztus 10. 3–4 o. és Veszprémvármegye 1902. augusztus 10. 2. o.

választmányt hívjuk föl arra, hogy az ügyet, a dolog természetével és a joggal egyezően intézze el s az egész segélyezési ügyet – ebből az alapból – befejezvé, jövőre szüntesse be.

A törvényen gyakorlat szerint, de a honvédegyleti szabályoknál fogva is (VI. fejezet) az elnök, alelnök, jegyző, pénztárnok és választmányi tagok, a minden év végén tartandó közgyűlésben egy évre választatnak, s így megbízási illetve működési joguk a folyó év végével lejár. Addig tehát, míg ez bekövetkezik, tegyék működésüket maradandó emléküvé az által, hogy a vagyonszelosztást maguk teljesítsék, mi megtörténvén jelentésüket a megye hatóságához, tudomás végett jelentsék be. Ne tegyék ki a megyebeli – bizony már mindnyájan öreg – volt honvédeknek a gyűlésezés fáradságainak és költségeinek, vagy a további utánjárás kellemetlenségeinek.

A meg vagy fölosztás igen könnyen és egyszerűen megtörténhetik. Mint a legközelebbi számadásból látható, a tőkevagyon egy része takarékpénztárban van. Ez azt talán fölmondás nélkül is azonnal kiadhatja, az adósleveleket vagy a kötelezettekkel fiztessék ki, vagy ha ezek ezt tenni nem tudnák, a takarékpénztárnaknál váltassák be, ezután a pénztárban készlet hozzácsatolotván, az egész összeg együtt van.

A igazolt honvédek ma már az államtól mindnyájan némi nyugdíjat húznak, mely nyugdíjakat a járásokbeli kir. adóhivatalok hónaponként szokták kifizetni. Ezekhez kell tehát a járásbeli honvédek illetőségét áttenni, s mikor hónap elején a nyugdíjat fölveszik, ezen megyei illetményt is egyúttal átvehetik.

A folyó év július hó 1-én volt az 1848–49-ik honvédek száma a veszprémi járásban 187, a pápaiban 106, a devecseriben 80, az enyingiben 69, a zirciben 49, tehát összesen 491 a tisztekkel együtt. A világosi fegyverletétel és a komáromi békealku megkötése után veszprémmegyei tiszt maradt: ezredes 1, alezredes 1, őrnagy 3, százados 21, főhadnagy 16, hadnagy 35, hadbíró 1, összesen 78 tiszt. Ezekből életben vagyunk még mintegy 14-15-en.

A fölosztandó összeg, a folyó évi 5% kamatot hozzávéve, 38.188 korona 80 fillér. Ebből 490 honvédre (egy a pesti honvédmenházba megy) jut fejenként 77 korona 80 fillér, nem vévén figyelembe a rangfokozatokat, mivelhogy ez nem fizetés, nem is tiszteletdíj, hanem csupán kegyes adománya a megyének, melynél a rangkülönbség tekintetbe nem vehető. Ha pedig a tiszt minőség még is figyelembe vétetnék, úgy azon arányt kell elfogadni, melyet a miniszterelnökség az 1901. július 11-én kelt körrendeletében megállapított.

A jelenlegi igazgatóválasztmány, ha ezt így végrehajtja, a még élő volt honvédek háláját és köszönetét ki fogja érdemelni azért, hogy az 1861-ben gyűlt összegből, ily késő időre is, ennyit még megőrizett és azt a jogosultaknak javára fordította.”

Hogy igazát kellően alátámassza, a Pápai Lapokban közzétette a szabadságharc után a vármegyében visszatérő, majd még élő vármegyei honvédtisztek létszámát és névsorát „Megyénkbeli 1848–49-iki honvédek”³⁷² címmel. A névsort – mint azt megjegyzi – „*Kossuth Lajos ünneplése alkalmából, annak emlékére közlöm az alább írt volt honvédtisztek névsorát.*” 1849-ben 84 tiszt került vissza vármegyéhez – írja, majd rendfokozatonkénti bontásban felsorolja őket. 1902-ben már csak tizennégyen voltak életben: a századosok közül Baráth Ferenc, Cseresnyés Nándor, Keglovics Mátyás, Varga Lajos és Vid Károly. Főhadnagyok közül Herman János, Perlaky Géza, Stetina Vince. Hadnagyok közül Csecsinovics Ferenc, Edvi István, Horváth Károly, Kun Sándor, Martonfalvay Pál és Paál Dénes. De bizonyára a közsítézek között is hasonló volt a „fogyás”.

Ugyan a hivatal útvesztői eléggé kanyargósak – ennek megfelelően elég lassúak – voltak, Baráth Ferenc és pápai társainak beadványa mégis célba érték. Az április hónapban írt kérelem az 1902 decemberi Törvényhatósági Bizottsági ülésen került napirendre. A tárgysorozatban a következő címen szerepelt: „*Baráth Ferenc pápai lakos és érdektársainak a Veszprém megyei 1848–49-iki honvédegylet vagyonának felosztása tárgyában benyújtott kérvénye.*”³⁷³

A bizottsági ülést 1902. december 1-én kezdték dr. Fenyvessy Ferenc főispán elnöklete alatt. A kérelmet dr. Véghely Kálmán főjegyző terjesztette a bizottság elé a már idézett tartalommal.

A beadványt a bizottság elutasította, mivel az abban foglaltak végrehajtását a megye határozattal – az egylet alapszabálya értelmében sem – nem teheti meg és nem engedi. Barthalos István bizottsági tag felszólalására az alispán megnyugtatta megye közösségét, kijelentette, hogy az egyleti számadásának és vagyona kezelésének vizsgálatára szigorú javaslatot fog tenni. Ennek megfelelően az elutasító határozattal egyidejűleg a törvényhatóság kötelezte a megválasztott új honvédegyleti felügyeleti és ellenőrző bizottságot a következőkre:

- vizsgálja meg az egylet vagyoni állapotát;
- tételesen vizsgálja meg, hogy miből áll az egylet tényleges vagyona;
- gondoskodjon az egylettel szemben álló követelések biztosításáról;
- készítsen pontos vagyonleltárt;
- vizsgálják meg, hogyan történik a vagyon kezelése;
- ellenőrizze és győződjön meg az alapszabály pontos betartásáról;
- vizsgálják meg, hogy az egylet vagyona biztosíthatja-e a hátralévő évekre a segélyezették és rendszeres nyugdíjban részesülők járadékainak fel-emelését;
- Hajtson végre a kötelességének megfelelően rendszeres ellenőrzést.

372 Pápai Lapok 1902. szeptember 28. 3. o.

373 Pápai Lapok 1902. november 23. 4. o.

Az elutasítást a törvényhatóság részletesen indokolta. Ebben leírják, hogy a vagyon, illetve annak jövedelmeinek kezelését – mivel az egyesület önálló szervezet – a vármegye törvényhatósága nem írhatja elő, rendeletben nem kötelezheti annak felosztását. Ezzel együtt – folytatja a döntés indoklását – téves a beadványozók azon állítása is, hogy az egyesületnek nincs alapszabálya. Alapszabálya van, hiszen a vármegye döntött 1861. január 21-én a honvédszegélyező egyesület létrehozásáról, azonnal előírta a járási szolgabírásnak, hogy hajtsák végre az alapító határozatban foglalt honvédek és hozzátartozói összeírását. A megalakult egyesület még 1861-ben benyújtotta alapító okiratát, alapszabályzatát, amit ugyan záradékkal nem láttak el, de megtalálható az alispáni irattárban. Ezt az alapszabályt a megye közössége hallgatólagosan tudomásul vette, és ennek szellemében folytatta, illetve szabályozta az érintettek összeírását és segélyezését. Ezzel a jóváhagyott alapszabállyal működött az egyesület – miután az egyesületekre nézve nem volt sem törvény, sem kormányrendelet – 1887. év végéig. Ezt az alapszabályzatot módosította a hatályos belügyminiszteri szabályozás alapján. A módosított Honvédegyleti alapszabályt az egyesület az 1887. március 20-i közgyűlésen fogadta el, azt a vármegye alispánjának és a belügyminiszternek jóváhagyásra felterjesztette, ami visszaérkezés után szintén az alispáni irattárban megtalálható.

Ezen alapszabály szerint a segélyezés módját és mennyiségét a választmány határozza meg, nyilván a pénzügyi lehetőségek függvényében. Az egyesület megszűnésekor a vagyon felosztását – szintén az alapszabály értelmében – a Honvédegylet határozza meg, és a vagyon jótékony célra fordítható.

Az egyesület működésének, vagyonának kezelését egy, még 1869-ben az alapító elnök gróf Eszterházy Pál által javasolt és a megye közössége által választott 8 tagú bizottság végezte. Igaz, hogy a bizottság tagjai időközben elhaláloztak, így néhány évig felügyelet nélkül volt az egyesület, de 1891-ben az alispán saját hatáskörben intézkedett az egyesület tevékenységének ellenőrzéséről.

Tény, hogy az egyesület megtakarított pénze kizárólag az alapító szándékának megfelelően csak az 1848/49-es honvédek és hozzátartozóik segélyezésére fordítható. Más, így megyei jótékonyági célra csak akkor lehetne fordítani, ha már nincs segélyezésre alkalmas személy és maradvány keletkezett az egyesületnél. Ezért is javasolják megemlíteni a segélyezés összegét, miután „...*tekintetbe véve, hogy ezen volt honvédek legfiatalabbja is ma már 70 éves, s így félni nem lehet attól, hogy a segélyek felemelésével az utolsó életben maradóknak végnapjaikra semmi se kerüljön, illő méltányos és jogos az, hogy az illetők azon korban, midőn arra már feltétlenül reá szorultak, a lehetőségig anyagi támogatást nyerjenek.*”³⁷⁴

374 VeML IV.1a. 121. kötet, 28. o.

Az elutasító határozatot a kérelmezők eléggé nehezményezték, mely okának a „fogyatékos ügyészi vélemény”-t tartották, illetve azt, hogy a hivatkozott egyleti alapszabály felett már eljárt az idő. A Törvényhatósági Bizottság ragaszkodott a formákhoz – mondták a pápaiak – akkor ragaszkodjunk mi is. Ezért határozott javaslattal éltek a választmány felé, vagyis: *Az alapszabályok szerint minden év végével közgyűlést kell tartani, tehát hívassák össze a közgyűlést. Ezen minden év végével a tiszti kar újra választandó, t. i. elnök, alelnök, jegyző, pénztárnok és igazgatósági tagok, tehát ezek újra választandók. Ezen közgyűlésre a pénztárnok adja be számadását, a melyet a közgyűlés által választott bizottság vizsgáljon meg, s felülvizsgálat végett azután terjessze fel a megye hatósága elé.*

*Elvárjuk, hogy ezen számadás, legalább főbb pontjaiban a megye hivatalos lapjában közzé tétessék, mert a honvéd egyesület nyilvános egyesület, ahhoz minden volt honvédek joga van, hogy ügyei állását megismerhesse.*³⁷⁵

Baráth Ferenc és társai beadványukban úgy értékelték, hogy az egyesület ellenőrzését a vármegye honvédegyletet ellenőrző bizottsága nagyon lazán és felületesen végezte, hiszen 1902-ben a megyei számvivőség egyszerre nyolcévi számadást küldött vissza az egyletnek. Ebből vonták le Baráth Ferenc és társai a már idézett következtetésüket, illetve abból, hogy az egyesület tagjai csak nagyon rövid értesítést kaptak a megye újságok hasábjain. Igaz, ebből is megtudták, hogy az egyesületnek a honvédek segélyezésére 36.626 korona áll rendelkezésre.

A Honvédegylet pápai tagjai – immár nyilvánosan – követelték az aktuális és pontos pénzügyi jelentés közzétételét a megyei lapokban a következők szerint:

1. Az 1902-ik év végével a már közölt tőke mennyivel csökkent vagy emelkedett, illetve az milyen okból következett be?
2. Az említett tőke összege után mennyi volt a jövedelem?
3. Ebből a tőkéből mennyit fordított a választmány segélyezésre, név szerint megnevezve a segélyezetteket, kiegészítve azzal is, hogy név szerint ki és mennyi segélyt kapott?
4. Ha vannak – mint azt a beszámolóban olvasni lehetett – nyugdíjasok, név szerint kik ők? Arra is kértek választ, hogy ki vagy kik és milyen jogon állapítottak meg nyugdíjat egyeseknek a minden honvédot egyaránt megillető és a segélyezésre való pénzből?
5. Mekkora összeget fordított a választmány kezelési költségre?
6. Mekkora összeg kerül átvitelre az 1903. évre?
7. Az átvitelre tervezett összegnek van-e és ha igen, az milyen anyagi eszközökkel van biztosítva?

375 Veszprémmegye 1903. január 01. 1. o.

S, hogy mindezt miért is kéri Baráth Ferenc? Nos, mint írja, nem anyagi haszonszerzés reményében. „*De sajnálom azon szegény öreg volt honvédeket, kik a másféléves magyar hadjárat, s azután ez erre következett 10–12 évi osztrák hadseregbe sorozás által, munkakedvüket és képességeiket elvesztették, a sanyarú élet miatt pedig vagyonukat, ha volt, elfogyasztották. Ezeknek igen jól esnék, ha ama féltve őrzött kincsből naponként néhány fillér jutna, de a nagy hazafiság köpönyegébe takarózva, a honvéd név cége alatt gyűjtik és őrzik, egy még meg nem nevezett hazai célra, a féltett kincset. No, szegény haza! Ebből ugyan még a Rákos patakját sem fogod át hidalhatni. Az ilyen pénzek végre is el szoktak kallódni.*”³⁷⁶ Fejezte be petícióját Baráth Ferenc honvéd százados.

A beadványnak – legalább is egyelőre – sok foganatja nem volt. A Honvédegyelet válaszmánya – talán a már említett beadványokat is megtárgyalni – egyleti közgyűlést hívott össze 1903. március 15-re. A napirendi pontokról nincs tudomásunk, mindenesetre a pápai egyleti tagok levéllel fordultak az egylet elnökéhez, dr. Kerényi Károlyhoz. „*Nem hisszük, hogy összejöhessenek annyian, hogy belőlük a tisztviselőket, az elnököt, jegyzőt, pénztárnokot, számvevőt s a válaszmány tagjait megválaszthassál.*”³⁷⁷ A levélíróknak talán igazuk is volt. Mint írták, Pápán is csak 4 volt tiszt él még, de sem az egészségi állapotuk, sem anyagi helyzetük nem engedi meg, hogy egy közgyűlésért Veszprémbe utazzanak. Így csak a veszprémiek maradnak, de hogy ők hányan vannak azt nem tudni. Baráth Ferenc ismét felveti javaslatát: „*Ne erőszakolják tehát ketten-hárman az egylet fönntartását s ne tegyék ki magukat annak a gyanúnak, hogy a saját érdekükben dolgoznak. Számoljanak le és osszák föl az összes vagyont öt és hat évre s tegyék át a járási adóhivatalokhoz, kik azt a járásbeli igazolt honvédek közt évenként kiosszák.*”³⁷⁸

Az egyleti gyűlést megtartották, szavaztak, elkészítették a jegyzőkönyvet, azt hitelesítették. Legalább is erre utal Baráth Ferenc olvasói levele a Veszprémvármegye lap hasábjain, melyben ekkor a tájékoztatást kérte számon az egylet vezetőségén. A honvédek várják a pénzügyi beszámolót, de ha ismét kilenc évig kell várni – mint azt kellett korábban – akkor már az csak a történészeknek jelent valamit. De ismét kétségbe vonja a közgyűlés törvényességét, a jegyzőkönyv hitelesítését. Mert mint írja, a Honvédegyelet közgyűlésének jegyzőkönyvét öten írták alá – a nagyobb hitelesséért. De az aláíró és hitelesítő személyek közül csak egyik nevét találta meg a volt honvédek országos összeírásának a névsorában.³⁷⁹ Célszerű lenne – fejezi be olvasói levelét Baráth Ferenc – ha

376 Veszprémvármegye 1903. január 01. 1. o.

377 Veszprémvármegye 1903. március 15. 6. o.

378 Uo.

379 Veszprémvármegye, 1903. június 07. 3. o.

az egyesület választmánya és elnöke megnyugtatóan a közvéleményt, eloszlatná a gyanakvást, ami az egyesületet körbelengi.

A továbbiakban gyakorta volt a megyei lapokban hír, hogy a volt honvédek közül kinek és mekkora összegű nyugdíjat állapított meg a miniszterelnök. Március 15-ét ismét megünnepelték – majdhogynem kötelező jelleggel. Ezen ünnepségeken – bár még éltek volt honvédek, működött a Honvédegylet, de sem a '48 katonái, sem a Honvédegylet már nincs megemlítve.

Majd következett 1903 augusztusa, amikor ismét központi hír lett a Honvédegylet működésével kapcsolatos tudósítás. Baráth Ferenc és társai a belügyminiszternél fellebbezték az egyesület vagyonának felosztásáról szóló vármegyei Törvényhatósági Bizottmány döntését. A belügyminiszter helyt adott a fellebbezésnek és a következőkre utasította a vármegye alispánját, amit természetesen a „pápai kemény mag” azonnal a nyilvánosság elé tárt. A lapok „A veszprémmegyei honvédségélyző egyesület működésének felfüggesztése” címmel közölték Baráth Ferenc által átadott belügyminiszteri határozatot, amely „... egész terjedelmében a következőleg szól.”³⁸⁰

39052 III a. 1903. m. kir. belügyminiszter Veszprémmegye alispánjának, Veszprém.

A válaszirat alapjául szolgáló jelentés száma: 4550/903. Tárgy: Baráth Ferenc és társai pápai lakosok fellebbezése a veszprémmegyei 48-as honvédegylet vagyonának felosztása.

A Veszprém megyei honvédségélyző egyesület működését ezennel felfüggesztem, mert a megejtett vizsgálat adatai szerint beigazolást nyert, hogy az egyesület választmánya alapszabály ellenesen és a vagyon rendeltetésétől eltérő célra, egyesületi tisztviselők részére tiszteletdíjakat állapított meg, továbbá, hogy az egyesület vagyonának tekintélyes része nem kellőképp biztosított kötelezvényekben és váltókban van elhelyezve, amire az alapszabályok az egyesület vezetőségét egyáltalán nem jogosították fel, végre, hogy az egyesület tagjainak napról-napra való fogyása következtében szabályszerű működést már kifejtteni nem képes.

Mindezeknél fogva, miután egyrészt az egyesületi tagok vagyoni érdekeit veszélyeztetve látom, másrészt pedig az alapszabályokban meghatározott célt és eljárást illető hatáskörét meg nem tartotta, az 1875 évi 1508. eln. számú itteni rendelet mellékletének IX. pontja alapján az egyesület működésének felfüggesztését kellett elrendelnem.

Erről a 4560. és 9544. szám alatt tett jelentések mellékleteinek visszaküldése mellett további eljárás végett azzal értesítem, hogy az egyesület könyveinek és vagyonának hatósági őrizetbe való vételét jóváhagyólag tudomásul veszem és

380 Veszprémmegye 1903. augusztus 23. 5. o. és Pápai Lapok 1903. augusztus 23. 2. o.

ezen intézkedéssel a 4550. sz. jelentéssel felterjesztett és fellebbezéssel megtámadott 1508/3333. számú törvényhatósági bizottsági határozat tárgyalanná vált.

Felhívom egyúttal, hogy az egyesület eddigi ügyvitelének és pénzkezelésének megvizsgálása, továbbá a künn levő kötelezvény és váltókövetelések behajtása iránt saját hatáskörében intézkedjék és a vizsgálat eredményéről hozzám az egyesület továbbműködésének, vagy feloszlásának kérdésére kiterjeszkedő véleményes jelentéssel együtt, annak idején tegyen jelentést.

Budapest, 1903. augusztus 7-én.

A miniszter helyett: Széll Ignác, sk. államtitkár”

A határozatot közzétették a megyei és a városi újságok. Gondolhatta az olvasó, hogy most aztán valóban történik majd valami, de legfőképp az, hogy a most már tényleg az „öreghonvédek” megkapják az egyesület pénzét. Nos, hosszú időnek kellett eltelni, de addig is olvashattunk ismét március 15-ről, amikor néha megemlítik a volt honvédeket, mint például Hajmáskéren, „... hol lelkesítő szónoklatok és felolvasásokkal ünnepelték meg a helybeli öreg 48-as honvédekkel egyetemben”³⁸¹ március 15-ét.

Közben, 1904. január 10-én nagy részvét mellett temették el dr. Halasy Vilmost, a Honvédegyesület egykori elnökét.³⁸² A ’48-as honvédek halálesetéről szóló híradások nem voltak ritkák, hiszen ekkor már kevés honvéd élt, bár a lapok sok esetben csak akkor tudósították a nagyérdeműt, ha valami különleges ok volt. Például Takács József adászteveli volt 48-as honvéd esete, aki öngyilkos lett, mert a felesége megszidta részegsége miatt.³⁸³ Túlélte csatát, túlélte visszavonulást, túlélte a Világos utáni megtorlást – de nem élt túl egy pörlekedést.

Kiemelt figyelmet kapott a sajtóban az 1905. március 19-én, 78 éves korában meghalt bódéi Bóday Dániel földbirtokos, 48-as hadnagy is. S, hogy miért lett „érdeke” hír? Bóday Dániel 1848-ban mint honvéd hadnagy részt vett a Branyiszko ostrománál, Kápolnánál, a bánya városi téli hadjáratban, Budavár bevételénél. Világosnál a fegyverletétel után az osztrákok besorozták az osztrák seregre, s kivitték Galíciába. Két évi szolgálat után szerelt le, azonban évekig rendőri felügyelet alatt tartották, s családjánál többször tartották házkutatást, mert kiderült: Kossuth Lajosnak akkor még ifjú korban levő gyermekeit

381 Veszprémvármegye 1904. március 27. 6. o.

382 Halasy Vilmos sajnos nem sokáig élvezhette az állami nyugdíjat. A Veszprémvármegye 1903 április számában adta hírül: „A m. kir. miniszterelnökség dr. Halasy Vilmos 48-as honvédhadnagyrészére 504 korona évi nyugdíjat utalványozott.”

383 Veszprémvármegye 1904. május 01. 3. o.

az ő nagynénje Bóday Amália rejtette el Halimbán levő birtokán.³⁸⁴ Tartását mindvégig megtartotta, hiszen a családja többször kérte, hogy folyamodjon ő is, mint sok mások honvéd nyugdíjért. Bóday – a hírlapíró írása szerint – ilyenkor mindig azt válaszolta: „*Én honvéd nyugdíjat egyedül csak Kossuth kormány kezéből fogadhatnám el. Azt pedig alig érem meg.*”³⁸⁵

De tudósítottak akkor is, amikor a volt honvédek „karácsonyi ajándékot” kaptak a miniszterelnöktől. Bizonyára nem terhelte meg az államkasszát az, hogy felemelte a még életben lévő tizedesek és közvitézek nyugdíját. 1905 januárjától a 48-as honvéd tizedes 96 korona helyett évi 120 koronát, a közvitéz pedig 72 korona helyett 96 koronát fog kapni.

De térjünk vissza a Honvédegylet pápai tagsága által már több alkalommal készített beadványhoz, illetve annak kapcsán az egylet sorsát is meghatározó belügyminiszteri határozathoz. A belügyminiszter utasításának megfelelően a vármegye törvényhatósága elrendelte az egylet vagyonának felmérését. Igaz, az 1903-as belügyminiszteri utasítás után csak az 1905. decemberi Törvényhatósági Bizottsági ülésen tértek vissza a kérdés rendezéséhez. Ezt megelőzően felkérték a Veszprémi Pénzügyigazgatóságot, hogy a számvevőséggel közösen vizsgálja felül az 1890–1892. évi számadásokat. A vizsgálatok eltérést mutattak ki a már korábban készítettekkel. Megállapították, hogy az 1891. évi vagyonskimutatásban Imre Antal, Rosenthal Sándor és Budecz Sándor összesen 15 forint és 45 krajcár kamathátralék megfizetésével elmaradt, ezért az egylet pénztárnokát, Nesnera Bélát kötelezte a veszprémi adóhivatal az elmaradt összeg kifizetésére.³⁸⁶

Az a pénzügyi felülvizsgálat már előjele volt a megyei Honvédegylet feloszlásának is. A már említett Törvényhatósági Bizottsági ülés következő napirendi pontja már a belügyminiszteri rendelet végrehajtása volt.

Az ülésen „*A vmegye alispánja bejelenti, hogy a m. kir. belügyminiszter a vármegyei honvédsegélyező egyletet 125375/904 sz. leiratával feloszlatta, az egylet már megállapított és még ezután befolyandó vagyonát a vmegye törvényhatósági bizottságnak kezelése és felügyelet alá leendő átadását elrendelte és felhívja a th. Bizottságot, hogy a 48/49-es honvédek segélyezési ügyének vezetésére saját kebeléből egy választmányt alakítson.*”³⁸⁷

Mint látható, az 1903-ban hozott belügyminiszteri határozat után több, mint egy évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy egyáltalán tudomásul vegyék azt.

384 Vélhetően erről szól a Veszprémvármegye tárcája Fenyvesi Ede tollából „A bujdosók” címmel. 1903. február 22. 1–2. o.

385 Pápai Lapok 1905. március 26. 5. o.

386 VeML IV.401 125. kötet, 1479. pont, 1905. december 11. ülés

387 VeML IV.401 125. kötet, 1476. pont, 1905. december 11.

A törvényhatóság döntése más nem is lehetett: „*A vmegye th. Bizottsága a min. leiratot tudomásul véve a vmegye honvédségélyező alap kezelésére s felügyeletére a vmegye alispánjának elnöklete alatt az 1907. december hó 31-ig terjedő megbízással egy 5 tagú bizottságot alakít, s abba dr. Jánossy Ágoston, Kenessey Móric, dr. Óvári Ferenc és Rosenthal Nándor megyebizottsági tagokat megválasztja.*”³⁸⁸

Ezzel a Veszprém vármegyei Törvényhatósági Bizottsági határozattal fejeződött be Veszprém vármegyei 1848/49-es Honvédegylet önálló működése. Az egylet továbbiakban már a vármegye irányítása alatt megyei „Honvédségély Alap” néven működött. Egy 1907. évi beszámoló és egyleti kimutatás szerint még ekkor is 38.598 korona tiszta vagyonnal rendelkezett.³⁸⁹

Veszprémben még élő '48-as honvédek 1906-ban.

A fotón látható: 1. Kürtl Károly, 2 Szemerey János, 3 Kerényi Károly, 4 Garay Mihály, 5 Kovács Antal, 6 Lép Nándor, 7 Dittmayer Antal, 8 Nejeimer József, 9 ?, 10 Herceg János, 11 ?, 12 Nesnera Béla, 13 ?, 14 Barát Károly, 15 Simon János, 16 Nedvárdi Nándor, 17 Klementz Józsefné Antal Anna markotányosnő, 18 ? forrás: LDM fotótár 68.12.1.

Bizonyára folytatta tevékenységét, hiszen a korábbi bizottsági döntésnek megfelelően 1907. év végén újjáválasztották a „vármegyei honvédalapot kezelő

³⁸⁸ Uo, valamint Pápai Lapok 1905. december 17. 3. o.

³⁸⁹ VeML IV.401 128. kötet, 432 folyószám, 1907. május 14.

bizottságot”. Elnöke továbbra is a megyei alispán, tagja 1913. december 31-ig dr. Jánossy Ágoston, Kenessey Móric, dr. Óvári Ferenc és Rosenthal Andor megyebizottsági tagok.³⁹⁰

A továbbiakban már csak a vármegyei Törvényhatósági Bizottság évenkénti jegyzőkönyveiben lehet követni a honvédalap működését, amikor a bizottság áttekintette a vármegyei alapok helyzetét, fogadta el a beszámolókat. Előírta, hogy a beszámolót minden esetben át kell adni a megyei levéltárnak, de sajnos ezek az iratok nem maradtak fenn. A megyei Törvényhatósági Bizottsági ülésekről készített jegyzőkönyvekben csak összesítve lehetett olvasni a Honvédegély Alapról – a többi alap beszámolójának elfogadása mellett. Az alap beszámolóját a megyei bizottság minden esetben jóváhagyta.

Egy 1928. évi Törvényhatósági Bizottsági jegyzőkönyvben „egy füst alatt” intézte el – többek között, más egyletek pénzügyei tárgyalása mellett – a vármegyei honvédegély alapról vezetett számadásokat. 1924. évi kimutatásban készpénz bevételként és maradványként 5.661 korona, értékforgalomként 29.308 korona szerepelt, ami szerint a tiszta vagyon 34. 929 koronát tett ki. Az 1925. évi összességében nem sokban változott. Ugyan a készpénz esetében a kiadás-bevétel nullszaldós lett, az értékpapír maradvány egy 810 koronás kiadással (vajon mi lehetett?) 24.281 koronára csökkent. De a tiszta vagyon még ez esetben is 34.281 koronát jelentett. A következő, 1926. évi kimutatásban sem készpénzmozgás, sem értékpapír-forgalom már nem volt. A kimutatás szerint a tiszta vagyon – már ha azt még annak lehetett tekinteni – 34.970 korona volt. Az 1927. év – a vagyommérleg szerint – minden bizonnyal a teljes felszámolás éve volt. A tiszta vagyon 2 pengő 81 fillért tett ki. S, hogy miért? A korona elértéktelenedése miatt.³⁹¹ Az 1927. január 1-én bevezetett pengővel – miután 1 pengő 12 500 koronát tett ki – a honvédegély alap az előbb említett összegre csökkent.³⁹²

Úgy tűnik Baráth Ferenc és társainak erőfeszítése nem ért célt, az egylet vagyont nem osztották fel – a vagyont, mint látható, elvitte az infláció. Talán mégis Baráth Ferencnek és társainak volt (lett volna) igaza?

Eközben a vármegye ’48-as „öreg honvédei” fogytak, amiről már csak akkor olvashattunk, ha az elhunyt prominens személy volt. A Honvédegylet vagyónának felosztása érdekében oly fáradhatatlanul tevékenykedő Baráth Ferenc

390 VeML IV.401 128. kötet, 40. folyószám, 1907. december 16.

391 A magyar korona az osztrák–magyar koronát felváltó pénznem volt, melyet az első világháború után vezettek be a felbomló monarchia romjain alakuló független Magyarország új határai között. Súlyos hiperinfláció után fokozatosan stabilizálták, ami 1927-ben lehetővé tette a pengő bevezetését.

392 A vagyommérleget lásd VeML IV.401 138. kötet, 799–802. jkv

hv, százados 1905-ben meghalt.³⁹³ 1909. január 4-én halt meg az egyesület utolsó pénztárnoka a 82 éves Nesnera Béla honvédhadnagy,³⁹⁴ majd február 5-én dr. Palotay Ferenc apátkanonok 80 éves korában. Palotay honvédfőhadnagy a szerzetesi életet adta föl 1848-ban, hogy honvédként szolgálja hazáját.

A sajtó ebben az időben nagyméretű mozgalmat fejtett ki az 1848/49-es honvédek, a honvédség érdekében. Napirenden voltak a beadványok, hogy emeljék fel a '48-asok nyugdíját, juttatásait. De ugyanígy szorgalmazták: az 1867-évig férjhez ment honvédözvegyeknek állapítsanak meg juttatást, illetve emeljék fel a nyugdíjaikat.

Az országban még életben lévő honvédek száma viszont jelentősen lecsappant. 1910-ben 464 nyugdíjas főtiszt, 5146 közvitéz, összesen 5620 volt,³⁹⁵ amely szám 1912-re összesen 4415 főre csökkent. Persze az adat nem volt pontos, hiszen a miniszterelnökség sem tudott pontos adatokkal szolgálni.

A szabadságharc öreg katonáiról írt a Pápai Lapok tárcaírója 1912-ben, amelyben emléket állít a még élőknek.³⁹⁶ *„Akik egykor fiatalon, lelkesedéstől lángoló arccal térdig gázoltak vérben és babérban, megroskadva, meggörnyedve, száz és száz ráncsal arcukon, mint reszkető, aggastyánok vonszolják közöttünk fáradt tagjaikat. De ha a legendás múlttól, a dicsőség harcairól szólnak, szürke szemükben még most is kigyúl a régi mámor tüze. amely egykor csatazászló alá gyűjtötte őket, hogy harcoljanak minden emberi jogok közt a legszen-tebbért: a szabadságért.*

Hanem a tél, amelybe a mulandó idő sodorta őket, sűrűn szedegeti az elaggott hősöket az életpályáról. A halál megkímélte őket a csatamezőn és most az idő marokkal tépdési le e fogatlan oroszlánokat. Hová lett az a százhatvanezer hős, aki a dicsőségből egy-egy babér-erdőt hasított a nemzet számára? Eltűntek, elhullottak lassanként az élet harcában és poraik fölött az ényészet sírja

393 Baráth Ferencről bővebben lásd „A közösség emlékezetébe” című fejezetben

394 Nesnera Bélát többen támadták, hogy nem volt 48-as honvéd, így jogtalanul részesül az egyesület segélyébe, illetve viseli honvédhadnagyi címét. A 48-as honvéd voltát igazolta Dittmayer György, aki kijelentette: *„Az egyleti pénztáros velem egy ütegnél, az 5. sz. 6. tt. gyalog ütegnél Petes Antal ütegparancsnok és Hübner Károly hadnagy alatt szolgált, mint tüzemester. Bizonyíthatják ezt Veszprémben még ma is élő köztüzerék: Móri Ferenc és Soszberger Samu [...] a pénztáros velem együtt mint tüzemester a hadjárat után Komáromból a monostori sánckokból oszlottunk szét.”* – Veszprémi Ellenőr, 1900. szeptember 15. 3. o.

Az idézetben szereplő üteg Komárom várának védelmében működött, ami egy 6 fontos táborigyalog üteget jelentett. Ennek volt parancsnoka Petes főhadnagy, a Horváth ezredes által vezetett VII. hadosztály részeként. Egyébként Dittmayer György honvéd őrmester nem testvére Dittmayer Antalnak, aki a veszprémi 6. honvéd gyalogzászlóalj főhadnagya volt.

395 Makuch Bertalan: A Debreceni Honvédegylet története. In: Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve XXV. 265. o.

396 Pápai Hírlap 1912. március 09. 1. o.

tompá gyászénekét. Most már a diák honvédek is nyolcvan körül járnak, akik pedig mint életerős ifjak, pályájuk megszakításával léptek a honvéd-zászló alá, azok mind túl vannak a nyolcvanon. A legöregebb honvéd az egész országban a világtalan Horváth Ignác Kossuth-huszár alezredes, aki kilencvenhét éves. Kolozsváron lakik s mindenki a legnagyobb tisztelettel veszi körül az egykor oly vitéz daliát, akinek csak a szemvilága borult el, de az elméje ma is tiszta s vissza tud emlékezni a nagy idők dicsőséges eseményeire.

Utána mindjárt Görgey Artúr fővezér következik: ő a szepesmegyei Toporcon született ős nemes családból, akinek ősei között több szepesi gróf volt. Thököly és Rákóczi szabadságharcaiban is találkozunk a Görgey-ek nevével. A fővezér 1818-ban született. Most januárban tölti be 93-ik esztendejét. Nyolcvan éves korában tanult meg angolul, szelleme most is friss, termete is egyenes, csak szemvilága gyöngült meg. Ő az egyetlen élő tábornoka a szabadságharcnak. Az utolsó előtti volt Czecz János, aki Buenos-Ayres-ben halt meg. De ezredes is csak egy él már Debrecenben: Horváth Pál. Őrnagy még van vagy tíz, közöttük Kovács Ernő, akinek aradvári fogolyéletéből rendkívüli érdekes feljegyzései vannak. Kitűnő memóriájú öreg úr, nyug. fogház-igazgató, dr. Kovács Ernő volt országos képviselőnek édes atyja. Hogy mennyi törzstiszt és főtiszt él az országban és a külföldön, azt pontosan nem lehet megállapítani. 1901-től fogva a nyugdíjazásoknál nem kérik a szegénységi bizonyítványt, ennél fogva majdnem mindenki folyamodott nyugdíjért, aki csak igazolni tudta magát. De élnek még néhányan Törökországban, Bulgáriában, Észak- és Dél-Amerikában, Ausztráliában és Olaszországban is volt 48-as honvédtisztek. Ezeknek a számuk azonban együttvéve sem lehet félszáz.

Az országban az összes nyugdíjas honvédtisztek száma háromszázhetvenhárom, az altisztek és közvitézek száma pedig négyezer nyolcszázötvenhat. Mivel minden igazolt honvéd nyugdíjat kap, tekintet nélkül vagyoni viszonyaira, de vannak sokan, akik így sem vették igénybe, hozzávetőlegesen meg lehet állapítani, hogy most már az összes honvédek száma alig lehet több ötezernél. E számba belefoglaltuk azokat is, akik bajtársaik elhalálózása folytán nem tudják igazolni magukat s így habár megérdemelnék, a szabályok szigorú és betűszerinti megtartása miatt még sem kaphatnak nyugdíjat.

Meg kell említenünk, hogy a nyugdíjazó bizottság a miniszterelnökségen tartja üléseit. Képviselve van ott a honvédség két taggal, ezek: dr. Balog Sándor az országos honvédegyletek központjának elnöke és Szegedi Maszák Hugó jegyző. A bizottságnak hivatalból előbb Tarkovics, azután Márffy Albin államtitkár volt az elnöke. Legmagasabb nyugdíja van Görgey fővezérnek: évi nyolcezer korona. Előbb négyezer, aztán hatezer s csak pár év óta nyolcezer korona. Utána legtöbb nyugdíjat élvezett haláláig Damjanich János özvegye.

E kimutatásból látható, hogy az alantas tiszték nyugdíja sem olyan, hogy abból gond nélkül meg lehetne élni, de legalább megfelel Kossuth Lajos amaz ünnepélyes ígéretének, hogy a hazáért harcolók tíz hold földet vagy holtig tartó ellátást kapnak. A menházra felügyelő bizottság elnöke dr. Balogh Sándor, aki a legnemesebb önzetlenséggel és buzgósággal szenteli idejét az agg honvédeknek. Fennkölt lelkű felesége, Schweidel József vértanú tábornok leánya, sógora pedig Schweidel Béla huszárcapitány, aki az aradi vár foglya volt, mikor édes atyját kivégezték s még azt se engedték meg, hogy elbúcsúzzék tőle. Másodelnöke Kléger József huszárcapitány, nyug. törvényszéki bíró, jegyzője Szegedi Maszák Hugó főrendiházi naplószerkesztő, pénztárnoka Greguss Lajos tüzérfőhadnagy, nyug. főpénztáros.”

Veszprémben – eddigi információim szerint – 1923-ig volt élő honvéd dr. Kerényi Károly városi tisztí főorvos személyében, aki a Veszprém Megyei Honvédegyeletnek is elnöke volt. Róla még olvasni lehetett a városi, esetleg a megyei lapokban. De a '48-as honvédekkel kapcsolatos hírek kikoptak a mindennapokból, a Honvédegyelet Veszprém megyében a hírekből is eltűnt.

Veszprémi '48-as honvédek. Időpont ismeretlen forrás: LDM fotótár

A KÖZÖSSÉG EMLÉKEZETÉBE

E fejezetben azon személyek életét, emlékezetét kívánom az olvasó figyelmébe ajánlani, akik a könyvben bemutatott időszakban szerepet játszottak a város, a megye életében. Számosan közülük meghatározó személyiségei, irányítói, alakítói voltak a történeseknek. Ez esetben nem célom, hogy már ismert életrajzokat ismételjek meg, mint inkább a korabeli sajtóban megjelent nekrológok, megemlékezések – rövidített és átszerkesztett – közlésével, és esetenként új adatokkal ajánljam az olvasó figyelmébe az ismert és a közösség számára jobbra ismeretlen veszprémi és megyei közéleti személyeket. Van, kinek életútját hosszabban rajzoltam meg – köszönhetően az elegendő forrásnak – de van, kinek csak néhány bekezdés jutott – aminek elsősorban a forráshiány az oka.

De mindannyijuk emléke, hol halványan, néha erősebben: de él. És mi a helyzet sírjukkal, a sírhellyel: a kollektív emlékezet helyszínével? Ahol újra elmondhatóak a történetek, ahol újrafogalmazhatjuk a nemzedékükhöz tartozó viszonyainkat? Ahol folytonossá tehetjük a múlt történéseit, kapcsolva és kiegészítve a jelennel? Ahol a jövőnk érdekében kapcsoljuk egymáshoz a múltat és a jelent? Ez esetben a kép vegyes. Némelyeké állta az idők rohamát, a hozzártartozók – és esetenként az utókor – odaadása, gondossága mellett, egyesekét az enyészet lassan felőrli, bár még fel- illetve megismerhetők. Sajnos sokaké az utókor hanyagsága, nemtörődömsége – a természet erejével segítve – mára már eltűnt.

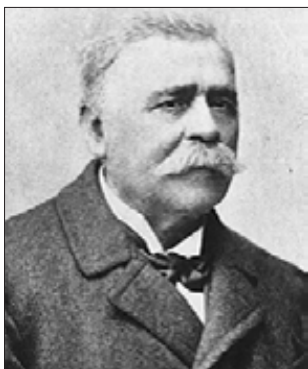
S, hogy szellemük él még e közösségben? Ítéljék meg önök! De ez esetben is érvényes Seneca gondolatai, amit minden esetben érdemes megszívlelni: *„A szellem emlékezte halhatatlan! [...] egyetlen más emlékmű sem állja az időt, akár kőből, akár márványtömbből, akár földhányásokból tornyozták mérhetetlen magasba, mert valamennyi sorsa egy: pusztulás.”*³⁹⁷

397 Seneca: Vigasztalások, Magyar Helikon, Budapest, 1967. Fordította: Révay József, 100. o.

BARÁTH Ferenc (Pápa, 1824. január 07.–Pápa, 1906. december 16.)

TANÁR, FŐSZOLGABÍRÓ, HONVÉD SZÁZADOS

Baráth Ferenc halálának hírére – írta a Pápai Lapok szerkesztője – kitűzik a gyászlobogót a főiskolára, a vármegyeházára, a városházára, a református egyház épületére, a takarékpénztárra és a kaszinóra, valamint azokra a helyekre, amelyek falai között a város híres ’48-asa élt és dolgozott. Már befejezte tanulmányait a pápai főiskolán, ügyvédnek készült és Pesten jogot hallgatott, amikor 1848-ban – hasonlóan a többi pápai ifjúhoz – belépett a honvédseregbe. A szabadságharcban először nemzetőrként, majd főhadnagyként, végül századosként harcolt. Komáromban – ahol számára véget ért a szabadságharc – Klapka kinevezte szárnysegédjének. A szabadságharc után a pápai főiskolában gimnáziumi tanár. Az 1864–1865-ben két tankönyvet is ír: „Egyetemes földrajza gimnáziumi használatra” és a „Mértani és természettani földrajza” címmel.

Baráth Ferenc honvéd százados
Forrás: Jókai Mór
Városi Könyvtár, Pápai
archépcssarnok.

1872-ig a pápai járásnak szolgabírája, majd főszolgabírája volt. Gimnáziumi tanszékéről a jogakadémia újbóli felállítása után a református kerület jogtanárnak választotta. Világos, természetes modor jellemezte tanítását. Számos közéleti tisztséget is betöltött, így a főiskola pénztárnokának, majd ellenőrének választották meg.

Munkatársa volt a Pápai Lapoknak. Részt vett a város közügyeiben, a városi iskolaszéknek sok éven át volt elnöke, illetve az állami polgári leányiskolának gondnoka. A pápai református egyházmegye gondnoki tisztségét 25 éven át töltötte be. A Pápai Takarékpénztárnál évek során át a felügyelő bizottság tagja volt, s ezen sokféle tisztségei mellett ami szabad ideje még maradt, azt igen szerette a kaszinóban eltölteni. A főiskola történetírója is szomorúan adhatja neki az utolsó számot, feljegyezve, hogy volt tanárai sorából ez a 20. sírhalom a pápai temetőben.³⁹⁸

398 Pápai Lapok, 1905. december 17. 3. o.

DUNST Ferenc (Pest, 1815. január 10.–Veszprém, 1883. február 10.)

POLGÁRMESTER

Dunst Ferenc Pesten, a városházán született, ahol apja Dunst Máté 58 éven át a városházán házgondnokként szolgált. Pesten végezte az alsóbb gimnáziumi osztályokat, majd a 6. osztály befejezése után 1829-ben egy pesti börgyárban a tímármesterséget sajátította el. 1831–1842 között a cs. k. vérteszredben katonáskodott, ahol 3 éven át szolgált. Leszerelése után, mint tímársegéd beutazta Németországot.

Dunst Ferenc polgármester

Külföldi útjáról hazatérve, Budapesten az akkor nagy forgalomnak örvendő és jó hírű Stofenberger börgyárban alkalmazták, ahol hosszabb ideig volt a börgyár, később bórkereskedésének vezetője. 1843-ban üzleti ügyek miatt Veszprémbe utazott, ahol megszerette özv. Hermann Jánosné idősebb leányát, Hermann Franciskát, akivel még abban az évben, márciusban házasságot kötött. Házassága után átvette özv. Hermann Jánosné bórkereskedését és mint bórkereskedő került a veszprémi polgárok közé.

Veszprémben jó hírnevűvé vált, kereskedése által csakhamar közkedvelt polgár lett és nemcsak azokat nyerte meg, kik vele üzleti összeköttetésben voltak, de általában polgártársai bizalmát is kiérdemelte. 1848-ban Veszprém város polgárai megválasztották városkapitánynak. Ekkor kezdődik Veszprémben a közéleti pályafutása. Az 1849 végén városkapitányi posztjáról lemondott és visszavonult. 1854-ben újra városi első tanácsossá választották. Ezt a posztot 1860 végéig töltötte be.

Népszerűségét jelzi, hogy amikor az 1860-ik évi októberi diplomával a nemzet visszakapta önrendelkezési jogát, a város polgársága egyhangúlag újra városkapitánnyá, majd egy hónap múlva az 1861. év elején városbíróvá választotta. 1862. év elején – Halász György utódként – már polgármesterré nevezték ki. Erről a tisztségéről azonban – minthogy a város az 1865. év végével törvénykezési jogát feladta – ugyanazon év végén lemondott. 1869-ben Veszprém városa rendezett tanácsú város lett, így ebben az évben egyhangú szavazással megválasztották polgármesternek, és ezt a tisztséget – három választási ciklusban – haláláig meg is tartotta.

Az 1872-iki országgyűlési képviselői választásokon – mint az országos közép-baloldali elvek híve – Dunst Ferenc 267 szavazattöbbséggel a választókerület képviselőjévé megválasztották.

1880-ban, amikor a jövedelmi adó bevallások miatt több támadás érte. Emiatt és az észlelt méltatlan eljárások miatt annyira elkeseredett, hogy tisztségéről

minden áron le akart mondani. Polgármesteri tisztét csak hívei rábeszélése miatt tartotta meg. Ez a lelki teher testi erejére is hatással volt. Egy alkalommal hivatali munkája során érte azon csapás, hogy eszméletlen állapotba kellett lakására szállítani, hol élet-halál közt lebegett két hónapon át. 1881-ben ismét és az előbbi évhez hasonló időben kórházba került, de orvosának dr. Halasy Vilmosnak gyógykezelése lábra állította. Ekkor már vissza akart végleg vonulni a közélettől, de polgártársai ismételt felkérésének engedve, állását megtartotta. 1882. év nyarán pár hétig még gyengélkedett is, de a hévízi gyógyfürdőben anynyira összeszedte magát, hogy augusztus elején újra elfoglalta hivatalát. A város lakosainak öröme nem soká tartott, mert október 10-én újra ágyának esett, s az 1883. évi február hó 10-én négy hónapi kínos szenvedés után elhunyt.³⁹⁹

Dunst Ferenc polgármester gyászjelentése.

Forrás: www.rakovszky.net

A Dunst család sírboltja

a Vámosi úti temetőben

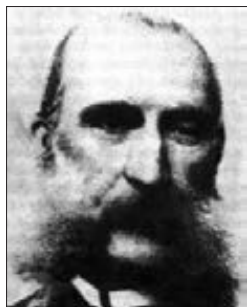
Dunst Ferenc polgármestert 1883. február hó 13-án délután 3 órakor temették el az alsóvárosi temetőben levő családi sírboltban. Sírját 1982. május 15–19. között – több neves veszprémi személy sírjával együtt a kórház bővítése miatt – áthelyezték a veszprémi Vámosi úti köztemetőbe.

³⁹⁹ Veszprém, 1880. május 16. 1–2. o. és Veszprémi Független Hírlap, 1883. február 17. 1. o.

galánthai gróf ESZTERHÁZY Pál
(Pozsony, 1806. október 30.–Levico, Ausztria, 1877. július 20.)

HONVÉD EZREDES

A pápai, ugodi, devecseri hitbizományi birtokok alapítója. Fiatalon katonának állt és 1826 és 1838 között a császári 6. huszárezredben szolgált, majd leszerelt és a birtokain gazdálkodott. A szabadságharc kitörésekor lemondott az osztrák hadseregben viselt századosi rangjáról s közhonvédnak állt.⁴⁰⁰ A szabadságharcban először Veszprém megye nemzetőr őrnagya. Görgey alatt szolgált, Komárom várának feladásakor pedig ezredes és hadosztályparancsnok. A komáromiakkal menlevelet kapott, de az 1849–1853-as években emigrációban élt. 1864-ben az Almásy-féle összeesküvésben való részvétel vádjával letartóztatták. 1867-ben rehabilitálták, a kiegyezés után országgyűlési képviselő.

gróf ESZTERHÁZY Pál

Diós-pusztán iskolát alapított a majorságban élő gyerekek számára. Ausztriában halt meg és 1877. július 28-án a gannai Esterházy Mauzóleumban helyezték örök nyugalomba.⁴⁰¹ gróf Eszterházy Pálról Eötvös Károly a következő érdekes adatokat jegyezte fel: Nem volt már a gróf fiatal, amikor atyja és testvérei tiltására, illetve lebeszélésre, beállt honvédnak. „*Vészélybe döntöd a családodat, – figyelmeztette egy ismerőse, – forradalmár lesz belőled, kétségbe ejted apádat, testvéreidet!*” – „*Az lehet, felelte nyugodtan, de fegyverre szólít anyám: a haza, s hívnak testvéreim: Szenttamásnál.*” Párizsi száműzött korában egy főrangú barátja, ki a párizsi követségnél szolgált, azt mondta neki: „*Ha bele nem keveredel a forradalomba, most millióid volnának.*” – „*Tudom – felelte – de én a milliókat csak akkor élvezhetném nyugodtan, ha tudnám, hogy veszedelmében fegyverrel védtem az országot, mely családunknak a milliókat adta.*” Mikor 1861-ben megválasztották a veszprémi honvédegyelet elnökének, az egyletnek egy hó múlva már negyvenezer pengő forintja volt, s abból a veszprémi rokkant honvédek sokáig élvezték a nyugdíjat.⁴⁰²

400 GRACZA, V. kötet, 965. o.

401 BONA 2000

402 Vasárnapi Újság, 1877. augusztus 12. 508–509. o.

FERENCZY György**(Veszprém, 1806. november 16.–Veszprém, 1870. november 08.)**

POLGÁRMESTER

Életútja sajnós – dacára annak, hogy Veszprém város életében jelentős szerepet játszott – részleteiben nem teljesen ismert. Veszprémben született, apja Frantz Ádám (Veszprém, 1772. december 31.–Veszprém, 1827. szeptember 21.) aki Frantz Pál nyerges, céhfőnök, városbíró és Pintner Erzsébet elsőszülött fia volt, s a pesti egyetemen 1796-ban kapott gyógyszerészi diplomát.

Ferenczy György – az eredeti neve Frantz volt, a Ferenczy⁴⁰³ nevet 1843-ban (egyek források szerint 1840-ben) vették fel – szülővárosa kegyesrendi gimnáziumában végezte középiskolai tanulmányait. A családi gyógyszerertárban volt gyakornok, a pesti tudományegyetemen 1827-ben gyógyszerészi diplomát kapott. Jó hírnevű, kiváló szakmai képzettségű gyógyszerész volt. Tanítványai közül került ki Kiss Ferenc (1816–1892) kőrösladányi, majd szeghalmi gyógyszerész, dr. Than Károly professzor tanítómestere.⁴⁰⁴

Felesége Ramazetter Erzsébet volt. Leánya Zalai Ede ceglédi gyógyszerész felesége lett, aki gyakornoki éveit a Ferenczy-féle Fekete Sas gyógyszerertárban töltötte.

Lakása – miután a Ferenczy-család a város gyógyszerészcsaládja volt – az Óváros téren, a Sörház melletti egyemeletes épületben, a „Fekete Sas”-hoz címzett gyógyszerertárban volt. A család a gyógyszerertárat 1801-ben Hajas István plébánostól vásárolta meg.

Alapító részvényese volt a Mustos János városi polgár által 1845. augusztus 15-én kezdeményezett, majd 1846. január 1-vel indult Veszprémi Takarékpénztárnak. De nem csak alapító részvényese, hanem az első elnöke is volt, amit haláláig betöltött.⁴⁰⁵

A város választásra jogosult lakossága város bírójának választotta, és azt töltötte be 1855–1860. között. Lemondását – együtt az városi tiszttal – 1860. december 10-i tanácsülésen jelentette be, majd december 18-án végleg átadta a polgármesteri (városbírói) posztot az újonnan megválasztott polgármesternek, Halász Györgynek.

*Ferenczy család sírboltja az alsóvárosi temetőben.:
A szerző fotója*

403 VARGA 2009, 222. o.

404 SZMODITS 2003 81-83. o.

405 Emlékkönyv a Veszprémi Takarékpénztár 50 éves fennállásának ünneplésére, Veszprém, 1896.

Az anyakönyv szerint 64 éves korában, 1870. november 08-án Veszprémben halt meg „szívtágulás”-ban.⁴⁰⁶ Az alsóvárosi temetőben helyezték örök nyugalomra, a temetési szertartást 1870. november 10-én Pribék István kanonok végezte.

báró FIÁTH Ferenc
(Aka, 1815. szeptember 21.–Veszprém, 1885. február 19.)

FŐISPÁN

Fiáth Ferencről jelent már meg rövid életrészlet,⁴⁰⁷ de tevékenységét, főleg az 1848/49-ben betöltött szerepét még teljes részletességgel nem dolgozták fel.

Fiáth Ferenc főispán

Ezen írásomban nem célozok részletes és mindenre kiterjedő életrajzot készíteni. Azonban úgy vélem, célszerű a legtöbb ismert adatot közreadni, amit egy veszprémi hetilap, a Veszprémi Független Hírlap által halálakor közölt nekrológ⁴⁰⁸ biztosít, melynek alapja a már említett önéletrajzi írás⁴⁰⁹ is.

Fiáth Ferenc az akkori Veszprém megyei Akán született, ahol apja báró Fiáth József (1784–1868) földbirtokos volt. Anyja Luzénszky Franciska (1791–1855) bárónő. Hét testvére született.

1824-ben Győrbe kezdte iskoláit. Tanítója Czuczor Gergely, a későbbi nagyhírű tudós és a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt.

Öt év múlva, 1829-ben, 14 éves korában apja elvitte Székesfehérvárra Orsonics képviselő családjához, ahol a szónoklat alapjait sajátította el. Tanárai Szegh Pál és Vagovics cisztercita áldozó papok voltak. Évfolyamtársai voltak Tichy, Zalay, Horhy, s gróf Battyányi László. A szónoklattani vizsgák után tanulmányait már magánúton folytatta

1832-ben ismét Győrben, ahol jogászhallgató. Tanárai Albely és Kmetty voltak s tanuló társai közt gróf Zichy Hermann is. Tanulmányait sose hanyagolta el, s a jogi vizsgákat egy év múlva kitűnő sikerrel tette le.

1834. október 1-től Székesfehérvárott joggyakornok. Főnöke Pap Gábor fejérmegyei tiszti ügyész volt. Egy év múlva Budapestre ment s folytatta a gyakornokságot, Végh István ítélmester oldala mellett.

406 VeML K149 anyakönyv mikrofilm, halálozás, római katolikus

407 VARGA 2009, 230. o.

408 Veszprémi Független Hírlap, 1885. február 21. 1–3. o.

409 A könyv kiadásának éve: 1878. A nekrológ szerzője is ezt a könyvet használta fel, amelyből átvett főbb momentumokat.

Az 1832–1836. évi országgyűlés alatt Pozsonyba ment, ahol Kossuth ekkor adta ki legelőször országgyűlési „Tudósításai”-t. Fiáth itt ismerkedett meg Matkovich Tivadar jogász kollégájával is, kivel élete végéig a legjobb barátságban élt. 1837-ben Pesten kiváló eredménnyel tette le jogász vizsgáit.

Első szónoki nyilvános fellépése a legközelebbi Fejér megyei közgyűlésen volt. A megyei közgyűlés tagjai közül a két Madarászt, Salamont s többeket, azzal büntette, hogy szólásjogukat megvonta. E törvénytelenség ellen szólalt fel először Fiáth Ferenc s sikerrel, bár szónoki hevében összeveszett magával az alispánnal s a főügyésszel is, de a közgyűlés Madarászéknak visszaadta a szót.

Veszprém megyébe a következő év februárjában (1837) jött először Fiáth Ferenc. Itt ekkor a főispán Zichy Domokos, az alispán Rohonczy József volt.

Az Fiáth apjának az volt a terve, hogy fia ebben a megyében legyen tiszteletbeli aljegyző. Rohonczyt ismerte s gondolta, hogy jó lesz fölkeresni. A Hosszú utcán akkora sár volt, hogy gyalog nem lehetett menni. Rohonczy kellenlül fogadta őket. Azt mondta, hogy az ifjú Ferenc báró roppant tüzes fejű ember, tele ellenzékieskedéssel, mint azt Fehérváron bizonyította, s így most nem, majd talán később fogja ajánlani Zichy főispánnak. Az öreg Fiáth erre mérges lett, s ezt felelte neki: „Köszönöm. Ahová te mehetsz – oda én is mehetek!” Másnap Fiáth József rövid levélben kérte Zichyt főispánt Ferenc fia kineveztetésére. A válasz két nap múlva megjött Móra. „Fiáth Ferenc báró Veszprém megye tiszteletbeli aljegyzőjévé kineveztetett s 1837 április 18-án a megyegyűlés színe előtt letette az esküt.” Akkor 22 éves volt.

Fiáth Ferenc szüleinek, báró Fiáth József és Luzenszky Francisca sírja Akán. A szerző felvétele

Ez idő tájban Kocsi Horváth Sámuel volt a másodalispán, Zsoldos István a főjegyző s Rosos István az első aljegyző. Az akkori megyét úgy jellemzi Fiáth, hogy a vagyonos független középosztály meghunyászkodva járt Rohonczy előtt. Egy alkalommal, amikor Rohonczy ellen összeesküvést szóttek, ezt az összeesküvést Rohonczy „szétfűtta, mint a havat!”

Veszprém megye közgyűlése Fiáth Ferencet akkor ismerte meg, amikor a bebörtönzött Lovassy és társai kiszabadítása érdekében felirati javaslattal élt. Javaslatát először Fejér megyében fogadták el, majd – dacolva Rohonczy ellenkezésével – Veszprém megyében is megszavazták. Ebben Veszprémben elsősorban Szentgál nemessége támogatta. A siker ellenére Rohonczy nem nézte jó

szemmel a liberális nézeteket valló Fiáthot. Az ellenkezést Fiáth is meguntta és 1838 őszén lemondott.

A következő év telét ismét Budapesten töltötte. Ez az időszak volt politikai jövőjére nézve a legmeghatározóbb időszak. Itt ismerkedett meg az ország összes főnemességével, s itt érte az a kitüntetés is az alig 24 éves ifjút, hogy gróf Széchenyi István egy bizalmas konferenciára hívta meg az ország legbefolyásosabb főuraival együtt: megalakítani az egész ország bel- és külügyeire kiható reformpártot. Itt érlelődött meg benne az az elv és meggyőződés, hogy a forradalom mindig csak romlásra vezet a nemzeteknek, s hogy békés úton hamarabb lehet elérni a célt. Az Ausztriával való szolidáris egyesülést a biztosabb jövő egyedüli zálogának tekintette.

Pestről Székesfehérvárra tért vissza. A megye közönsége előtt az ifjú Fiáth, aki még alig töltötte be 24-ik évét, már oly népszerű volt, hogy az éppen küszöbön állott tisztújításra a legnevesebb alispánjelöltek – Bezerédy és Kandó – ellenében őt választották meg egyhangúlag alispánnak, egyúttal megválasztották a megye országgyűlési követéül is. E minőségében ezután Pozsonyba utazott az országgyűlésre. Az országgyűlés után, mely egyébként 13 új törvénycikket alkotott, hazatért. Az országgyűlésről hazatérve Fejér megyében a közigazgatási és törvénykezési ügyeket vezette.

1843 telén ismerte meg a későbbi feleségét Kapy Ágnes, Nádasdy Lipót unokahúgát. Ebben az évben – megunva a megyei politikai harcokat – külföldi útját tervezte, pénzzé téve vagyona nagy részét. Kapy Ágnes „maradásra bírta”, akivel 1843-ban jegyezték el egymást.

Az 1843. évi tisztújításon újra indult, és bár a Kossuth-párt is erős volt, Fiáth 900 szavazattal győzött. Országgyűlési követté is megválasztották. E választáson sok vér folyt, óriási verekedés volt, számos sebesülés történt, – de nem halt meg senki. A választást a kisebbségben levő Kossuth-párt ugyan petícióval támadta meg, de az országgyűlés a petíciót elutasította.

Az országgyűlés végén vissza akart vonulni a politikai közélettől és azt tervezte, hogy csak az akai birtokán fog gazdálkodni. 1845. március 15-én Mailáth Antal kancellársága idejében Ferenc József kinevezte az akkor még csak 29 éves ifjú Fiáthot tanácsosnak Budára, a Magyar Helytartótanácsához. Kinevezése után lemondott az országgyűlési követi és a Fejér megyei alispáni posztjairól. Mint tanácsos a közigazgatási II. osztályt, az összes árvaügyeket, megyei politikát, útleveleket vezette s referense lett a tiszai kerületnek.

Ez időben vált mind élesebbé a politikai harc az országos ellenzék és a kormány, illetve a konzervatív (Széchenyi) párt közt, melyhez Fiáth is tartozott. Gróf Batthyányi Lajos volt az ellenzék vezére, a mozgalom lelke Kuthy hírlapíró volt, akinek lakása valóságos ellenzéki hivatalhoz hasonlított. Rendsze-

resen szervezték az ellenzékét s az ország minden választójáról minden percben tudták, mely párthoz tartozik. Fiáthot a kormány hol a Fejér megyei, hol a Veszprém megyei gyűlésekre küldte az ellenzék elleni harcba.

1848-ban önálló minisztérium alakult és a helytartótanács megszűnt. Fiáth nem lépett át a minisztériumba, hanem kötelességének érezte, hogy nemzetörnek álljon, egyúttal lemondott korábbi hivataláról is.

Fiáth – miután 10 évi haszonbérbe kivette a kincstár tulajdonát képező vörösberényi uradalmat – Vörösberénybe akart menni, azonban Kossuth az uradalmat – melyért óvadékul Fiáth már 40.000 forintot le is tett s haszonbért is kifizetett – nem akarta Fiáthnak átadni s erre rendeletet is kiadott. Fiáth – közben eladta akai birtokát abban a tudatban, hogy Vörösberénybe megy – kockáztatva látta további életét, ingerülten fölment Kossuthhoz s tőle követelte az uradalom átadását. Mind ő, mind Kossuth sértegették egymást. Ekkor Fiáth el volt tökévelve, hogy provokálja Kossuthot és kihívja párbajra, de Teleky lebeszélte és figyelmeztette: „*Te leszel az első a la lanterne!*”⁴¹⁰ Este a minisztérium azonban helybenhagyta a szerződést s Fiáth Vörösberénybe utazott.

1848-ban Vörösberény, (Balaton)Kenese nemzetőrei kapitányukká választották. Közben Jellasics átkelt a Dráván s a nemzetöröket lerendelték a védősáncokra. Ekkor akasztatta fel Görgey, Zichy Ödönt, s a nép akkor verte agyon Lamberg grófot a pesti Lánchídon. Az előbbi Fiáth jó barátja, utóbbi nagybátyja volt. A szenttamási harcokban esett el báró Orczy István s Fiáth Pompejus, akit Lenkey százada hozott Lembergől haza. Előbbi Fiáth legjobb barátja, utóbbi unokaöccse volt.

Amikor Roth és Phillipovics tábornokok betörték az országba és a Sió torkolat felé közeledtek, öt század Veszprém megyei nemzetör, köztük Fiáthé s Matkovich Tivadaré, mintegy 1700 ember, Lepsény felé menetelt. Itt közakarrattal nemzetőri főparancsnoknak Fiáthot választotta az öt század tisztikara. Görgey, aki a horvátokat üldözte, rendeletet adott ki Fiáthnak, hogy ha lehet, siessen csapatával utána Simontornyára. De a nemzetöröket tisztjeik visszafelé vezették, s így történt, hogy azok Fiáthot „hazaárulónak” kezdték címezni, sőt lövöldöztek is rá. Szerencsére baj nem érte, és Fiáth is látva, hogy részeg emberekkel van dolga, hazatért Vörösberénybe.

1849 januárjában Windischgraetz császári biztossá nevezte ki, de amikor a kinevezés átvételére Fehérvárra utazott, ott a magyarok elfogták és Debrecenbe akarták szállítani. Kálózdón azonban a császári katonák kimentették.

1860-ban Veszprém megye főispánjává nevezték ki, amit 1861 novemberig, az Állandó Bizottmány feloszlataáig töltött be. A megyegyűlés feloszlataása után visszavonult birtokára. 1865-ben az országgyűlés összejövetele előtt egy érdekes

410 lámpavason

és fontos megbízatása is volt. Mailáth György megbízta őt, hogy keresse fel Deák Ferencet és tájékozzdjon: vajon Deák minként gondolja az országgyűlés teendőit, a kiegyezés esetleges föltételeit. A megbízatást – az önéletírása szerint – sikerrel teljesítette.

A Mailáth-Sennyey-kormány alatt 1865 szeptemberében újra kinevezték Veszprém vármegye főispánjává s ettől kezdve közel húsz éven át, megszaki-
tások nélkül, haláláig töltötte be e posztot.

A 60-as évek végén s 70-es évek elején tevékenyen részt vett a magyar nyugati vasút alapításában s a vállalatnak mindvégig egyik elnöke maradt. Az országgyűlésen rendszeresen részt vett, ott többször felszó-
lalt.

Egyetlen meggyűlést sem mulasztott el, s mióta a közigazgatási bizottság intézményét felállították, ennek tanácskozásaiban is rendszeresen jelen volt. Mint főispán – s ez kiváló érdeme – soha se engedte meg a tisztességtelen eszközök alkalmazását. Konzervatív elvei dacára bírta az ellenzék tiszteletét is.

Idősebbik fia báró Fiáth Miklós⁴¹¹ jelentős karriert futott be.

*Fiáth Miklós, Fejér megyei főispán sírja az akai családi temetőben.
A szerző felvétele*

411 Báró Fiáth Miklós (Vörösberény, 1848. november 25.–New York, 1901. október 17.) Vörösberényben született második fiúgyermekként. Az Akán töltött gyermekévek után Fiáth Miklós a kalksburgi jezsuitáknál nevelkedett, majd a – magyar nemesifjak ingyenes oktatására Mária Terézia által 1749-ben alapított – bécsi Theresianumba járt. Jogi tanulmányait 1867–1870 között a pozsonyi jogakadémián a jogi tanfolyam elvégzésével folytatta. 1871 júniusától Fejér vármegye törvényhatóságánál helyezkedett el, mint tiszteletbeli aljegyző. Rövid ideig szolgált a honvédségnél, melynek hamarosan hadnagya, leszerelését követően szolgálaton kívüli főhadnagya lett. Mindezek mellett, az 1880-as évek elejéig birtokain (Aka, Mór, Sáros vármegyei Nyárs-Ardó) gazdálkodott, s egyik igazgatója volt az országos casinónak. Gróf Széchenyi Pál földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter megbízásából több tanulmányutat tett a nyugat-európai államokban – többek között Angliában – valamint Észak-Amerikában, a gazdasági viszonyok vizsgálata és kutatása, de főleg az Újvilág közgazdasági intézményeinek megismerése céljából. Széchenyi miniszter méltatva, s nagyra becsülve Fiáth nagyszabású reformterveit, 1884-ben megbízta őt a minisztériumban létesítendő magyar mezőgazdasági statisztikai ügyosztály megszervezésével és vezetésével, ezzel egy időben osztálytanácsossá léptették elő. Még 1884-ben készült el nagyszabású munkája („A mezőgazdasági statisztika szervezése. Jelentés gróf Széchenyi Pál földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. minister úr ő nagyméltóságához. Bpest, 1884.”) 1891. évi április 14-én az uralkodó Fejér vármegye és Székesfehérvár főispánjává nevezte ki. A főispáni széktől 1896 novemberében vált meg, ekkor a bodajki választókerületben országgyűlési képviselővé választották. Fejér vármegye főispáni székét testvéröccse, báró Fiáth Pál foglalta

Pál⁴¹² fia több éven át Veszprém megye köztisztviselője volt, majd az akai birtokon gazdálkodott. Egyik leánya báró Sennyey Pál országbíró neje, másik lánya a gr. Waldstein a harmadik a gr. Almásy-családba házasodott. Legifjabb leánya Jozefa bárónő Hamburgba ment férjhez.

A Veszprémi Független Hírlap nekrológiájában írja: *„Veszprém megye elveszte leghűbb, leggondosabb gyámolát, a világ pedig oly embert veszít Fiáth Ferenc báróban, kinek lehettek ugyan emberi hibái, de kiben az ember erényei mind öszszpontosultak. Hazáját szerető, annak békés fejlődéséért, erősödéséért a halálíg rajongó jó hazafi, íziglen lovagias, szenvedélytelen, nemeslelkű, jó ember volt.*

A konzervatív elvek embere volt. Magyarország békés virágzását involválta⁴¹³ minden gondolata, érlükttetése s ezt a törvények rendes útján, a viszonyok kellő időben való felhasználása által vélte elérhetni. A demokráciát becsülte, rajongott érte; de ellene küzdött annak mindhalálíg, hogy ez erőszakos úton döntse ki a nemzetet nagy missiója útjából s népuralmat, forradalmat, 'a nemzetek vészét' provokálja hazánkra.

Életét, politikai őszinteségét s puritán konzervatív elveit mi sem jellemzi jobban, mint sajátkezeírta önéletrírásában ama kijelentés, hogy ő az ausztriai uralkodó háznak, melyért addig annyit küzdött, szenvedett s csaknem vérpad áldozata lett – 1849. március 4-én kelt végzetes pátenst, mely Magyarországot Ausztriába kebelezett tartománynak deklarálja: határozottan elítélte. Beadta Veszprém-, Zala megyei pacificationális⁴¹⁴ császári biztosi állásáról való lemondását, s jogosultnak is, természetes következménynek is tartotta a magyar kormánynak 1849. április 14-iki nemzet-nyilatkozatát, mely az ausztriai uralkodó házat megfosztotta a magyar koronától. Végzetes hiba és tévedés volt – írja memoárjaiban – mind az osztrák, mind a magyar kormánynak ez a két, alkut nem tűrő nyilatkozata, mely törvény és rendellenes volt mindkét részről, s mely megbosszulta magát mind Ausztrián, mind nemzetünkön.

412 Fiáth Pál (Vörösberény, 1850. március 25. – Aka, 1935. október 22.) kormánybiztos, főispán, tanácsos. Báró Fiáth Ferenc veszprémi főispán és Kapy Ágnes harmadik gyermeke. Tanulmányait Kalksburgban, a bécsi Theresianumban és a pozsonyi jogakadémián végezte. 1871-ben Veszprém vármegye tiszteletbeli aljegyzője, majd 1875-ben ugyanezen vármegye főjegyzője lett. Ugyanettől az évtől tíz éven keresztül a főrendiház tagja. 1878-ban tartalékos hadnagyként részt vett Bosznia-Hercegovina okkupációjában. 1895-ben a Sióberki Árméntesítő Társulat kormánybiztosává, 1897-ben pedig Fejér vármegye főispánjává nevezték ki. 1906-ban nyugállományba vonult, 1911-ben pedig megkapta a valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot is. 1916-tól ismét főrendiházi tag, majd 1927-től haláláig a felsőház tagja. 1878. november 9-én feleségül vette Jankovich-Bésán Matildot. Három gyermekük született. Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Fi%C3%A1th_P%C3%A1l

413 magában foglal, vele értetődik. Forrás: Pallas Nagylexikon

414 békéltetés, jelesül valamely fellázadt tartományban fegyveres erővel v. a nélkül a békeállapotnak helyreállítása. Forrás: Pallas Nagylexikon

Ez a nyilatkozat, ha egész életét nem ismernők is, igazolja Fiáth Ferencet, mint önzéstelen, szilárd jellemű hazafit, ki hű jobbjágya volt a trónnak mindakkor és addig, míg az ő hazája érdekeit szívében viselő, s a legitimitás terén maradt; de elszakadt attól s nemzete védelmére kelt, midőn az az absolut önkény lejtőjére tért.”⁴¹⁵

*Aka, a Fiáth bárók sírkertje. Előtérben Fiáth Ferenc, háttérben szülei síremlékei.
A szerző felvétele*

Eddig a nekrológ.

Fiáth Ferenc tettei, majd az 1860. decemberi Állandó Bizottmány előtt elmondott beszédének tartalma a külső szemlélőnek talán kettőséget mutat. Egyrészt ragaszkodás a '48-as eszmékhez, Magyarország függetlenségéhez, másrészt az 1848-as nemzetőr kapitányi ténykedésének, majd Veszprém megyét is pacifikáló, Windiscgraetz által kinevezett biztosa, menekülése a forradalom kiteljesedése után. Talán megértjük mindezeket, ha elolvassuk önéletírását. Egyértelműen kitűnik belőle, hogy királyhű, kétséget kizáróan és következetesen ragaszkodik a törvényekhez, az ügyek törvényesség útján való megoldásához. Ellene van minden jogtalanságnak, embertelenségnek. Hivatali működése alatt mindezeket következetesen, tántoríthatatlanul be is tartja és igyekszik betartatni. 1848-ban nemzetőr kapitánynak választják Veszprém megyében a betörő horvát szabadcsapatok és Jellasics elleni védelem szervezéséhez. Elvállalja, és attól fogva határozottan végzi feladatát. Támogatja a magyar seregek műveleteit egészen addig, míg át nem lépik Ausztria–Magyarország határát. Ezt már ellenzi. Megütöközik és elborzad, amikor kivégzik Zichy Jenő (Ödön) grófot, illetve meglincselik Latour hadügy-

⁴¹⁵ Veszprémi Független Hírlap, 1885. február 21. 1–3. o.

minisztert. Ezt már forradalomnak nevezi, amivel nem ért egyet egészen addig, amíg az uralkodó ki nem bocsájtja a márciusi pátensét. Azt sem tudja elfogadni, mivel értelmezése szerint a '48-as törvényeket jogszerűen összehívott országgyűlés hozta, azokat az uralkodó szentesítette. E nézete mellett mindvégig ki is tartott, amiről az 1861. évi országgyűlésen elmondott beszéde, vagy a Veszprém megyei Állandó Bizottmány előtt elmondott több beszéde is tanúskodik. Minden tette önértékelésében meg volt győződve, hogy jól, jót és helyesen cselekszik. 1849. január 9-én elfogadja a felkérést Windischgraetz hercegtől Veszprém és Zala vármegye teljhatalmú biztosi kinevezésére. A trónhoz való hűsége jegyében és a törvények betartása mellett végzi munkáját, pacifikálja a két megyét. Mint írja önéletírásában: *„lelki életemnek legfényesebb emlékpontja ezen korszak, melyben a trónhoz viseltető hűségem érzetében, a trón nevében annyi jót tettem.”* Az 1849. március 4-i pátens, mint írta, igen kellemetlenül érintette. Ez ellentéte volt királyi biztosi kinevezésében foglaltaknak, saját proklamációinak és beszédeinek. *„Vállalkoztam igenis a törvényesség és alkotmányosság helyreállítására, de Magyarország Ausztriába a mondott pátens értelmében leendő beolvasztására soha nem vállalkoztam. Elhatároztam, hogy nem is fogok vállalkozni erre soha, hanem kir. biztosi állásomról azonnal lemondok.”* E pátenset már úgy értékelte, hogy annak kibocsátása politikai hiba volt, hiszen ettől már *„... nem a forradalom ellen küzdött többé jogosan a trón, hanem a forradalom küzdött az ellenforradalom ellen.”* Tudja, hogy nem lesz biztonságban ha marad, ezért 1849. április 27-én elhagyja Veszprémet, Bécsbe távozik. Bécsben fogadja Ferenc József, amiről azt írja: *„Kegyess, leereszkedő fogadtatásom, hűségem, feláldozásom s tett szolgálatimnak Uram királyom részéről történt kegyes elismerése s köszönetének kinyilvánítása, elfelejteté velem minden bajomat, s a legboldogabb halandó levék.”* Az aradi vérengzés, a megtorlás ismét csak elborzasztotta. Nem vállalt 1860 végéig semmilyen állami beosztást. Csak amikor remény volt a törvényes, és a jog talaján álló, a '48-as törvényeket is elfogadó megbékélésre, vállalta el a Veszprém megyei főispánságot. Jog és kötelességtudat, az alkotmányosságba vetett bizalom, mellette hűség a királyhoz, az uralkodóhoz – ez jellemezte báró Fiáth Ferencet. Ennek fényében ítéljük meg és ne ítéljük el az 1849-i királyi biztosi tevékenységéért.

báró Fiáth Ferenc és felesége kapiváry
Kapy Ágnes sírköve. Aka, család
sírkert. A szerző felvétele

HALÁSZ György
(Veszprém, 1801. február 2.–Veszprém, 1863. január 10.)

POLGÁRMESTER

„A veszprémi csapók nemcsak gyapjút, de ha kellett városbíró, sőt követet is válogattak.” – merengett el a szebb napokat megélt szakmáról egy veszprémi hetilap tárcaírója 1902-ben.⁴¹⁶ Nos, a városbíró, majd polgármester, akit a csapók állítottak Halász György volt.

Halász György apja Halász György, anyja Fejér Elsa. Keresztvíz alá Czinger Imre és Vincze Éva tartották.⁴¹⁷

Sajnos életútjának fontosabb állomásai a múlt ködébe veszttek. 1846-ban Veszprém város közössége megválasztotta a város bírójává, majd az utolsó, 1847. november 2-i bíróválasztáson ismét, de ezúttal már egyhangúlag választották bírónak.⁴¹⁸

1849-ben nagy többséggel Veszprém városa választásra jogosult lakosai polgármesternek választották. E tisztséget rövid ideig töltötte csak be. A vész-korszak múltával, tizenkét év után 1861-ben ismét a város polgármestere, előbb ideiglenesen, majd választás révén véglegesen. Igaz, ekkor is csak rövid ideig áll a város élén.⁴¹⁹

Polgármester még, amikor 1861. szeptember 21-én a veszprémi takács céh kérésére a városi tanács a céh felügyelő biztosának nevezi ki.⁴²⁰

Polgármesteri tisztségéből 1862 márciusában a hatalom elmozdítja, kinevezve helyette Dunst Ferencet. Ezután a megmaradó rövid élete vesszőfutás. Az 1862. március 31-i tanácsülésen a testület megállapítja: „A város tanácsa sem az elsődleges költségvetést megkészíteni, sem a város jelenlegi vagyoni állapotát eruálni⁴²¹ nem tudván addig, míg a lelépett polgármester Halász György úr a kezelése alatt volt értékekről számadását, s egyáltalán az általa vitt ügyeket át nem adja.” Ezért utasítja Kammerperger Antalt, mint az átvételi bizottság elnökét, hogy „... az átvételt folyó hó 3-ig habár az átadó veszélyére is eszközölje.”⁴²²

A polgármesteri tisztségéből eltávolított Halász György további élete – ami már nem tesz ki egy évet sem – ismét csak ismeretlen. Betegségéről nem írtak,

416 Veszprémvármegye, 1902. július 20. p4

417 Anyakönyvi adatok, VeML K 144

418 VÉGHÉLY 2013, 71. o.

419 Részletesen lásd a „Éljen a haza, virágozzék Veszprém városa” című fejezetben.

420 VeML, V102a. Veszprém város tanácsülés jegyzőkönyve, 1860/61. évre, 88. kötet 568. fsz.

421 Kikutatni, megállapítani

422 VeML, V102a. Veszprém város tanácsülés jegyzőkönyve, 1860/61. évre, 89. kötet 408. fsz.

így minden bizonnyal a következő hónapok tortúrái viselték meg, majd – a halotti anyakönyvbe történt bejegyzés szerint – „forró lázban” 1863. január 10-én meghalt. Temetése 1863. január 11-én történt a „közös temetőbe”, ami minden bizonnyal az alsóvárosi temető volt. A ceremóniát Pribék István kanonok végezte el.

S, hogy mi volt az ok, ami megviselte? Minden bizonnyal – a jegyzőkönyvi bejegyzések szerint – az elmúlt évek (1860–1861) adómehtagadása, illetve majd annak katonai erőszakkal történő beszedése, illetve az adó „túlterheltségének” oka lehetett.

A tanács már említett határozatának megfelelően a kijelölt tanácsstagok megkezdték az átadás-átvétel végrehajtását, a számadások vizsgálatát. Ehhez bekérték az érintett gazdák adóbefizetési jegyzékei, majd ezeknek a város irattárában lévő kimutatással az összehasonlítást Kammerperger Antal számvevőnek adták ki. A vizsgálat szerint „*Halász György volt polgármester úrnak az 1862. évi erdei számadása Nemsur Ignác és Kammerperger Antal tanácsos urak által megvizsgáltván a vizsgálat eredményét bemutatták, mely a tanács által is elfogadtatott: minthogy pedig eszerénti számadási év 400 fiba elmarasztatott, ezen elmarasztási összegnek, minthogy Halász György úr idő közben meghalálzott, annak örökösitől leendő behajtására az egészszámú adósnak leendre adása mellett Jagadics Sámuel és Tampás Mihály tanács urak kiküldetnek.*”⁴²³ A határozatot a volt polgármester már nem olvashatta, de a vizsgálat tortúrái, a tetemes összeg – mint később olvasható – a teljes vagyonát érintette, olyan izgalmakkal és gyötrellemel járt, hogy az – véleményem szerint – jelentősen közrejátszott halálban.

A februári közgyűlés más állásponton volt, miután az özvegy kérelemmel fordult a tanácshoz: a tanács álljon el a követeléstől. Eszerint az 1863. február 14-i ülésen felolvasták „... özvegy Halász Györgyné született Brandstetter Franciskának folyamodása, melyben néhai férje, mint volt városi polgármester által az 1862-ik évre az erdei jövedelmekről kifizetett számadására hozott, s a számadott 400 forintba, mint a végrehajtó katonaság által lett túlterheltetése tekintetéből önkéntesen felszámított kárpótlási összegbe elmarasztó ítéletet megszüntetni könyörög, és a városi közönséget ebbeli követelésétől elállni kéri a következő okoknál fogva.”⁴²⁴ Vagyis egy többlépcsős pénzügyi műveletet hajtott végre a polgármester: a tisztviselők kifizették az adót, az erdei jövedelmekből végrehajtották a tisztviselők kártalanítását. A vizsgálat ezt tekintette törvénytelennek. Az özvegy indoklása szerint:

423 VeML, V102a. Veszprém város tanácsülés jegyzőkönyve 1863. január 24., 90. kötet, 253 fsz.

424 VeML, V102a. Veszprém város tanácsülés jegyzőkönyve 1863. február 14., 90. kötet, 304. fsz.

- 1) Mert a végrehajtó katonaságot nem tulajdon adó hátrálásáért, hanem mint polgármesternek az egész város adójáért – melynek behajtásától a megyei bizottmány tiltotta el – kellett tartania.
- 2) Mert ezen összegből részére csak 200 forint kártalanítás jutott, a másik 200 forintot az akkori városi bíró és főjegyző kártalanítására fordították,
- 3) És mert a városi bizottmány a városi tisztviselőket e nagymértékben történt terheltségére szánva a kárpótlást már akkor megajánlotta.

A felsorolt indokok alapján a tanács elfogadta özvegy Halász Györgyné kérését és a 400 ft-os hátralék megfizetése alól felmentette. De nem véglegesen. Úgy tűnik az elmaradt összeg behajtásától a törvényszék már nem állt el. A decemberi tanácsülésen már az árverésről határoztak: „*Néhai Halász Györgyöt s nejének illető Veszprém városban, a 1248 telekkönyvben lévő 1352. számú háznak a 1557 telekkönyvben lévő hozzá tartozó kertnek eladását 2960 számú végzésben a megyei telekkönyvi t. törvényszék elrendeltetvén, eladási idő határolul 1863. december 21. és 1864. január 21. napjai tűzettek ki. Az árverés fogantatosítására Pongrácz Dániel tanácsos úr a végzésnek és árverési feltételeknek kezére adása mellett kiküldetik, jelentése az árverés megtartása után 3 napra tőle beváratik.*”⁴²⁵

425 VeML, V102a. Veszprém város tanácsülés jegyzőkönyve 1863. december 05. 91. kötet, 112. fsz. Halász György felesége később elköltözött a városból. A halálakor – 1890. január 03. – kiadott gyászjelentés szerint gyászolta fia Halász Lajos uradalmi intéző és három unokája. Temetése 1890. január 4-én történt a németújvári (Güssing) romai katolikus temetőben. Minden bizonnyal később férjét is ott újratemették.

HUNKÁR Antal
(Öttevény, 1783. január 01.–Szolgagyőr, 1862. december 16.)

FŐISPÁN

HUNKÁR Antal főispán, politikus.⁴²⁶ Édesapja Öttevény postamestere. Középiskolába Győrött járt, jogot Pozsonyban tanult. Joggyakornok volt Székesfehérvárott Zubor Sándor ügyvéd mellett. 1802-ben Veszprémbe került Márkus Ignác főjegyző mellé, aki korának egyik legjobb szakembere volt. 1803-tól Pesten joggyakornok, 1808-ban a Királyi Táblánál ügyvéd. 1809-ben a Pápán tartott Veszprém vármegyei közgyűlés kinevezte századoskapitánynak. Harcolt Napóleon seregei ellen, francia fogságban is volt. Veszprém Vármegye táblabírája és ellenzéki követe az utolsó rendi országgyűlésen. Reformpolitikus, 1848-ban Veszprém Vármegye főispánja és kormánybiztos. 1849 elején bácskai kormánybiztos, majd a kegyelmi szék bírója. Egyik szövegezője a Függetlenségi Nyilatkozatnak. A szabadságharc bukása után először halálra ítélték, majd várfogságot kapott. A komáromi várbörtönből 1855-ben szabadult. 1861-ben a Határozati Párt képviselője volt a zirci választókerületben.⁴²⁷

Hunkár Antal forrás: Zichy Antal: gróf Széchenyi István életrajza (1791–1860) II. kötet, Budapest, 1897.

A Hunkár kastély Szolgagyőrött. A szerző felvétele

426 Bővebbet lásd: Hunkár Antal visszaemlékezése és iratai, sajtó alá rendezte és szerkesztette Hudi József, Pápai Református Gyűjtemények, 2004. valamint Hunkár Antal emlékiratai, közreadja Lukinich Imre, Hadtörténeti Közlemények, 1926. 92–108, 229–248, 352–380. o.

427 VARGA 2009

A Vasárnapi Újságban a veszprémi ismert publicista (és törvényszéki bíró), Karácson János tollából olvasható a következő:⁴²⁸

Egy erőteljes alak a régi jó időkből. Insurgens⁴²⁹ és táblabíró, katona és polgár, felvilágosodott szellemű, törvényes fejlődést, művelődést előmozdító fia a hazának, ki nem csak megyéjének volt büszkesége, hanem országosan tisztelt névvel bírt. Elevenítsük fel emlékezetét – s hagyjuk szólani magukat a tényeket.

Hunkár Antal Győr megye Öttévény helységében született 1783-ban Hunkár Mihály és Mayer Johanna szülöktől. 1790-ben kezdi iskoláit, Győrött filozófiát és jogot Pozsonyban hallgatott. 1803-ban előbb Zuber Sándor fehérvári ügyvéd, azután Márkus Ignác Veszprém megyei főjegyző mellett joggyakornok, később pedig Nagy Sándor táblai ügyvéd mellett kir. táblai jegyző volt Pesten. 1805-ben a pozsonyi országgyűlésen mint távollevők követe volt jelen.

1806-ban ügyvédi vizsgát tett. 1807-ben Budán és 1808-ban Pozsonyban ismét, mint távollevők követe volt jelen több grófi család részéről. 1809-ben a nemesi fölkelő sereg szervezésekor a Pápán tartott tisztválasztó gyűlésen huszárszázad parancsnokává választották, s mint ilyen szolgált gróf Zichy Ferenc ezredes zászlóaljának 2. századánál. Határozott és bátor parancsnok volt. Például 1809 május vége felé Geramb alezredes mellé rendelték századjával a

A Hunkár kastély főépülete 2013-ban A szerző felvétele

428 Vasárnapi Újság, 1863. október 18. 1–2. o.

429 lázadó, felkelő. 1848 előtti honvédelmi rendszerünk alapja a nemesi felkelés volt. Az utolsó nemesi felkelés 1809-ben volt a napóleoni harcok idején, amikor Győr alatt ütközött meg a francia sereggel és vereséget szenvedett Jenő olasz alkirály parancsnoksága alatt. Forrás: Pallas Nagylexikon

szomszéd Vas megyében lévő francia sereg állásának felderítésére, mely alkalommal a Szombathelyről kivonuló franciákat századával visszariasztotta, sőt a főpiacig követte is. Ekkor a piac egyik oldalán megpillantotta a felállított francia zászlóalját. Hunkár a piac másik oldalán megállt, mire a francia csapatból egy lovastiszt reá rohant és ketten összecsaptak, s a szombathelyi néző közönség láttára a francia tiszt arcát kardjával kettévágta, s századával szerencsésen visszatért. A híres győri csatában hét sebet kapott. Amikor két osztrák ágyút az ellenségtől visszafoglalt volna, lovát agyonlőtték, s ő francia fogságba került. Kiszabadulása és felgyógyulása után ismét a táborhoz tért vissza. Ezért a tetteiért 1812-ben Leopold kis keresztjével tüntették ki. Azután Pesten ügyvédeskedett, s kinevezték királyi adóhivatalnoknak. 1822-ig Pesten lakott, de ekkor Mihály bátyjának halála következtében hivataláról lemondott, és szolgagyőri birtokára ment lakni.

1839-be országgyűlési követnek választották, s az országos ellenzék szellemében képviselte megyéjét. 1843-ban a követválasztáskor már nem sikerült az Országgyűlésbe jutnia, de 1847–48-ki országgyűlésre már egyhangú választással sikerült újra Veszprém megyét képviselnie. 1848. május 21-én István nádor a megye főispánjává nevezte ki. Még ez évben Sopron megye teljhatalmú kormánybiztosa volt. A pesti nemzetgyűlésen mint főispán vett részt, s azt Debrecenbe is követte. Utóbb Bács-, Csanád- és Csongrád megyékbe küldték ki kormánybiztosnak.

A Hunkár család kriptája. A síremlék felirata: Mária mellől a keresztet ledöntötték, ami jelenleg a kripta beomlott lejárata felett fekszik. A szerző felvétele

A börtönből 1855-ben szabadult. Az 1861. pesti országgyűlésen a zirci kerület képviselője volt. 1862. december 16-án szolgagyőri birtokán halt meg.

DR. KERÉNYI Károly
(Győr, 1829. október 26.–Veszprém, 1923. augusztus 17.)

MEGYEI TISZTI FŐORVOS, '48-AS HONVÉD

A szabadságharctól a világháborúig!

Rendkívüli életút, rendkívüli életpálya! Talán így lehetne jellemezni dr. Kerényi Károly életét.

Kerényi Károly (1876-ig Klupák Károly) Győrben született 1829. október 26-án. Középiskoláit Győrben végezte. A szabadságharcban önkéntesként harcolt és megsebesült. 1854-ben a pesti egyetemen sebészorvosi, 1874-ben orvostudori [orvosdoktori] oklevelet szerzett. Veszprémben telepedett le, ahol 1860-tól városi, 1861-től járási orvos. 1878 után Veszprém Vármegyei tiszti főorvosa. 1882-től a városi kórház főorvosa. Közben díjazás nélkül 30 éven át ellátta a tűzoltó és mentőorvosi teendőket. Nevéhez fűződik Veszprém megyében az Orvosszövetség létrehozása 1900-ban. Veszprémben halt meg 1923. augusztus 17-én.⁴³⁰ Haláláról így tudósítottak a veszprémi lapok: „*Veszprém város lakossága mély részvétellel s fájdalommal újságolta a szomorú hírt, hogy dr. Kerényi Károly ny. vármegyei tiszti főorvos, az 1848–49. évi szabadságharc egyik hősi honvédje folyó hó 17-én elhunyt. A mindenki által nagyrabecsült, munkáséletű, szeretett jó öregúr, kit kedves nyájas modoráért az egész város tisztelt, a jó Isten kegyelméből magas kort ért el, 94 éves volt. Temetése, f. hó 19-én, vasárnap délután 5 órakor lesz az alsóvárosi temető kápolnájából. Az elhunytat nagyszámú rokonság gyászolja. Kerényi Andor a veszprémi járás főszolgabírája édesapját veszítette el a megboldogultban.*”⁴³¹

*Dr. Kerényi Károly
tiszti főorvos, a
Honvédegyelet elnöke.
Forrás: Veszprémi fejélek*

Aktív közéleti emberként rendszeres feljegyzéseket készített. Ennek apropója a napi időjárási helyzet, állapot feljegyzése volt, de azt minden esetben kiegészítette a városban, a megyében általa fontosnak tartott események leírásával. Különösen élénken figyelte az Európában, a világban zajló háborús eseményeket. Elérkezve az I. világháború kitöréséhez, gondolatát teljesen lekötötte a világháború eseményeinek leírása, amit a lapokból, vagy más hírforrásból vett át. Feljegyzéseiből csak a témánkhoz kapcsolódó – szűkebben a Honvédegyelet története, valamint a megyei március 15-i ünnepek – feljegyzéseit közölöm.

430 VARGA 2009, 402. o.

431 Veszprémi Hírlap, 1923. augusztus 19. 3. o.

*Március tizenötödikék – dr. Kerényi Károly feljegyzései alapján*⁴³²

1883. december 17. Főorvosnak megválasztanak. Lány idő, nagy sár, megyei restauráció. 1885. február 19-én b. Fiáth Ferenc főispán meghalt. Február 21-én b. Fiáth beszentelése. 22-én borult -4 fok, fagy. Akára mentem b. Fiáth temetésére.

1903. március 15-én -1 fok, fagy. Ködös idő. Március 15-ét a nép mindenütt hazafias szellemben ünnepli. Megválasztottak honvédegyleti elnököknek.

1905. március 15-én +6 fok borult, esős idő. Ungar fűszerkereskedő Berta lányának esküvője. Március 15-ét az ország szerte mindenütt a lehető legnagyobb lelkesedéssel megünnepelték, úgy itt Veszprémben is. Kállay Ubul képviselő mondotta a nagybeszédet. A '48-as öreg honvédeket a város megvendégelte.

Május 20-án +10 fok, borult, esős idő. Budapestre utaztam Kovács Ignáccal a 48-as honvédegylet országos gyűlésére. 21-én +12 fok, borult, esős idő. Honvédegyleti gyűlés volt a vármegyeház dísztermében Budapesten. Délután a Budavár bevételénél elesettek sírjának megkoszorúzása a budai temetőben, este hazautazunk.

1906. március 14-én reggel fagypont, borult idő. A város polgárai készülődnek a március 15-két megünnepelni. Nemzeti színű zászlók már ki vannak tűzve. Március 15-én +2 fok. Az egész város nemzeti színű lobogókkal fel van díszítve. Minden ember talpon, a március 15-dikének megünnepelésére. Egyletek, testületek zászlókkal ezer meg ezer ember ünnepélyes nagy rendben felvonulnak a Várba a Piaristák templomába. Misén én is jelen voltam. Takács József igazgató mondta a csendes misét. A kóruson orgonált és énekelt Szanyi tanító. Úrfelmutatás után az egész közönség, amely a templomot zsúfolásig megtöltötte. Az ének volt Imádunk szent ostya és Boldogasszony anyánk stb. Mise végén Szózatot énekelt a nagyszámú közönség. Azután a Korona Szálló nagytermébe vonult [a közönség]. Ott először Isten áld meg a magyart – Himnuszt – énekelt a zsúfolt terembei közönség, azután szavalások és Kállay Ubul ünnepi beszédét mondotta el. Nagy volt a lelkesedés. Este bankett, abban én is részt vettem. Engemet is megtiszteltek szónoklattal. Mire én is hazafias beszédet mondtam. Nagyszerű szónoklatok mondtak. Október 6-án reggel +12 fok, délben +15 fok. Borult idő. Az Aradi 13 vértanúért a helybeli Szent Ferenc rendiek templomában nagyszerű gyászmise volt. '48-as honvédek, főispán, alispán, polgármester, megyei és városi tisztikar és előkelő szép közönség vett részt az ünnepélyes gyászmisén. A Veszprém Dalegyelet gyászénekeket énekelt igen meghatóan.

1907. március 14. reggel -3, fagy, nappal + 4 fok felhős, napos idő. Készülődés történik március 15-ik szabadság napjának megünnepelésére. Március 15.

432 VeML XIV. 5. Dr. Kerényi Károly

reggel -2 fok, fagy. Éjjel nagy hó esett, nappal elolvadt +4 fok volt. A város március 15-dik emlékére ünnepel. Sok házon nemzeti színű zászló van kitűzve. Piaristáknál 10 órakor mise, amelyen a testületek nemzeti zászlóval vettek részt, este bankett a Koronában. Április 5-én +4 fok, ködös, esős idő, borult, nappal +14 fok szélcsend. Öreg Neymúr (Nemsur) 48-as honvéd 80 éves korában és az öreg Ludvigné is 94 éves korában meghalt. Szeptember 24., +3 fok, derült idő. Jóska öcsém hazautazott, Garay Mihály '48-as öreg honvéd az éjjel meghalt.

1908. március 15. Reggel -1 fok, fagy, havazó felhők átvonulása, hideg szél. Március 15-én az egész város közönsége hazafiúi érzéssel megünnepelte a kegyesrendiek templomában. Veszprém zászlókkal, zeneszóval felvonult. Ezután a Korona Fogadó nagytermében nagy közönség előtt ünnepélyes és hazafias beszédet mondott Zsigmond János kegyesrendi tanár. Szeghlety polgármester mondta a megnyitót és záró beszédet. A delegáció elénekelt a Himnuszt és a Szózatot. A piaristáknál is hasonló díszünnepély volt, amelyen a főgimnázium ifjúsága énekelte és szavalt díszes közönség előtt. A városháza épületén nemzeti zászlók díszlettek. Este a Korona Fogadó nagytermében bankett volt, amelyen szép számú közönség vett részt. Az asztalnál az elnöki helyet én foglaltam el s én mondtam az első felköszöntőt a hazára, annak alkotmányára, a szabadságra. Ezután több szép felköszöntő is volt. Minden felköszöntést megéljeneztek. Március 18-án özvegy Csikásznét eltemették. Május 24-én +20 fok, borult idő, csekély eső. Kecskeméthy Albert nyugalmazott főmérnök '48-as honvéd százados meghalt 93 éves ev. ref. vallású. Temetése május 26-án. Június 7. 15 fok, hűvös idő, borult. Öreg Tamásy József meghalt. Ma temették, '48-as honvéd volt. Este nagy eső, villámlás, dörgés, záporral. November 9-én -3 fok, fagy, nappal fagypontra. Nagy havazás éjjel nappal. Már eddig 1 lábnál is nagyobb hó esett és még mindig esik. November 10-én -6 fok és fagy, borult idő. Délig hó is esett. 1848/49-es honvéd őrmesteri nyugdíjam megállapítására és 1908-ik évi november hó 1-től számítható kiutalásra vonatkozó miniszterelnöki határozatot megkaptam. A nyugdíjam évi 216 korona. A kiutalási miniszteri hivatal száma 3019/M.E. oct 7-én kelt 1908-ban. November 20-án +2 fok, eső és olvadás, borult idő. Szemerei Károly '48-as honvéd százados meghalt november 18-án, temetése 20-án volt.

1909. január 4. -4 fok, fagy, borult idő. Nesmera '48-as honvéd hadnagy meghalt. 5-én -3 fok, borult idő. Nesmera '48-as honvéd hadnagyot eltemették. Február 3-án -3 fok, fagy, havazás, borult idő, este hózivatar. Éjjel 3 órakor dr. Palotay Ferenc nagyprépost meghalt. Március 15-én nagy hazafias ünnepélyvel megtartott. 29-én 4 fok, derült, itt-ott kis felhők. Kovács Ignác nyug. városi aljegyző és '48-as honvéd őrmester meghalt. Március 28-án este eltemették.

1910. március 15-én reggel +6 fok, reggel borult, nappal félig borult. Március 15-én nagy nemzeti ünnepély a piarista templomban. 10 órakor mise, a nép

zászlókkal felvonul a templomba, mise után a Nemzeti Színházban nagyszerű előadás. Este hangverseny, Jászai Mari is szavalt gyönyörű szépen. Március 16-án reggel -4 fok, többnyire borult. Tisza István Aradon mondott kedves beszédet.

1911. március 11., reggel -1 fok, fagy, borult idő. Bauer Károly nagy beteg. Március 15. reggel +5 fok. Éjjel nappal eső. Március 15-én a város közössége nagyon szépen megünnepelte. 10 órakor ünnepélyes mise volt a piarista templomban, ahová zászlókkal és zenebandával felvonult a város közössége. 11 órakor a Nemzeti Színházban volt nagy ünnepély, énekelt a Dalárda Nemzeti Énekar. Ezután dr. Illés Dezső tartott nagyszerű beszédet a március 15-iki 1848-ik eseményekről. Azután volt zongora, szavalás, ének, stb. A Színház zsúfolásig megtelt ünnepélyes díszes, üde és női közönséggel. Május 18. reggel +14 fok, nappal +28. Kovács Antal '48-as honvéd őrmester volt mérnök, régi barátom és bajtársam meghalt 78 éves volt. Június 21. reggel +14 fok felhős, napos, Gyepesen Martonfalvy Pál régi jó barátom iszkázi földbirtokos '48-as honvéd hadnagy bajtársam házasságának 60 éves gyémántmenyegzőjét ünnepelte, én küldtem neki szép gratulációt.

1912. március 15. -2 fok reggel, felhős, napos reggel, ködös idő. Ma március 15-én a város közönsége nagyszerűen megünnepelte. 9 órakor már a piaristáknál menve zászlókkal a polgárság felvonult, élén dr. Óvári Ferencsel, dr. Komjáthy László polgármesterrel. Én is velük mentem és nagyszámú közönség. A tűzoltó banda a Rákóczy és Klapka indulót szépen fújta. Délután 5 órakor a Székházban díszes közönség volt. Nagyszerű dalárdásokkal Szabó Mihály piarista tanár szép és érdekes beszédet mondott. Volt művészi ének, egy operai énekes nőtől, egy férfi tenor ének az enyingi aljárásbírótól, és ugyanez tárogatón szép melódiákat fújva játszott. Az ünnepélyt dr. Óvári Ferenc rendezte. Dr. Cholnoky Feri a tuberculoziszról és ennek meggyátlására teendő óvintézkedésekről beszélt, dr. Óvári pedig az elnök, alelnök és választmányi tagok névsorát olvasta fel, amit a közönség elfogadott. Az ünnepélyes estét a Veszprémi Dalegylet zárta be hazafias énekekkel.

1913. március 9., +2 fok reggel, félig borult. Benkő Károly nyugalmazott kir. törvényszéki bíró meghalt március 8-án, '48-as honvédhadnagy volt. 10-én Benkő bírót eltemették. Március 15., derült idő, nappal +15 fok. Mindenütt megünnepelték. November 4-i névnapomra sok tisztelóm eljött megköszönteni. Most már a 85-ik évben vagyok.

1914. március 15., reggel fagy volt, viharos szeles idő. Március hó 15-ének évfordulóján a '48-ik évnek országszerte, a mi Veszprém városunkban is a közönség megünnepelte. Fél 11-kor nemzeti zászlókkal vonult fel a közönség tűzoltók zenekarával a piaristák templomába. Én is ott voltam. Este a színházban ünnepélyes ének, a Dalárda szereplése és több budapesti akadémiai és Petőfi

társaság tagja tudományos felolvasást tartottak előkelő közönség előtt. Március 16-án este a színházban dr. Réthy Ede ezredorvos és dr. Cholnoky Ferenc kórház-igazgató főorvos előadást tartottak a tuberculozis veszedelmességéről. Vetített, moziképletekben mutatták be a bacilusok terjeszkedését és pusztításait.

1915. március 15-ét a város közössége szokott szép ünnepélyességgel megünnepelte, a zászlók ki voltak rakva.

A feljegyzései még folytatódnak, de az már teljes egészében csak a világháborúról szól.

Dr. Kerény Károly sírja az alsóvárosi temetőben

KOVÁTS Imre**(Veszprém, 1829. november 2.–Veszprém, 1907. május 20.)**

TAKÁCSMESTER, POLGÁRMESTER

Kováts Imre az elemi elvégzése után takácsmesterséget tanult. A szabadságharcig iparosként dolgozott, majd 1848-ban nemzetőrként vett részt az eseményekben, később honvéd tűzmesterként szolgált. A szabadságharc után rövid ideig folytatta mesterségét, majd gazdálkodott. Aktívan részt vett a megye és a város közéletében: 36 éven át tagja volt a vármegye törvényhatóságának. 1869-től tanácsosként dolgozott a városnál, majd 1883-tól nyugalomba vonulásáig, 1899-ig a város polgármestere. Polgármestersége alatt aktív városrendezési tevékenység folyt, elkészült a polgári és a felsőkereskedelmi iskola, új városháza került a város tulajdonába, felépítették az új közvágóhidat, a Szabadi úti kaszárnyát, a Rohonczy-házban városi szegényházat rendeztek be, elkészült a jutas-veszprémi szárnyvasút. Ez időben hozták létre a gyámpénztárat, rendezték a gyámügyeket és vezették be az állami anyakönyvezést. A felsővárosi (Dózsavárosi) temetőben helyezték örök nyugalomra, de a családi sírboltot az utódok eladták, nevét a sírkőről eltüntették.⁴³³

*Kováts Imre
polgármester
Forrás Veszprémi fejek*

KUN Géza (Gyepes, 1814. február434–Gyepes, 1878. október 22.)

HONVÉD ALEZREDES

Apja Kun László, Veszprém Vármegye alispánja, anyja Fülöp Anna. Iskoláit szülőfalujában kezdte, majd bölcsészettudományt tanult Pécsen. 1831–1841 között hadapródként szolgált az 52. gyalogezredben, nyolc évet töltött Olaszországban. 1841-ben tért haza a szülői házba. 1843-ban Veszprém vármegyei esküdtté választották.

Gyepesi gazdálkodóként éri az 1848-as forradalom. Részt vesz a nemzetőrség szervezésében mint összeíróbiztos az 56. számú (Csékút, Padrag, Halimba, Öcs), az 57. számú (Kisjenő, Karakószörcsök, Torna, Kisberzseny), az 58. számú (Középiszkáz, Felsőiszkáz, Alsóiszkáz, Kerta) és az 59. számú (Nagyka-

433 VARGA 2009, 448. o.

434 A pontos születési dátum bizonytalan. Az anyakönyvi bejegyzés szerint a keresztelés időpontja 1814. február 10. Veszprém. Áment Márton szíves közlése szerint.

mond, Kiskamond, Pusztamiske, Tüskevár, Nagyszöllös) nemzetőr-kapitányságoknál. Majd a városlödi nemzetőr-kapitányságnál kapitány.

1848 szeptemberében belépett a Veszprém megyei 1. dunántúli önkéntes nemzetőrzászlóaljba, melynek szeptember 7-től kapitánya. Kosztolányi Mór őrnagy dandárjával részt vesz a Jellasics elleni harcokban. Részt vett a schwechati csatában – ahol helytállásáért október 27-től őrnaggyá léptették elő – majd a medgyesi⁴³⁵ és az apácaszakállasi⁴³⁶ ütközetekben. 1849. január 30-tól a 70. honvédszászlóalj parancsnoka a komáromi várőrségnél. Katonával többször meglepetésszerűen megtámadta a császári csapatokat. Sikeres ácsi rajtaütése⁴³⁷ után Klapka tábornok alezredessé léptette elő, majd kitüntette a 3. osztályú Katonai Érdemjellel. A komáromi vár kapitulációja (1849. október 2–4) után Bécsben a császári törvényszék elé került, hat hónapig tartották fogva.

Ezt követően hazatért Gyepesre és birtokain gazdálkodott. Egy ideig megyei főszolgabíró, majd 1861-ben Devecser mezőváros főbírájává választották. A kiegyezést követően alapító tagja a Veszprém Megyei Honvédegyeletnek, ahol a végleges megalakulásig az egylet ideiglenes alelnöke. Később visszavonul gyepesi birtokára és itt élt haláláig. 1878. október 22-én halt meg Gyepesen és itt is temették el. Temetésén megjelentek a Honvédegyelet képviselői, bajtársai, barátai, a vidék összes előljárósága. A halála kapcsán Bezerédy Gyula írt a Veszprém⁴³⁸ megyei hivatalos heti Közlöny 43-ik számában nekrológot „Kun Géza” címmel, visszaemlékezve elsősorban az 1848-as katonamúltjára, de megemlékezve az 1848-ig eltöltött életére, katonamúltjára is.

Az első felelős minisztériumnak – írta Bezerédy Gyula – Veszprém megyéhez intézett felhívása folytán, a megye a rendes hadjuttalékon kívül (vagyis a megyére kivetett kötelező sorozási létszám – Földesi) még 1000 önkéntest állított ki a haza védelmére, Kun Géza az elsők között volt, ki elhagyva a tisztességes polgári állást s a haza védelmére kelt.

435 Erdélyi hadszíntér, 1849. március 3–4. A magyar csapatok főparancsnoka Bem elvonulása után Czetz János ezredes.

436 A peredi csata után (1849. június 21.) és a győri csata előtt (1849. június 28.) Apácaszakállasiánál (ma Ekecs) 1849 júniusában zajlott le egy kisebb ütközet a császáriak és a honvédek között. A honvédseregek parancsnokai Görgey és Klapka tábornokok voltak.

437 Így neveztek el 1849-ben azt a három csatát, melyet a magyar honvédsereg az 1849. év nyarán Komáromtól délre vívott, mert azokat mindig az Ács körül vívott harcok döntötték el. A honvédek 1172 hadi foglyot, 7 tizenkét és 14 tizenhétfontos ágyút, 3000 puskát, sok lőszert és élelmet vettek el az osztrákoktól. Az ácsi győzelemmel Klapka tábornok elmetsette az osztrák hadsereg fő összeköttetését Béccsel, és a dunántúli megyékből újoncokat, lovakat és élelmiszereket vitethetett Komáromba.

438 Veszprém, 1878. október 27.

Az önkéntesek tisztjeinek megválasztása a megyék feladata volt, így Kun Géza csakhamar kapitány lett, s e minőségben részt vett már a schwechati csatában, hol még gyakorlatlan, de vitéz csapatával megállta helyét. Miután a vesztes csata után a visszavonulást eredményesen fedezte, érdemjellel tüntették ki, s nemsokára őrnagynak lett előléptetve.

E visszavonulás után Pozsony alá, majd Komáromba vonult zászlóaljával, ahol az első körülrzés időszakában a csillagsáncot több hónapig tartotta, s Szőny bevételét is megakadályozta csapatával. A komáromi vár felmentéséért folyó csatában a 71. honvédszászlóalj Guyon tábornok rohamcsapatát képezte, s minthogy a tábornok, saját szavai szerint, minden honvédnek nem adhatott kitüntetést, a zászlót díszítette fel az éremmel. Ezután zászlóalját 1849 májusában előbb a Nádor-vonalra,⁴³⁹ majd a Csalóközbe vezényelték. Itt részt vett a medgyesi és az apácaszakállasi csatákban, ahol a Károlyi-huszárok, a Károly nevű császári dzsidások rohamát nem tudta megállítani, de két zászlóalj élén Kun Géza feltartóztatta e lovas ezredet Mihalovics egy kisebb ágyúütegével.

A győri szerencsétlen csata után a sereg visszavonulását fedezte és a monostori hegyen az első és második számú sáncokba vonult. Július 2-án és 11-én részt vett a két óriási csatában, majd az augusztus 2-iki kitörésben (a már említett három ácsi csata – Földesi). Október hó 6-án, még mindig ugyanazon helyen (Komárom), kényszerült az egyesült osztrák és orosz parancsnokok előtt, a herkályi egyezmény⁴⁴⁰ alapján a fegyvert lerakni.

Az itt nyert „Geleitschein”⁴⁴¹ dacára Kun rövid idővel hazatérése után letartóztatták, Bécsben hat hóig fogva tartották

1861-ben amikor a megyei tisztikar újra alakult, Kun Géza egyhangúlag és kijelölés nélkül devecseri főbíróvá, majd a megye közönség által alakított megyei honvédsegélyző egyesület alelnökévé megválasztották. E kettős minőségben a Schmerling-korszak ideiglenességének behozataláig működött, s ezen újabban bekövetkezett időszakban egyike volt azoknak, akik az érintett honvédsegélyző egyesületnek, a hatóság által lefoglalni szándékolt pénztárát e veszélytől megmentették.

439 A komáromi erőrendszer az Öreg- és Új-Várból, a Vág- és Nádor-vonalból, a Vág túlszpartján lévő, Vág-Hídfejből (Szlóvakia), és a magyarországi sáncrendszerből állnak. Építését József nádor vezette a 19. sz. elején (1809). A tiszteletére nevezték el az erőrendszer egyik részét, ami Révkomárom belvárosát (5 km hosszan) védte. A várat az 1848–49-es magyar szabadságharc idején az ellenség nem vette be. Klapka György tábornok – hat héttel a világosi fegyverletétel után – önként adta föl a várat az osztrák seregnek, szabad elvonulás feltételével.

440 1849. szeptember 17-én Haynau hadiszállásán a Komáromtól félmezföldnyire fekvő Pusztá-Herkályon írta alá Klapka tábornok és Haynau Komárom várának feladásáról szóló szerződést.

441 Ez esetben: Menlevél

Folyó hó 24. (1878. október 24 – Földesi) tartott temetésnél az egyházi gyászszertartást barátja Forintos István apát és veszprémi kanonok tartotta. A Vasárnapi Újság a rendszeresen megjelenő „Halálozások” című rovatában is hasonló megemlékezéssel búcsúzott Kun Géza, 1848–49-ik honvédelezredestől.⁴⁴²

KUN Sándor (Gyepes, 1817. augusztus 24.–Gyepes, 1906. szeptember 3.)

ELSŐ ALISPÁN

Kun Sándor 1817-ben született Gyepesen. Szülei Kun László és Fülöp Anna. 1843–1847 között Veszprém vármegyei másodjegyző, majd az 1847-es tisztújításon első aljegyzővé nevezték ki. Az 1840-es évektől több fővárosi lapban publikált. Liberális gondolkozású köznemes, a szabadságharcban is kiveszi részét. 1848-ban a polányi nemzetőrség kapitánya, parancsnoka. 1849-ben kormány megbízott, a komáromi várnál a 202-es honvédzászlóalj hadnagya. Ugyanebben a zászlóaljban szolgál unokatestvére, Kun Aladár is. 1849. június 11-től a somlóvásárhelyi kerület országgyűlési képviselője. 1848-ban a kormánylapnak, a Közlönynek volt a hivatalos tudósítója.

1881-ben (63 éves, eddig nőtlen) elveszi Fülöp Teréziát, özvegy Kun Géza-nét (testvérbátyja özvegyét). 1906-ban, 89 éves korában halt meg Gyepesen és itt is temették el.⁴⁴³

A Veszprémvármegye 1906. március 6-i nekrológiájában így emlékezett meg az elhunyt Kun Sándorról:

Egy érdemekben gazdag életű, a vármegye közéletében jelentős szerepet játszó férfit ragadott ki közülünk a héten a halál: Kun Sándor nyugalmazott királyi ítélőtáblai bíró, a somlyóvásárhelyi választókerületnek 1848-ban megválasztott követe, Veszprém vármegye volt első alispánja szeptember 3-án Gyepesen maghalt

A vármegye szolgálatába 1860. december 2-án lépett, amikor a törvényhatóság közgyűlése vármegyei jegyzőnek választotta meg. Az 1860. évi december 29-én vármegyei másod alispánná, 1861. április 2-án pedig első alispánná választották.

A királyi bíróságok szervezése után átlépett a bírósághoz s mint királyi táblabíró vonult nyugalomba. A veszprémi nemzeti kaszinónak legrégebbi tagja volt, az alapítók közül a legutóbbi időben csak ő volt életben.

Szeptember 5-én helyezték örök nyugalomra a gyepesi temetőben. Temetésére a vármegye minden részéről nagy közönség jött össze, a vármegye kö-

442 Vasárnapi Újság, 1878. november 03. 705. o.

443 Áment Márton: A gyepesi Kunok, kézirat, a szerző engedélyével, melyet ez úton is megköszönök.

zönsége és a vármegye tisztikar részéről Koller Sándor alispán is megjelent s a maga és családja úgy a vármegye közönségének kegyelele jeléül egy-egy koszorút helyezett az elhunyt ravatalára. A gyászszertartáson az egész vidék s a vármegyei tisztikar több tagja is részt vett.

Koszorút küldöttek az említetteken kívül dr. Óvári Ferenc, a veszprémi nemzeti kaszinó és sokan mások.

A Kun család megmaradt sírkövei a bakonygyepesi temetőben. A kép bal oldalán Kun László és Fülöp Anna sírköve. A szerző fotója

PAP Gábor (Vilonya, 1827. szeptember 10.– Komárom, 1895. november 2.)

REFORMÁTUS PÜSPÖK, A HONVÉDEGYLET TITKÁRA

Pap (Kovács) Gábor (vöröskői és érsemlényi), Pap István, vilonyai, majd vámosi lelkész, egyházmegyei főesperes és Oláh Klára fia. A gimnázium 1–5. osztályát otthon végezte, majd a 6. osztályát, a bölcséleti és jogi tanfolyamot Pápán. 1847 augusztusában befejezte jogi tanulmányit és Bécsbe ment magánnevelőnek Huszár József báró fia mellé. Részt vett az 1848. bécsi forradalomban és Bécs körülzárásakor inas ruhában elmenekült. Novemberben belépett a honvédek közé. Tiszafüredig Guyon, majd a magyar szabadságharc végéig Kmetty György hadtestében szolgált. Részt vett az említett tábornokok alatt az iglói, branyiskói, kápolnai s mezőkövesdi ütközetekben, Hatvan bevételénél, Buda ostrománál, Pétervárad felmentésében, s a Törökországba menekülést fedező lugosi táborban is. Erdélyben, mint honvéd százados betegen esett osztrák fogságba és egy hónapig a temesvári

*forrás: Vasárnapi Újság
1874. szept. 13.*

kazamatákban volt elzárva, honnét betegen bocsájtották el. Hazament szüleihez Vámosra, de ott újra elfogták és Veszprémbe Pap János megyei főnökhöz kísérték a csendőrök. Betegsége miatt újra elbocsátották és csendőri felügyelet alá helyezték. Magánúton készült fel a teológiai tanfolyam tantárgyaira, majd a papi vizsgát letette, így mint kibocsátott lelkésznek, felügyeletét is megszüntették. 1851-től lelkész volt Balatonudvariban, Arácson, illetve 1864 júniusig Litéren, majd Vörösberényben és Vilonyán. 1859-ben aktívan részt vett a protestánsok jogait megtámadó pápens elleni mozgalomban, melynek a veszprémi egyházmegyében egyik vezére volt. 1861-től tevékeny részt vett a Veszprém vármegye alkotmányos küzdelmeiben, s 1867-től a Veszprém megyei ellenzék egyik vezére volt. Ugyancsak aktív szerepet töltött be a Veszprém megyei Honvédegylet megalapításában is, melynek jegyzője, majd később alelnöke lett. A Veszprém megyei honvédegylet őt küldte képviselőjéül az első országos honvédyűlésre. 1868-ban a Veszprémi Református Egyházmegye esperesének, 1873. május 13-tól a Dunántúli Egyházkerület főjegyzőjének, 1874. június 1-én pedig superintendánsának választották. Még ezen év szeptember 20-án foglalta el püspöki székét Komáromban, hol 1878-tól volt lelkész. 1876–1879-ig országgyűlési képviselő is volt. 1878-ban már a komáromi honvédegylet elnöke. Szenvedélyes könyvgyűjtő volt és nagy értékű éremgyűjteménye is volt, melyről már életében úgy rendelkezett, hogy azt halála után a pápai református kollégium kapja.⁴⁴⁴

444 Vasárnapi Újság, 1874. szeptember 13. 1–2. o.

szentkirálysabadjai ROSOS István
(Szentkirálysabadja, 1811. április 27.– Sári-pusztá, 1888. június 2.)

ELSŐ ALISPÁN

Rosos István 1811. április 27-én született Szentkirálysabadján. Apja Rosos Ignác, anyja Gyulai Gaál Teréz, kinek ez volt a második házassága.⁴⁴⁵ 1831-ben nevezték ki tiszteletbeli megyei aljegyzőnek, s már a következő évben második aljegyzővé választották. 1837-ben táblabíróvá választották meg, 1840-ben lett megyei aljegyző s három év múlva már a vármegye főjegyzője. 1847-ben a tisztújítás alkalmával első alispánnak jelölték és meg is választották. Az 1848/49-es szabadságharc leveréséig viselte e hivatalát.

Az, hogy első alispán volt, nem akadályozhatta meg abban, hogy részt vegyen a veszprémi nemzetőrség Dráva menti akciójában. Mint Cserny Margit írja: „Az őrseregbe több tiszt ajánlkozott, mint amennyire szükség volt, ezért sorshúzással jelölték ki a csapat tisztjeit. Akiket nem sorsoltak ki, azok mint közvitézek álltak be. Így került a közvitézek sorába a megye közszeretben álló alispánja, Rosos István is.”⁴⁴⁶ 1848. július 3-i induláskor a közvitézek nevében Rosos István alispán vett búcsút a veszprémiektől.

1860. december 29-én a megyei Állandó Bizottmány ülésén újból megválasztották első alispánnak. Fiáth főispán az ülésen bevezetőjében kérte a jelenlévőket a higgadságra és az egyetértésre. Első alispánnak csak Rosos Istvánt jelölték, akit a bizottság egyhangúlag „közlekedéssel és szünni nem akaró éljenzéssel elfogadtatott.” Rosos István ugyan a jelölést és az első alispáni tisztséget elfogadta, de azzal a kikötéssel, hogy csak 1861. március 28-ig viseli e tisztséget, valamint illetményét teljes egészében felajánlja egy későbbi, a bizottmány által kijelölt jótékonyági alap javára.⁴⁴⁷

De leköszönése, 1861 után is Veszprém és a vármegye közéletében továbbra is részt vett, majdnem minden fontosabb bizottságnak és küldöttségnek tagja volt. Például tagja volt az ún. Tallián-féle Népnevelési Alapítványnak is.

1877 augusztusában meghal felesége. Temetése – mint azt megjegyyezte a tudósító – hatalmas részvét mellett zajlott, melyet a környék még nem látott. Sári-pusztáról a berhidai temetőbe négyes fogat vitte a tetemet, melyet „követett legalább 100 úri fogat”. A szertartáson részt vett a Rosos-, a Késmárky-, a Békássy-, a Bezerédy és az Ányos család.

445 Az anyakönyvi bejegyzésen: keresztnév: Stephanus, Ignatius, szülők: magnif. Dom. Ignatius Rosos, D. Therez Gál, keresztszülők: Joseph Rosos, Cath Ianhoffer, keresztelte a vörösbérenyi plébános Alojzi Horváth. Szentkirálysabadja, anyakönyv, K118 mikrofilm.

446 CSERNY 1970, 134. o.

447 Ez a jótékonyági alap az 1861 februárjában megalakult Honvédegylet volt.

A Rosos-Bezerédy kápolna Sári pusztán forrás: LDM

Rosos István Papkeszi melletti Sári-pusztán fekvő kastélyában 11 évvel felesége halála után, 1888. június 2-án hunyt el és június 4-én temették a családi sírboltba. A gyászszertartást – írta a megyei lap – „... *Pribék István felszentelt püspök s káptalani helynök úr ő méltósága nagy gyászsegédlettel végezte. Jelen voltak a káptalan részéről: vizeki Tallián Lázár címz. püspök, dr. Palotay Ferenc apátkanonok és sokan egyházi és világi intelligenciából.*”⁴⁴⁸

Rosos István életében rendkívül népszerű volt, minden tisztségére amit viselt, egyhangú szavazással választották meg. Soha nem törekedett magas posztokra, mindenkor a köz érdekének vetette alá tevékenységét. S hogy mennyire tisztelték? Például 1848. március 15-én, mikor nagyszámban jelentkeztek a fiatalok a Nemzetőrségbe, este csapatostul tisztelegtek a nép legkedveltebb embereinél, legelőször Rososnál – olvasható a veszprémi Múzeumi Közleményekben.

⁴⁴⁸ Veszprémi Közlöny, 1888. június 10. 2. o.

A Rosos-Bezerédly kápolna Sári puztán forrás: LDM

Fiáth Ferenc, a későbbi vármegyei főispán ekképp jellemezte 1849-ben: „*A magistrátus élén, mint erélyes alispán Rosos István meghitt jó barátom állott[...] Itt a rend, Rosos erélye folytán soha sem bomlott meg, a közigazgatás rendesen és erélyesen vezetett, a törvényszék lelkiismeretesen működött.*”⁴⁴⁹

Halála sem volt „vezető hír.” A megyében megjelenő 4 újság – Veszprém, Veszprémi Független Hírlap, Veszprémi Közlöny és a Pápai Lapok – csak néhány soros hírt közölt haláláról és a temetéséről. Nekrológ nem jelent meg. A vezető hír, ami „mindent vitt”: 1888. június 1-jén kinevezték az új megyéspüspököt, báró Hornig Károlyt. Nem emlékeztek meg haláláról sem a megyei-, sem a Veszprém városi tanácsuléseken, de nem jelent meg méltató írás születésének 100. évfordulóján 1911-ben a megyei lapokban sem.

Haláláról is egyedül Veszprém város lapja a „Veszprém” írt 1888. június 3-án a szokásos gyászjelentésnél néhány sorral többet: „*Vármegyénk székházán, a városházán és középületeinken lengő gyászlobogók tegnap reggel óta hirdetik, hogy vármegyei közéletünk egyik kimagasló alakja Rosos István nincs többé. Már kevesen vannak abból a régi gárdából köztünk, melynek a boldogult több mint fél évszázadon át kiváló tevékenységű munkás tagja volt. Vármegyénk közügyeiben, úgy is mint a vármegye egyik legtekintélyesebb birtokosa s úgy is mint a vármegye tisztviselője tevékeny részt vett. Veszprém város közügyeiben is bosszú időn keresztül irányadó vezérférfit volt.*” De jellemző, hogy a nekro-

449 FIÁTH 1878, 2. kötet 155. o.

lógban hibásan jelenik meg a születési éve, ami a lap szerint 1810. A szentkirályszabadjai anyakönyvi bejegyzés szerint 1811, mely évben csak ez az egy bejegyzés található.

Már megismerve az eddig fellelt adatokat, látható, az utókor teljesen elfelejtette. Igaz, az 1861. évi megyei Állandó Bizottmány – miután Rosos István elkészönt a bizottmánytól, az összes tisztviselőtől, a megye pecsétjét visszaadta a bizottmánynak, majd a beszéde végén „... *jövőre is felajánlván szolgálat készségét s egész tevékenységét mindenkorra...*” – elismerte eddigi munkáját. A bizottmány nevében Szabadhegyi Antal képviselő válaszolt és javasolta: a leköszönő Rosos István alispán érdemeit méltassák és azt jegyzőkönyvben örökítsék meg, mely szerint. „*A megye osztatlan óhajtásával találkozott indítvány közlekedéssel elfogadtatván; az évek hosszú során át, különösen a nemzeti nagyságra nézve dicső, de következeiseiben szomorú emlékü, a hazára s így a megyére is válságos korszak alatti, midőn a nemzetnek alkotmányáért sőt önfenntartásáért szerencsétlen kimenetelű küzdelme a hazafiúság jutalmául csak a vértanúság dicsőségét nyújthatta, tanúsított önfeláldozó buzgósága, s a legnehezebb viszonyok közt is biztos irányt adó – de a becsület s kötelességgel soha alkudozni nem tudott – tapintata által szerzett érdemei Rosos István volt első alispán úrnak jegyzőkönyvileg megörökíttetni rendeltetnek; utánzásra serkentő például az utókornak, s tanulságul, hogy a valódi polgári érdemeket is követni azoknak egyedüli – de legszebb jutalma, a hálás elismerés örökké tartó koszorúja.*”

A hálás elismerés örökké tartó koszorúja – olvasható a megemlékezésben. Örökké tartott? Gyakorlatilag elfelejtették. Mintha nem is létezett volna. Pedig rá is érvényesek lennének azok a mondatok, melyet Géresi Kálmán írt Véghely Dezsőről: „... *ő Veszprém nélkül, Veszprém vármegyén kívül nem tudott volna élni. Erényeivel és gyöngeségeivel, élete összes gyökérszálaival Veszprém megyéhez volt nőve. Hűségesebb, typicusabb, hozzá gyermeketeg módon ragaszkodó fiát alig rejti földjében vármegyéje.*⁴⁵⁰”

S, hogy mi lett sírboltjával?

2012. június utolsó hetében megkerestem a temetkezési helyének megjelölt Papkeszi-Sári pusztát. A polgármester, Ráczkevi Lajos úr igen előzékeny volt, térképet adott a területről, hogy megtaláljam. A faluba beérve egy helybeli lakossal sikerült beszélgetnem, aki jól emlékezett a kápolnára, a bennük eltemetett személyekre (Bezerédy–Rosos). Láta milyen volt akkor, amikor szépen rendben volt. Később – köműves lévén – felajánlotta, hogy megjavítja a kriptát. De mint mondta, gépekkel és kötelekkel lerángatták. Előtte vandálok meggya-

450 GÉRESI 1899, 210. o.

lázták a kriptát, néhány személy csontját szétszórták. A kápolna kisharangját⁴⁵¹ sikerült megmenteniük, az most a falu imaházának kertjében van fölállítva. Majd – tudomása szerint – a volt berhidai plébános vitette el az ónkoporsókat, és temettette el. Sajnos a jelenlegi berhidai plébános, Beke Zsolt atya nem tud semmit az exhumálásról és az újratemetésről.

*A kápolna megmentett lélekarangja
Papkeszin. A szerző fotója*

*a volt Rosos–Bezerédy kápolna helye 2012-ben.
A szerző fotója*

A helyszínt egyébként könnyű volt megtalálni. Igaz, a kripta maradványát már a sok gaz, csalán elfedte. A kripta vasajtaja még ott van, félig földbe temetve, egy-két téglát szétszórva csontmaradvánnyal keverve. Szomorú és lehangoló látvány.

451 A harang felirata: ÖNTETTE ÖZV. GLOGER SÁNDORNÉ VESZPRÉMBEN 1877. Gloger Sándor harang és fecskendő készítő művész számláit egyenlítette ki Veszprém pénztárnoka a piaci kútnál különböző réz elemekből öntött munkái értékét 1857. szeptember 29-én. Lásd: VeML V.145. Veszprém város polgármesterének iratai. Jelzet: 1-282

zombatfalvi ZOMBATH István
(Mozsgó, 1825. december 18.–Veszprém, 1883. július 16.)

HONVÉD EZREDES, A HONVÉDEGYLET ALELNÖKE

Zombatfalvi Zombath István m. kir. honvéd ezredes 1825. december 18-án született Somogy megyében, Mozsgón.⁴⁵² Apja Zombath Ferenc földbirtokos, uradalmi igazgató, 1838-ban a Batthyányak jószágigazgatója. Anyja Stranzski Jozefa (1810–1866). A Zombath család a zombatfalvi nemesi előnevet – György,⁴⁵³ András (aki 1646-ban Győr vármegye helyettes alispánja) és Mihály testvérek – 1621. december 20-án kapta.⁴⁵⁴ Cholnoky Jenő szerint⁴⁵⁵ a Zombathok ükapja Egervár hősi védelmében tüntette ki magát, s kapta a nemességet. Nemességüket 1754/55-ben Vas vármegyében erősítették meg. István a hetedik volt a születési sorban, egyébként nyolcan voltak testvérek. A levelek tanulsága szerint Zombath Istvánnak Antal (1812–1866) győri ügyvéddel volt szorosabb kapcsolata.⁴⁵⁶

*Zombath István ezredes
(a fotón őrnagy) forrás:
A Honvéd 1869. jún. 29.*

Tanulmányait a veszprémi, kaposvári és pécsi tanodában végezte. Önként jelentkezik, és 1841. október 3-án hadapródnak veszik fel az akkor báró Bakonyi ezredes által vezetett 33. számú cs. kir. seregre, ahol hat évig szolgált. 1847. november 1-én II. osztályú hadnaggyá (alhadnagy), majd 1848. július 16-án hadnaggyá léptetik elő. Részt vett az osztrák–olasz háborúban, így az 1848. május 29-i curtatone–montanarai ütközetben, majd május 30–31-én a goitói csatákban, ahol megsebesült. Sebesüléséből felgyógyulva Magyarországra helyezik ugyanazon seregre 3-ik zászlóaljához, mely Temerin alatt harcolt a szerbek ellen.

452 Honvédelmi Minisztérium (a továbbiakban: HM), Hadtörténelmi Intézet és Múzeum (a továbbiakban: HIM) Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL), 24005 AKVI

453 A testvérek apja Zombath György, anyjuk Bodó Kata. A fiú György felesége Szalánczy Kata, 8 gyermekük született, köztük István. Zombath István (a nagyapa) háromszor nősült, első két feleségétől egy-egy gyermek (László és Ignác) született, míg a harmadik feleségétől Pászthory Esztertől született négy gyermeke, köztük Ferenc, Zombath István hv. ezredes apja.

454 Petőfi Irodalmi Múzeum, Katalógus, <http://opac.pim.hu/index.jsp?page=search&group=1>

455 Cholnoky Jenő, Vár Ucca tizenhét, szerk: Géczy János, Veszprém, 1998/2.

456 Zombath István rokoni kapcsolatba állt a veszprémi Cholnoky Lászlóval, Veszprém város ügyészevel, aki 1834-ben született. Cholnoky felesége volt Zombath Krisztina, Zombath Antal győri ügyvéd lánya, akivel 1868-ban kötött házasságot, és házasságából született – többek között – Viktor, Jenő és László is.

Zombathot egyrészt a begyógyulatlan sebe, leginkább pedig fogalmazási, hivatalvezetési képessége miatt a magyar hadügyminisztériumba helyezik.⁴⁵⁷ 1848 augusztusától Nádosy Sándor,⁴⁵⁸ az akkori nemzetőrség főparancsnoka mellett segédtsízt. Főhadnaggyá 1848. október 1-én léptetik elő és kinevezik felügyelő tisztnak az Országos Fegyvergyárhoz. Ez év november 16-án már százados és az Országos Fegyvergyár fióküzemeinek parancsnoka Budán, majd 1849 januárjától Debrecenben, májustól Pesten, júliustól Szegeden, végül Aradon.⁴⁵⁹ Debrecenbe 1849. január 3-án 400 fegyvergyári munkás érkezett, hogy előkészítsék a fegyver- és lőszergyártáshoz szükséges berendezéseket. Ide szállították a lőszergyártáshoz szükséges „kapszli⁴⁶⁰” és „zünder” készítő gépeket. Emellett sok fegyvert is javítottak. Az üzem nagyságára jellemző, hogy Zombath egyik júniusi jelentésében azt írja: a gyár minden harmadik nap képes 420 db kijavított fegyvert küldeni a harcoló csapatokhoz. A temesvári ostromsereghoz tartozó 92. és 93. hv. zászlóalj részére 1600 db puskát küldött, majd javíttatott ki és küldött újabb 600 db-ot. A gyár 1849. júniusig működött, működését az orosz előrenyomulásig folytatta.⁴⁶¹

Örnagyi előléptetését 1849. július 16-án veszi kézhez. Július közepétől az Országos Ruházati Bizottmányánál ruházati felügyelő. Az 1848/49-es szabad-

457 1848 októberéig nem beszélhetünk egységes honvédségről. A honvédsereg – december közepéig – a következő elemekből jött létre: a cs. kir. hadsereg csatlakozott alakulataiból, a már meglévő honvédzászlóaljkból, a sorozás eredményeként létrejött alakulatokból, végül a nemzetőrség és szabadsapatok egy részéből. A honvédsereg létrejötte nem kis mértékben annak a több mint ezer tisztnak a szervező munkáján alapult, akik 1848 októberében, illetve részben már 1848 nyarán – így Zombath István is – a cs. kir. hadseregből léptek át a honvédséghez.

458 Nádosy Sándor (1812–1888) a Nádor huszároktól helyezték át a nemzetőr tanácshoz, melynek Baldacci távozása után az elnöke lett. Nádosy a honvédség szervezésében is jeleskedett. A trónváltást már nem támogatta, így december vége felé Bécsbe szökött, ahol tisztázta magát. Egy darabig nyugdíjas volt, majd tényleges szolgálatba lépett. Gyorsan haladt előre a ranglétrán, 1858-ban helyettes lovászmester, majd pótlóvázási főfelügyelő. 1867-ben már vezérőrnagy. Lásd GRACZA, III. kötet, 34. o.

459 BONA 2000, 732. o.

460 Kapszli: Töltényhüvely; egy löfegyver lövedékével összeszerelt, a robbanó töltet befogadására szolgáló, fém- vagy kemény papírosból készült henger, illetve henger alakú tok. Zünder: gyújtószinór

461 BAKÓ 1942, 96. o.

ságharcban harcolt a szent-tamási és a szőregi⁴⁶² csatákban. A világosi fegyverletétel Aradon éri.

A világosi fegyverletétel után ő is osztozott a volt cs. kir. főtisztek, illetőleg a magyar törzstisztek sorsában, s bajtársaival együtt az aradi várba szállították, ahol a hadi törvényszék 14 évi várfogságra ítélte. Börtönévei alatt írja le az Aradon bebörtönzött honvéd tisztek, altisztek névjegyzékét és jelenteti meg Vahot Imre Honvédek könyvében.⁴⁶³ Négyévi börtön letöltése után kegyelmet kap és szabadon engedik, egyúttal Győrbe internálják.

1854-ben a bécsi adminisztráció elrendelte Magyarország telekkönyvi helyszínelését. Zombath jelentkezik, és 1854 júliusában Győrben felveszik „tollnoknak (fogalmazó).” Szakértelme és ügyessége miatt 1855 augusztusától már főbiztos, egészen 1861-ig.

1861-től már Veszprém-ben él családjával. Az októberi diploma utáni alkotmányos mozgalom során, a megyék újjászervezésekor a Veszprém megyei Állandó Bizottmány 1861. június 2-án telekkönyvi igazgatónak választja meg évi 800 osztrák értékű forint fizetéssel.⁴⁶⁴

Testvérével, Zombath Antal győri ügyvéddel rendszeres, napi kapcsolatban volt. „*Kedves Tónikám!* – kezdi egyik, testvérének 1862-ben írt levelét Zombath István – *Minden össze vissza megy most éppen, mert Pálffy kormányzót várjuk [...] az alkotmányos vorstellungnál* (fogadásnál, előadásnál – Földesi) *nékem is kell figurálnom. Istenem! – mit és kit fogok még szolgálni? Tónikám, bánom is én, ha a Chinai nagymogul is, csak fizessen.*” – fakadt ki Zombath István,⁴⁶⁵ miután az 1848/49-es szabadságharcban betöltött tisztségéért és részvételéért bör-

462 A szőregi csatában – írja A Honvéd című újság 1869-ben – együtt harcolt Dipolddal. Dipold Antal (Pápa, 1814. október 14. - Geszt, 1868. február 15.) honvédezeres. Iskoláinak elvégzése után katonai pályára ment, az 5. tüzérezrednél szolgált. Később a Kress könnyűlovas-ezrednél főhadnagy. Az 1848-ban megalakuló veszprémi 6. honvédzászlóaljnál századosként, majd őrnagyként a zászlóalj parancsnoka. 1849. január 23-ától alezredes a Ferdinánd huszároknál, utána dandárparancsnok a bácskai, majd az 1. hadtestben. 1849. július 16-ától ezredes, hadosztályparancsnok a világosi fegyverletételig. A tavaszi hadjárat több sikeres csatájában vett részt, küzdött az oroszok ellen Vác és Debrecen mellett. A világosi fegyverletétel után a hadbírótság november 8-án golyó általi halálra és teljes vagyonekobzásra ítélte, melyet 18 évi, vasban eltöltendő várfogságra változtattak. 1856. július 15-én kegyelmet kapott, így szabadult Olmütz várából. Szabadulása után a Tisza-család vendégeként haláláig Geszten élt. Alapító tagja volt a Bihar vármegyei honvédegyeletnek. GRACZA, V. kötet, 964. o.

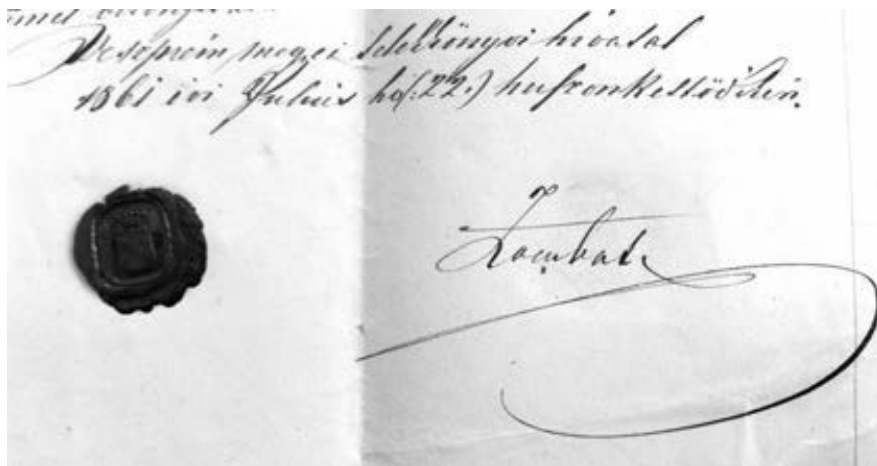
463 VAHOT 1861, II. kötet, 141-156. o.

464 VeML ÁB jkv, 302. o. Első telekkönyvi igazgatóként jegyzett aláírása 1861. július 22. dátummal olvasható. Lásd: VeML IV.157 Veszprém Vármegye törvényszéki, mint törvényhatósági iratok, 2. doboz.

465 Győr-Moson-Sopron megyei Levéltár, XIV. 17. Zombath Antal ügyvéd iratai, 6. doboz

tönt, majd szabadulása és internálása után Veszprémben kapott nyugodt megélhetést biztosító állást a Telekkönyvi Hivatalban. Nem Veszprémben született, de veszprémivé vált.⁴⁶⁶

Ezt a beosztását gyakorlatilag reaktiválásáig betöltötte.

Zombath István telekkönyvi igazgató aláírása és személyi bélyegzője forrás. VeML

Telekkönyvi igazgatói működése során a felügyelete alatt levő községek birtokosaival, valamint a tőle közvetlenül függő helyszínelő bizottmányokkal való humánus, szelíd bánásmódja által kivívta a népszerűséget és közmegebecsülést. 1868-ban Veszprém megyei törvényszéki ülnökké is választották. A telekkönyvi iratok, határozatoknál utolsó bejegyzése aláírásával 1869. február 8-án volt.

Tagja volt a veszprémi Segélyegyletnek is, ahol több, a segélyezettek kérelmének elbírálását segítő javaslata volt. Emellett több észrevétele volt a nyilván tartások vezetésére, illetve az alapszabály értelmezésére, pontosítására.⁴⁶⁷

1861. február 25-én gróf Eszterházy Pál bejelentette a Veszprém megyei Állandó Bizottmány ülésén, hogy elnökletével Veszprém vármegyében is megalakult a Honvéd Segélyező Bizottmány – vagyis a Honvédegylet. Ekkor még Zombath István nem töltött be vezető szerepet az egylet munkájában, de tagja volt. A Honvédegyleteket 1861 novemberével – hasonlóan a megyei Állandó

466 Zombath Istvánról szóló rész rövidített változata megjelent „A kultúra vonzásában – Egy életút párhuzamai” tanulmányok dr. Csiszár Miklós 70. születésnapjára c. kötetben, Veszprém, 2013.

467 VeML X. 233 Veszprémi Segélyegylet iratai 1864–1868. A Segélyegylet első ülését 1864. december 08-án tartotta. Az egylet elnöke Bezerédy Gyula volt. A Segélyegylet 1874. 2. félévben szűnt meg. Lásd: Veszprém, 1875. szeptember 12.

Bizottmányokhoz – az osztrák adminisztráció betiltotta, működésüket – legalább is a nyílt – az egyletek felfüggesztették.

Az egylet vezetőségét 1867. szeptember 2-án újjáválasztják. Az eddig elnöklő gr. Eszterházy Pál nem jelent meg, lemondott elnöki tisztéről. A zsúfolásig megtelt teremben „hangos éljenek kíséretében” újra elnökké választották gr. Eszterházy Pált, Zombath Istvánt alelnöknek,⁴⁶⁸ jegyzőnek Pap Gábort.⁴⁶⁹

A kiegyezési tárgyalások után I. Ferenc József 1867. február 2-án helyreállította Magyarország alkotmányát és kinevezte a felelős magyar minisztériumot. 1868. december 5-én szentesítette a Magyar Honvédség felállításáról szóló XLI. törvénycikket, mely 82 gyalogzászlóalj, 28 huszár- valamint 4 dzsidászszázad felállítását engedélyezte. Az engedélyezett gyalog- és lovasszázadból Veszprém-ben tervezték elhelyezni „állandó jelleggel” a 71. veszprémi honvéd zászlóaljat, valamint a 24. veszprémi honvéd lovasszázadot.

Hosszú ideig nem tölthette be az alelnöki funkciót, mivel amint lehetséges lett, kérelmezte visszavételét a megalakuló magyar királyi honvédségbe. Erre 1869-ben került sor, miután „*Ő cs. s apost. Kir. felsége f.é. április 18-án kelt legfelsőbb elhatározásával a honvédkerületi parancsnokságok és tanosztályok szervezésének foganatosítása végett legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott: [...] a báró Kussevich nevét viselő 33-ik számú gyalogezred századosait [...] zombathfalvi Zombath Istvánt [...] őrnagyokká a honvéd gyalogságnál, a gyalog tanosztálynál alkalmazásuk mellett.*”⁴⁷⁰

Miután Zombathot reaktiválták, előléptették őrnaggyá, nyilvánvalóvá vált, hogy szerepet fog kapni az újjáalakuló Magyar Honvédségben. Ésszerűnek és célszerűnek tűnt az is, hogy szűkebb környezetében fog beosztást kapni. A várakozásnak megfelelően az uralkodó 1869. július 26-án kinevezte a Veszprém-ben települő m. kir. 71. honvéd gyalogzászlóalj parancsnokának. Zombath a tőle megszokott alapossággal látott hozzá a zászlóalj szervezéséhez, a laktanyai körletek kialakításához. 1869 októberében már arról tájékoztatta a város vezetését, hogy hamarosan, november 15-én 100 újonc fog kiképzésre bevonulni a 71. veszprémi zászlóaljhoz. S minthogy a Felső kaszárnyában csak 65 főt lehet

468 Azt, hogy ez előtt már, mint alelnök tevékenykedett, nem sikerült a nyomára bukkanni. Azonban több, mint biztos: vezető szerepet nem kapott, hiszen az egyesületek legalisan nem működhetek, így választást sem tarthattak. De az biztos, hogy a honvédegyelet működésében aktív, kezdeményező szerepet töltött be. A Honvédegyeleti ténykedéséről részletesen a könyv Honvédegyelet c. fejezetben olvasható.

469 Veszprém, 1867. szeptember 08. 24. o., részletes beszámoló Veszprém, 1867. szeptember 22. 31. o.

470 A Honvéd, 1869. április 27. 137. o.

beszállásolni, kéri egyúttal a város vezetését, hogy gondoskodjon a 35 fő megfelelő elhelyezéséről.⁴⁷¹

Az év végi (1869.) „egyéniség leírásban” olvasható: Tábori körülmények között csapatait jól vezette, sok gyakorlati megoldást alkalmazott. Gyenge lovas, de a katonai gazdaság terén jártas és ügyes. Mint oktató jeles, mert előadása folyékony és könnyen érthető. Szorgalmas és becsvágó, a jelen beosztását kiválóan el tudja látni. Az alárendeltekkel szigorú, de igazságos, tisztjei iránt is tapintatosan, de kívánatos eréllyel lép fel. Szolgálaton kívül illedelmes, művelt, udvarias, jó társaságban mozog. Feljebbvalóival, társaival és beosztottjai iránt előzékeny, „... kik ezért irányban tiszteletet és szeretetet tanúsítanak. Jól kiképzett, derék, igen hasznavehető törzstiszt, művelt és becsületes jellemű fiú.”⁴⁷²

A következő évben – 1870. november 24. – már alezredes, de maradt a veszprémi zászlóalj parancsnoka. Igaz, közben megbízták a budai 6. tanosztály parancsnoki teendőinek ellátásával is, amiért 1869 végén „*Ő cs. és kir. felségének december 31-én kelt legfelsőbb elhatározásával megdicsérő elismerésben részesült.*”⁴⁷³ Jellemzésében továbbra is kiváló vélemények olvashatók, kiegészítve azzal, hogy jól beszél és ír magyarul (!) valamint németül, meglehetősen beszél olaszul, tótul, kevésbé franciául és deákul (latin). A vezényletére bízott zászlóaljat jól vezeti, csapatát rendben tartja, képességét és felkészültségét a haditudományokban is gyarapítani igyekszik. Magatartásbeli jellemábrázolását – mely úri, előzékeny és szerény – kiegészítik az ellenség előtti cselekedeteinek ismertetésével: „*a bemutatott hiteles bizonyítvány szerint a magyar hadseregben vitéz és félelmetlen.*”⁴⁷⁴

471 1870-ben az m. kir. 71. hv. gyalogzászlóalj a Budai Hadkerülethez tartozott, parancsnoka Czillich Ede ezredes volt. Ekkor a zászlóalj parancsnoka Zombath István őrnagy, ideiglenes kezelőtiszt Czövek Ferenc főhadnagy, zászlóalj orvos Leichtner Sámuel tudor. A tisztikar: Memlauer Károly százados, erzsöböthi Forster Béla főhadnagy, Szalmay Antal alhadnagy és Wagenhoffer Mihály alhadnagy. A századok állomáshelyei: I. század Veszprém, pk: Lukacsék János járásörmester, II. század Zirc, pk: Geiger Ferenc járásörmester, III. század Városlőd, pk: Fischer Károly járásörmester, IV. század Tapolca, pk: Petrovics Lajos járásörmester. (lásd: A Magyar Királyi Honvédség schematismusa 1870. szerk.: Mikár Zsigmond, Pécs, 1870.) 1872-ben a zászlóalj 16. Budai gyalogdandár alárendeltségében volt. A dandár parancsnoka Péchy Ede gy. ezredes volt. A zászlóalj tisztikara: parancsnok Zombath István alezredes, tiszték: Muschek Emil százados, Szalmay Antal főhadnagy, Molnár Sándor hadnagy, Nagy Károly hadnagy, Vastl Károly és Kenessey Géza hadapródok. Nyilvántartó tiszt Vagenhoffer Mihály főhadnagy, kezelő tiszt Czövek Ferenc főhadnagy, orvos Dr. Leichtner Sámuel ezredorvos. (Lásd: Magyar királyi honvédtiszti és tisztviselői névkönyv – 1872. Buda, 1872.)

472 HM HIM HL AKVI 24005

473 Uo.

474 Uo

József főherceg, a honvédség főparancsnoka minden esetben egyetért a jellemzéssel, és egyetért 1872-ben azzal is, hogy magasabb besorolású csapat, dandár vezényletével is megbízzák. Még ez év október 9. és november 20. között ideiglenesen vezeti a 18. honvéd dandárt. Előjáróinak véleménye továbbra sem változik. A következő évben is – 1873-ban – őszinte, becsületes jellemű egyéniségnek írják le, ki alapos általános műveltséggel s jó szellemi tulajdonságokkal bír.

Dandárparancsnoki előléptetése is már tervezett. 1873. szeptember 20-tól négy hétig ideiglenesen vezeti a 16. honvéd dandárt, majd 1873. november 9-től szintén ideiglenes jelleggel megbízták a 7. honvéd dandár parancsnoki beosztás ellátásával, egyúttal áthelyezik Veszprémből,⁴⁷⁵ kinevezve az VI. Erdélyi Katonai Kerülethez, a nagyszebeni 21. m. kir. honvéd gyalogzászlóalj parancsnokának. 1874. szeptember 30-án már a 23. féldandár⁴⁷⁶ megbízott parancsnoka, majd ugyanezen év október 30-ával Ő császári és apostoli királyi fenségének Gödöllőn kelt legfelsőbb elhatározásával előlépteti ezredessé.⁴⁷⁷

1874-ben a m. kir. 23. honvéd féldandár parancsnokaként részt vesz a marosvásárhelyi dandárösszpontosításon, ahol megkezdik „dandárnoki” vizsgáit. Ennek lényege, hogy a szemlélők felméri: képes-e önállóan egy dandárt vezényelni. Az ideiglenes dandárparancsnoki megbízások is ezt a célt szolgálták. Mielőtt a jelölt végleges dandárparancsnoki kinevezést kap, a honvédség főparancsnokának meg kellett győződnie a jelölt alkalmasságáról, katonai vezetői képességeiről. Általános vélemény az volt, hogy a dandárt Zombath ezredes kellő eréllyel vezette, a gyakorlatoknál jó felfogást és jó intézkedéseket hozott. Azonban ez esetben is közbeszól betegsége, ami miatt a három fegyvernem együttes vezénylését csak egy alkalommal tudta végrehajtani, emiatt előléptetését elhalasztották.

475 Áthelyezése előtt lemondott a megyében viselt, „Veszprémi katonai és polgári közös lövölde” elnöki posztjáról. A lövölde tisztviselőinek megválasztását a „Koroná” -hoz címzett vendéglő termeiben 1873. május 18-án – szép számmal megjeleni tagok részvéte mellett – tartották. Zombath István honvéd alezredes helyett – aki méltatta a közös egyesület célkitűzéseit – elnöknek Késmárky Józsefet választották. Lásd: Zala-Somogyi Közlöny, 1873. május 29. Egyébként a „Lövölde” 1883 áprilisában feloszlott. A Veszprém város testülete a polgármestert bízta meg, hogy a lövölde helyiségeit elbontva egy sétautat – Plosszer sétány – alakítsanak ki. Lásd: VeML V.172a 3. kötet 449. fsz.

476 A honvédségnél a 3–4 zászlóaljból álló gyalogezredek elnevezése. A dandár: önálló műveletekre nem képes, többnyire ugyanazon egy fegyvernemhez tartozó több csapattejből összeállított egység, melynek parancsnoka tábornok, v. ezredes. Háborúban 6–8 gyalogzászlóalj, vagy 12 lovasszázad képez egy-egy gyalog- vagy lovasdandárt.

477 A kinevezési oklevél látható a hátsó belső borítón.

*Graef Ede honvéd tábornok
forrás Egervári*

A következő évben – 1875. – ismét dandárösszpontosításon vett részt. A vizsga Marosvásárhelyen volt, ahol ugyancsak egy feldandárt kellett vezényelni. Graef altábornagy, a honvédfőparancsnok helyettesének⁴⁷⁸ bejegyzése jobbára dicsérő, azonban rámutat hiányosságaira is. Feladatát jól fogja fel, azonban – írja Graef altábornagy – „... azt látom, hogy az ezredes úr nélküli azon gyors tájékozási tehetséget és élénk ruganyosságot, mely egy nagyobb csapat parancsnokának a harc lefolyása alatt gyakran alkalom nyílik, személyesen és rögtön befolyást érvényesíteni. Gyenge lovas.”⁴⁷⁹ De továbbra is kiemelik becsületet, tiszta jellemét, az átlagot meghaladó általános műveltségét. S, hogy mit tartanak olyan hibának, mely a magasabb parancsnoki beosztásra nem teszik teljes mértékben alkalmassá? A soron következő évi értékelésben ezt is olvashatjuk.

A következő, 1876. évben megbízottként a 78. gyalogdandár parancsnoka. Azonban gyakorlatban a harcászati parancsnoklásra már nem került sor. Az 1849-től kiesett 20 évet, az 1869-től eltelt 7 év alatt nem tudta pótolni

478 Lovag libloy Graef Ede tábornok (valóságos belső titkos tanácsos) 1819-ben Brassóban született. Apja városi tanácsnok. Elemi oktatást a szülőházban kapta, de amint lehetett szülei beírárták a kézdivásárhelyi katonai iskolába, ahol 1834-ig tanult. Első szolgálati helye az erdélyi gr. Oreilly 3. könnyű lovas ezred volt, ahol minden altiszti rendfokozatot betöltött. 1939-től a 11. számú székely huszárezredhez került, mint hadapród. E huszárezrednél 1841-ben hadnagy, 1847-ben már főhadnagyi csillagot kapott. 1849-ben századosi rendfokozattal a 23. vadász-zászlóaljhoz helyezik, de 1850-ben már századparancsnok a 11. Württemberg huszárezrednél. Rövid ideig szolgál csak ennél az ezrednél is, mert előléptetik őrnaggyá és a 6. csendőr ezredhez helyezik. 1855-ben Olaszországba küldik, 1857-ben alezredessé léptetik elő. Részt vesz az 1859. évi olaszországi hadjáratban, melynek végén Sopronba kerül, már mint ezredes. 1865-ben országos csendőrségi parancsnok Pesten, 1867-től áthelyezik Prágába, majd a 3. hadosztályhoz kerül, mint dandárnok. Kinevezve tábornoknak 1869-ben átveszi Kolozsvárott a IV. katonai kerületi parancsnokságát. Rövidesen kinevezik lovassági tábornoknak (altábornagy), és a m. kir. honvédség főparancsnokának helyettese lesz. 1892-ben hal meg, sírja a Kerepesi temetőben (II) a 34/1-es parcellában van.

479 HM HIM HL AKVI 24005

harcászati és hadászati ismereteit.⁴⁸⁰ Máriássy János tábornok,⁴⁸¹ kerületi parancsnok szerint: „Jelenlegi szolgálata teljesítésében eléggé buzgó, de eredmény nélkül, mi leginkább túlságos jóságának – mely erélytelenséggel párosul és mi miatt alattvalóira nem képes határozott befolyást gyakorolni – tulajdonítható!” Majd a javaslat: „Igen becsületes, tiszta jellemű, tiszteletre méltó egyéniség, ki alapos és sokoldalú műveltséggel bír, de nem katonai parancsnoknak való, mert kellőleg parancsnokolni nem tud.”⁴⁸² József főherceg egyetért a véleményével, így elmarad tábornoki előléptetése, illetve a dandárparancsnoki végleges kinevezése is.

E sikertelen „dandárnoki” vizsgák után 1877. október 23-án nyugállományba helyezik. Nyugállományba helyezése után már kedvteléseinek él. Jellemzésében is szerepel, hogy kiváló archeológus és országos hírű numizmatikai gyűjteménye volt. Nagyszombaton, amikor az erdélyi országos múzeum létrehozását elindították, éveken át hódolt szenvedélyének, a régi érmek gyűjtésének. Gyűjteményével gazdagította a múzeumot, így – annak alapszabálynak megfelelően – alapító tagnak választották. Tiszteletbeli tagja volt a Fejér megyei és a Székesfehérvár város történelmi és régészeti egyletnek is.

Nem esett még szó testi adottságairól. Az anyakönyvi lapon olvasható bejegyzés szerint alacsony, de erős termetű volt, egészséges, aki a hadi fáradalmak elviselésére képes. Nyugodt, de vidám, szilárd jellemű és kitartó, könnyű felfogású. Jó úszó, vívó és rajzoló volt.

Máriássy János honvéd
ezredes forrás: Egervári

480 1877-ben egy névtelen író által a berlini Militar-Wochenblatt folyóiratban közölt cikket ismerteti a Ludovica Akadémiai Közlönyben „A gyalogság támadása arcvonalban” címmel.

481 Márkus- és batizfalvi báró Máriássy János (Igló, 1822. június 23.–Budapest, 1905. január 24.) honvédezzredes, a magyar királyi honvédség altábornagya. 1848-as honvéd ezredes. 1841-től a Wasa-gyalogezredben hadapród. 1842-től a bécsi m. kir. testőrség tagja. 1847-től a Sándor-gyalogezredben főhadnagy, majd százados, 1848. aug. 27-től a tiszántúli nemzetőrségnél hadosztályparancsnok, őrnagy. Az aradi sereg élén 1848. okt. 25-én Fenlagnál megverte a császáriakat. 1849. ápr. 1-től ezredes. Részt vett a kápolnai csatában és Budavár visszavételében (1849. máj. 9.). A világosi fegyverletétel után 1849. nov. 27-én Aradon halálra, majd kegyelemből 18 évi várfogságra ítélték. Aradon és Olmützben raboskodott. 1856-ban szabadult és Márkusfalvára internálták. 1861-ben Szepes vm.-ben ögy.-i képviselővé választották. Az újonnan felállított honvédségnél a kassai kerület parancsnoka, 1869-től mint ezredes, 1873-tól mint tábornok, 1878-tól mint altábornagy, 1887-ben nyugdíjba ment. 1887-től főrendiházi kinevezett tag. 1888-ban bárói rangot kapott. GRACZA, V. kötet, 978. o.

482 HM HIM HL AKVI 24005

Zombath István honvéd ezredes 1883. július 16-án reggel 9.30-kor halt meg hosszantartó súlyos betegségben.⁴⁸³ Mindegyik Veszprémben megjelenő újság megemlékezik haláláról. A Veszprémi Független Hírlap hosszú nekrológban méltatja érdemeit, az 1848/49. évi szabadságharcban betöltött pályafutását, majd katonai pályáját. Temetése az Alsóvárosi temetőben „... *impozáns katonai pompával, városi intelligentiánk csaknem teljes számú részvéte mellett csütörtökön ment végbe.*”⁴⁸⁴

Veszprém város megbecsülését jelentette, hogy a Zombath István sírhelyének megváltására 15 forintot fizetett az alsóvárosi temető pénztárába, melyről Kováts Imre polgármester értesítette a város pénztárosát és számvevőjét.⁴⁸⁵

Zombath család sírboltja az alsóvárosi temetőben. A szerző fotója

Nős volt, felesége Grosz Emilia, kivel Pápán ismerkedett meg.⁴⁸⁶ Két lánya született 1871-ben Erzsébet és 1872-ben Gabriella, akik közül az idősebbik 1873-ban meghalt.

483 A gyászjelentés szerint „... *folyó hó 16-án reggel fél tízkor; hosszas szenvedés után agyhűdés következtében...*” hunyt el. „*Négy hosszú évig volt élő halott, négy hosszú évig feküdt az ágyban, hű neje által ápolva ...*” Veszprémi Független Hírlap, 1883. július 21. 1-3. o.

484 Veszprémi Független Hírlap, 1883. július 21. 1–3. o.

485 VeML V.172a. 3. kötet, 1000 fsz.

486 Bona Gábor szerint (BONA 2000, 732. o.): „*A szabadságharc alatt nőül, felesége Győzei Ida.*” Sajnos nem találtam ezt igazoló adatot anyakönyvi lapjában akár a nősüléséről, akár válásáról.

Felesége 1912. november 24-én halt meg.⁴⁸⁷ Idősebbik lánya Gabriella, Vadászy Ambrushoz ment férjhez, aki szintén 1912-ben, március 18-án 63 éves korában halt meg.⁴⁸⁸ Zombath Gabriella – hasonlóan anyjához – több, mint 30 évig volt özvegy. Férje és édesanyja halála után a Veszprém Megyei Múzeumnak ajándékozta apja két értékes hagyatékát: 1913-ban az „Aradi elitáltak” kéziratát,⁴⁸⁹ amit Zombath István 1850-ben aradi fogsága idején írt, majd 1914-ben a 6. önkéntes honvéd zászlóalj zászlószalagjának egy darabját.⁴⁹⁰ Ő 1945-ben a Veszprémet ért bombatámadásokban hunyt el.

A Zombath–kripta vörösköből készült, mely nyughelye a Zombath és a Vadászy családnak. Milyen volt valójában? Nem tudjuk, fotó nem készült róla. Azt sem tudjuk, hogy mikor került ebben a ma is látható méltatlan állapotba. Talán egy alkalommal sikerül ennek a veszprémi polgárnak, az 1848/49-es honvédsereg őrnagyának, majd ezredesének sírját méltóképpen felújítani.

487 Veszprémi Napló, 1912. december 01. 3. o.

488 Vadászy Ambrus nyá. honvéd ezredes és m. kir. darabont testőr főhadnagy. A gyászjelentésben olvasható: siratta felesége, és kicsi fia Pistike. Veszprémi Napló, 1912. március 24. 4. o.

489 LDM, szerzeményi napló 1903–1923, 4052 fszám. A kézirat nyomtatott formában jelent meg 1861-ben kiadott honvédek könyvében, amely a 14. számú mellékletben olvasható. Forrás: VAHOT-GÁNÓCZY 1861.

490 Uo. 4364 fszám.

zombathalvi Zombath István ezredesi kinevezési oklevele (1e.ML)

A RÖVIDÍTÉSEK FELOLDÁSA:

LDM: Veszprém Megyei Laczkó Dezső Múzeum

VeML: Veszprém Megyei Levéltár (külön jegyzéken)

HM HIM HL: Honvédelmi Minisztérium, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténeti Levéltár,

FELHASZNÁLT IRODALOM

ANTAL = Antal Tamás: Debrecen szabad királyi város közgyűlése 1849-ben és 1861-ben, In: Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve, XXVII
Áment Márton: A gyepesi Kunok, kézirat. A szerző engedélyével.

BAKÓ 1942 = Bakó Imre: A Magyar Állami „Országos Fegyvergyár” működése 1848–49-ben, (bölcészdoktori értekezés), Budapest, 1942.

Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténelme, Arcanum adatbázis

BERZEVICZY 1922 = Berzeviczy Albert: Az abszolutizmus kora Magyarországon, 1849–1865. Franklin Társulat kiadása, Budapest, 1922.

BONA 2000 = Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban, 3. átdolgozott, javított kiadás, Heraldika kiadó, Budapest, 2000.

CHOLNOKY 1998 = Cholnoky Jenő, Vár Ucca tizenhét, szerk: Géczy János, Veszprém, 1998/2.

CHOLNOKY 1912 = Cholnoky Ferenc: A Veszprémi Városi Kórház története, Veszprém, 1912.

CSAPLÁROS 1993 = Csapláros István: A magyar szabadságharc bukása és a januári lengyel felkelés kitörése között, In: Hermann Ottó Múzeum Évkönyve, 1993., 30–31/1

CSERNY 1970 = Cserny Margit: Adatok az 1848-as forradalom és szabadságharc történetéhez Veszprém megyében, In: Veszprém megyei Múzeumok Közleményei, 1970/9

CSIZMADIA 1976 = Csizmadia Andor: A magyar közigazgatás fejlődése a XVI-II. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976

DONOSZLOVICS 1886 = Donoszlovits Vilmos: Alkotmányos mozgalmak Bács-Bodrogh megyében az 1860–61. években. In: Bács-Bodrog vármegyei történelmi társulat évkönyve, II. évfolyam, III. füzet, Zombor, 1886.

EGERVÁRI 1870 = Magyar királyi honvéd törzstisztek albuma 51 arczképpel és életrajzzal. Kiadja és szerkeszti Egervári Ödön. Pest, 1870.

EMLÉKKÖNYV = Emlékkönyv a Veszprémi Takarékpénztár 50 éves fennállásának ünneplésére, Veszprém, 1896.

FARKAS 2006 = Farkas Katalin: Magyar függetlenségi törekvések 1859–1867: a Csáky–Komáromy-féle szervezkedés, Doktori disszertáció, Budapest, 2006.

FARKAS 2010 = Farkas Katalin: Perczel Mór és a honvédegyleti mozgalom kibontakozása (1867–1868), *Hadtörténelmi Közlemények*, 2010. szeptember

FIÁTH 1878 = Fiáth Ferenc: *Életem és élményeim*, Budapest, 1878.

FINKEY 1861 = Dr. Finkey József: *Megyei alkotmányos mozgalmak 1860. október 20-tól 1861. április 2-ig mint a nemzetgyűlés megnyitása napjáig*, Pest, 1861.

GERENCSÉR 1997 = Gerencsér Miklós: *Újdonászi ódonóságok Veszprém vármegyéről 1857–1861-ből*, Pápa, 1997.

GÉRESI 1899 = Géresi Kálmán: *Véghely Dezső emlékezete. Századok, a Magyar Történelmi Társulat közlönye*, XXXIII. évfolyam, Budapest, 1899.

GRACZA = Gracza György: *Az 1848–49-iki magyar szabadságharc története*, Budapest, Lampel Róbert kiadása, é. n.

Hogya György: *A város szolgálatában. Veszprém város polgármesterei és tanácselnökei XIX–XX. században*, Veszprém, 1998.

Hogya György: *Veszprémi főorvosok*, Veszprém, 1999.

MIKÁR 1869 = *Honvéd Schematizmus, és az 1848/9 honvédseregből 1868-ban még életben volt törzstiszteknek névkönyve*, összeállította Mikár Zsigmond, Pest, 1869.

MIKÁR 1891 = *Honvéd-névkönyv az 1848/49-diki honvédseregnek 1890-ben még életben volt tagjairól*, összeállította Mikár Zsigmond, Budapest, 1891.

HUDI 2000 = Hudi József: *Országgyűlési képviselőink 1848–49-ben. Megyei házi Tudósítások*, 2000 április

HUDI 2002 = *Az 1848–1849. évi első népképviselői országgyűlés történeti almanachja*, Szerk.: Pálmány Béla, Magyar Országgyűlés, 2002.

Hunkár Antal visszaemlékezése és iratai. Sajtó alá rend. és szerk.: Hudi József. *Pápai Református Gyűjtemények*, Pápa, 2004.

KISSG = Kiss Gergely: Társadalmi, politikai küzdelmek Veszprém megyében 1849–61., Veszprém Megyei Eötvös Károly Könyvtár, helytörténeti gyűjtemény, kézirat, é.n

KOVÁCS 2010 = Kovács Győző Gyula: Veszprém időjárása és éghajlata I. A meteorológiai megfigyelések kezdete, Veszprémi Szemle könyvek, Veszprém, 2010.

Magyar történelmi fogalomtár, I–II. kötet. Szerk.: Bán Péter. Gondolat Kiadó, Budapest, 1989.

Magyarország és a külföld, képes folyóirat, Budapest, 1898/7–8. szám, Veszprém megye

Magyarország tiszti cím- és névtára, M. kir. pü. minisztérium kiadványa, Budapest, 1875., 1879., 1886., 1887.

Lukács Lajos: Magyar függetlenségi és alkotmányos mozgalmak 1849–1867. Budapest, 1955.

Lukács Lajos: Az olaszországi magyar légió története és anyakönyvei 1860–1867. Budapest, 1986.

Makuch Bertalan: A Debreceni Honvédegylet története, Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve XXV.

OGY felsőházi napló, 1861. július 18.

http://www3.arcanum.hu/onapmuta/a101222.htm?v=onapmuta&a=pdfdata&id=FN-1861_1&pg=58&l=hun

H. Szabó Lajos: Kossuth emlékek Veszprém megyében, Pápa, 1997

Dr. K. G 1918 = A magyar alkotmány és jogtörténet compendiuma, IV. kiadás, Grill Károly könyvkiadó vállalata, Budapest, 1918. Jogi compendiumok gyűjteménye: XXI.

Pfeiffer János: A veszprémi egyházmegye történeti névtára 1630–1950. München, 1987. (Dissertationes Hungaricae ex Historia Ecclesiae VIII.)

PIM: Petőfi Irodalmi Múzeum

<http://opac.pim.hu/index.jsp?page=search&group=1>

SZABAD 1967 = Szabad György: Forradalom és kiegyezés válaszutján (1860–61), Akadémiai kiadó, Budapest, 1967

SZABÓ 1999 = Szabó Csilla: A politikai elit függetlenségi ellenzékének szervezeti formálódása Magyarországon az 1860-as években: a 48-as Párt megalakulása, Századok, 1999. 3. szám.

SASHALMI 2009 = Sashalmi István: Fiúk! Előre! Az 1848/49-es honvédegyalogság 6. „Veszprém” zászlóaljának emlékére, Veszprém, 2009.

SOMFAI 1987 = Somfai Balázs: A veszprémi Megyeháza 100 éve – 1887–1987, Veszprém 1987.

SOMFAI 2013 = Somfai Balázs: Törvényszék és börtön. Adatok a régi veszprémi megyeház utóéletéhez. Veszprémi Szemle, 2013. 4. 57–74. o.

STURM: Sturm Albert, Új Országgyűlési Almanach. Budapest

SZIKLAI 1931 = Sziklay János: Veszprém város az irodalomban és a művészetben, Veszprém, 1931.

SZINNYEI: Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái, <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/>

Szmodits László: Neves magyar gyógyszerészek kegyeleti adattára, Dictum Kiadó, Budapest, 2003.

idősb Szógyény-Marich László országbíró emlékiratai, 1836–1848. december 2. Budapest, Horánszky Viktor cs. kir. udvari könyvnyomdája, 1903.

TÓTHFALUSI: Tótfalusi István: Idegen szó-tár, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2008. (Felhasználva az idegen szavak, kifejezések magyarázatára.)

VAHOT-GÁNÓCZY 1861 = Vahot Imre: Honvédek könyve, történelmi adattár az 1848/1849-ki magyar hadjáratról, Pest, 1861.

VARGA 2009 = Varga Béla: Veszprém város lexikona, Veszprém, 2009.

Veszprém múltja és jelene, Egyházmegyei könyvnyomda, Veszprém, 1912.

VÉGHELY 2013 = Véghely Dezső: Emléklapok rendezett tanácsú Veszprém város közigazgatási életéből. Veszprém, 1886. Hasonmás kiadás, Veszprém, 2013.

VEZSPRÉMI FEJEK: Veszprémi fejek, Szerk.: Halmi Ferenc és Zsadányi Oszkár, Veszprém, 1929.

Levéltári források:

Jelzet	Megnevezés	Kötet/doboz	Megjegyzés
163/1861 II.	A Honvédegylet megszüntető határozata		Tolna megyei Levéltár
A Veszprém megyei Levéltár iratanyaga			
IV. 151	Fiáth Ferenc biztos iratai		
IV.101a	Veszprém vármegye bizottmányának iratai	80. kötet 81. kötet	1860.12.22– 1861.10.10 lajstrom
IV.141.b	Iratok 1853–1861	1 doboz	
IV.141.f	Iratok 1849–1869		
IV.151	Báró Fiáth Ferenc kormánybiztos iratai, 1849.	1 doboz	
IV.155a	Felsőbb rendeletek nyilvántartó könyve 1859–1861.	35. kötet	
IV.155a	Főnöki hivatal iktatókönyve, 1860.	31. kötet	
IV.155a	Veszprém vármegye főnökség elnöki iktatókönyvei 1857.	32. kötet	
IV.155a	Veszprém vármegye főnökség elnöki iktatókönyvei 1860.	33. kötet	
IV.155a	Veszprém vármegye főnökség elnöki iktatókönyvei 1860.	35. kötet	
IV.157	Megyetörvényszéki iratok	2. doboz	Telekkönyvi iratok
IV.1a	Vp vármegye köz- és kisgyűlési jkv 1639–1949	111. kötet 103., 119., 120., 121., 122	IV.401. 1887., 1901., 1902., 1903. év
IV.251	Iratok 1861–1867	1. doboz	
IV.252	Testületi jkv., Veszprém vm Bizottmányának ülés jegyzőkönyvei 1860–1864	76. kötet 77. kötet 78. kötet	

IV.253	Veszprém vm Állandó Bizottmányának jkv-i 1867–1871	80–85. kötet	
IV.254a	Iktatókönyv, Közigazgatási jkv 1862–1863., 1866–1867	1–3, 9–10. kötet	
IV.255	Intézkedési napló 1868–1869	1–2. kötet	
IV.257	Tisztiszéki jkv-k, 1863–1864	77–78. kötet	
IV.401	IV.1a Vp vm köz- és kisgyűlési jkv 1639–1949	111. kötet	
IV.401	Törvényhatósági jkv	92., 100., 109., 220–226. index-kötet 122–134. jkv. kötet	
IV.403	Alispáni iratok	22. és 23. köt	És IV.403a
IV.403b	Iktatókönyv 1887	23. kötet	
Mikrofilm	154. tekercs, MOL K szekció, 1893.	Alapszám 32717	Honvédegylet elszámoltatása
Mikrofilm	155. tekercs, MOL K szekció, 1887.		Honvédegylet alapszabály kiegészítés
Mikrofilm	Szentkirályszabadja, anyakönyv	K118	
V.102	Iratok 1852–1871	51–52. doboz	
V.102a	Tanácsülési jkv., 1859–1861.	87–89. kötet	
V.102a	Tanácsülési jkv., Közgyűlési és tanácsülési jkv/bizottmányülési jkv 1867–1868	87–91, 94–95. kötet	
V.102b	Veszprém város közgyűlési és tanácsülési iratai 1860–1861., 1866	51–52. doboz	
V.102j	Veszprém város levéltárban fellelhető testamentumok		

V.141.b	Bizottmányi ülések jkv (1861, 1867–1871 (és iratok)	1 doboz	
V.141f	Veszprém választási iratok	1 doboz	
V.145	Veszprém város polgármesterének iratai, 1858–1870.	1 doboz	Az országos Honvédegylet alapszabálya
V.172a	Veszprém város tanácsülési jkv 1874–1875., 1883., 1888., 1898.	3–4, 15–17, 28. kötet	
V.172b	Veszprém város tanácsülési iratok	76. kötet	
V.173a	Veszprém város polgármesterének iratai, 1874	1. doboz	
V.177	Alsóvárosi temetőjegyzék	1915–1933	
X.233	Testületi jegyzőkönyvek, Veszprémi Segélyegylet	1. kötet	
XI. 203	A veszprémi Takarékpénztár közgyűlés jegyzőkönyvei, 1871–1920.		
XIII. 32	Véghely Dezső iratai		
XIII. 34	Szell család iratai		
XIII. 36	Kenessey család iratai		
XIII.20	Suly család iratai		
XIII.24	Tallián család		
XIII.3	Berhidai archívum		
XIII.4	Boronkay család (Berhida)		
XIII.61	Rosos család		
XIII.9	Iratok 180/13–15 (Hunkár család) 1809–1861.	2. doboz	
XIV. 1	Gróf Eszterházy Pálné levelezése		
XIV. 11	Felső Tamás János megyebizottsági tag iratai		

XIV. 17	Zombath Antal ügyvéd iratai,	1–9 doboz	Győr-Moson-Sopron megyei Levéltár,
XIV.15	Zsoldos Ignác iratai		
XIV.5	Dr. Kerényi Károly feljegyzései		
XV.20	Kéziratos dolgozatok	41.	

FOLYÓIRATOK

E helyen nem sorolom fel az évszámokat, az idézet helyén a lábjegyzetben jelöltem az aktuális évfolyamot, jelzetet.

Veszprémi Független Hírlap

Veszprémi Hírlap

Veszprém

Veszprémvármegye

Veszprémmegyei Lapok

Veszprémi Közlöny

Veszprémi Napló

Pápai Lapok

A Honvéd: 1867, 1868, 1869, 1873. évfolyamok

Vasárnapi Újság

MELLÉKLETEK:

1. számú: „Magyarország hű lakosaihoz!” Császári engedély a magyarországi gyalog- és lovascsapatok kiállítására.
2. számú: Az „Októberi diploma”
3. számú: Fiáth Ferenc főispán 1860. december 22-én elmondott főispáni beszéde és esküszövege.
4. számú: Névjegyzéke az 1860-ik évi december 22-én nemes Veszprém Vármegye részéről tartott megyei közgyűlés által megválasztott állandó bizottmányi tagoknak
5. számú: Veszprém megye felirata
6. számú: Az Állandó Bizottmány lemondása és tisztí karának intézkedése a felosztatását követő feladatokról
7. számú: Voksszámláló ívek Veszprémben az 1861. évi polgármester és városi tisztségviselők választásakor
8. számú: Kupricz Imre Veszprém országgyűlési követének beszámolója az 1861. évi Országgyűlésről
9. számú: A Veszprém megyei honvédszolgálati egyesület igazgató választmányának a Veszprém megyei honvédszolgálati alapítottnak közgyűléséhez intézendő EMLÉKIRATA
10. A Veszprém Megyei Honvédszolgálati Egyesület 1869. évi névjegyzéke
11. számú: A Veszprém Megyei Honvédszolgálati Egyesület módosított alapszabálya
12. számú: A Veszprém Megyei Honvédszolgálati Egyesület 1891. évi névjegyzéke
13. számú: Veszprém város közgyűlési jegyzőkönyv-részlete az 1898-ban még élő veszprémi honvédekről
14. számú: Névjegyzék az aradi várban fogvatartott és kivégzett honvédekről.
15. számú: A Veszprém Megyei Honvédszolgálati Egyesület tisztségviselői

MELLÉKLETEK

CSÁSZÁRI NYILATKOZVÁNYOK

a monarchia bel államjogi viszonyainak rendezésére.

MÉPEIMHEZ!

Minden Először uralkodói székére léptem, a birodalom örökösök részéről volt kiáltás. Atyáskodó fejedelmi érzéseimnek legelőszörében tájékozom magam az én, országaimban épen egy, mint majdan mindenütt, az európai szászfejedelmi örökösökön füzavari területén, a kormányhatalom szögletéből összerakott államok között. A király és a birodalom szorgalmas lakóinak hátréte követték ezt, a füzavari szászfejedelmek és a legközelebbi mások hívták. Mai emeltek, a kövessé azelőtt még kétségek közötti elemek szabad mozgathatóságát lehetetlen teték.

A birodalom külföldi országainak kivételével és az államjogi tudományt akarva szervezni? I. évi mart. 5-ös kelt szászfejedelmek által birodalmi tanácsot, megszerveztetve életteljesítetve és egyteljesítve.

Megfontolva az általa Néhem helyezett életteljesítetve, elhatároztam Magamat, egy a birodalom államjogi alakítás, az egyes királyok és országok jogai és állása, valamint az összes birodalmi kapcsolatok biztosítása, megváltoztatása és képviseltetése iránt, mai napon egy diplomát kibocsátani és életteljesíteni.

Uralkodói tisztomat teljesítem, minden a szerelt országaim és népeim viszonyait, jogait és jogjogjait, a birodalom ügyeire szakszerűen ügyelve, szakszerűen és az általam adományozott, vagy ismét feltehető szerzőknek jótékony kifejtését és megvalósítását, teljes birodalommal népeim megértett belsőállásnak és banafel hangzóknak adom által, adatais felvételüket a Mindenkori ügyeléstől és előzetes engedélyem, kiemelt esetben szakszerűen és a fejedelmek és népek szava és a ki atyáskodó gondoskodásom mely a felkísérlettel komolytalanul állást megtalálni nem fogja.

Bécs, october 20, 1860.

Ferenc József s. k.

Császári Diploma.

Mi ELSŐ FERENCZ JÓZSEF Isten Kegyelmeiből Austria Császára, Magyar és Csehország királya, Lombardia és Venetia, Gallizia, Lodomeria és Illyria királya, Austria Főhercege, stb. stb. szemmel tudni adjuk mindenkinek, a következőket:

Mintán a Mi által említkerett előzőnk békés gondoskodással Uralkodik vala a Mi Felvidék Házunkban az örökösöknek egy bizonyos rendjét megállapítani, ennek folytatás a boldog emlétkerett VI. Károly Császár Úr k. Felvidék által 1713. april 19-ik napján véglegesen és véglegesen megvalósított örökösökkel rend, azon állami és fejedelmi háza- és alapörvényben talált végrendeletet, mely a Mi külföldi országaimban csak törvényes országrendjei által elfogadhatva fennáll és mint Pragmatica Sanctio ismeretes.

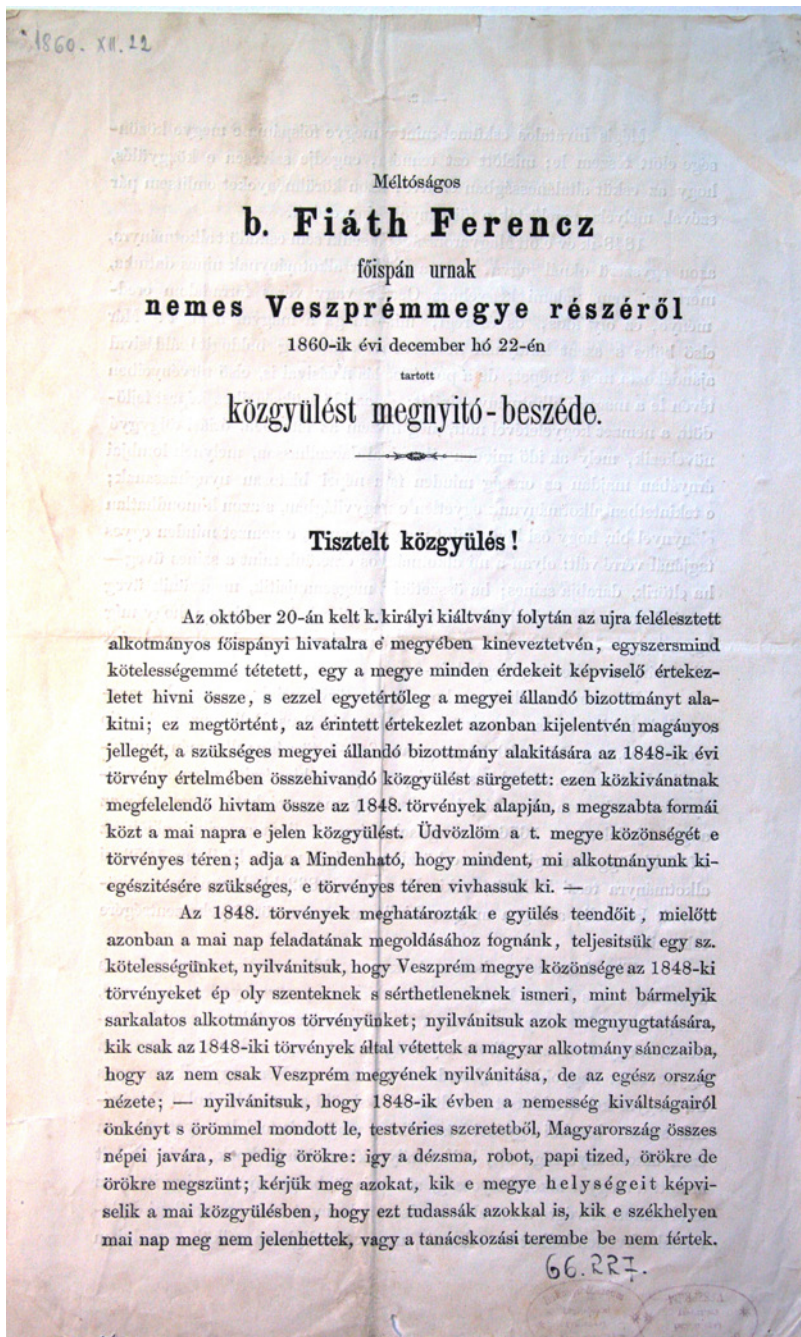
As így meghatározott örökösökkel rend meg nem tagadható jogilag, az osztrák birodalom, alkotó részünk az egyes füzavari országok és tartományok jogai és szabadságával összhangzásban hozott cselekedésének a cselekedésének és cselekedésének, az általános és népjogi szerződésnek folytatás örökösökkel és megvalósítására, az ellenséges viselkedést és megvalósításokat, támogatva és emeltesse népeink hátsó, előzetesítésére és védelmére által, győzelemmel leküzdött.

Uralkodói Házunk egy mint alattvalóink érdekében, fejedelmi közeledésüknek tartjuk, az osztrák birodalom határai állami füzavari és közeledésének a világra és minden közeledésüket kizárólag megállapított jogállapotokban és egy akaratú közreműködésben fekvő közeledésüket megvalósít. Ezen közeledésüket megvalósít oly állami szerzőknek és jogállapotok szerzőknek meg teljes mértékben, melyek a Mi külföldi országaim és tartományaink törvényi jogállapotának, minden közeledésüknek, és cselekedésüknek a cselekedésükkel szakszerűen kapcsolódni kívánalmatainak egyaránt megvalósít.

Megfontolva, hogy birodalomunkban békés szervezési állami törvények és az egykiszorú közeledésükkel emeltesse állami törvények egyenlőség, a szabadságunknak biztosított szabad vallásügy akarat, szerződés és cselekedésükkel füzavari törvények, mindenkit egyenlően illeti közös katonasági és előzetes közeledésük, az uni szabadság és a szabad megvalósítás és a közeledés törvények előzetes által megvalósítottak és megvalósítottak: — tekintve továbbá azt, hogy az állami határolásuknak az európai szászfejedelmi minden országaim helyteljesítetve folytatás a legmagasabb államjogi határolásukkal kapcsolatos törvényekben és minden közeledésük a egyes alkotó részükkel jótékony, elhatározottan szakszerűen megvalósított, — azon cselekedés, hogy az országaim és tartományaink határai közötti közeledésük, elhatározottan közeledésük, és elhatározottan cselekedésük, azon szabályozott elhatározott a törvényekben és igazgatásban megvalósított, a Pragmatica Sanctio alapján és teljesítésük egyaránt, állami és törvényes nem rendelt állami alapörvényről, valójában Magyar, valamint az uralkodóban törvényes közeledésük megvalósított, a közeledésüket hangzókat és rendelték.

66.225.

— 2 —

Mégis hivatalos eskümet mint e megye főispánja e megye közön-
sége előtt teszem le; mielőtt ezt tenném, engedje szívesen e közgyűlés,
hogy az esküt általánosságban érintve, azon körülményeket említsem pár
szóval, melyek megelőzték a főispányok kinevezését.

1848-ik év előtt Magyarországon senki sem esküdött alkotmányra,
azon egyszerű oknál fogva, mert a magyar alkotmánynak nincs datuma,
mert ez nem valami kegyelmes Octroy vagy véres forradalom ered-
ménye, ez oly idős, ős és régi, mint maga a magyar nemzet! Már
első bölcs s szent királyunk nemesak a vallásosság boldogító áldásával
ajándékozta meg e népet, de a polgárisodás áldásával is, első törvényeiben
tévén le a magyar alkotmány esiráját; ez az idő szükségéhez képest fejlő-
dött, a nemzet kegyeletével nőtt, még hiszem az Istenben, óriási tölgygyé
növekszik, mely az idő minden viharaival daczolhasson, melynek lombjai
árnyában majdan az ország minden fajú népei biztosan nyughassanak;
e tekintetben alkotmányunk egyetlen e nagyvilágban, s azon kimondhatlan
előnyvel bir, hogy ősi lévén mint maga e nemzet, e nemzet minden egyes
tagjánál vérré vált: olyan a mi alkotmányos érzetünk mint a színes üveg—
ha eltörik, darabja színes; ha összetörik, megsemmisítik, megszűnik üveg
lenni, de utolsó porczikája is megtartja eredeti színét: — hiszem, hogy míg
egy magyar lesz e világon, ez alkotmányos leend, az utolsó magyar mint
alkotmányos ember fog meghalni. —

De nem mondhatom, hogy egyes törvényeink — bár a legneve-
zeteseket érintsem is, — teszem: par. 1-ae tit. 9-us, Bulla aurea, Sanctio
pragmatica, vagy 1790. 10. tez., vagy az 1848-ik törvény: alkotmány, mind-
egyik alkotmányos, sarkalatos törvény, lényeges kiegészítő része alkotmá-
nyunknak, de nem alkotmány! — Csak így magyarázható, hogy míg az
angol fejedelem az 1676-ik magnachartára, az éjszakamerikai elnök az
1767-ki függetlenségi actára esküszik; s míg a porosz király az 1852-ki
alkotmányra teszi le hitét, a kis Hessen az 1832-ki alkotmányt s eskü-
formát követeli, addig a magyar király az összes törvények szentségére
esküszik!

Tizenkét sanyaru hosszú évek alatt, ritka következetességgel, vas
akarattal s vas karral kezelte a német kormány törvénytelen, önkényes,
összpontosító kormányzati rendszerét, — de elvégre mégis, s nem kis rész-
ben a magyar nemzet alkotmányosságán tört meg; ekkor alakítatott az
ugynevezett nagyobbított „birodalmi tanács.“ — Nem egy alkotmányos
hú magyar kebel tekintett szorultán a bécsi zöld asztal felé, hol ő Felségé-
nek számos bizalmi egyénei közt néhány magyar is foglalt helyet, de hála
ezek alkotmányosságának, hála királyunkhozi hűségöknek, itt is diadalt
aratott a magyar alkotmányosság, sőt itt is többséget nyert, s így itt és ez
által bukott el végre a mondott rendszer; de most már az októberi diplo-
mának okvetlen kellett következnie, mert ezen diploma nélkül — melyben

— 3 —

Ő Felsége fejedelmi szavával biztosít, hogy magát a legközelebbi országgyűlésen megkoronáztatandja, — s így alkotmányos király leend, — ezen diploma nélkül egy becsületes alkotmányos ember sem lehetett volna szolgálatjára ő Felségének, még ez átmenetre is: — de ezen nyilvánítás után, hazafiúi s hűségi szent kötelességünknek tudtuk ő Felségének a törvényes térről átléphetésre segédkezeteket nyújtani, s így történt, hogy ő Felsége bizalmából reánk ruházott méltóságokat s hivatalokat hazánk szent érdekében elfogadtuk, annál is inkább, mert a törvényesen megkoronázandó fejedelemnek, ki arra esküszik, hogy a törvényeket mind maga megtartja, mind mások által megtartatja, csak az lehet hű jobbágya s hivatalnok, ki a törvényt maga is szentnek s sérthetlennel tartja; — annál is inkább, mert lehet bizonyos viszonyok közt az alkotmányon egy nem várt csapás által vérző sebet ejteni, de nem lehet anélkül, hogy ugyan azon csapással a fejedelem törvényessége is ne sértenék: s míg a nemzet életrevalóságánál fogva, az alkotmányon ütött seb beheged sőt meggyógyul, a fejedelem törvényességén ejtett sérelem veszélyes maradhat; ebből következik, hogy a fejedelemhez hűség nem zárja ki a törvényekhez hűséget, sőt egyenesen feltételezi, — s azért „Esküszöm az élő Istenre, boldogságos szűz Máriára, Istennek minden szentjeire, hogy alkotmányos törvényeinket szentül megtartom, törvényesen koronázandó királyomnak hű jobbágya, Veszprém megyének hű főispánja leszek, főispáni kötelességeimet szentül s hiven teljesítendem, Isten engem úgy segéljen s annak minden szentjei.“

Most letett főispáni esküből reám hárámlott kötelességeket kettőre hozhatnám vissza; az első általában a megyei fölkormányzatra vonatkozik, ennek úgy hiszek a megye szellemében is megfelelni: — ha mindent mi törvényes, igazságos, nemes, dicső, szivemből pártolok; — ellenben mindent mi törvénytelen, igazságtalan, aljas, bűnös, egész erélyességgemmel üldözőbe veendek. —

A másik elnöki kötelességem: — mint alkotmányos ember s elnök a törvények korlátai közt mozgó többség akaratjának feltétlenül hódolok; nem tagadom meg magamtól a jogot önvéleményemet tartózkodás nélkül nyilvánítani, sőt a kötelességet, a tanácskozás folytán ittott felmerülő szirtet s örvényt kijelelve, erre a megye közönsége figyelmét felhívni, — de önvéleményemet a többségre reá erőszakolni soha de soha nem fogom. —

Veszprém, Ramasottor Károlynál.

Névjegyzéke

az 1860-ik évi december 22-én nemes Veszprém-
vármegye részéről tartott megyei közgyűlés által
megválasztott állandó bizottmányi tagoknak:

Ács Károly, Tótvázasnyból.
Acsády Sándor, Veszprém.
Auerhammer Ferencz, Vásárhely.
Ányos János, Doba.
Asztaller Miklós, Palota.
Asztaller Károly, "
Ágoston György, "
Ányos István, N.-Esztergár.
Ányos Tivadar, "
Ányos Mór, K.-Esztergár.
Ányos Gyula, "
Ányos László, "
Ányos Sándor, "
Ács Mihály, Pápa.
Antal János, Torna-Pinkótz.
Acs István, Nonszlop.
Antal Pál, Orosl.
Ambrus Mihály, Porva.
Antal Károly, Leányfalu.
Antal József, Siófok.
Albert István, Sz.-László.
Augusz Károly, K.-Vath.
Asztner János, Kovács.
Antal József, Görzsöny.
Ács Rudolff, Csajágh.

Boronkay Miklós, Berhidáról.
Bezeródy Imre, "
Boronkay Ferencz, "
Balogh Illés, Városberény.
Barcza István, Sztk.-Szabadja.

Brenner Mihály, Vöröstó.
Bláza János, Mentshely.
Balázs Dávid, Veszprém.
Bezeródy Miklós, "
Biró Sándor, "
Bochsa Ferencz, "
Burchard János, "
Balogh Gábor, Devecser.
Bartalos Mihály, N.-Pélt.
Bódi József, S.-Vásárhely.
Boros József, Halimba.
Boros János, "
Beretz Péter, K.-Kirit.
Barcza István, N.-Aláson.
Barcza Bálint, "
Barcza István, Vid.
Bódi Elek, Bódé.
Bódi Mihály, "
Bódi Dániel, "
Bezeródy Kristóf, Lörinte.
Bezeródy Béla, "
Bezeródy Ödön, "
Bozsok Ferencz, Túskevár.
Békffy Ignác, Palota.
Barbarits István, Hajmáskér.
Bán András, Söly.
Baditz László, Ósl.
Békffy Károly.
Biró Vincez, Giez.
Biró József, "
Biró Tamás, "
Botka Imre, K.-T.-Lak.

Batthyányi Goiza gróf.		Boronkay Boldizsár, Sz.-Balhás.
Batthyányi Elemér gróf.		Boda András, "
Bertalanfy István, Gicz. #		Böloskey József, "
Bésán János báró, "	12	Ifj. Belák István, L.-Komárom.
Brunkula Emánuel, Técs. 13		Bózza Sándor, M.-Komárom.
Bula Teophil, Zircz. 14		Bak József, "
Baumann József, Csesznek. 15		Balogh Antal, Enying.
Bor Gábor.		Balassa János, Bozsok.
Bertalan János.	16.	Badits István, M.-Sz.-György.
Balogh László, Zircz.		Bereczk Sándor, Kenese.
Baráth Ferencz, Pápa.		
Bocsor István, "		Csereanyós Ferdinánd, Veszprém.
Baráth Sándor, "		Csizmadia Pál, "
Barinyai Vincze, "		Csokolky Ferencz, "
Bocskay Ignác, "		Csokolky László, "
Brenner Alajos, "		Csajtay Ferencz, Vámos.
Berecz Lajos, Szt.-Gál.		Czerhák Ignác, V.-Löd.
Bognár Gábor, "		Csepely Sándor, Litér.
Bardó Antal, B.-Győr.		Czirkelbach László.
Buzás Péter, Egeralja.		Czéhmeister Ferencz, Pápa.
Buzás Ferencz, Egeralja.		Csoknyai János, "
Bornemissza Gábor, Szalók.		Cseh Márton, "
Balogh János, K.-Vath.		Csepely Sándor, "
Bódogh János, Mihályháza.		Csörgő András, Sz.-Balhás.
Braun András, Kovási.		Csapó József, P.-Bogárd.
Balassa János, Tapolozafő.		Csapó Kálmán, "
Berzsenyi László, H.-Büdöge.		Csekkis János, Enying.
Bereczky Ferencz, A.-Tevel.		Csajághi János, Csajágh.
Butkovits János, Sáág.		Czuporos János, Sz.-Gál.
Barna Lajos, Csögle.		Csapó József, "
Barna Dániel, "		Csapó János, "
Baráth Mihály, Devocser.		Csapó Gábor, "
Badits József, Kerta.		Csomasz Lajos, Adorjánháza.
Bachstetter Jakab, Pelenke.		Császár Sándor, Dáka.
Bod János, Csesznek. 17		Csáke József, Tapolozafő.
Biró György, V.-Berény.		Czuppon Ferencz, Csász.
Baranyai Dániel, M.-Barnagh.		Czinder József, Devocser.
Broscholl János, Herend.		Cser István, N.-Szöllős.
Bocsor Péter, Enying.		Csintalan József, Csátka.
Bodri János, Dégh.		Csizmadia István, M.-Sz.-György.
Bögös István, Sz.-Balhás.		Csonka Ferencz, B.-F.-Kajár.
Burján István, Szalók.		Czóbel János, Palota.
Bárlasy József, Gergelyi.		Csizmadia István, Ősi.
Barts József, L.-Patona.		Cseh István, Berhida.
Békássy Lajos, Békás.		
Békássy Gyula, Békás.		
Baka János, Papkozt.		
Batthyányi Filipp hg.		

Dunst Ferenc, Veszprém.
 Dezső Péter, N.-Pirith.
 Doctorits Károly, P.-Miske.
 Dienes Dániel, Sz.-Gál.
 Dömölki János, Tapolcsafő.
 Deli János, B.-Tamási.
 Dörmönkő Mihály, A.-Iszákás.
 Devald Bálint, S.-Hédeghut.
 Dukovits Sámuel, Palota.
 Domján Gáspár, Devecser.

Ehen János, Devecser.
 Eszterházy Pál gróf, Pápa.
 Ehen Károly, Csajágh.
 Erdődy Ferenc gróf, Doba.
 El István, Aka.
 Eszterházy Géza gróf.
 Egrossy Ferenc, Mihálháza.
 Egrossy János, Mihálháza.
 Edecs Mózsa, A.-Görsöny.
 Eötvös József, Sz.-Iván.
 Egler József, Városlőd.
 Ellinger András, N.-Polány.
 Eötvös Lajos, M.-Sz.-György.
 Eberhard Ignác, Lepsény.

Fáth Ferenc báró.
 Frenczy Alajos, Veszprém.
 Frenczy György, „
 Fomm János, „
 Filöp József, „
 Fodor Lajos, B.-Szörtsök.
 Farkas Dénes, S.-Széllő.
 Fischer Sándor, Ihász.
 Ficsor Tamás, Pápa.
 Frenczy Eduard, Jász.
 Fehér István,
 Farkas Antal,
 Fáth Gyula, Ala.
 Fáth József, Ala.
 Frenczy András, Sz.-Gál.
 Fisi József, Sz.-Bálla.
 Fátettő Ágoston gróf, Dég.
 Fodor Mihály, N.-Komárom.

Farkas Imre, Eszting.
 Fodor László, M.-Sz.-György.
 Fark László, Lepény.
 Farkas Dániel, A.-Görsöny.
 Felér Ignác, K.-Lőd.
 Frensz János, Bő.
 Fülöp József, K.-Pirith.
 Farkas Mihály, Bánta.
 Fodor Ádám, T.-Vázsony.
 Freund Jakab, Márkó.
 Fodor Mihály, M.-Komárom.
 Frmm Gábor, Palota.
 Flák Henrik, Ós.

Gál Lajos, Veszprém.
 Gaamb József, „
 Gárdos Antal, „
 Gombos Károly, N.-Vázsony.
 Gayer Lajos, Ajka.
 Gái Lajos, „
 Gá János, Doba.
 Guden István, Kislőd.
 Gombás Mózes, Pápa.
 Giting Ignác, „
 God Mihály, „
 Guden András, P.-Teszér.
 Glez Ignác, Zirc.
 Gál Imre, Sz.-Gál.
 Gál Péter, „
 Gál Lajos, „
 Ifj. Gombás Lajos, „
 Gombás Imre, „
 Gombás Lőrinc, „
 Gál Károly, P.-Bogárd.
 Györfi Gergely, Takács.
 Györfi János, Tapolcsafő.
 Güdel Ferenc, Ugod.
 Gábor Antal, Satis.
 Gágos István, Dabron.
 Gróf János, Kolántár.
 Gábris István, Borsonyos.
 Gábris Imre, Oszafalú.

Hajba Ferencz, Veszprém.
 Halász György, „
 Hecs Pál, „
 Hoffelder Ferencz, „
 Horváth Sándor, „
 Huszár István, T.-Vázsony.
 Herbst János, Devescer.
 Hok János, „
 Horváth István, Pápa.
 Heifli János, P.-Teszér.
 Helfer János, Pápa.
 Hencz János, P.-Teszér.
 Horváth Sándor, N.-Dém.
 Hetesi János, Papkeszi.
 Horváth György, Peremarton.
 Hunkár Antal, Szolgyayör.
 23 Hunkár Sándor, „
 24 Hunkár Mihály, „
 25 Heteyi László, „
 Huszár Pongrácz, Sz.-Balhás.
 Halász Károly, „
 Halász Sámuel, „
 Hollós János, „
 Huszár Elek, P.-Bogárd.
 Huppán György, Halimba.
 Hegedüs János, Lajos Komárom.
 Horváth Lajos, Enying.
 Harmat Gábor, M.-Sz.-György.
 Horváth Mihály, Lepsény.
 Hetesi Károly, B.-F.-Kajár.
 Hénes Imre, Csajág.
 Hénes János, „
 Huszár Zsigmond, „
 Hidi József, Mihályháza.
 Horváth János, F.-Görzsöny.
 Ör. Horváth József, Tüskevár.
 Horváth Ferencz, N.-Kamond.
 Hauzer János, Gyepes.
 Horváth János, Miske.
 Hegyi János, Tótok.
 26 Hodman Pál, Oszlop.
 27 Horváth József, Lázi.
 Horváth János, Sztk.-Szabadja.
 Horváth Ferencz, Bozsok.
 Hamar József, Palota.
 Hegedüs Sándor, „
 Haberfelkner Ferencz, N.-Szombath.
 Héjjas Ferencz, Teleki.

28 Hodula János, Csernye.
 29 Holeczinger János, N.-Szt.-László.
 Hajmás István, N.-Pirith.

Jezernitzky Sámuel, Veszprém.

Jákói Sámuel, M.-Barnagh.
 Ihász Imre, Hathalom.
 Ihász Dániel,
 Ihász János, N.-Dém.
 Jankovits Antal K.-Jenő.
 Ikervári Gábor, Noszlop.
 Jankovits Gyula, Bozsok.

Kammersperger Antal, Veszprém.

Kielberger Károly, „
 Kovács Zsigmond, „
 Kolosváry József, „
 Kolosváry Sándor „
 Korizmits Antal, „
 Koronc László, „
 Körössy Ignác, „
 Körössy Lajos, „
 Kovács Aurel, „
 Kopácsy György „
 Kopácsy József, „
 Kovács Gábor, „
 Kupricz Sándor, „
 Kis János, Palota.
 Kelemen Sándor, Palota.
 Kertics Máttyás, Faisz.
 Kajári László, Vámos.
 Köteles János, T.-Vázsony.
 Kazai Gábor, „
 Kemény Lajos, Vath.
 Konkoly Lajos, „
 Kalmár Németh János, Pápa.
 Kerkapoly Károly, „
 Kopácsy Antal, Nóráp.
 Koller Ignác, Pápa.
 Könye Ferencz „
 Körmendy Dániel, „
 Kőszeghy József, „
 Kovács Elek, Vath.
 Királyföldy Péter, Görzsöny.
 Kolosváry Ferencz, Vaszar.

Kovács Ferencz, N.-Vázsony.
 Kopácsy Victor, Litér.
 Kis Gábor, Öskü.
 Kulesár József, Hajmáskér.
 Komáromy Dániel, Devecser.
 Ifj. Kakas Károly, S.-Vásárhely.
 Késmárky József, Berhida.
 Karácson János, „
 Késmárky Miklós, „
 Késmárky Sándor, „
 Kasinczky János, „
 Kiss János, Ajka.
 Kun József, Gyepes.
 Kun Geiza, „
 Kun Sándor, „
 Kun Béla, „
 Kun Aladár, „
 Koller Kálmán, K.-T.-Lak.
 Kis János, Kerta.
 Kiss Ferencz, „
 Keglevits Béla gróf.
 Kotsi Mihály, K.-Isztkáz.
 Kis János, Pápa.
 Körössy Elek, „
 Kovács Imre „
 Kugler Ferencz, „
 F. Kis Bálint, Sz.-Gál.
 Kis Mihály, „
 Kovács István, „
 Kovács János, „
 Kis Benjamin, „
 Kenessey József, Sz.-Balhás.
 Kenessey Antal, „
 Kenessey Imre, „
 Kenessey György, „
 Karay Rudolf, „
 Kun György, „
 Kis Sándor, Gergeli.
 Kukacz István, L.-Komárom.
 Kálmán József, M.-Komárom.
 Kesorü György, Fok-Szabadi.
 Kozarits János, Sió-Fok.
 Kovács Antal, M.-Sz.-György.
 Kenessey József, „
 Katona Boldizsár, „
 Kálmán Károly, „
 F. Kenessey Dániel, B.-F.-Kajár.
 Kenessey Lajos, „

Kenessey Dániel, B.-F.-Kajár.
 Kenessey József, „
 Kenessey Gábor, „
 Kenessey Tamás, Csajágh.
 Kenessey Ferencz, Küngös.
 Kenessey Elek, „
 Kenessey Károly, „
 Kenessey János, „
 Kenessey István, „
 Kenessey Sámuel, „
 Kallós Imre, Gecse.
 Kovács István, Vanyola.
 Koller Antal, K.-Ganna.
 Katzianer Antal, Koppán.
 Ifj. Kádi János, Csóth.
 Kecskés Pál, Gyimót.
 Kocsi Mihály, K.-Isztkáz.
 Kili Antal, K.-Szöllős.
 Kis János, Ns.-Vid.
 Kis György, Vecse.
 Kapcsos Gáspár, K.-Jenő.
 Kovács József, Torna.
 Kovács István, Salamon.
 Kató Mihály, N.-Szöllős.
 Kertner József, Bódé.
 Korbel János, M.-Polány.
 Komenda Mátyás, N.-Sz.-Király.
 Kis Pál, Dudar.
 Klenota György, Aka.
 Kis Gábor, N.-Vázsony.
 Kemény Péter, M.-Sz.-György.
 Karácsony István, Ósi.
 Kis József, Kenese.
 Kéz Károly, Zircz.
 Kuhóda Ferencz, Szápár.
 Kánnai István, Sikátor.
 László Dávid, Veszprém.
 Lászli György, „
 Lelkes Miklós, Sz.-Balhás.
 Lelkes József, P.-Bogárd.
 Laky József, P.-Bogárd.
 Lamperth László, Bozsok.
 Lakatos Ferencz, Vilonya.
 Lengyel Sándor, Marczaltheő.
 László János, Pápa.

Lachman János, lelkész.
 Lázár Lajos, Pápa.
 Lukacsek János, N.-Hidegkut.
 Lauer Mátyás, Bánd.
 Lányi József, Sz.-István.
 Lamberg Ferencz, Zircz.
 Lakat Mihály, Olaszfalu.
 Letenyei János, M.-Szombathely.
 Letner János, Péterd.
 Lencse Márton, M.-Szombathely.

Major Péter, Veszprém.
 Márton József, „
 Márton Zsigmond, „
 Miklós Sámuel, „
 Molnár Pál, „
 Mostos János, „
 Markus Dénes, Sz.-Balhás.
 Molnár István, „
 Márton Albert, Vilonya.
 Márton Antal, P.-Pogárd.
 Mészely Zsigmond, „
 Maron Imre, Öskü.
 Malatides Gábor, L.-Komárom.
 Müller Lajos, Enying.
 Miskei Imre, Enying.
 Mórocz Ferencz „
 Magyar Vincze, Fok-Szabadi.
 Mészely Lajos, Bozsok.
 Molnár Lajos, „
 Matkovits Tivadar, M.-Sz.-György.
 Mészely Lajos, „
 Miklós Dániel, Devecser.
 Menyhárd Antal, „
 Molnár János, Küngös.
 Mezei Lajos, S.-Vásárhely.
 Martonfalvay Miklós, A.-Iszkáz.
 Martonfalvay Pál, „
 Matits Pál, Ajka.
 Muraközi József, Dabron.
 Magyar Károly, Kis-Kamond.
 Martonfalvay Lajos K.-Iszkáz.
 Minikus Vincze.
 Marits István Dávid.
 Márkus Lajos, Sz.-kir.-Szab.
 Mórítz János, Kenese.
 Matus Károly, Pápa.

Martonfalvay Elek, Pápa.
 Mentler Lajos, „
 Mikovényi Ignác, „
 Mórocz Antal, „
 Mayer János, „
 Makara György, „
 Mező György, „
 Mező István, Vaszar.
 Molnár Ferencz, Dabron.
 Modori László, B.-Szöröcsök.
 Miháli István, N.-Dém.
 Miháli Sándor „
 Mátyás József, Berénd.
 Minderlein Ignác, L.-Patona.
 Majkó János, Lókut.
 Molnár István, Sz.-k.-Szabadja.
 Marton Péter, N.-Vázsony.
 Mózspenger Keresztély, L.-Komárom.
 Mózes Ferencz, Maros.
 Meleg József, Berhida.
 Mészáros János, Peremarton.
 Mórítz János, Kenese.
 Meiszburger József, Románd.

Nachtigall György, Veszprém.
 Németh Károly, „
 Nagy Károly, Berhida.
 Nyirő János, Sz.-Gál.
 Noszlopi Tamás, Noszlop.
 Noszlopi Ignác, „
 Noszlopi Elek, „
 Németh József, „
 Németh János, Ősi.
 Németh István, Pápa.
 Nagy Ignác, „
 Neusiedler József, „
 Nádasdy János, Sz.-Balhás.
 Niczky Kristóf gróf, P.-Bogárd.
 Nádasdy János, Mihálháza.
 Nunkovits János, Vanyola.
 Nemes István, Nyárád.
 Nagy Geiza, Lepsény.
 Nagy József, B.-F.-Kajár.
 Nyiri András, Csajágh.
 Németh István, Nóráp.
 Nagy Imre, F.-Iszkász.
 Nagy Károly, Aláson.

Németh Mihály, S.-Vásárhely.
 Németh József, Bakonbél.
 Nagy József, Jásd.
 Neuhercz Máttyás, Enying.
 Nosztori István, Lepsény.
 Nemesik Pál, Csernye.

Obele Ferencz, Veszprém.
 Oszterhuber Ferencz, "
 Odor Pál, Mentshely.
 Odor István, "
 Osváld Dániel, "
 Osváld Sándor, "
 Oroszy József, Maros.
 Orbán György, Kalota.
 Ondó József, Doba.
 Opéczy János, K.-Jenő.

Pap Dénes, Veszprém.
 Pintér József, "
 Pintér Mihály, "
 Pongrácz Dániel, "
 Patai József, Palota.
 Pintér Antal, lelkész.
 Pap István, Vámos.
 Pordán József T.-Vázsony.
 Pap Ferencz, "
 Posztóczky Károly, Dégh.
 Pikhard Károly, "
 Pap Gábor, Litér.
 Pápay Miklós, Szalmavár.
 Pápay Kálmán, "
 Plosser Ferencz, N.-Ganna.
 Ifj. Pakrótz Ferencz, Pápa.
 Pálffy Károly, "
 Pogács Elek, "
 Pethő Péter, "
 Purgli Sándor, Lepsény.
 Pálffy István, Csajágh.
 Pupos Károly, Devecser.
 Pálffy Miklós, Pápa.
 Perlaky Gábor Halimba.
 Id. Persovits János, Kara-Szörtsök.
 Pap János, K.-Iszkáz.

Pál István, A.-Iszkáz.
 Pollang István, Derecske.
 Polgár József, Acsád.
 Pethő Imre, F.-Görsöny.
 Peleskei János, L.-Patona.
 Ifj. Persaics Sándor, K.-Szörtsök.
 Pad István, Halimba.
 Pintér Sándor, Ajka.
 Pap János, Kádárta.
 Piringer János, M.-Komárom.
 Ifj. Pete József, F.-Szabadi.
 Puskás Pál, Vilonya.
 Parragh Péter, Kénes.
 Puzdor Gyula, Aka.
 Pap Gábor, Noszlop.

Rosos István, Sári.
 Rajki István, Veszprém.
 Ramasetter Károly, "
 Rosos Károly, "
 Rezusek Antal, Zircz.
 Ropolyi Ferencz.
 Rosos Antal, Sz.-kir.-Szabadja.
 Radó Ödön, Szilas.
 Rác András, Sz.-István.
 Rajcsányi, L.-Patonai lelkész.
 Rikotti József, Pápa.
 Rosos Miklós.
 Rohonczy Béla, K.-Bogdán.
 Ráth Károly, Vináz.
 Ör. Renner József, Fenyőfő.

Segesdy Sándor, Veszprém.
 Sós Pál, "
 Stenger Károly, "
 Stojanovits József "
 Stojanovits András "
 Suly János, "
 Szabó Antal, "
 Szabó A. Lajos, "
 Szalatkay György, "
 Szebenyi Sándor, "
 Szel Pál, "
 Szel Péter, "
 Szücs Dániel, "

- Stehenitz László, Teleki.
 Stehenits József, „
 Stehenits Pál, Teleki.
 Stinner Károly.
 Szélesi Dániel.
 Sárkány Miklós, Bakonbél.
 Szabó Sándor.
 Szedlmayer Károly, lelkész.
 Splényi Béla, báró.
 SÁÁRY Miklós, Sz.-Balhás.
 Szabó Dávid, „
 Sára József, V.-Berény.
 Szőke Pál, P.-Bogárd.
 Schön József, Vámos.
 Szederkényi György, Dégh.
 Sturm József, T.-Vázsony.
 Szeles József, M.-Komárom.
 Szentés István, „
 Steiner Károly, N.-Vázsony.
 Sz.-Mihályi József, „
 Sale Rudolf, „
 Szűcs János, Enying.
 Sperk István, Sz.-Gál.
 Szabó Gábor, „
 Szalai János, „
 Szűcs István, Bozsok.
 Szalai Károly, M.-Sz.-György.
 Szabó János, „
 Szalai József, „
 Szűcs István, „
 Szoborits Jenő, Ősi.
 Szalai Ferencz, K.-Kovácsi.
 Szikszai Pál, B.-F.-Kajár.
 Szőke András, Csajágh.
 Szecsődi János, „
 Szmrtnik Béla, Berhida.
 Szmrtnik Ferencz, „
 Szűcs Sándor, „
 Sidó Kálmán, „
 Sidó Vendel, „
 Somogyi János, gróf, L.-Patona.
 Somogyi József, gróf, Kovácsi.
 Sós Dániel, Pápa.
 Sós János, L.-Patona.
 Scharnpek József, Pápa.
 Sebestyén Pál, Pápa.
 Szép Gábor, „
 Sarlay Károly, K.-Vath.
 Szebener János, Pápa.
 Stetina Vincze, „
 Stettner Ignác, Nyirád.
 Somody József, Pápa.
 Stettner Károly, Vath.
 Spransky Ferencz, Nyirád.
 Eöry Szabó Gábor, Pápa.
 Eöry Szabó Sándor, „
 Szabadhegyi Antal, N.-Dém.
 Szabadhegyi Mórincz, „
 Szabó Sándor, Pápa.
 Széki Béla, „
 Szakonyi István, N.-Szalók.
 Szakonyi Sándor, „
 Szöllösi János, Pápa.
 Sarlay Ignác, Csóth.
 Szabó Sándor, Pápa.
 Staub József, N.-Dém.
 Szabó Pál, Devecser.
 Supka Márton, „
 Szedenits György, Palota.
 Szüts János, „
 Szalai Flórián, Berénd.
 Szabó Imre, F.-Iszkáz.
 Szalatkay István, Gyepes.
 SÁÁRY Dénes, Halimba.
 Szigety János, N.-Szöllös.
 Szalay Imre, „
 SÁÁRY Gergely, P.-Miske.
 SÁÁRY Ferencz, „
 Szita Sándor, „
 SÁÁRY Elek, „
 SÁÁRY Vincze, „
 Szabó István, Adorjánháza,
 Szilos János, K.-T.-Lak.
 Süle István, Nyirád.
 Szalóky Dániel, Ns-Szalók.
 Szabó János, Vinár.
 Simon János, M.-Lak.
 Szilágyi Márton, Kup.
 Straub Lőrincz, N.-Ganna.
 Schedler János, Jákó.
 Szabó János, A.-Tevel.
 Szabó Ferencz, B.-Szörtsök.
 Ifj. Szabó János, K.-Berzseny.
 Szili Sámuel, K.-Kamond.
 Szőlösi Sándor, Öcs.
 Szigeti József, Padrag.

Sulok József, Csekút.
 57 Stolcz József, N.-Esztergár.
 Szabó Sándor, Sz.-Király.
 58 Schiffel András, Técs.
 59 Szirbek István, „
 60 Spekhard János, Gyíróth.
 Sógorka Adám, Súr.
 Strenner Ferencz, Faisz.
 Sááry János, Vámos.
 Sááry József, „
 Steininger Mihály, K.-Hidegkut.
 Scheller János, N.-Barnagh.
 Sólom Dániel, Mantshely.
 Steinbach János, Rátót.
 Szabó János, M.-Sz.-György.
 Szűcs István, Csajágh.
 Szalonyi Ferencz, Fok-Szabadi.
 Szalai Pál, Sió-Fok.
 Somogyi Péter, Lepsény.
 Szántó Gábor, K.-Kovácsi.
 Szűcs János, Palota.
 61 Sámár István, Litér.
 Szántó Ferencz, Réde.
 Schmerczing Thade, báró.

Talián Lázár, Veszprém.
 Tóth József, Pápa.
 Tóth Ralázs, „
 Tarczy Lajos, „
 Timár Elek, „
 Tóth Lajos, „
 Tötösy Mihály, Torna.
 Tako Lajos.
 Tako Miklós, Teleki.
 Talabér Ádám.
 Turcsányi Gyula.
 Talián József, Sztk.-Szabadja.
 Tatay Sándor, „
 Tamassa Pál, Vörösberény.
 Tóth József, Szentgál.
 Tamás Gábor (Pálfi), Szentgál.
 Tamás Ferencz, „
 Tamás Károly, „
 Tamás Benő (felső) „
 Tamás Péter, „
 Tamás Gábor, (felső) „

Tamás János, (felső) Szentgál.
 Tatay Sámuel, Papkeszi.
 Takáts Péter, Vaszar.
 Tüska János, Békás.
 Tóth János, Teszér.
 Takáts Mihály, Ajkarendek.
 Timer Ferencz, Voröstó.
 62 Takáts Márton, Réde.
 Talabér Ferencz, Vaszány.
 63 Tatay Samuel, Bakonytamási.

Udvardy Ignác, Veszprém.
 Ūrmös József, Pápa.
 Ujváry Károly, K.-Jenő.
 Udvardy József, Berhida.
 Uhlich Antal, Városlód.

Varju József, Veszprém.
 Végh István, „
 Véghely Imre, „
 Vermes Illés, „
 Vurda Manó, „
 Vághó János, Pápa.
 Vály Ferencz, „
 Velsz Károly, „
 Vaszary Kolos, „
 Vid Károly, „
 Vojta József, „
 Virághalmi Ferencz, L.-Patona.
 Vargha András, Sz.-Balhás.
 Vargha István, P.-Bogárd.
 Vargha Lajos, „
 Vida Antal, M.-Komárom.
 Valdstein János gróf, Palota.
 Vecsey Gábor, „
 64 Vittmajer Lipót, Nána.
 Vittmajer Károly, Pete.
 Vagenhoffer Mihály, „
 Vinkler János, Vámos.
 Virágh János, N.-Vázsony.
 Vidák Antal, „
 Velegi István, Berhida.
 Veber Márton, Döbrönte.
 Valtman Lőrincz, N.-Tevel.

Vizer János, Lc-Patona.
 Valdinger János, Dém.
 Varga János, N.-Alásöny.
 Ványik Pál, S.-Vásárhely.
 Valczér András, Borzavár.
 Vagner János, Lc-Komárom.
 Vaczko Sándor, Hajmáskér.
 Venczel István, Nána.
 Vas István, Bánk.

Zsolnay István, Veszprém.
 Zsolnay Károly, ...
 Zámoly Kálmán, Lókut.
 Zichy Domonkos gróf, B.-Kajár.
 Id. Zichy Miklós, gróf. Palota.
 Ifj. Zichy Miklós, gróf.
 Zarka Sándor, Halinba.
 Zsebök János, Sz.-Gál.
 Zsinka Ferencz, Szilas.
 Zichy Emanuel gróf, N.-Szőlős.
 Zsoldos János, Zircz.

fióbin
 Hunyadi Miklós

fióbin
 ...

fióbin
 Any. Tiraván

fióbin
 ...

fióbin
 Vilde Mihály

fióbin
 ...

fióbin
 Efláner

fióbin
 Any. Tiraván

fióbin
 Anna Karoly

fióbin
 Reményi

fióbin
 Lovász

fióbin
 Aneshamer

fióbin
 Kemény János

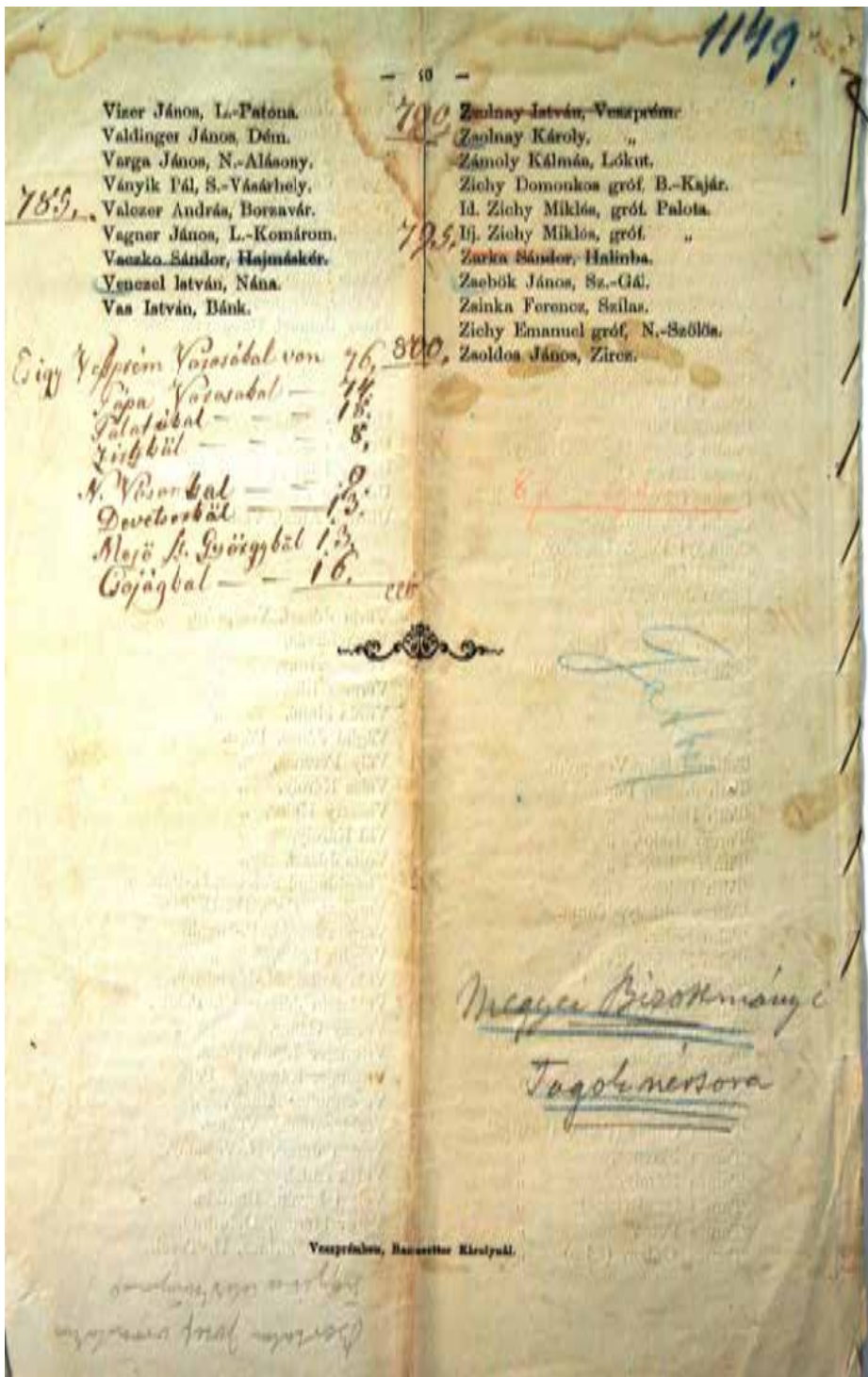
fióbin
 ...

fióbin
 Any. László

fióbin
 ...

fióbin
 ...
 1872
 1873
 1874

... Ramasetter Károlynál.

Veszprém megye fölirata¹

Midőn egy szabad nemzet alkotmánya az önfönntartási hazafias küzdelem között erőszak által eltiportatik, a seb, mely élete ellen van intézve, mélyen talál ugyan, de az idők körülményei által gyógyulni fog, mert szabad nemzetet leigázni igen, de az önkény vasigáját fölötte megörökíteni nem lehet. Phoenix az, mely hamvaiból mindenkor új életre kel.

A történeten ezt igazolja.

A legközelebb múltnak szomorú s Felséged atyai szívének is egyformán kellemetlen évei, daczára a főnnállott kormányrendszer vaskövetkezetességű tanainak, nem szülték meg az oly biztosan kilátásba helyezett sikert; helyette az osztrák birodalmi kormány irányában bizalmatlanságot s a nemzet szívének sajgó fájdalmat hagytak fönn.

Az 1860. oct. 20-ki legfőbb kibocsátvány által szabadabb alkotmányos mozgás reménye született bennünk, s kebleinket egy várva várt jobb jövő édes reménye örömmel árasztotta el. Azonban alig kezdetek alkotmányos életünkön ejtett sebeink hegedni, alig hogy megfogamzott bennünk a jobb jövő felőli remény első csírája: már is Felségednek Nagyboldogasszony hó 16-kán 720. sz. a hozzánk bocsátott legmagasb leirata első örömeinket az aggodalom keserűségével tölté el.

Felséged több mint évtizedes uralkodása után nemzeti újjászületésünk küszöbén ezek lévén első szavaink, melyek trónja zsámolyához eljutni fognak, önmagunk irányábani kötelesség úgy, mint az alkotmány fejéhezi tartozó hűség egyiránt parancsolják, hogy azok őszinték s fiúi bizalomteljesek legyenek.

Nyomatásaink fájdalmasak, bilincseink súlyosak voltak, melyeket a közelebb lefolyt 11 év alatt viselőnk, de öntudatunk akkor is tiszta s nyugodt volt a fölött, hogy a tévútra, mely a nemzetet a törvényektől el, Felségedet pedig a királyi trón fegyverrel védésének kényszerűségére vezette, nem mi tettük az első lépést.

Azonban nem célunk panaszkodni, nem a múltnak keserveit fölszámolni, egyedül azon elvekre, s az ezen elveken alapuló rendeletekre, melyek a múlt évi Szent-András hó 20-án, s folyó Nagyboldogasszony hó 16-án hozzánk bocsátott legmagasb leiratokban foglaltatnak, vagyunk bátrak alattvalói nézeteinket röviden kifejezni.

1 Megjelent: Dr. Finkey József: Megyei alkotmányos mozgalmak 1860. október 20-tól, 1861. április 2-ig, mint a Nemzetgyűlés megnyitása napjáig, Pest, 1861. CVII-CX. Oldalak. A szöveget betűhíven közlöm.

Az oct. 20-ki legmagasb leiratot nem tekinthettük egyébnek, mint útmutatásnak a téren, melyen majd ezredéves alkotmányunkat s történeti jogainkat fölhalandjuk; nem tekinthettük egyébnek, mint Felséged atyai szíve sugallatának, miszerint megelégedve évtizedes szenvedéseit e nemzetnek a kibékülési jobb, feléje a magasból nyújtassék, s noha jogos vágyainkat az által csak távolról sem láttuk kielégítve: de ősi alkotmányunk megígért helyreállításának reményében egész készséggel ragadtuk meg az alkalmat, s mi is vággyal terjesztők ki karjainkat a békés átalakulás felé.

Erős meggyőződésünk szerint azon tér, hol alkotmányos nemzet s fejedelem találkozhatnak csak törvényes, alkotmányos s történeti alapokra helyezett, nem pedig rendeletek által korlátolt lehet, s egy percig sem kételkedett Felségednek megyénkben lakó 190 ezer alattvalója e térre összeseregleni, a megrendelt szervezést teljesíteni, s további működési irányul egyedül ezt tűzni ki; mert sem vonakodásnak, sem ellenszegülésnek nem tekinthette azt, ha azon nimbusz köréből kibontakozni erkölcsi lehetetlenségnek tartja, melyet őseinek hazafias küzdelmei annyi véráldozattal szenteltek meg, s annyi koronás fejedelem s Felséged megelőzője esküjének szelleme is körülleg.

A megkezdett békés átalakulás egyedüli biztos alapját hazai alkotmányunk egész kiterjedésében képezheti; ebből csak egyetlen, az alkotmányos országgyűlés által hozott s fejedelmi szentesítéssel megerősített törvényt is föladni: egyes megyéknek, sőt az ország összes megyéinek is hatáskörét túlhaladja, erre csak az alkotmányos törvényhozás lévén jogosítva.

Alkotmányunk egyik sarkalatos részét képezik az 1848-ki törvények; az összes nemzet ezeket tűzte ki a fejedelem s haza közt megingatott egyetértés alapjául, alakulásunkkor ezeket vettük át mi is az összes megyei közönségtől örökségül, ezek épségben tartását valljuk politikai hitünk legfőbb ágazatául; az ezektől bármely önkényes eltérés, választóink bizalmának megcsalása s ránk nézve örökös bélyeg volna.

Felséged mutatta legkegyelmesebben ki az utat, melyen megindultunk. Felséged magasb bölcsessége nem kételkedhetett, miképp ez úton megállapodni nem, csak haladni lehet a közcél felé, mely félreismerhetlenül csak a nemzeti alkotmánynak a Nagyboldogasszony hó 16-kán kelt legkegyelmesebb leiratban is biztosított eredeti épségbeni életbeléptetésében tűnik föl. A megállapodás az alkotmányos életben egyértelmű a visszaeséssel, ez pedig előbb utóbb nemzeti megsemmisülést szül.

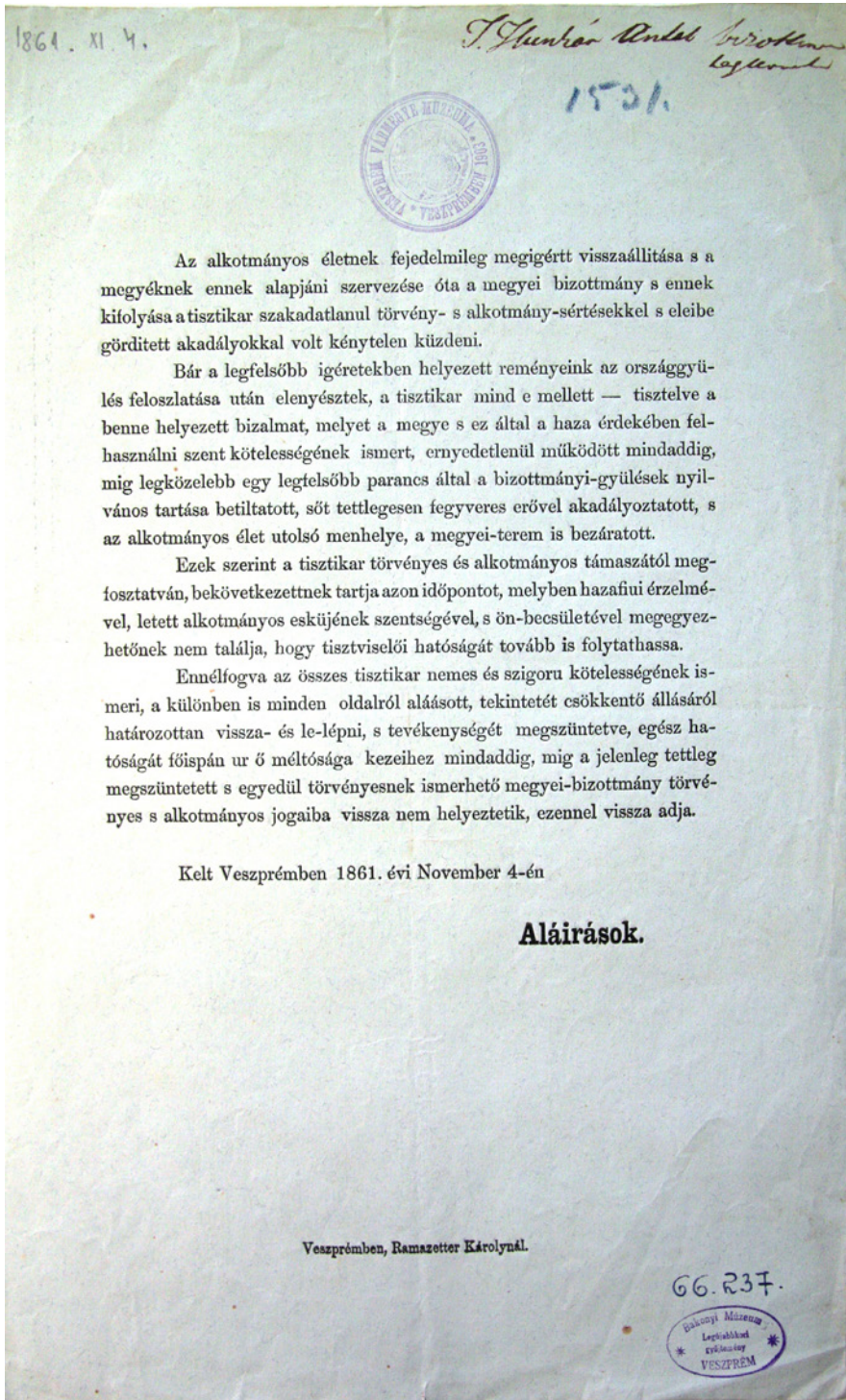
Ily nézettől vezéreltetve szerveztük megyénket, egyedül törvények ál-

tal szabályzott szabad választás alapján, s ha megbízóink iránt hálátlanok – ha hitszegők lenni nem akarunk; ha az 1848-ki törvényeket, melyek a fölszabadított néposztályok alkotmányos jogainak védbástyái, s melyeknek épségben tartása nélkül a közhazára nézve üdv nem képzeltető – megtagadni nem kívánjuk: a megkezdett ösvényen előmennünk kell, s lehetlen bűnül tulajdonítani, ha politikai jogaink egész összegét a béke s törvény örökké szent fegyverezi kivívni, s a bizalom útján megválasztott alkotmányos tisztviselőket azon helyezettől – miszerint magokat hazánkban idegen s törvényen kívüli kormány-organumok vak eszközeiül kénytelenítesse odaadni – megóvni törekedünk.

Bizalmunk Felséged atyáskodó kegyességében határtalan hitünk megingathatlan; s ez biztos reménnyel tölti el hű alattvalói kebleinket, hogy a honnak minden igaz gyermekében méltó aggodalmat költött Nagyboldogasszony hó 16-án 720. sz. a. kelt legfelsőbb leirat intézkedésének, mint alkotmányunk lelkével meg nem egyeztethetőnek, s törvényeinkbe ütközőnek legkegyelmesebb megváltoztatását illetőleg, jobbagyi hódolattal fölterjesztett legalázatosabb kérésünk, óhajtvá várt siker nélkül nem maradand.

Örök igazság – mely államtanilag sem vonathatott soha kétségbe – miképp minden jogokkal viszonyosak a köteleességek, s az e tekintetben megháborított egyensúly csak szomorú következéseket eredményezhet, s az ezekérti felelősség csak azt terhelheti, ki első lépett le a szabályos ösvényről. Azon alkotmány – melyen Felséged uralkodói joga alapszik – biztosítja egyszersmind a nemzet törvényes szabadságát. Nem lehet azt csak egyik részében megsérteni a nélkül, hogy a másik is ne szenvedjen, s a fejedelem és népe közt nélkülözhetlen bizalom alapjában meg ne ingattassék.

Pedig Európának legújabb története kétségbevonhatlanul bizonyítja, miképp az uralkodók trónjának, a birodalmak főnállásának s a népek jóllétének legnagyobb s egyedüli biztosítóka a fejedelmek s népek közötti rokonszenv.

1861. XI. 4.

J. Hundar Antal 1861.

1861.

171
906.

Veszprém vármegyének — törvényes működése folytathatásában fegyveres erőszak által megakadályozott tisztí kara, a mai napon vissza lépven, — egyesek érdekei lehető védelmezése, valamint a közbátorság fentartása tekintetéből következő intézkedés tételük:

1-ször Fő- és alszolgabíró urak, a történt változás okai iránt, a községek lakosait személyesen a hely színén felvilágosítván, egyuttal őket a nemzeti becületre kiható személy- és vagyon-bátorság fentartására felhívják. —

2-szor Az érkező hivatalos leveleket, a hivatalát még folytatni kötelezett Ács Rudolf levéltárnok ur kezeli, bontja fel, az érkezés ideje radjók jegyzésével sorszámmal ellátja, a netán azokba zárt pénzeket pedig, az illető megyei főpénztárba nyugta mellett beadja.

3-szor Minden tisztviselő a kezénél létező hivatalos irományokat, az ügyek állását kitüntető jegyzék mellett, levéltárnok urnak adja be, ki azokról átvételi elismervényt ad.

Pápai járásbeli tisztviselőkre nézve oly megjegyzéssel, hogy ők irataikat az ideiglenes pápai levéltárba adván be, ennek kulcsai a vármegye levéltárába betétessenek. Kovács Elek alpénztárnok ur pedig a netán kezén lévő pápai járásbeli letéteményi pénzeknek, Fülöp József főpénztárnok ur kezéhez leendő átadására utasítatik.

4-szer: Ugyanlevéltárnok ur kezeihez lesznek átadandók azon helyiségek kulcsai is, hol az ügyészi hivatal rendes jegyzéke mellett, a büntető törvényszéki összes iratok és bűnjelek tartatnak. Az ide tartozó kész-pénz a megyei illető pénztárba beteendő.

5-ször Levéltárnok ur a vármegye levéltárát, mint annak főkímését, a hivatalos irományok tartására használt szobák kulcsaival együtt, mind addig őrizete alatt tartja: míg csak annak kezeiről átvétele tényleg nem eszközöltetik; világosan meghagyatván, hogy azokból semmit ki ne adjon.

66.238.

6-szor: A peres irományok szinte rendszeres jegyzék mellett, levéltárba helyezendők, — további intézkedésig függőben maradásukról a felek értesítsenek, a választott és osztóztató bírák további működhetségnek fenmaradása magától értetődvén.

7-szer: A már elintézett tárgyak, ha ugyan még ki nem adattak volna, a jegyzői hivatal aláírásával kiadandók.

8-szor: Telegkönyvi beadványok a telegkönyvi személyzet által átvétetvén — a beadás idejének feljegyzése mellett sorozatnak, — tárgyalás azonban, avagy bármí jogérvényes intézkedés bennök nem történhetik.

9-szer Fülöp József fő-pénztárnok ur, mint a letéti pénztár kezelője a tisztviselők kezeinél levő minden hivatalos pénzeket, letéteményeket, nyugta mellett átvesz, s a letéti pénztárba helyez.

A vármegyének magány-pénztárait, melyek ennek elidegeníthetlen vagyonai, kezelése alatt a megye iránt tartozó számadás terhe alatt, továbbra is, azon világos utasítással tartja meg, hogy ezen pénztárakat csak az erőszaknak engedheti át.

10. Pál Dániel főhadnagy ur az összes megyére nézve bátorsági biztossá neveztetvén ki, fizetésén felül, miután újabb állása vizsgálatok eszközésével, s így utazásokkal lesz összekötve, 2 o. é. frt napi díjt huz. A visszalépett tisztikar bár melyik tagjának megállapítása szerint, kik közügy iránti buzgalom s nemes köteleességből neki ideiglenesen mint magánosak is segédkezet nyújtanak — ő intézkedhetik a kisebb bűnösöknek kihallgattatásuk utáni ovatos kezességre bocsátása, egy a főbb bűnösöknek megyei börtönbe leendő elzáratása iránt; — a vármegyebeli összes örlegénységnek vezénylete, miután a tisztviselők visszaléptével a tisztí hajduk is, eddigi fizetéseknek jövőre is leendő megtartásával az illető járásbeli pandur őrcsapatokhoz osztatnak be — reábizatik, — felettük intézkedik, őket szükség esetében a visszalépett tisztikar tagjának beleegyezésével, szolgálatukból is elmozdítja, — továbbá a gonosztevők üldözését s elfogatását eszközölvén, a közrend fentartására ügyel.

11. A járásokban alakított árva-bizottmányok utasítatnak, kebelökből elnököt választva — a megyének végzéseiben eleibök szabott köteleességeiket úgy folytatni, hogy a rendezetlen viszonyoknak lehető káros következményei, az árvasági ügyekre nézve elháríttassanak.

12. Vármegyeyi pénztárnok urak a fizetések megszüntével azonnal elkészített számadásaikat, a vizsgálatra kinevezett bizottmányi elébe terjesztendik, s a mennyiben hivataluk felelősséggel és számadással jár, csak ennek megtörténte után hagyhatják el állomásaikat.

13. Hunkár Sándor 2-od alispán, Kolosváry József bizottmányi tag, Márton Antal főbíró, Galamb Gyula esküdt, és Rosos Károly számvevő urak

a f. évi megyei pénztári számadások megvizsgálása s ehhez képest az illető pénztárnokok felelőség alóli felmentése végett, számvevőszéki minőségben küldöttségképen megbizatnak.

14. A megyei orvosikar, állomásán továbbra is meghagyatik. Egészségügyi eljárásai közt, a már több helyeken kiütött marhavész terjedése ellen hasznos intézkedések megtétele különösen figyelmébe ajánlatik.

15. A megyei-szolgák fizetése, börtönőrök kivételével, Pál Dániel főhadnagy ur, börtönöröké pedig az állomásán szinte meghagyott várnagy által — kik e végett 3 hónapra való fizetést, előre a pénztárból kezelésük és számadásuk alá vesznek, adatnak ki; ruházatjaik és fegyvereik pedig a számvevői hivatal által a meghatározott osztályzatok szerint figyelemben tartandók.

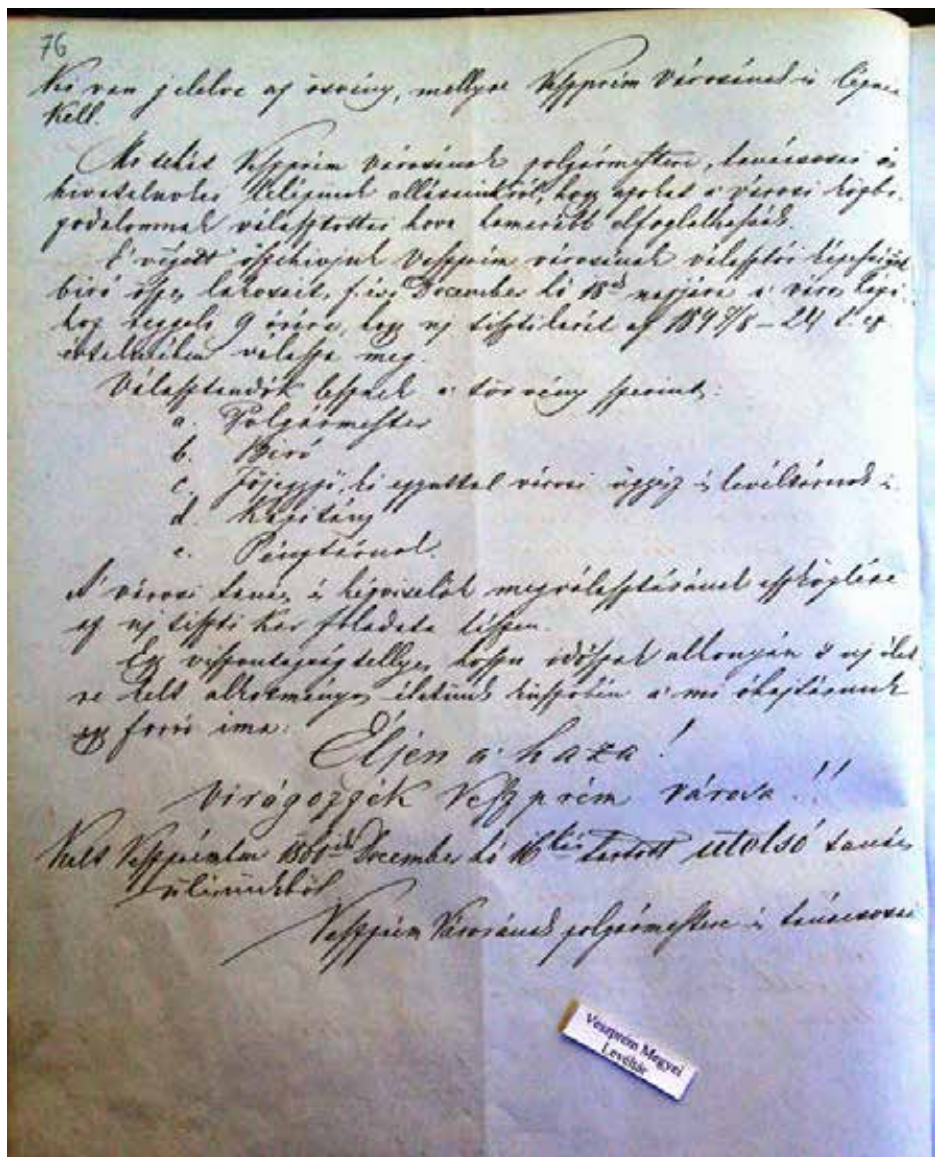
16. A tovább is állomásaikon maradni kötelezett s fent előlsorolt tisztviselők, szegőlöttek és szolgák fizetése, továbbá a rabok élelmezése, az irnokok — s ez osztálybeli irodai személyzetnek ez év végeig járó fizetésével együtt ki fog fizettetni.

17. A vármegye hivatalos pecsétje, mégis a Vertheim-féle pénzszekrénynek másod-példány kulcsai alispáni pecsét alatt a levéltárba tétetnek be.

Kelt Veszprémben 1861. évi November 4-én.

Kun Sándor m. k.
első alispán.

Veszprémben, Ramasetter Károlynál.

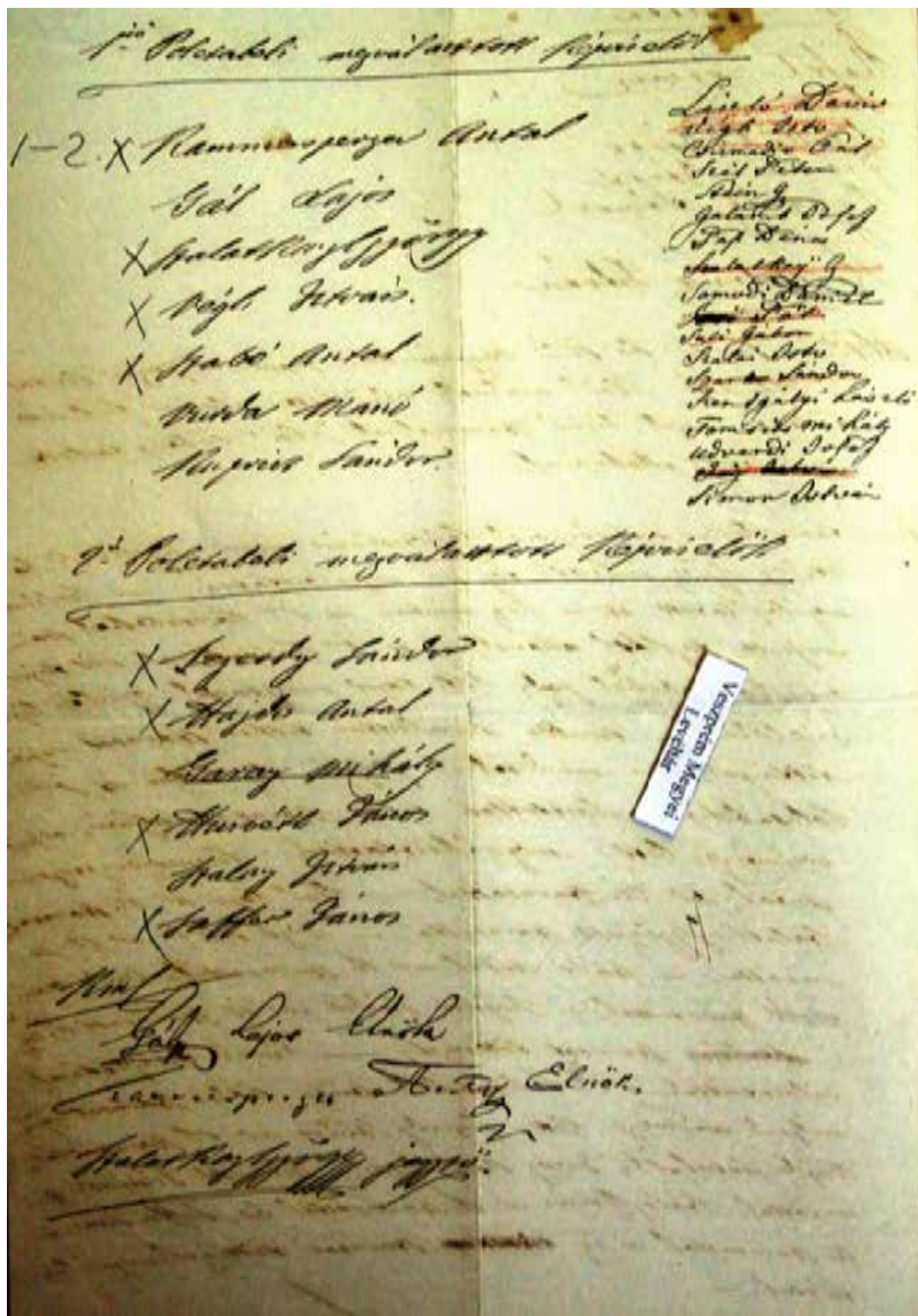
1^{ik} Osztály

Simon Balázs
 Veszprémi Antal
 János György,
 János Pál,
 Pápai Miklós,
 Kábi László
 Kábi Antal ügyvéd
 Kábi József
 Horváth Leómond
 Acs Róbert
 Nachtergal Zoltán
 J. Varga István
 Gaál László
 Péter István
 Hársmező, József
 Végely László
 Hámossötét Miklós,
 Jád József
 Lauer Ferdinánd
 Kijártó János
 Végel István
 Csötköt János
 Pék József
 Frömmel Imre
 Sommer Péter
 Macken Antal
 Csót Antal
 Froppe Ferdinánd
 Hammonspurger Antal
 Macken György
 Frantsis Miklós
 Wurdthaus
 Pócs Antal
 Eisenhart Miklós
 Mészáros János
 Márton János

2^{ik} Osztály

Pál István
 Csécsdi László
 Árth. János
 Völkö, Péter
 Paj János (új)
 Lörincz András,
 Károlyi János
 Jakab János
 Csik József
 Nagy József
 Márton György
 Gábor István
 Kapitány János
 Csáki István
 Hajdu Antal
 Harsvith János
 Simon József
 Foth Pál
 Hajos Vendel
 Mihály Pál
 Simon János
 Lócs Lajos
 Lötner Antal
 Garay Mihály
 József János
 Stein László
 Soffer János
 Huber György
 Palla András
 Komor Mihály
 Simon János
 Pócs József
 Kiss József
 Günter István

Veszprém Műveltség
 Levéltár

Veszprém Megyei
Levelező

Alulírottak 1861² évi Január hó 14^{én} wezprémi vá-
 sáran, a Választási-Rézséggel bírók nagy-
 gyűlésében, a Városi Községi Tanács megelőkötve,
 Jan 1848² évi 23. t. ev. tör. értelmében, a Rijelelés
felvétel intézkedése megkötve lévén, azt a
 követtékben algyesítjük.

Rijeleléseink:

1² Bolgármenetk: Halász György, Lionti David, Vogh János.
 2² Bizmatk: Csirmania Pál, Miklós Sammel, Szél Péter.
 3² Kapitányk: Dunus János, Stein György, Suli József.
 4² Főjegyzők: Salamb József, Bay Dániel, Kádai György.
 5² Aljegyzők: Salambos Illés, Kádai Károly, Kádai János.
 6² Frondperesiusok: Tancsics Dániel, Dániel János, Durkhard János, Csirmania Pál, Csetel János, Durvics Sammel, Dunus János, Salambos Pál, Szé-
 vad Mihály, Sándor Antal, Halász György, Kuvoré-
 János, Sidi József, Kispalger Károly, Kópa György,
 Lionti David, Major Péter, Miklós Sammel, Mústos
 János, Okele János, if. Pincis Mihály, Orngyácz
 Daniel, Ramascsics Károly, Schil Károly, Segezd-
 János, Tomodi Daniel, József Pál, Suli János, Suli
 József, Stein György, Kádai János, Kádai János,
 Kuvoré Antal, Suli Péter, Tomics Mihály, Udvar-
 dy József, Vogh János.

Kelt wezprémben 1861. évi Január hó 15. évi vasárnap
 a választási elnök.

Kócsorváry József
 Választási Elnök
 Kádai János Választási tag
 Kádai János

1871 Jan. 11. 1874. Kézir. János Antal
 és János Antal és János Antal

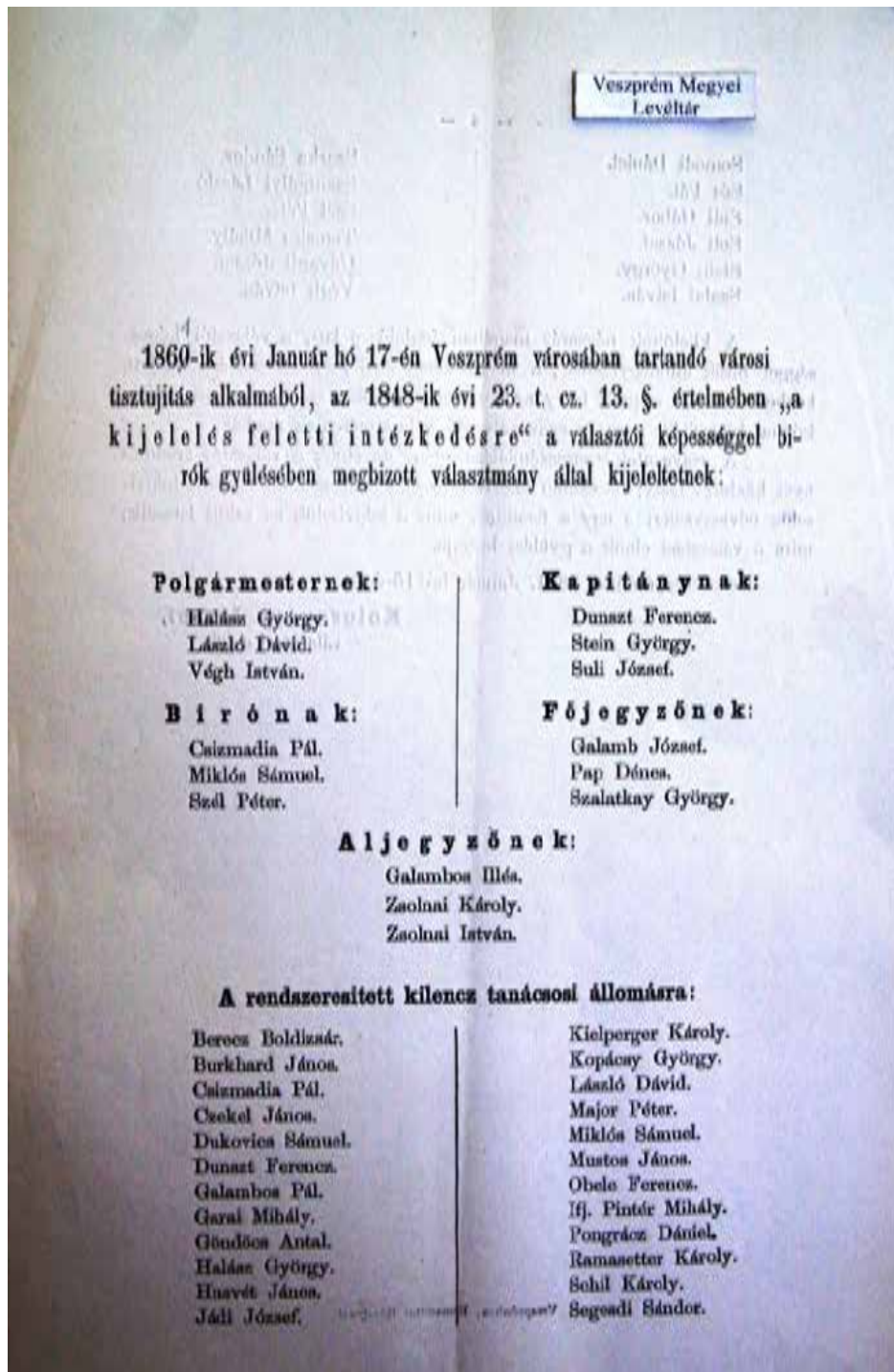
Ángel János	164	<u>Polgári mester</u>
Mayer Péter	170.	János György 396.
Ábalomban István	178.	<u>Szűri</u>
Ják János	184.	János János 322
Bercsényi István	184.	<u>Kézir.</u>
Müller János	185.	János János 202
János Mihály	180.	<u>József</u>
János János	189.	János János 313.
János György	191.	<u>algyeri</u>
		+ János János 300.
		<u>At edent letette</u>
János János		
János János		
János János		
János János		
János János		
János János		

Veszprém Megyei
 Levéltár

Famiasorok.

1 Berecs István		= 71.
2 Tóth Antal		= 63.
3 Huszár János		= 50.
4 Utele Ferenc		= 70.
5 Kékesi Péter		22 = 34
6 Kéri Pál		= 62
7 Kékesi Péter		= 44
8 Tomcsányi Mihály		17 = 41 4
9 Nagy István		= 46 6
10 Kéri Pál		= 91
11 Nagy Mihály		= 69
12 Nagy Péter		= 89
13 Kékesi István		= 81
14 Kéri Mihály		22 42 10
15 Kékesi István		16 33 6
16 Kéri István		6 27
17 Kékesi István		7 18
18 Kékesi Pál		= 84
19 Kékesi István		= 71
20 Kékesi István		= 49
21 Kékesi István		= 57
22 Kékesi István		= 88
23 Kékesi Pál		= 52
24 Kékesi István		20 2 32
25 Kékesi István		4
26 Kékesi István		= 72
27 Kékesi István		16 = 27
28 Kékesi István		55
29 Kékesi István		24
30 Kékesi István		12

Veszprém Megyei
Levélár

- 3 -

Somodi Dániel.
Sós Pál.
Suli Gábor.
Suli József.
Stein György.
Szalai István.

Szarka Sándor.
Szentgályi László
Szél Péter.
Tomsics Mihály.
Udvardi József.
Végh István.

A kijelöltek névsorát magában foglaló e lap, a választói képességgel bírók mindegyikének, a már kezénél lévő jegy visszaadása mellett, közzesítésile oly végből, hogy azok neveit, - kiktől a szavazatot megvonják, írókkal kitöröljék; s azt a szavazatazedő választmánynak átadják.

A szavazatok összeszámálása után, az elnök a választás eredményét közhírré teszi; — ezután felolvastatik a városrészekből ajánlott képviselők névjegyzéke; s úgy a tisztikar, mint a képviselők az esküt leteszik; mire a választási elnök a gyűlést bezárja.

Kelt Veszprémben 1881. Január hó 15-én.

Kolossaváry József,
választási elnök.

Veszprém Megyei
Levélhár

Veszprémben, Huszartör Károlynál.

Művelés

Érvénytelenül érvénytelenül. Közérő beszámoló, mely 1885. é. február 28-án készült az 1881. é. május 2-án
 a törvényhozás 1881. é. június 22-én kelt határozatának alapján.

Az előfordult, hogy egy évben kétszer ismételték meg a közérő beszámolókat, azaz az előző év
 beszámolóját a következő évben ismételték meg, azaz a beszámolókat kétszer ismételték meg, azaz
 az előfordult, hogy egy évben kétszer ismételték meg a közérő beszámolókat, azaz az előző év
 beszámolóját a következő évben ismételték meg, azaz a beszámolókat kétszer ismételték meg.

Megjegyzés, melynek folytán, hogy minden évben az előző év beszámolóját a következő évben
 ismételték meg, azaz az előző év beszámolóját a következő évben ismételték meg, azaz a
 beszámolókat kétszer ismételték meg, azaz az előző év beszámolóját a következő évben
 ismételték meg, azaz a beszámolókat kétszer ismételték meg.

Az előfordult, hogy egy évben kétszer ismételték meg a közérő beszámolókat, azaz az előző év
 beszámolóját a következő évben ismételték meg, azaz a beszámolókat kétszer ismételték meg,
 azaz az előző év beszámolóját a következő évben ismételték meg, azaz a beszámolókat
 kétszer ismételték meg, azaz az előző év beszámolóját a következő évben ismételték meg,
 azaz a beszámolókat kétszer ismételték meg, azaz az előző év beszámolóját a következő évben
 ismételték meg, azaz a beszámolókat kétszer ismételték meg, azaz az előző év
 beszámolóját a következő évben ismételték meg, azaz a beszámolókat kétszer ismételték meg.

Érvénytelenül érvénytelenül. Közérő beszámoló, mely 1885. é. február 28-án készült az 1881. é. május 2-án
 a törvényhozás 1881. é. június 22-én kelt határozatának alapján.

Az előfordult, hogy egy évben kétszer ismételték meg a közérő beszámolókat, azaz az előző év
 beszámolóját a következő évben ismételték meg, azaz a beszámolókat kétszer ismételték meg,
 azaz az előző év beszámolóját a következő évben ismételték meg, azaz a beszámolókat
 kétszer ismételték meg, azaz az előző év beszámolóját a következő évben ismételték meg,
 azaz a beszámolókat kétszer ismételték meg, azaz az előző év beszámolóját a következő évben
 ismételték meg, azaz a beszámolókat kétszer ismételték meg, azaz az előző év
 beszámolóját a következő évben ismételték meg, azaz a beszámolókat kétszer ismételték meg.

Megjegyzés, melynek folytán, hogy minden évben az előző év beszámolóját a következő évben
 ismételték meg, azaz az előző év beszámolóját a következő évben ismételték meg, azaz a
 beszámolókat kétszer ismételték meg, azaz az előző év beszámolóját a következő évben
 ismételték meg, azaz a beszámolókat kétszer ismételték meg, azaz az előző év
 beszámolóját a következő évben ismételték meg, azaz a beszámolókat kétszer ismételték meg.

szegényesek, semmit mi által hi mi szerkesztettek alkalmosságunk nem
 lehetséges, s el nem fogadhat. Elképzelésed szerint ama véde, hogy a bírósági
 tanácsotok magyarságotól teljes hi mi szerkesztettek, hogy bizonyos
 hatalma legyen, s a bíróságnak, hogy abba bíróságot birtani nem lehetnek, s
 minden elv választások, mid a ország gyűlésen kívül s helyen az én
 székben, honosok, valamint az egy választásoknak s jogok s véde s elv
 minőségnek megváltások nyitásoknak. Elfogadástok szerint, —
 hogy a nemzeti 1848. évi törvényekhez igaz jogoktól minden törvényen az.
 Járások, s hogy amek megváltások s véde, megváltások s véde, s véde
 véde a gyűlést a jog, csak s véde s véde s véde s véde s véde s véde.
 Elképzelésed s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde.
 véde s véde. S a lehetőségek minden s véde s véde s véde s véde s véde s véde.
 s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde.
 s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde.

Az ezen felirata. Elképzelésed szerint az ország gyűlést, amelyet
 1848. évi törvények által szerveztünk, s mi, kik azelőtt választottuk, hogy hirt
 véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde.
 s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde.

Elképzelésed szerint az ország gyűlést, amelyet
 1848. évi törvények által szerveztünk, s mi, kik azelőtt választottuk, hogy hirt
 véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde.

Elképzelésed szerint az ország gyűlést, amelyet
 1848. évi törvények által szerveztünk, s mi, kik azelőtt választottuk, hogy hirt
 véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde.

Elképzelésed szerint az ország gyűlést, amelyet
 1848. évi törvények által szerveztünk, s mi, kik azelőtt választottuk, hogy hirt
 véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde.

Elképzelésed szerint az ország gyűlést, amelyet
 1848. évi törvények által szerveztünk, s mi, kik azelőtt választottuk, hogy hirt
 véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde s véde.

Veszprémi Magyar
Levélár

széles körű gyűjtés, és így az ügyek sorja szabályozta.
1811.

Helyzetünk tehát az országok határainak előtt az országgyűlési ma-
ga részlete által bőven megismertették, és a köztársaságban nyilvánosságunk
törvények fel, a maradványok emlékei egyaránt a történelemben és a köztársaságban.

A nemzetnek hiteltelenségét minden magával vitt nagy József Deák
Ferenccel az időnk, hi bélt, és mely példájánál fogva egyaránt jött, és
szólt a nemzet részletei között, és a köztársaságban nyilvánosságunk
törvények fel, a maradványok emlékei egyaránt a történelemben és a köztársaságban.
A nemzetnek hiteltelenségét minden magával vitt nagy József Deák
Ferenccel az időnk, hi bélt, és mely példájánál fogva egyaránt jött, és
szólt a nemzet részletei között, és a köztársaságban nyilvánosságunk
törvények fel, a maradványok emlékei egyaránt a történelemben és a köztársaságban.

Az országgyűlési feladatunk után mindenképp kezd mindenki
földi ügyek és a köztársaságban nyilvánosságunk törvények fel, a maradványok
emlékei egyaránt a történelemben és a köztársaságban.

Az tehát az országgyűlési feladatunk után mindenképp kezd mindenki
földi ügyek és a köztársaságban nyilvánosságunk törvények fel, a maradványok
emlékei egyaránt a történelemben és a köztársaságban.

Az tehát az országgyűlési feladatunk után mindenképp kezd mindenki
földi ügyek és a köztársaságban nyilvánosságunk törvények fel, a maradványok
emlékei egyaránt a történelemben és a köztársaságban.

Az tehát az országgyűlési feladatunk után mindenképp kezd mindenki
földi ügyek és a köztársaságban nyilvánosságunk törvények fel, a maradványok
emlékei egyaránt a történelemben és a köztársaságban.

Tisztelt választó kerület!¹

Önök bizalmából mint 1848-ki képviselő részt vettem az 1861-ik április másodikán összehívott és augusztus 22-én széteszlatott országgyűlésen.

Ez eloszlatás fejt meg: hogy önök körébe személyesen örömmel nem léphetek, mert midőn a hazának derű helyett csak borúját szemlélhetni, akkor a hazafias kebelnek szinte csak fájdalom hangján lehet tisztelt választóit üdvözölni.

Megengedik nekem ennek folytán, hogy midőn írásban ezt tettem egyúttal nemes kötelességből a választókerület levéltára számára, az országgyűlés meneteléről rövid jelentésemet is benyújtani.

Az országgyűlésre megválasztott képviselők midőn tisztos és fontos állásunkat elfoglaltuk aggodalommal néztünk a jövő elé, mert láttuk: hogy az 1860. október 20-án kiadott legmagasabb intézkedések nagyobb részt nem alkotmányoszerűek. Legelső kötelezettségünknek tartottuk tehát politikai hitvallásunkhoz képest a fejedelmet, ki a törvényes trón örökösödés nyomán Magyarországnak törvényesen koronázott királya kívánt lenni – az első feliratban az alkotmány teljes visszaállítására, tudni illik Erdély, Horvát, Fiume és a többi csatolt részeknek az országgyűlésbe való összehívására az 1848-ik alapon a felelős minisztérium kinevezésére a nemzet nevében felszólítani, és egyúttal az állami alapszerződésre, mely szerint Magyarország trónját az uralkodó háznak átadott – teljes tisztelettel figyelmeztetni.

Azonban hogy jogos kívánalmaink teljessé tétettek volna a folyó év július 21-ről kelt legmagasabb leirat tartalmából meg kellett győződnünk, hogy a felség Magyarország felett tetteleg nem az állami alapszerződés értelmében kíván uralkodni.

Követeltetett az említett magyar leirat folytán, hogy az ausztriai birodalmi tanácsba a meghatározott számmal követeket küldjünk, hogy ottan a birodalom közös viszonyainál fogva az adó, katonasállítás, államadósság tekintetében teendő intézkedések közösen állapíttassanak meg, miután összhangzásba szándékoltatik hozni.

Magyarország közjogi állása a birodalom minden országait egybefűző felbonthatatlan kapcsolattal, s a birodalom nagy hatalmi állásával, mit az 1848-iki törvények mellett, melyek a többi tartományoknak jogait sértik – eszközölni nem lehetne.

Az országgyűlés kiegészítve nem lévén, kénytelen volt eszerint szorosán a nemzet ősi alkotmányához törvényéhez ragaszkodni, s második feliratában kifejteni azon eseményeket, melyek nem engedik a nemzet és fejedelem közt az

1 VeML 141b. 1. doboz

óhajtott kiegyenlítést kijelentettük: hogy a nemzet Santi Pragmaticához² annak minden feltételeihez kivétel nélkül szorosán ragaszkodik, semmit mi azzal bármi részben ellenkezik alkotmányszerűnek nem tekinthet, és el nem fogadhat. Tiltakozást tettünk arra nézve, hogy a birodalmi tanácsnak Magyarország felett bármi részben törvényhozási, vagy törvénykezési hatalma lehessen és kijelentettük, hogy abba követeket nem fogunk, s minden oly választásokat mik az országgyűlésen kívül e célra netán történhetnének valamint az ily választásoknak elfogadását is alkotmányunk megsértésének nyilvánítottuk. Kijelentettük tovább, hogy a nemzet az 1848-ik törvényekhez egész terjedelmében szorosán ragaszkodik, s hogy annak módosítására magyarázására vagy eszközlésére nézve a fejedelmet a jog csak törvényesen egybegyűlt országgyűléssel illeti.

Tiltakozunk végre a nem alkotmányos tisztviselőknek abszolút hatalmú eljárása ellen, és a behozott külön nemű adóknak fegyveres erővel behajtását alkotmányellenesnek nyilvánítottuk, s eszerint a legmagasabb leirat folytán az országgyűlési értekezletek fonalát is megszakasztottnak jelentettük ki.

Az ezen felíratra őfelségének tetszett az országgyűlést augusztus 22-ről kelt leiratával szétosztlatni, s mi kik azzal vádoltattunk, hogy hivatásunkat nem teljesítettük, óvás mellett az erőhatalom ellenében eredménytelenül csakugyan az említett napon szétosztoltunk.

A történet nem mutat fel hasonló példát, minőt tanúsított a jelen országgyűlés. Fátyolt borított a múltak szenvedéseire, ragaszkodott a Sanctio Pragmaticához, s a törvény ösvényéről nem tett egy szerencsétlen lejtést sem!

A kezdetbeni pártkülönbség is, midőn a politikai helyzet úgy kívánta, megszűnt való lenni, s a nemzet méltóságához képest eggyé emelkedett fel, hogy tudassák az egész világ mívelt nemzeteivel, miként ha hazájukra nehéz idők következnek is be, de a megszegett polgári kötelesség árán azokat megváltani egy sem akarta.

Előlegesen kijelentette a hazát a többi ausztriai tartományokból függetlennek tekinti ugyan, de az örökös tartományok irányában azon kapcsolatot mit a Sanctis Pragmatica tartalmaz, fenn akarja tartani, a külön nemzetiségekre előmunkálatot készített, mely szerint azok azt csak megelégedéssel vehetik.

Nem volt az idő kérdései közt egy pont is, melyre figyelmét és akaratát ki

2 **Pragmatica sanctio** (Sanctio Pragmatica): ünnepélyes formában kihirdetett, tartalmilag különböző kérdésekben határozó uralkodói rendelet. A Habsburg-ház dinasztikus öröklését szabályozó törvények. 1713-ban III. Károly az osztrák tartományokban az úgynevezett Pragmatica Sanctioval kiterjesztette családjára is a trónöröklési jogot. Magyarországon az 1723. évi Pragmatica Sanctioinak nevezett törvények mondták ki a Habsburg-család nőágának trónöröklési jogát, s egyben elismerték Magyarország rendi különállását, a rendi alkotmány és a nemesi privilégiumok fenntartását. A Pragmatica Sanctio értelmében foglalhatta el Mária Terézia a magyar trónt.

ne terjesztette volna, csak a törvénykezés körüli eljárásra nézve létezett némi fennakadás, amennyiben kiegészítve az országgyűlés nem volt, de a bajon is ekként lón segítve, hogy az országbírói értekezlet kiegészítő gyanánt ajánlatott, s így az ügyek rendje szabályoztatott.

Helyzetünk tehát az európai hatalmak előtt az országgyűlés magaviselete által bőven megismertetett, s e tekintetben nyereséynek tűnik fel, s maradandó emlékül ragyog a történelemben az 1860-ik országgyűlés.

A nemzetnek háláját méltán magával vitt nagy hazafi Deák Ferencé az érdem, ki bölcs és mély politikájánál fogva egyé fenntartotta a nemzettestület akaratát, kinek tollából folyt a legnevezetesebb okmány, melyet büszkeséggel olvashat mindég az utókor, hogy belőle tanulmányozza a nemzet történetét! – ki a nemzet nevében akként nyilatkozott: „hogy ha tűrni kell, tűrni fog a nemzet csüggedés nélkül, miként ősei tűrtek és szenvedtek, hogy megvédhessék az ország jogait, mert amit erő és hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszahozhatják, de miről a nemzet félve a szenvedésektől önmaga lemondott, annak visszaszerzése mindég nehéz és mindég kétséges.”

Az országgyűlés feloszlatása után mind inkább kezdi minden külföldi sajtó a magyar ügyet védeni, és tagadhatatlan hogy az alkotmányos hatalmak is dolgaink menetelét érdekeltséggel vizsgálják. Öröme szolgál a nemzetnek, hogy a birodalmi tanácsban is emeltetett szó ügyünk mellett, s ki ezt tevő annak a történet hervadatlan koszorút nyújt, melyben a név „Szmolka”³ örökké zöldülend.

Ha tehát rokonszenvvel viseltetnek irányunkban még a birodalomban lakóknak nagy része is, mitől kelljen nekünk tartani akkor, midőn egyedül a törvényességhez ragaszkodunk, és hitünk a tűrés után a győzedelmet karolja?

Fel fognak egyenkint a megyei bizottmányok is oszlattatni s a királyi biztosok műve lesz az új szervezést megtenni, nekünk az erőhatalom ellenében nem maradt fegyverünk mint tűrni, de igazságunkban véghetetlen bírni és a reményekről le nem mondani, mert a jövő bizonyosan a Nemzeté!

Midőn tehát rövid vázlatát az országgyűlésnek ekként önöknek átnyújtánám, bizalmukat megköszönve ima gyanánt felkiáltok: Éljen a haza!

1860-i országgyűlésen képviselő Kupricz Imre.

3 Smolka Ferencről lásd az 1861. szeptember 2. Állandó Bizottmányi ülés fejezetet.

A Veszprém megyei honvédugydíjas egyesület igazgató választmányának a Veszprém megyei honvédugydíjat alapítottaknak közgyűléséhez intézendő

EMLÉKIRATA

1861. évben az alkotmányos élet hajnalderűjének öröme villanyozott időszakában a haza önállóságáért, függetlenségéért, s a nemzet jobbléte és dicsőségéért vívott hősi csatákban megsebesült, rokkant, munkaképtelenné vált honvédeknek, nem különben a csatákban elvérzett honvédek özvegyeinek és árvaiknak nyugdíjazása, ez által a nem érdemlett nyomorból kiemelése, s egy szent nemzeti tartozásnak legalább társadalmi úton a hazafias erők szövetkezése, áldozatkészsége általi lerovása végett hazánk hű fiai és leányai egyes – hazafias szellemtől áthatott – testületek önként tették le áldozataikat a haza azon szent oltárára, mely honvéd nyugdíjalapnak neveztetett.

Veszprém megyének lelkes közönsége áthatva az ügy szentségétől a honvédek irányában nemzet tartozás lerovása szükségességének élénk érzetétől, s azon meggyőződésben, hogy jöhető vész idején nem kis mértékben fokozandja a harci kedvet s a haza fegyveres védelmére buzdító szent lelkesedést az a tudat, hogy a haza nem fog megfélemleni érette vérvő, s védelmében munkaképtelenné levő fiaitól: ha tán nem is kezdeményezte, de oly mérvben teljesítette az áldozathozatalnak szent kötelességét, hogy aligha van hazánkban megye, melynek közössége a téren hozott áldozatával, avagy csak meg is közelítené azon áldozatot, melyet megyénk közössége az első felhívásra önként a hazafiúi lelkesedéssel hozott meg.

Az ily – tettekben nyilatkozó – hazafiúság, a közügyek iránti ezen szent és magasztos érdekltség nem szorult dicséretre. A nemes és hazafias tett legszebb dicsérete önmagának. Koszorújának hervadatlan virágait oly áldozatok képezik, melyek nem érdemlett nyomort szüntetnek, jövőre lelkesítőleg hatnak s a nemzet erkölcsi érzületének élénkségéről tesznek fényes bizonyosságot. Kezességet nyújtanak egyúttal a felül, hogy nem veszt el az a nemzet, mely ott és akkor, a hol és a mikor iránta érdemeket szerzett, az érette folyt küzdelemben és küzdelem miatt nyomorba süllyedett harcosainak fölemeléséről a politikai helyzet és viszonyok kedvezőtlenlése miatt országosan nem gondoskodhatik: dacára azon szomorú körülményeknek, hogy az abszolút hatalomnak a jövő tőkét is megtámadott önkényes gazdálkodás által az egyeseknek anyagi ereje is a kimerítés örvényszéléig sodortatott – az erőmaradvány egy részét még is szívesen áldozza föl, csak hogy a gondoskodás társadalmi adót egyesek áldozatkészsége által megtörténjék.

Az áldozók alapítványteteleiket maguk írták be nevüket a haza érdemkönyvébe. S jól esett látnunk, hogy az áldozók között fő és alrendű papság, a magas

arisztokrácia, a kisebb birtokos nemesség, az alkotmányos élet soraiba fölemelt volt jobbágyok, a kereskedelmi osztály, minden felekezett. A szétvált erőknek testvéri egyesülése volt ez a legszebb téren, s egy szent nemzeti tartozás lerovása terén, s épp ezért záloga a nemzet szebb és dicsőbb jövőjének.

A megyét képviselő állandó bizottmány a honvédek nyugdíjazására megyénként tett alapítvány kezelését a legilletékesebb közegre, a megyei honvéd tisztekből 1861. évben alakult honvédegyletre bízta, mert ezen egyletnek megkeresése folytán bocsátott ki a megye közösségéhez az áldozatra hívó s oly szép eredményt koszorúzó felhívás is.

A honvédegylet lelki örömmel fogadta el a megbízatást. Tagjai nem csak nem kívántak jutalékot az áldozattól, sőt ellenkezőleg – az összes jövedelemnek a kifizetett szent célra fordításáért – idejük, fáradozásuk áldozatul vételén fölül még a kezeléssel együtt járt költségeket is örömmel fedezték. Erkölcsileg kötelezetteknek érezték magukat arra, hogy az alapítvány jövedelmének az alapítók intenciója által kijelölt célra fordításáért az ügy oltárára folytonosan vigyék áldozataikat. Emelt homlokkal a híven teljesített kötelesség megnyugtató érzésével mernek és fognak is oda állani a közvélemény ítélő széke elé, hol a sötétben sejlő gyanúsítás el fog rejtőzni az igazság napvilága elől.

A segélyezés már 1861. évben kezdetét vette. A csakhamar megszüntetett alkotmányos élet rövid ideje miatt azonban nem jelentkezhetek mind azok, kik az alapszabályok értelmében segélykérésre jogosítva leendettek. A segély-érdemlők jelentékeny része kimaradt a segélyezetttek közül, mert amikor folyamodni akartak, akkor fel volt függesztve az alkotmányosság, s a dolog természetéből kifolyólag nem lehetett nyilvános gyűléseket tartani azon közegnek, melyhez folyamodásukat intézniük kellett volna.

Az egylet csak titkon folytathatta működését. A választmány is csak részben s úgy hivatott össze, hogy a tetteleg fennállt hatalomnak ne lehessen összejöveteleikről tudomása. Fő törekvését a szomorú időszakban oda irányozta, hogy a befizetett tőkét biztos helyre elocáltassanak, megbízván az elocióval Kun Géza alelnököt, s Kun Sándor választmányi tagot. Azon rokkant honvédeket – illetőleg honvéd özvegyeket és árvákat, kiknek részére 1861-ben a segély megszüntetett – jelentkezésük esetén a letett és tőkésített alapítványok után befolyt kamatok erejéig segélyezte is.

Az évi járulékokat a be nem fizetett alapítványi tőkék után járó kamatokat azon időszakban az alapítóktól kérni nem lehetett. A fizetés útja senki előtt nem zárattott el, de a fizetésre szólíthatásé igen.

Hittük, meg voltunk győződve a felől, hogy az évi járulékokat a kamatok nem akarathány, hanem az idők kedvezőtlenessége miatt nem folytak be. E hittől bátorítva, e meggyőződéstől vezérelve küldöttük szét az alapítókhoz felhívó le-

veleinket – melyekben az évi járulék és kamat hátralékoknak befizetését kértük.

Nem titkoljuk, hogy a felhívó levelek kibocsátása után nem ugyan egyenes, hanem mellék úton hozzánk elhatott értesítések, az eljárásunkat gyanúsító hírek, a hátralékok befizetésének szükségességébe vetett hírek lerombolására irányzott téves nézetek fájdalmasan hatottak reánk. Bár megszoktuk, hogy a közügyeket szolgálók minden önzetlenségük s áldozatkész fáradozásaik dacára is kitéttetvék a gyanúsítás kíméletlenül sebző fegyvereinek: de azt nem hittük, nem hittük, hogy a gyanúsítás oly magas fokra emelkedhessék, melyről nem csak az ügy közvetlen vezetésével megbízott egyéniségek sebezhetők, hanem maga a szent – a nemzetiségünk és hazánk jövője érdekében feltett ügy is károsítható.

S az ügy szentsége érdekében is szeretjük hinni, hogy úgy a gyanúsítás – mint a téves nézetek nem az ügy szentsége által érdekelt s így az károsítani nem akarható lelkes alapítók körében, hanem oly körökben keletkezettek, melyek az abszolutizmusnak kedvező időkben nyíltan, a csak némileg is alkotmányos korszakban pedig titkon követnek el mindent, hogy sárkányfogakat hinthessenek szét, melyekből a visszavonásnak páncélos lovagjai kelendenek ki; oly egyénektől eredhettek, kik a közügyek iránti lelkesedés szent tüzét – ha másképp nem lehet, úgy a tüzet élesztőkbe s fenntartókba oltott gyanúnak hideg vízával akarják leönteni és kioltani.

Ez irányzat ellen küzdésre egyletünk van hivatva, s e hivatásnak eleget téve, erkölcsi kötelességet teljesítünk. Gyanúsítva van egyletünk a befizetett tőke elköltésével. Sajátságos játéka a sorsnak, hogy éppen a Veszprém megyei honvédegyelet van ezzel gyanúsítva, mely az országban oly szép számmal alakult honvédegyletek közt azon kevés közt van, kik a kezelésökre bízott pénzt a legnehezebb időben is képesek voltak nem csak megtartani, hanem gyümölcösöztetni is. E tekintetben az egylet a híven teljesítendő kötelesség érzésén nyugvó lélekismeretében talál a gyanú nyilai ellen erős fedezetet. A kezelése alá kézpénzben adott tőkék megőrzését az egyletnek rövid idő múlva nyilvánosan közzé teendő számadása igazolandja. Az alapítók addig is feljogolvák a számvevői jelentés szerint pontosan vezetett s teljes rendben lévő pénztárnoki számadás megtekintésére. Ha a kikölcsönzött tőkéket – mint egyleti vagyont – azok veszélyezése nélkül a Schmerlingi provisorium alatt telekkönyvileg biztosítani nem lehetett, azért nem az egylet, hanem a politikai helyzet okolható. S most, mikor nyíltan működés ismét lehetővé van, bajtársunk Vangel Mihály ügyvéd bízott meg, hogy a kikölcsönzött tőkének telekkönyvileg leendő teljes biztosítására mindent és mielőbb kövessen el.

A gyanúsítás már csak azért sem eredhetett az alapítóktól, mert ők a megyei állandó bizottmány útján a legszigorúbb számadásra vonhatják az általok tett

alapítvány kezelőit. S az, ki számoltatásra van jogosítva, nem gyanúsít ok nélkül és ott, hol a gyanú magát azon szent ügyeit is veszélyeztetheti, mely iránti érdekelttségét áldozathozatallal tanúsította.

A gyanúsítók a hátralékok befizetésének szükségességébe vetett hírek lerombolását is megkísérelték, az általuk terjesztett s itt következő téves nézetekkel:

- 1) Minthogy azok – kiknek részére a segély 1861-ik évben megszavaztatott, a Schmerlingi időszakban nem segélyezettek; az évi járulék és kamat hátralékokat érdeklőn visszahatólag, azok befizetését elrendelőleg intézkedni nem lehet. Ha föl volt függesztve, s meg volt szüntetve a segélyezés, akkor azon évekről elmaradott összeg sem szedhető be, melynek az azon évekbeli segély nyújtás leendett a rendeltetése.
- 2) Az alapítók nem okai annak, hogy évi járulékaikat nem fizették be, mert nem kéretett az; - következőleg most, mikor már a hátralék jelentékeny összeggé növekedett: annak befizetésére nem is kötelezhetők.
- 3) Azok közül – kiknek részére a segély 1861-ik évben megszavaztatott, azóta többen meghalván, nem szükséges a hátralékokat tőkésíteni, s ezáltal az évi jövedelmet növelni, mert az életben maradtak e nélkül is jelentékeny nyugdíj összeg jótékonyágában részeltethetők.

Ezek a téves nézetek! S egytől egyig mind olya alap nélküli föltevések, melyek mindenhol keletkezhetnek inkább, csak a honvéd nyugdíjazás ügyének szentségét s nagy horderejét kellően felfogott, mélyen átértzett s épen ezért áldozathozatallal is fölkarolt lelkes alapítók közt nem.

1) Nem áll azon föltevés, mintha a Schmerlingi időszak alatt nem történtek volna segélyezések. A segélyre – ennek részökre lett megszavaztatása által – jogosítottak iránti szent kötelemének a honvédegylet oly mértékben, minőben a befolyt kamatok képesíték, azon időben is eleget tett. A segélyezés e szerint megszüntetve nem levén, önként következik az erre épített okoskodásnak (az évi járulék kamat hátralékok befizetése szükségtelenségének) tarthatatlansága is.

2) Igaz, hogy a Schmerlingi korszak alatt az évi járulékokat, s az alapítványi tőkék után járandott kamatokat nem kérte az egylet – de az alapítók igen jól tudják, hogy akkori fenyegetett s válságos helyzetében nem is kérhette. Egy alapító előtt sem volt azonban elzárva az évről évre fizetés útja. S ha még nem történt fizetés, azért az egylet nem okolható, s a fizetésnek ez okból visszatartása csak azon honvédeket sújtaná ismét, kiket ama szomorú időszakban különben sem lehetett oly mérvben segélyezni, mint kellett – s az évi járulékok s a kamatok pontos befizetése esetén lehetett is volna. S mi még csak föltételezni sem akarjuk az alapítókról, hogy ők – kik a nyomorral küzdő honvédeknek nyugdíjazha-

tásért hozták áldozataikat – most a már följánlott áldozatnak egy részét azért tartóztatná vissza, mert azon időben nem fizették vagy nem fizethették le azt, melyben le kellett volna fizetniük.

3) Az sem áll, mintha a segélyezendők száma 1861 óta kevesbedett volna – mint már érintve volt, 1861-ik évben az alkotmányos időszak rövidege miatt csak kevés munkaképtelen honvéd jelentkezett – jelenleg azonban légió a jelentkezők száma, s a legszigorúbb kiválogatás után is sok leend a nyugdíjazandó. A nyugdíjazandók e szerint igen is megsaporodtak, míg a nagy részben évi járulékokból álló jövedelem jelentékenyen fogyott az alapítóknak részint halála, részint megváltozott anyagi helyzete miatt. Jövőre is – s éppen ez okból – nem csak nem számíthatunk a jövedelem emelkedésére, sőt évről évre alább szállásától félhetni, mert az évi járulékok a fizetésökre önmagukat lekötelezettek halálával megszűnvn, minden egyes évi járadéknak megszűnése csökkenti a jövedelmet, s e körülmény észben tartása már is arra kényszerítette az igazgató választmányt, hogy a segélyt csakis egy évre szavazza meg, mert évről évre biztos jövedelmül csakis a befizetett s kikölcsonzés által gyümölcsözővé tett tőkék kamatai tekinthetők. S éppen ezen okok nem csak az, hogy mellőzhetővé nem, de sőt ellenkezőleg halaszthatatlanná, égető szükséggé teszik az évi járulék s kamat hátralékoknak tőkésítését, s ez által az évi biztos jövedelem alapjának növelését.

Az egylet nem követeli, de várja a jogos eredményt, s bízik az alapítóknak hazafias érzületében, lojalitásában. Még csak föltételezni sem akarja, hogy azok, kik 1861-ik évben önként ajánlották föl áldozataikat, akkor akarnának azt megtagadni, mikor az áldozók alapítványának jótékonyágában részesülni óhajtóknak száma tetemesen növekedett.

Az alapítók ajánlata – habár önkéntes volt – nem csak morális, hanem jogi kötelezettséget is vont maga után, mely alól jogosan senki sem oldozhatja föl magát.

Oly végzés – főleg az alapítók gyűlése által hozva – mely a hátralékok be nem fizetését emelné határozattá, ép oly jogtalan, a mily zavart okozó s leverő eredményü lenne.

Jogtalan, mert azok, kik mint alapítók kötelezettséget vállaltak magokra, e kötelezettséget egyoldalúlag meg nem semmisíthetik.

Zavart okozó is, mert akkor azok, kik érezvén morális kötelezettségüket, siettek is annak a hátralékok befizetése által eleget tenni, szinte visszakövetelhetnék azon évekre tett befizetéseiket, melyekre a többiek a fizetést megtagdnák.

S mily leverő lenne eredménye! A segélyért már – még pedig alapszabályaink értelmében jogosan – folyamodtak egy részét el kellene utasítani, a kik pedig már több hónap óta nem csak várnak a segélyre, hanem – a megye minden

részéről Veszprémbe seregelve – költekeztek is. S mit pirulva kell kimondanunk, mert a hon elhagyatott hős védőivel történt: azok, kik a hazáért halált megvetéssel küzdve az ország alkotmánya s függetlensége megmenthetéséért vérüket és életüket vitték áldozatul a haza oltárára, s a nemzet életképességéről fényes bizonyosságot adtak, kik a magyar név dicsőségét vitéz tetteikkel – mint megannyi ragyogó betűkkel, vésték be a történelem táblájára, az ínséggel küzdő, évtizedeken át üldözött, s jelenleg sem segíyezhetett honvédek még belső ruhájukat is áruba bocsátani, s a megye székvárosában Veszprémben koldulni voltak kénytelenek, hogy éhen ne haljanak, a községükbe az elhagyattatás fájó és leverő érzésével visszatérhessenek.

Az igazgató választmány kénytelen volt a nyugdíjak megszavazását, a nyugdíjért benyújtott folyamódások tárgyalását megszüntetni, mert nem ismervén az alapítók intenióját, azt sem tudja, mekkora jövedelmező tőkével rendelkezhetik, s nem akar oly nyugdíjakat szavazni meg, melyek a hátralékok befizetésének megtagadása esetén kifizethetők nem lévén, csak keserűséget fognak fokozni, s önhibája nélkül a gyanúsítások még sebzőbb nyilainak céltáblájává tennék a már különben is gyanúsított igazgató választmányt.

Ha nem volnának még eddig alapítványok, a nemzeti becsületért, a honvédek irányában erkölcsi tartozásnak legalább társadalmi úton s némileg is leróhatásáért most kellene alapítványokat tenni. S kik tették, még pedig már 1861-ik évben tették, azok tehetnének-e most retrograd lépéseket előrehaladás helyett?

Alaptőkének a nyugdíjazandó honvédek számához arányítva még mindig csekély. Egy része az évi járulékoknak megszűnt, a még meglévő rész is részint halálozás, részint a változó anyagi viszonyok folytán évről évre kevesbedni fog. A csonkult-rokkant s munkaképtelen honvédeknek, úgy szinte a honvédözvegyeknek száma jelentékeny. Az országos honvédpénztár jövedelme a nyugdíjazandó honvédtisztek s tiszti özvegyek s árvák nyomorának enyhítésére is aligha leendő elegendő. E körülményekből kitűnik, hogy nem megállnunk, s még kevésbé visszamennünk, hanem inkább elő kell haladnunk, a honvédek nyugdíjazására szentelt alap növelése terén.

A Veszprém megyei honvédegyületet nem önérdék vezeti, amikor ez emlékiratot szerkeszti és benyújtja. Tagjai csak is áldozatra hivatvák, a nyugdíjalap kezelése által – a nélkül, hogy jótékonyságában ők magok részesülni akarnának. Csak egy osztalékuk van: a gyanúsítás! Ebből tetőzött mértékkel, de az nem hidegítheti meg őket azon ügy iránt, melynek szentségéről s országos fontosságáról meg vannak győződve.

A nyugdíjalap növelése csakis annyiban s azért célja törekvéseinknek, mert ez esetben több honvéd szeméről törölhetjük le a könnyüket, több rokkant honvéd válláról emelhetjük le a hosszan és nemesen túrt szenvedés súlyos kereszt-

jét, közvetlenül ugyan az alapítók, de közvetve a nemzet nevében.

A nyugdíjalap csorbulásának s jövedelme csökkenésének akadályozása az ügy szentsége által ránk – mint ez idő szerinti kezelőire – rótt szent kötelezettség, s éppen ez az oka, hogy most, mikor a szárnyaló hírek szerint azért gyűléseznek az alapítók, hogy a hátralékoknak be- vagy nem fizetése felett hátrózzanak. – Mi – azon megbízatás folytán, melyet a megyétől, mint a honvédnyugdíjalap kezelésére hivatott közeg nyertünk – erkölcsileg érezzük magunkat kötelezetteknek az alapítók felkérésére: ne hozzanak oly végzést, mely alapján jogtalan, igaztalan, következeiseiben zavart okozó, elszomorító, s káros eredménye lenne.

Tennünk kellett ezt, mert a kezelést elvállalva, az iránt is morális felelősséget vállaltunk magunkra, hogy úgy a tőkét – mint jövedelmeiket bár honnan fenyegető veszély ellen védelmezzük.

Nem akarjuk hinni, hogy onnan fenyegetse vész ezen ügyet, a honnan keletkezett. A kertész nem törheti össze szép fejlődésnek indult nemes oltványait. Az apa nem lehet gyilkosává saját édes gyermekének. S leverő érzést keltene az, ha azon folyamnak kiszáradását kellene látnunk, melynek forrása a hazafiúi érzés, a nemzeti szent lelkesedés, s a közügyek lángoló, áldozatra kész szeretete!

Sokkal kegyeletesebbnek tartjuk – szemközt ez ügygel – az alapítókat, úgy egyenként, mint általában, sem mint azt tehetnék fel rólok, hogy megbuktatására törekszenek. S azon érdemkoszorút, melyet nagylelkű áldozatuk font homlokuk köré, nem téphetik össze önmaguk, áldozatuknak – ha csak részben is visszavonása által. Nem rombolhatják össze önmaguk ezen erkölcsi lapot, mely fölött hazafiúi érdemöknek diadalmi emlékoszlopa áll.

A haza szeretete vezérelje a gyűlésező alapítókat, hogy hozandó végzésük újabb bizonyítványa legyen hazafiúságuknak, s méltó legyen azon erkölcsi magaslathoz, melyen az alapítók – mint ilyenek – állanak.

Hazafiúi üdvözlettel maradunk,

Veszprém, 1867. október 11.

A Veszprém megyei honvédegyelet igazgató választmánya nevében:

Zombath István honv. őrnagy, s. egyleti elnök.

PapGábor honv. százados,
s. egyleti főjegyző.”

Veszprém megyei honvédegylet

megalakult ideiglenesen 1867 február 25-kén tartott közgyűlésen ezredes **Eszterházy Pál** elnök, alezredes **Kún Géza** alelnök és százados **Körössy Imre** jegyzővel és véglegesen ugyanazon év szeptember 1-ji közgyűlésen ugyan előbbnevezett elnök, őrnagy **Zombat István** alelnök és százados **Papp Gábor** jegyzővel; kiterjeszkedik a megye egész területére, közgyűléseit évnegyedekenként, bizottmányi üléseit havonként vagy szükség esetében elnöki meghívás folytán is tartja. Gondosan ápolja a rokkant bajtársakat, és az elvérzett vagy elhalt bajnokjainak után támasz nélkül hátramaradt özvegyeket és árvákat, mely céljai működéséhez tetemes összeget gyűjtött össze.

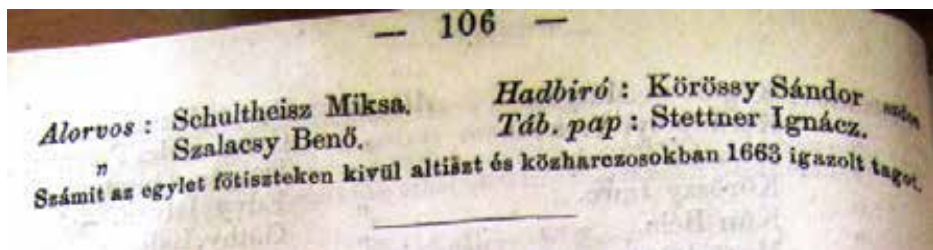
Székhely: Veszprém.

Főtiszt-tagjai az egyletnek:

Ezredes: Eszterházy Pál (galanthai gróf).	Százados: Békássy Lajos.
Alezredes: Kún Géza.	" Cseresnyés Nándor.
Őrnagy: Horváth József.	" Czövek Ferencz.
" Szel József.	" Halassy Béla. —
" Zombat István.	" Horváth Zsigmond.
Százados: Baráth Ferencz.	" Hutflesz Samu.
	" Kapácsi Miklós.

— 105 —

<i>Széződés:</i> Keglovics Mátvás.	<i>Alhadn.:</i> Csapó József. —
" Kerkápolyi Tivadar.	" Cssecsinovics Ferencz. †
" Kosztka Károly.	" Dobjász Gusztáv. —
" Körössy Imre.	" Edvy István. †
" Kún Béla.	" Gáthy Lajos. •
" Mező Imre.	" Gyarmaty István. —
" Pap Gábor.	" Györy István. •
" Paál József.	" Halassy Vilmos. •
" Rassy József.	" Hanauer Jenő. —
" Saári Elek.	" Hidy József. —
" Sárfi István.	" Hollósy István. —
" Sárnpek József.	" Holub Mátvás. —
" Talaber Mátvás.	" Horváth György. •
" III. r. érdemjeles.	" Horváth Károly. •
" Ujlaky József.	" Jhász Mihály. —
" Vargha Lajos.	" Kovács Lajos.
" Várszegi Ignác.	" Kun Sándor.
" Vid Károly.	" Kun Aladár.
<i>Főhadn.:</i> Bárdosi József. •	" Laposa Dániel.
" Bokrosy Károly. †	" Mártonfalvay Antal.
" Cserny László. •	" Martonfalvay Pál.
" Csoknyay János. •	" Nagy Imre.
" Dicenti Pál. •	" Nagy Boldizsár.
" Fischer Sándor. •	" Otto Vincze.
" Gombos Károly. •	" Paál Dienes.
" Halász Károly. •	" Parrag Lajos.
" Herman János. •	" Péter Ferencz.
" Kertész János. •	" Rác Károly.
" Lazányi Béla.	" Rosos Miklós.
" László Dániel. •	" Stocz János.
" Pék Márton.	" Stinner Károly.
" Somodi József.	" Suli Gábor.
" Scorpa Ferencz.	" Szabó Ferencz.
" Stetina Ferencz. •	" Tima József.
" Szilágyi József.	" Tscheppen Alajos.
" Tóth Dániel.	" Utasy (<i>Reiszinger</i>)
<i>Alhadn.:</i> Babics Jakó. •	" György.
" Bakos Ferencz. •	" Vajner Lajos. —
" Bezerédy Gyula. •	" Vida József. •
" Beleznay Károly. •	<i>Főorvos:</i> Mayer József.
" Berky Lároly. •	<i>Alorvos:</i> Pados János.

Veszprém megyei honvédegyelet

Megalakult ideiglenesen 1867. február 25-kén tartott közgyűlésen ezredes gr. Eszterházy Pál elnök, alezredes Kun Géza alelnök és százados Kőrössy Imre jegyzővel és véglegesen ugyanazon év szeptember 1-ji közgyűlésen ugyanitt elébbnevezett elnök, őrnagy Zombath István alelnök és százados Papp Gábor jegyzővel; kiterjeszkedik a megye egész területére, közgyűléseit évnegyedenként, bizottmányi üléseit havonként, vagy szükség esetében elnöki meghívás folytán is tartja. Gondosan ápolja a rokkant bajtársakat, és az elvérzett vagy elhalt bajnokjaink után támasz nélkül hátramaradt özvegyeket és árvákat, mely céljai működéséhez tetemes összeget gyűjtött össze.

Székhely: V e s z p r é m

Főtiszt-tagjai az egyletnek:

Ezredes:

Eszterházy Pál (galanthai gróf)

Alezredes:

Kun Géza

Őrnagy:

Horváth József

Szél József

Zombath István

Százados:

Baráth Ferencz

Békássy Lajos

Cseresnyés Nándor

Czövek Ferenc

Halassy Béla

Horváth Zsigmond

Hutflesz Samu

Kapácsi Miklós

Keglovics Mátyás

Kerkápolyi Tivadar

Kosztka Károly

Kőrössy Imre

Kun Béla

Mező Imre

Főhadnagy:

Bárdosi József

Bokrosy Károly

Cserny László

Csoknyay János

Dicenti Pál

Fischer Sándor

Gombos Károly

Halász Károly

Herman János

Kertész János

Lazányi Béla

László Dániel

Pék Márton

Somodi József

Scorpa Ferenc

Stetina Ferenc

Szilágyi József

Tóth Dániel

Alhadnagy:

Babics Jakó

Bakos Ferencz

Pap Gábor	Bezerédy Gyula
Paál József	Beleznay Károly
Rassy József	Berky Károly
Saári Elek	Csapó József
Sárfi István	Csecsinovics Ferenc
Sárnpek József	Dobjász Gusztáv
Talaber Mátyás III. r. érdemjeles	Edvy István
Ujlaki József	Gáthy Lajos
Vargha Lajos	Gyarmaty István
Várszegi Ignác	Győry István
Vid Károly	Halassy Vilmos
Hidy József	Hanauer Jenő
Hollósy István	Suli Gábor
Holub Mátyás	Szabó Ferencz
Horváth György	Tima József
Horváth Károly	Tscheppen Alajos
Ihász Mihály	Utasy (Reiszinger) György
Kovács Lajos	Vajner Lajos
Kun Sándor	Vida József
Kun Aladár	
Laposa Dániel	Főorvos:
Martonfalvay Antal	Mayer József
Martonfalvay Pál	
Nagy Imre	Alorvos:
Nagy Boldizsár	Pados János
Otto Vincze	Schultheisz Miksa
Paál Dienes	Szalacsy Benő
Parrag Lajos	
Péter Ferenc	Hadbíró:
Rácz Károly	Körössy Sándor százados
Rosos Miklós	
Stocz János	Tábori pap:
Stinner Károly	Stettner Ignác

Számít az egyesület főtiszteken kívül altiszt és közharcosokban 1663 igazolt tagot.

A veszprém megyei honvédségélyző egyesület módosított alapszabályai

1. §. Ezen „Honvédségélyző Egyesület”-nek rendeltetése az 1848-49. évben vívott függetlenségi harcban részt vett, s igazolt, Veszprém megyében illetékességet nyert honvédek, erkölcsi és anyagi érdekeiknek előmozdítása és segítése.

2. §. Az egyesület az ő működését gyakorolja először tisztikara, másodszor választmánya, harmadszor közgyűlése által.

3. §. A tisztikar áll: egy elnök, egy alelnök, egy fizetéses jegyző és pénztárnokból és a Budapesten levő választott központi képviselőből. Az egyesület törvénykezési ügyeit a választmány által esetről esetre, a meghatalmazott ügyvéd által intézi.

4. §. Az elnök, akadályoztatása esetén az alelnök köteles a választmányt évnegyedenként egyszer, ezenkívül minden sürgős esetben, melyek közé az évi számadás beterjesztése is számítatik, összehívni, a halasztást nem szenvedhető ügyeket tárgyalás alá vétetni, a nagygyűlést pedig minden évben, a megyei törvényhatósági májusi közgyűlés első napjának délutánján megtartani. Kötelessége továbbá a pénztár állását a jegyző és egy választmányi tag közreműködése mellett koronként váratlanul megvizsgálni s eredményéről a választmánynak jelentést tenni, kivételes és sürgős esetekben a választmány utólagos jóváhagyása mellett – a pénztárból 20 – húsz forintig utalványozhat; a jegyzőt hivatalos működésében ellenőrzi; végre a budapesti országos honvéd egyesülettel az összeköttetést és szellemi érintkezést folytonosan fenntartani és általában odahatni köteles, hogy ezen egyesületnek tagjai az országos segélyalapról aránylagosan részesíttessenek.

5. §. A jegyző kötelessége a választmányi és nagygyűlési jegyzőkönyveket vezetni, a határozatokat pontosan kiadványozni; a felek által benyújtott tényeket elfogadni, azokat az iktatókönyvbe bevezetni; az egyesület irattárát kezelni és híven őrizni; eljárása felett az elnök örökös.

6. §. A pénztárnok a dolog természete szerint az egyesület értékeit anyagi felelősség terhe mellett kezeli; fizetését évenként a választmány határozza meg; kötelessége minden év negyedén, a választmányi ülésben a pénztár állásáról jelentést tenni, számadásait s a vagyont mérlegét év végével a választmánynak bemutatni.

7. §. A választmány, az elnök vagy alelnökön kívül, tizenkét rendes-, három pót- 3 a tekintetes megyei bizottság által lehetőleg veszprémi la-

kosok közül választott három tagból áll. Érvényes határozathozatalra, az elnök, illetve alelnökkel együtt, hét tagnak jelenléte szükséges. Ha azonban az első összehívásra a hét tag meg nem jelennék, a következő választmányi ülésben – ezen körülménynek jegyzőkönyvi világos megemlítése mellett – jelenlevők határoznak.

A választmány vezeti az egylet összes belügyeit; a pénztárnok által beadott számadást és mérleget, az e célra összehívott rendkívüli ülésben alakítandó számvizsgáló bizottság által megvizsgáltatja s ugyanazokat minden év első évnegyedes ülésén felülvizsgálja s számolót felmenti vagy elmarasztalja; hiány esetében ellene a törvényes eljárást azonnal megindítja. Az egylet tőkéjéből adandó kölcsönöket, a korábbi alapszabályban meghatározott módozatok és feltételek szerint, anyagi felelősség mellett megszavazza és kifizetés alá utalványozza. Ezekről eltéréseknek csak kivételes esetekben, akkor is csekély összegre és rövid időre szóló kötvényekre lehet helye. Főszabályul tekintessék, hogy az egylet értéke teljes biztosítékul ingatlanokra jelzálogképpen helyeztessék el. Végre az országos központi segélyezésre, vagy a honvéd-menházban felvételre nézve – titkos szavazás útján – ajánlatot tesz. A választmány határozatával meg nem elégedő félnek jogában áll a legközelebbi közgyűléshez írásban vagy szóval a gyűlésben fellebbezni.

8. §. Az egylet nevében működő központi választott képviselő hatásköréhez tartozik, a központi országos gyűléseken az egylet érdekeit képviselni, azokról az egylet elnökét értesíteni, s amennyiben az egyletnek előnyt nyújtó szolgálatot tesz, a választmány által, fáradozásai s netán költségei fejében, méltányos tiszteletdíjban részesíttetik.

9. §. A közgyűlés hatásköréhez tartozik a tisztikar és választmányának három évre megválasztása, a hozzá fellebbezett ügyeknek elintézése; végre az alapszabályok elfogadása és esetleges módosítása.

10. §. Az egyletnek tagjai mindazok, akik a korábbi alapszabályok szerint annak tényleges tagjaiul felvétettek, s mint ilyenek igazoltattak.

Továbbá tagjai lehetnek még azok is, kik Veszprém megye területén illetőséget nyertek s az 1848-49-iki függetlenségi harcban tényleg részt vettek, s mint ilyenek magokat igazolják.

11. §. Az igazolásnál a korábbi gyakorlat szolgál zsinórmértékül, mely szerint az igazolási kérvényhez két más igazolt bizonylata melléklendő; mindazonáltal a választmány a felmutatott bizonyítékokat szabadon mérlegeli.

12. §. A segélyezés kölcsönadásban, időnkénti segélynyújtásban és évi nyugdíjadásban nyilvánul.

13. §. A segélyadás módját és mennyiségét a pénztár állásához képest a választmány határozza meg, azonban tartozik felügyelni, hogy a segélyezésben a megye területén lakó honvédek aránylagosan részesíttessenek.

14. §. Az időszakonkénti segélynyújtásban nemcsak a harcban részt vett honvédek, hanem azoknak özvegyei is – a mennyiben ezen minőségüket igazolják – részesülhetnek; és pedig különbség nélkül, vajon elhalt férjeikkel már az 1848-49. években házassági kötelékben voltak-e vagy nem?

15. §. Az állandó nyugdíjban részesülők, ha időközben, bármi módon, az élet fenntartására szükséges vagyonhoz jutnak, nyugdíjaikat elvesztik; ebből kifolyólag, a nyugdíjazottak, minden év elején, a pénztárnoknál szegénységi bizonyítványaikat felmutatni tartoznak; s az ily szegénységi bizonyítványok, a nyugdíjról szóló nyugtákkal együtt, a számadáshoz lesznek csatolandók.

16. §. Az egylet feloszlásakor, annak vagyonából mind az – a mit ezideig a segélyezések ki nem merítenek, egy – a honvéd egylet által meghatározandó veszprémmegyei jótékony célra fordíttatik.

17. §. A korábbi alapszabályoknak mindazon pontjai, melyek a jelen alapszabályokba ütköznek, hatályon kívülieknek nyilváníttatnak.

Veszprémben a veszprémmegyei honvéd segélyző egylet, 1887. március 20-án tartott ülésében.

Kasenszky János egyleti jegyző, Dr. Halasy Vilmos elnök

Veszprém vármegyei honvédegylet.

Megalakult 1867. februárban ezredes gróf ESTERHÁZY PÁL előnöklété alatt, alezredes KUN GÉZA alelnök és ezredes RÖSÖSY IMRE jegyzővel előbb ideiglenesen, majd őrnagy ZOMBAT ISTVÁN előnöklété alatt százados PAPY LÁJOS jegyzővel véglegesen. Kiterjeszkedik a vármegye egész területére a fennálló szakadatlanság. Elnökök elhunytak jegyzők elköltözése folytán utóbb elnökké alhadnagy HALASSY VILMOS és jegyzővé FARKAS LAJOS alint választották meg. Ezen egylet területén KISS ERNŐ ref. gymn. tanár felszólalására FENYVÉSSY FERENCZ országy. képviselő előnöklété alatt bizottság alakult azon célra, hogy az 18.9-ben a várossal határota IHÁZI pusztán vívott csatának emléké állítsanak, s a hazafias buzgókodás rövid idő alatt fényes eredmény jutalmasta meg, mert a tervezett emlékmű a legközelebbi időben PÁPA város piacán fel fog állítani.

Székhely: **Veszprém.**

Tagjai az egyletnek:

Ezredes:

VENDREI ASCHERMANN FERENCZ, ny. cs. és kir. tbnk., Veszprém

Alezredes:

AJBER MIHÁLY, ny. kir. honv. ezr., Pápa.

Századosok:

- * BARÁTH FERENCZ, Pápa.
- * CERRESSYÉS NÁNDOR, Veszprém.

EBERHARDT KÁROLY, ny. k. ol. tbnok, Veszprém.

* JANKÓ KÁLMÁN, tisztartó, Veszprém.

* MEZŐ IMRE, N.-Várkony.

* RASSY JÓZSEF, honv. ny. Veszprém.

* VARGA LAJOS.

* VID KÁROLY, Pápa.

Főhadnagyok:

* GOMBOS KÁROLY, Veszprém.

* LADÁNYI BÉLA, ügyv., Pápa.

Z

- * MAGASSY RUDOLF, közs.jz., Tarany, Somogy.
- * SZILÁGYI JÓZSEF, Pápa.
- * TÓTH DÁNIEL, Pápa.

Alhadnagyok:

- 1) **BIRÓ VINCZE, Gicz.**
- BERKY KÁROLY, Veszprém.
 - CÉCSINOVICS FERENCZ, karabók, Veszprém.
 - HORVÁTH KÁROLY.
 - HORVÁTH ISTVÁN, Vámos.
 - HOLLÓSSY ISTVÁN GYÖRGY, Veszprém.
 - HALASSY VILMOS, gyak. orvos, Veszprém.
 - KOVÁCS ANTAL, Veszprém.
 - KOVÁCS IMRE, Veszprém.
 - KÖSENSZKI JÁNOS, Veszprém.
 - KIS LAJOS, Pápa.
 - KOSZKA ANDRÁS, Pápa.
 - MÁRTONFALVAI ANTAL.
 - NYELSSYAI JÓZSEF, Pápa.
 - NAGY BOLDIZSÁR, Pápa.
 - NAGY DÁVID, Mlak.
 - PALOTAI FERENCZ, Veszprém.
 - PERLAKI JÓZSEF, Veszprém.
 - PERKÁDI JÁNOS, Veszprém.
 - PAÁL DÉNES, Veszprém.
 - DE PERLAKI JÓZSEF, Veszprém.
 - PETŐ JÓZSEF, Veszprém.
 - PANKULA GYULA, Pápa.
 - PÉTER FERENCZ, Pápa.
 - ROSOS MIKLÓS, ügyv., Zircz.
 - SCHRAMER AMBRUS, Dáka.
 - TAPPEN ALAJOS, Pápa.
 - VIDA JÓZSEF, Veszprém.
 - KEMENES FERENCZ, Veszprém.

Örmesterek:

- DITTMAYER GYÖRGY, erdész, Herend.
- HEGYI ISTVÁN, Somlyó-Vecse.
- MOLNÁR ANTAL, Devecser.
- SZÁM LŐRINCZ, Ajka.
- VINCZE IMRE, K.-Jakkár.
- WEISS DÁVID, Veszprém.

Tizedesek:

- MEZEI PÉTER, Fokszabadi.
- SIMON JÁNOS, Veszprém.

Altisztek: *)

- ANTAL FERENCZ, Palota.
- ANTAL ISTVÁN, Szil.-K.-Szabadi.
- ALBERT JÁNOS, Veszprém.
- BAUER SÁNDOR, Veszprém.
- BÁNÓCZI PÁL, Pápa.
- BŐRÖTZKI GÁBOR, Pápa.
- BRITZI PÁL, Pápa.
- BŐRÖTZKI FERENCZ, Pápa.
- BISZTRICSAN JÓZSEF, Palota.
- BOLLA FERENCZ, K.-Szöröcsök.
- BETAI JÓZSEF, N.-Vázröly.
- BEDŐK ISTVÁN, Vanyola.
- BOGNÁR JÓZSEF, M.-Szil.-Király.
- BOCSOR ISTVÁN, B.-Kajár.
- BARTOS JÓZSEF, Dég.
- BARANYAI JAKAB, Kenese.
- BÓKA IMRE, Mezőlak.
- BAKOS MIHÁLY, Veszprém.
- BARÁTH KÁROLY, Veszprém.
- BELOVSKAI IGNÁCZ, Veszprém.
- BERTA JÁNOS, Veszprém.
- BUKOLI JÁNOS, Veszprém.
- CSENGEI JÁNOS, Palota.
- CSENGEI KÁROLY, Palota.
- CSIGI DÁVID, P.-Tessár.
- CSÁSZÁR JÓZSEF, Derecske.
- DÓZSA JÓZSEF, A.-Görzöny.
- DOBROVITS MIHÁLY, Bársonyos.
- DÖBRÖNTEI JÁNOS, Veszprém.
- ESZTERHÁZY FERENCZ, Veszprém.
- EVEL ISTVÁN, N.-Vázröly.
- ESZTERHAI NÁNDOR, Veszprém.
- FARKAS LAJOS, Veszprém.
- FLINK JÁNOS, Palota.
- FÖRST ALAJOS, Palota.
- FÜLÖP ISTVÁN, Berhida.
- FÁBIÁN IMRE, S.-Vásárhely.
- FÖRSTER GYÖRGY, Veszprém.

*) Ilyen rangon alatti beosztásnak az örmesterek és tizedesek, mert nem jettek az egységek élére, hanem csak a csapatok és társaságok élére, és tizedes rangjával egyenlően igazolta minőségét.

GARAI MIHÁLY, Veszprém.
 GYARMATI ANTAL, Várpalota.
 GÖCZENBERGER JÓZSEF, Csalág.
 GYÖRI GERGELY, Takátsi.
 GYÖRI DÁNIEL, Derecska.
 HARMATH ISTVÁN.
 HILLINGER ANTAL, Veszprém.
 HANNIG ANTAL, Pápa.
 HASAUER JENŐ, Pápa.
 HEGVI ISTVÁN, S.-Vecse.
 HORVÁTH ENDRE, Koppány.
 HORVÁTH PÁL, Peremárton.
 HORVÁTH GÁBOR, Takácsi.
 HERCEG JÁNOS, Veszprém.
 HUBER JÓZSEF, Veszprém.
 JÁRO PÁL, V.-Palota.
 KOVÁTS IGNÁ CZ, Veszprém.
 KURTZ RUDOLF, Veszprém.
 KÓRTI KÁROLY, Veszprém.
 KERESZTES PÁL, Veszprém.
 KOMORÓCZI MIHÁLY, Veszprém.
 KÖS GÁBOR, Pápa.
 KUN ISTVÁN, Szilas.
 KÉRI ADÁM, B.-Kajár.
 KANCSLER JÓZSEF, Soly.
 KOLONITS JÓZSEF, Szt.-László.
 KRIFES SÁNDOR, Vaszar.
 KISS PÉTER, Szt.-György.
 KESSEY LÁSZLÓ, Lugos.
 LÁSZLÓ PÁL, Kenese.
 LUTTER EDK, Veszprém.
 MARKOVITS ENDRE, Pápa.
 MÁRTON JÁNOS, Pápa.
 MAJOR ISTVÁN, Szilas.
 MARSHAL MÁRTON, Péterd.
 MÉZÁROS ISTVÁN, Kenese.
 NÉMETH JÁNOS, V.-Palota.
 NAGY DÁNIEL, Tüskevár.
 NEMES TAMÁS, Szt.-K.-Szabadi.
 NAGY ÁRÓS, B.-Kajár.
 ÖRS JÁNOS, Kenese.
 PÁPAI LÁJOS, Veszprém.
 PÁPAI PÁL, Veszprém.
 PÁPAI IMRE, Pápa.
 PÁPAI JÁNOS, Pápa.
 PÁPAI ISTVÁN, Bák.

POTUCSEK ALBERT, Dégh.
 PELESKEI FERENCZ, Hársbogyó.
 PLOSSZER ISTVÁN, Veszprém.
 RANZLI JÓZSEF, Veszprém.
 ROTH BENEDEK, Pápa.
 RAUCHER ALBERT, Tüskevár.
 SZILI IMRE, Pápa.
 SAÁRI MIKLÓS, Szilas.
 SZÁLÉ RUDOLF, N.-Vázsony.
 SZÁNTÓ MIHÁLY, B.-Tamási.
 STEHENITS PÁL, Teleki.
 SAÁRI P. GÁBOR, Vámos.
 SCHERER IGNÁ CZ, Veszprém.
 SZILI IMRE, Pápa.
 SZÁSZ DÁNIEL, Pápa.
 TAMÁSY GYÖRGY.
 TÓTH MIHÁLY, Pápa.
 TÓTH JÁNOS, Kenese.
 URHEGYI KÁROLY, Veszprém.
 VARGA ISTVÁN, Veszprém.
 VELEDICS MIHÁLY.
 VESZPRÉMI SÁNDOR, Szt.-K.-Szabadi.
 VIDA MIHÁLY, Kajár.
 VÖRÖS LAJOS, S.-Vásárhely.
 VLASITS MIHÁLY, Békás.
 VIG JÓZSEF, Veszprém.
 WEBER DÁNIEL, Pápa.
 WEISZ A. MANÓ, Veszprém.
 WEISZ DÁNIEL, Veszprém.

Közhonvédek:

ASBÓT SÁNDOR, Palota.
 ADAMICZA JÁNOS, Marczaltó.
 ANTAL SÁNDOR, Leányfalu.
 ANDRÁSI ADÁM, B.-Tamási.
 ANGYAL KÁROLY, Hajmáskér.
 ÁCS FERENCZ, B.-Iszák.
 ÁCS FERENCZ, Adocjánház.
 ANTAL MÁRTON, Menciahely.
 ANGYÁN ISTVÁN, Siófok.
 ANTAL JÓZSEF, Csáki.
 ALTAL JÁNOS, Tapolczafő.
 ÁGOSTON GYÖRGY, Veszprém.
 BODAR SÁNDOR, Veszprém.
 BOJDOGÓ JÁNOS, Veszprém.
 BRÁZI PÁL, Veszprém.

BÁTOR JÁNOS, Veszprém.
 BESZNYÓ JÁNOS, Veszprém.
 BIRÓ PÁL, Veszprém.
 BODAI PÉTER, Veszprém.
 BRUDER LIPÓT, Pápa.
 BARÁTH LAJOS, Pápa.
 BÁTOR JÓZSEF, Palota.
 BALÁZSI JÓZSEF, Palota.
 BUCSUTÁZI JÓZSEF, Palota.
 BALÁZSI JÁNOS, Dobó.
 BUTI JÁNOS, N.-Szöllős.
 BORONYAI JÁNOS, Szilas.
 BEZSENYI FERENCZ, H.-Bödöge.
 BAKOS KÁROLY, Devecser.
 BOGDÁNYI ISTVÁN, N.-Vázsony.
 BERCEK MÁRTON, N.-Vázsony.
 BUZÁSI JÁNOS, Leányfalu.
 BARÁTH DÁNIEL, Szt.-K.-Szabadi.
 BOKETZ JÓZSEF, Szt.-K.-Szabadi.
 BOGNÁR JÁNOS, Dudar.
 BELESKI JÓZSEF, Nána-B.
 BERZSENYI DÁNIEL, H.-Bödöge.
 BARISKA JÁNOS, N.-Tevel.
 BÖRÖTZ JÁNOS, N.-Tevel.
 BOJSZA PÉTER, Vanyola.
 BORS ISTVÁN, B.-Tamási.
 BORS PÁL, B.-Tamási.
 BOGNÁR JÁNOS, Békéskajár.
 BOCSOR JÁNOS, Békéskajár.
 BOJSZA JÁNOS, Vanyola.
 BOCSOR JÓZSEF, B.-Kajár.
 BRNE JÓZSEF, Borszöröcsök.
 BOLDIZSÁR JÁNOS, Borszöröcsök.
 BUDAI JÁNOS, Kenese.
 BUZÁS ISTVÁN, Csögle.
 BECK JÁNOS, K.-Pirith.
 BALIKO JÓZSEF, N.-Pirith.
 BALOGH SÁNDOR, Csögle.
 BENDE AMBRUS, Csögle.
 BENDE LAJOS, Csögle.
 BÓRI PÁL, A.-Tevel.
 BÁLINT VINCEZ, Vaszar.
 BÁLINT VINCEZ VÖRÖS, Vaszar.
 BUJDOSÓ ANDRÁS, Dégh.
 BALÁZSI JÓZSEF, Ósi.
 BABOCSAI JÁNOS, Kenese.

BARANYAI FERENCZ, Kenese.
 BUDAI JÁNOS, Kenese.
 BERKI SÁNDOR, Vámos.
 BOZZAI LAJOS, Vámos.
 BALOGH JÁNOS, Csajágh.
 BORSOS FERENCZ, Csajágh.
 BÓNA JÁNOS, Mezölak.
 BAKI GYÖRGY, Mezölak.
 BODOR ISTVÁN, Takács.
 BODOR JÁNOS, Takács.
 BALIEÓ JÓZSEF, Siófok.
 BARANYI JÁNOS, Veszprém.
 BUNDITS JÓZSEF, Veszprém.
 BENEK JÓZSEF, Veszprém.
 BAUER SÁNDOR, Veszprém.
 BESZNYÓ JÁNOS, Veszprém.
 BIRBAUER JAKÁB, Veszprém.
 BODAI PÉTER, K.-Iszkáz.
 CZIRÁKI JÁNOS, Veszprém.
 CSOMAI KÁROLY, Veszprém.
 CSINGER JÁNOS, Veszprém.
 CSEH PÁL, Veszprém.
 CSOMAI JÓZSEF, Veszprém.
 CSOMAI PÁL, Veszprém.
 CSONKA JÓZSEF, Veszprém.
 CSUKÁRDI LAJOS, Pápa.
 CSETE IMRE, Pápa.
 CSOGÁR MIHÁLY, Pápa.
 CSUTI JÁNOS, Papkeszi.
 CSUTI JÁNOS, A.-Görzöny.
 CSUTI LŐRINCZ, Papkeszi.
 CSÁNYI ISTVÁN, Leányfalu.
 CSIGI PÉTER, Szt.-K.-Szabadi.
 CSÖÖ IMRE, Szt.-K.-Szabadi.
 CSIZMÁRIA JÓZSEF, Csetény.
 CSUKA JÓZSEF, B.-Tamási.
 CSUKA JÓZSEF, Balatonfőkajár.
 CSÖRKE IMRE, Vaszar.
 CSERNA MIHÁLY, Kenese.
 CSERKESZ PÉTER, Kenese.
 CSAPÓ JÁNOS, Peremárton.
 CSUPA LÁSZLÓ, Peremárton.
 CSIZMÁRIA JÓZSEF, Takács.
 CSABAI LAJOS, Mecsahely.
 CSÁSZÁR F. FERENCZ, Dáka.
 CSERKE IMRE, Derecske.

CSÁSZÁR JÁNOS, K.-Lak.
 CSÁSZÁR GÁBOR, K.-Lak.
 CSERTÉNYI JÓZSEF, Csesznek.
 CSIFFÁN PÁL, Csögle.
 CSIKI PÁL, Veszprém.
 CSERTAN ISTVÁN, Veszprém.
 CSÖGÖR JÁNOS, Veszprém.
 CSIKÁSZ JÁNOS, Veszprém.
 CSÁKI JÓZSEF, Veszprém.
 DÖMÖS JÁNOS, Veszprém.
 DÖMÖS LÁSZLÓ, Veszprém.
 DÖBRÖCZÖNYI SÁNDOR, Veszprém.
 DÉNIÉS PÁL, K.-Bertszeny.
 DÁVID DÁNIEL, Szilas.
 DEÁKI SÁNDOR, N. Vázsony.
 DÖMÖTÖR MIHÁLY, Dudar.
 DIER JÓZSEF, B.-Nána.
 DÖMJÉN PÁL, Csögle.
 DOMOKOS JÁNOS, Vaslak.
 DÉCSI PÁL, Lepsény.
 DREXLER JÓZSEF, Kenese.
 DALLOS ANDRÁS, Vámos.
 DÖMÖTÖR SÁNDOR, Takácsi.
 DOMA FERENCZ, Veszprém.
 EDELLÉNYI PÉTER, Pápa.
 ÉRSKE ANTAL, N.-Gyimót.
 EKKERT JÓZSEF, Herend.
 ERDÉLYI P. ISTVÁN, Csajágh.
 ENGEL SÁNDOR, Tapolezafő.
 ERDŐS JÓZSEF IMRE, Siófok.
 ERDŐS JÓZSEF, Veszprém.
 ERTEI ISTVÁN, Veszprém.
 EGRESSY ZSIGMOND, Veszprém.
 ÉRTI JÁNOS, Veszprém.
 FÉTES ADÁM, Veszprém.
 FÁBIÁN JÓZSEF, Pápa.
 FARKAS JÓZSEF, Pápa.
 FRENYE JÁNOS, Pápa.
 FARKAS GÁBOR, Torna.
 FARKAS JÁNOS, Torna.
 FARKAS JÁNOS, N.-Vázsony.
 FRANK MIHÁLY, Város-Lőd.
 FRANK JÓZSEF, Város-Lőd.
 FÁBIÁN JÁNOS, Szt.-K.-Szabadi.
 FRANK ISTVÁN, Bánk.
 FARKAS MÁRTON, Csesznek.

FÜLÖP IMRE, Hajmáskér.
 FEHÉR JÓZSEF, Lepsény.
 FILÓ JÓZSEF, Kenese.
 FARKAS FERENCZ, Vámos.
 FARKAS JÁNOS, Vámos.
 FARKAS JÁNOS, Csajágh.
 FALATIN FERENCZ, Nyárád.
 FEHÉR MIHÁLY, Siófok.
 FERENCZI JÁNOS, M.-Lak.
 FARKAS LEÓ, Bársonyos.
 FA SÁNDOR, Berhida.
 FUTÓ JÁNOS, Lepsény.
 FENYŐ JÁNOS, Veszprém.
 FARKAS KÁROLY, Tótvázsony.
 FA SÁNDOR, Veszprém.
 FARKAS GÁBOR, Veszprém.
 FARKAS JÓZSEF, Borsod.
 FARKAS JÁNOS, Veszprém.
 GARAI JÓZSEF, Veszprém.
 GÁL ISTVÁN, Veszprém.
 GOTTFRID JÁNOS, Veszprém.
 GYURSAÑSZKI GÁSPÁR, Veszprém.
 GRÖNBAUM MÓR, Pápa.
 GULÁS FERENCZ, H.-Bödöge.
 GYENESI JÁNOS, Pápa.
 GYURKOM ISTVÁN, Pápa.
 GÁNCZ PÁL, H.-Bödöge.
 GÖRÖG PÁL, Pápa.
 GECZŐ MIHÁLY, Pápa.
 GARDA ANDRÁS, N.-Tevel.
 GYÖRGY ISTVÁN, V.-Palota.
 GYÖRFY KÁROLY, ifj., Görzsony.
 GYÖRFY PÉTER id., Görzsony.
 GOMBÁS ISTVÁN, Marczaltó.
 GOTTLIEB MIHÁLY, Marczaltó.
 GURITS ANDRÁS, N.-Szöllős.
 GLÖCK ISTVÁN, Bánd.
 GARTNER MIHÁLY, Herend.
 GRÓF JÁNOS, Teszér.
 GYÖRGY GYÖRGY, H.-Kajár.
 GÁSPÁR ISTVÁN, Sőoly.
 GUNICZA FERENCZ, Sőoly.
 GANSBERGER IMRE, Szt.-László.
 GIBBACHER VENDEL, Jákó.
 GRÖN MIHÁLY, Városlöd.
 GYARMATI JÓZSEF, Csögle.

GÁNER PÁL, Csögle.
 GOTHÁRD JÓZSEF, Szilas.
 GÁNER SÁNDOR, Csögle.
 GÁNER LAJOS, N.-Pirít.
 GÁNER ISTVÁN, B.-Tevel.
 GÁSPÁR ISTVÁN, Kenese.
 GORÓDI ISTVÁN, Vámos.
 GELENCSEI JÁNOS, M.-Komárom.
 GYÜRÖS FERENCZ, Salamon.
 GONDOS JÓZSEF, L. Patona.
 GYURCSÁNSZKY JÁNOS, Veszprém.
 GASPARITS M., Veszprém.
 GOTTHARD ANTAL, Veszprém.
 HAJAGOS JÓZSEF, Veszprém.
 HOLLÓSI ISTVÁN, Veszprém.
 HORVÁTH JÓZSEF, Veszprém.
 HERCZEG ISTVÁN, Veszprém.
 HERCZEG JÁNOS, Veszprém.
 HORVÁTH ISTVÁN, Veszprém.
 HEGYI FERENCZ, Veszprém.
 HOFFER JÁNOS, Pápa.
 HAAR JAKAB, Pápa.
 HORVÁTH JÁNOS, Pápa.
 HANGVALÓCZI GYÖRGY, V.-Palota.
 HAJDÚ ISTVÁN, V.-Palota.
 HORVÁTH MIHÁLY, Kerta.
 HORVÁTH GÁBOR, Doba.
 HORVÁTH MIHÁLY, Doba.
 HORVÁTH F. JÓZSEF, Túskevár.
 HORVÁTH ISTVÁN id., Szilas.
 HUNGÁR MIHÁLY, Szilas.
 HORVÁTH DÁNIEL, Szilas.
 HORVÁTH LAJOS, N.-Vázsony.
 HARANGOZÓ N. ISTVÁN, Szt.-K.-Szabadja.
 HORVÁTH FERENCZ, Dudar.
 HEICZER ANDRÁS, Berhida.
 HORVÁTH LÁSZLÓ, H.-Bödöge.
 HORVÁTH JÁNOS, Szt.-Iván.
 HORVÁTH IGNÁCZ, Veszprém.
 HEGEDŰS MIHÁLY, Bánk.
 HORVÁTH ISTVÁN, Szt.-László.
 HOLLER JÁNOS, Cacsznek.
 HORVÁTH JÁNOS, V.-Palota.
 HARTMANN SIBESZTYÉN, Ozlop.
 HANAS MÁRTON, B.-Kajár.
 HORVÁTH FERENCZ, Kádárta.

HORVÁTH ISTVÁN.
 HACK JÁNOS, Jákó.
 HAJMÁS DÁNIEL, N.-Pirít.
 HORVÁTH GÁBOR, A.-Tevel.
 HABI ISTVÁN, Ósi.
 HAJDA FERENCZ, Kenese.
 HAUB GYÖRGY, Kenese.
 HORVÁTH JÁNOS, Kenese.
 HORVÁTH LAJOS, B.-Takácsi.
 HORVÁTH JÁNOS, Küng'cs.
 HORVÁTH FLÓRIÁN, Pápa.
 HORVÁTH JÓZSEF, Veszprém.
 HIBINGER ANTAL, Veszprém.
 HERTZEG IMRE, Veszprém.
 HORVÁTH GÁBOR, Veszprém.
 HORVÁTH IGNÁCZ, Veszprém.
 HORVÁTH MIHÁLY, Veszprém.
 HÖRECZKI FERENCZ, Veszprém.
 HEGYI MIHÁLY, Veszprém.
 IHÁSZ JÓZSEF, Doba.
 JAKAB JÁNOS, Dudar.
 JAKAB FERENCZ, Dudar.
 JOÓ GYÖRGY, Szilas.
 JAKAB MIHÁLY, Dudar.
 JAKAB ISTVÁN, Dudar.
 JÓNÁS MIHÁLY, B.-Tamási.
 JUHÁSZ ISTVÁN, B.-Kajár.
 JANKA PÉTER, B.-Kajár.
 JÓNÁS JÓZSEF, Szt.-László.
 IMRE ANTAL, S.-Vásárhely.
 IMRE LÁSZLÓ, S.-Vásárhely.
 JOÓ IMRE, S.-Vásárhely.
 JANKÓ FERENCZ, K.-Jenő.
 ILLÉS FERENCZ, K. Iszkar.
 IMRE ISTVÁN, Dégh.
 JÓNÁS FERENCZ, Szt.-György.
 JÁKAI SÁNDOR, Vámos.
 JÓKUTI PÁL, Nyulasó.
 ISBŐ DÁNIEL, Mencshely.
 JÁNOSIK GYÖRGY, Veszprém.
 KOVÁCS JÁNOS, Veszprém.
 KÖLKED JÁNOS, Veszprém.
 KRISMANITS PÉTER, Veszprém.
 KÁNTOR PÁL, Veszprém.
 KIS LÁSZLÓ, Veszprém.
 KEH LAJOS, Veszprém.

KRUPA JÓZSEF, Veszprém.
 KERESZTES ISTVÁN, Veszprém.
 KOVÁTS JÓZSEF, Veszprém.
 KLEBA MÁRTON, Pápa.
 KIS ANTAL, Pápa.
 KOVÁTS JÁNOS, Pápa.
 KOVÁTS ISTVÁN, Pápa.
 KARDOS GYÖRGY, Pápa.
 KIS IGNÁCZ, V.-Palota.
 KLECHNER JÁNOS, V.-Palota.
 KRISTÓF ANDRÁS, V.-Palota.
 KÓSA ISTVÁN, N.-Szöllős.
 KIS JÁNOS, K.-Berzseny.
 KIS IMRE, K.-Szőröcsög.
 KOVÁTS JÓZSEF, Tüskevár.
 KOVÁCS SÁNDOR, Szilas.
 KIS MIHÁLY SÁNDOR, Dudar.
 KARSAI JAKAB SÁNDOR, Dudar.
 KÁLMÁN MÁRTON, Csetény.
 KLEMENCZ JÓZSEF, Berhida.
 KÖRTI PÁL, H.-Bödöge.
 KADI GÁBOR P., Csáth.
 KÁLMÁN FERENCZ, Vanyola.
 KAPCSANDI JÁNOS, Vanyola.
 KOÓS MIHÁLY, Pápa.
 KAPOCSI JÁNOS, Vanyola.
 KELEMEN SÁNDOR, B.-Ságh.
 KÉGLI JÁNOS, Bánd.
 KIS ISTVÁN, Szilas.
 KRONSTEIN ANTAL, Markó.
 KLESITS JAKAB, Szt.-Iván.
 KERTÉSZ ISTVÁN, Szilas.
 KOVÁTS MIHÁLY, Bánk.
 KATÓ JÓZSEF, N.-Szöllős.
 KOVÁTS FERENCZ, Teleki.
 KIS GYÖRGY, Csesznek.
 KUHCSIK ANTAL, Ozolp.
 KARI JÁNOS, B.-Kajár.
 KARÓ JÁNOS, B.-Kajár.
 KERÉK JÓZSEF, B.-Kajár.
 KOSI MÁRTON, B.-Kajár.
 KOSI SÁNDOR, N.-Vászbony.
 KÁLMÁN ISTVÁN, Hajmáskér.
 KERPÉL JÓZSEF, Hajmáskér.
 KOSZÁR JÓZSEF, Jákó.
 KOVÁTS JÓZSEF, S.-Vásárhely.

KOVÁTS GÁBOR, B.-Szőröcsög.
 KOCSI ANDRÁS, K.-Isztláz.
 KÖVÉR IMRE, Csösz.
 KENESI JÁNOS, Adorjánház.
 KÖLKEDI JÁNOS, Vaszar.
 KOVÁTS FERENCZ, Dégh.
 KISS JÓZSEF, Pápa.
 KALLÓ JÁNOS, Szt.-György.
 KERESZTES JÁNOS, Szt.-György.
 KARÁCSON PÁL, Lepsény.
 KAJÁRY JÓZSEF, Lepsény.
 KOVÁTS JÁNOS, Dudar.
 KAPUVÁRY JÁNOS, Kenese.
 KIS JÓZSEF, Kenese.
 KOVÁTS PÁL, Kenese.
 KUN ISTVÁN, Kenese.
 KOZMA LAJOS, Vámos.
 KOVÁTS MIHÁLY, Vámos.
 KÓSA ISTVÁN, Vámos.
 KIS L. JÁNOS, Vámos.
 KATONA SÁNDOR, Mihályháza.
 KOCSIS SÁNDOR, M.-Komárom.
 KOZMA JÁNOS, Takácsi.
 KOZMA FERENCZ, Takácsi.
 KOVÁTS GERGELY, Takácsi.
 KALBERT ISTVÁN, Takácsi.
 KÓHALMI ISTVÁN, Tapolcazfő.
 KOZMA MÁTÉ, Siófok.
 KARDOS PÉTER, Dégh.
 KIS LÖRINCZ, Berecska.
 KOVÁTS JÁNOS, Salamon.
 KIS IMRE JÁNOS, Salamon.
 KÖSZEGI JÁNOS, K.-Lak.
 KOVÁCS JÓZSEF, Veszprém.
 KITREIDER IMRE, Veszprém.
 LÉGRÁDI PÁL, Pápa.
 LÉGRÁDI ISTVÁN, Pápa.
 LETENYI ISTVÁN, Pápa.
 LUKONITS JÓZSEF, N.-Vászbony.
 LAMBERT JÓZSEF, Gyimréth.
 LEDNITZKI ISTVÁN, Szt.-Király.
 LISZTNER JÓZSEF, Jákó.
 LAZI JÓZSEF, Kenese.
 LÁZÁR JÁNOS, M.-Komárom.
 LÁTRÁNYI JÓZSEF, Siófok.
 LINK JAKAB, Ozolp.

MOHÁCSI ISTVÁN, Veszprém.
 MÁRKUS JÓZSEF, Veszprém.
 MARK JÁNOS, Veszprém.
 MEGYESI ISTVÁN, Veszprém.
 MÉSZINGER LEOPOLD, Veszprém.
 MAJ GYÖRGY, Veszprém.
 MARSAI ELEK, Veszprém.
 MOÓRI FERENCZ, Veszprém.
 MÉSZÁROS JÁNOS, Pápa.
 MOLNÁR ISTVÁN, Pápa.
 MÁGACSI FERENCZ, Pápa.
 MARADITS ISTVÁN, Pápa.
 MAJNOVITS JÁNOS, V.-Palota.
 MIKLÓS JÓZSEF, V.-Palota.
 MORÓCZ ISTVÁN, V.-Palota.
 MARCSIK LAJOS, V.-Palota.
 MORÓCZ MIHÁLY, V.-Palota.
 MATATITZ MIHÁLY, V. Palota.
 MORÓCZ PÁL, V.-Palota.
 MOLNÁR MÁRTON, V.-Palota.
 MÁRTON ANTAL, Marczali.
 MORÓCZ DÁVID, Kerta.
 MAKKOS JÓZSEF, Torna.
 MENYHÁRDT MIHÁLY, Szilas.
 MOLNÁR JÁNOS, N.-Vázsony.
 MÉSZÁROS FERENCZ, Sz.-K.-Szabadi.
 MARKÓ JÓZSEF, Berhida.
 MÉSZÁROS FERENCZ, N.-Gyimóth.
 MÉSZÁROS ISTVÁN, P.-Teszér.
 MÁRODI FERENCZ, P.-Teszér.
 MICSKÓ MIHÁLY, Bárkonyos.
 MARHOFER JAKAB, Oszlop.
 MIKLÓS MIHÁLY, Kajár.
 MOLNÁR SÁNDOR, Hajmáskér.
 MÉSZÁROS JÁNOS, Hajmáskér.
 MOZER JÁNOS, Szt.-László.
 MENTE JÓZSEF, Szt.-László.
 MÁRTON JÓZSEF, S.-Vásárhely.
 MOHOS JÓZSEF, K. Jenő.
 MÁRTON JÓZSEF, F.-Iszkáz.
 MATITS ISTVÁN, F.-Iszkáz.
 MÜLLER SÁMUEL, Csögle.
 MOLNÁR JÓZSEF, K.-Pirít.
 MOLNÁR MIHÁLY, Adorjánháza.
 MARKÓ JÓZSEF, Gecse.
 MOLNÁR ADÁM, Szt. György.

MAKAI JÁNOS, Kenese.
 MOHÁTS ISTVÁN, Veszprém.
 MOLNÁR JÁNOS, Veszprém.
 MAKKAI JÁNOS, Veszprém.
 MOLNÁR ISTVÁN, Veszprém.
 NOVOTNI VENCZEL, Veszprém.
 NÉMET FERENCZ, H.-Bödöge.
 NAGY JÓZSEF, Veszprém.
 NÉMETH JÓZSEF, Veszprém.
 NEUVÁRDI JÁNOS, Veszprém.
 NEUMEYER JÓZSEF, Veszprém.
 NAGY IGNÁCZ, Veszprém.
 NAGY IGNÁCZ, Veszprém.
 NAGY FERENCZ, Veszprém.
 NEMES JÁNOS, Pápa.
 NYERŐ JÁNOS, V.-Palota.
 NYILASI ISTVÁN, V.-Palota.
 NÉMETH ANDRÁS, V.-Palota.
 NAGY JÁNOS,
 NYILASI ADÁM, V.-Palota.
 NAGY IMRE JÓZSEF, Túskevár.
 NYÖGÉRI JÁNOS, Papkeszi.
 NÉMET ISTVÁN, N.-Nyár.d.
 NAGY ANTAL, Berhida.
 NYITRAI JÁNOS, Öskü.
 NÉMETH FERENCZ, Veszprém.
 NÉMETH IMRE, B.-Tamási.
 NÉMETH JÁNOS, N.-Dém.
 NAGY JÓZSEF, Tapolczafő.
 NYÖGÉRI PÁL, B.-Kajár.
 NÉMETH ISTVÁN, B.-Szt.-László.
 NÉMETH ANTAL, S.-Vásárhely.
 NAGY LAJOS, N.-Pirith.
 NÉMETH ISTVÁN, N.-Nyárad.
 NÉMETH FERENCZ, Vaszar.
 NEUVELT MÓR, Ósi.
 NAGY ISTVÁN, Kenese.
 NÉMETH JÁNOS, Kenese.
 NÉMETH ISTVÁN V., N.-Nyárad.
 NÉMETH FERENCZ, N.-Nyárad.
 NAGY MIHÁLY, N.-Nyárad.
 NAGY ISTVÁN, M.-Lak.
 NAGY FERENCZ, M.-Lak.
 NAGY GÁBOR, Tapolczafő.
 NÉMETH BÁLINT, Takátsi.
 NAGY JÓZSEF.

NÉMETH JÁNOS, Tapolczafő,
 NEMES JÁNOS, Pápa,
 NAGY ANTAL, Berhida,
 NÉMETH ANTAL, Veszprém.
 ODOR IGNÁ CZ, K.-Berzseny.
 OSZKÓ GYÖRGY, K.-Szőrcsög.
 OSVALD JÓZSEF, Városlőd.
 ÓNODI LAJOS, Berhida,
 ŐRI FERENCZ, Kenese.
 OSVALD MIKLÓS, Dáka.
 PÁP JÁNOS, Veszprém.
 PETRIKOVITS SAMU, Veszprém.
 PÉCSI FERENCZ, Pápa.
 POPOVITS GÁBOR, Pápa.
 PETŐ ISTVÁN ZSIGA, A.-Görzsöny.
 PETŐ IMRE, A.-Görzsöny.
 PÁLFI ISTVÁN, A.-Görzsöny.
 PULJ JÁNOS, A.-Görzsöny.
 PÁP GÁBOR, Doba.
 PONGRÁCZ ANDRÁS, T.-Pinkócz.
 PÉTER MIHÁLY, Szilas.
 PÁP JÁNOS, Sz.-K.-Szabadi.
 PESERK FERENCZ, Sz.-K.-Szabadi.
 PUNK ISTVÁN, Berhida.
 PINTÉR GYÖRGY, Berhida.
 PÁL ISTVÁN, Gyimóth.
 PFEIFER FERENCZ, Markó.
 PÉ CZI JÓZSEF, N.-Dém.
 PÉTER MIHÁLY, Hajmáskér.
 PÁP ISTVÁN, Kádárta.
 PIRITI JÁNOS, K.-Pirit.
 PATKÓ ISTVÁN, Adorjánház.
 PÉTER PÁL, Gecse.
 PÁP GYÖRGY, Gecse.
 PÁP SÁNDOR, Szt.-György.
 PÁP JÁNOS, Csajágh.
 PINTÉR ISTVÁN, Csajágh.
 PÁLFI JÁNOS, Csajágh.
 PÁL JÓZSEF, M.-Komárom.
 PÁP FERENCZ, M.-Komárom.
 PINTÉR JÓZSEF, M.-Komárom.
 PACZAI GÁBOR, Takácsi.
 PINTÉR SÁNDOR, Takácsi.
 PACZAI LAJOS, Takácsi.
 PÁP MIHÁLY, H.-Bődöge.
 PÁP IMRE, Veszprém.

PÁLFI JÁNOS, Veszprém.
 RÉKAI KÁROLY, Veszprém.
 ROSTÁSI GÁBOR, Veszprém.
 RÁCS JÓZSEF, Berhida.
 RADICS MIHÁLY, Szt.-Iván.
 RIGÓ ISTVÁN, Kajár.
 RUIP GYÖRGY, Szécs.
 REISINGER EDK, M.-Komárom.
 RÁCZ JÁNOS, M.-Komárom.
 RUSICSKA SIMON, V.-Palota.
 RÓKA IMRE, Tüskevár.
 SIMON JÁNOS, Veszprém.
 SIMONYÁK GYÖRGY, Veszprém.
 SZIVER IGNÁ CZ, Veszprém.
 SEGESDI LAJOS, Veszprém.
 SZEKULI JÁNOS, Veszprém.
 SZENTLI ISTVÁN, Veszprém.
 STEKNER JAKAB, Veszprém.
 SCHMID JÁNOS, Veszprém.
 SIPOS IGNÁ CZ, Pápa.
 SZÖLLŐSI MIKLÓS, Pápa.
 SZŐR SZABÓ JÁNOS, Pápa.
 STEINHOFFER ÁBRAHÁM, Pápa.
 SZABÓ JÓZSEF, Pápa.
 SZAGMEISTER IGNÁ CZ, Pápa.
 SZIJÁRTÓ IMRE, Pápa.
 SINKÓ MIKLÓS, Pápa.
 STAMUSZ ZSIGMOND, V.-Palota.
 SZERENCSEI JÁNOS, V.-Palota.
 SZABÓ JÁNOS, V.-Palota.
 SIMON FERENCZ, V.-Palota.
 SZÜTS JÁNOS, V.-Palota.
 SZERENYEI JÁNOS, V.-Palota.
 STELLÁR PÁL, V.-Palota.
 SOMOGYI ANDRÁS, V.-Palota.
 SZOKOLAI JÁNOS, A.-Görzsöny.
 SEITA FERENCZ, F.-Görzsöny.
 SZABÓ ANTAL, Kerta.
 SZABÓ FERENCZ, Dobos.
 SIPOS JÁNOS, Szilas.
 SZABÓ JÁNOS, Szilas.
 SÁRKÓZI ANTAL, Szilas.
 SZABÓ FERENCZ, Szilas.
 SÓM JÉN GYÖRGY, Szilas.
 SCHULA GYÖRGY ANTAL, N.-Várhony.
 STEINMACHER JÓZSEF, Városlőd.

SZABÓ FERENCZ, Sz.-K.-Szabadi.
 SZABÓ ANTAL, B.-Nána.
 SZABÓ JÁNOS, Csetény.
 SZÁNTÓ ISTVÁN, Csetény.
 SZABÓ MIHÁLY, Csetény.
 SOMOGYI ISTVÁN, Berhida.
 SZTÁRO JÁNOS, Őskú.
 SZÉCSI SÁNDOR, H.-Bödöge.
 SZŐCZI JÁNOS, H.-Bödöge.
 STRUDLI MIHÁLY, N.-Tevel.
 STEIBERT JÁNOS, N.-Tevel.
 SZENTE FERENCZ, Csóth.
 SZENTE JÓZSEF, Csóth.
 SCHÖNIG GYÖRGY, Bánd.
 STEIGLER ÁDÁM, Bánd.
 STEIGLER JÓZSEF, Markó.
 SPERL PÁL, Herend.
 SPERN JAKAB, N.-Dém.
 SZALÓKI LÁSZLÓ, Tefeki.
 SZALAI ISTVÁN, Kajár.
 SZKIFERT JÓZSEF, Kajár.
 SZABÓ JÓZSEF, Hajmáskér.
 STAUB MÁRTON, B.-Szt.-László.
 SZALAI MIHÁLY, S.-Vásárhely.
 SZABÓ JÁNOS, S.-Vásárhely.
 SZABÓ ISTVÁN, B.-Szórcsög.
 STRIGEL ANTAL, Szüts.
 SPIEKHARDT MIHÁLY, Koppány.
 SZABÓ GÁBOR, Csősz.
 SZABÓ JÁNOS, F.-Iszkáz.
 SZABÓ JÓZSEF, Egerajta.
 SZUKOLI MIHÁLY, Gece.
 SÓTI SÁNDOR, Szt.-György.
 SZILGA JÓZSEF, Ősi.
 SZABÓ JÓZSEF, Lepsény.
 SZENYÉRI ISTVÁN, Lepsény.
 SZOLÁDI M. JÁNOS, Lepsény.
 SZOLÁDI JÁNOS, Lepsény.
 SZABÓ JÁNOS, Kenese.
 SZALAI ÁDÁM, Vámos.
 SAÁRI IMRE, Vámos.
 SAÁRY LŐRINCZ, Vámos.
 SZABÓ FERENCZ, Csajágh.
 SÖLE FERENCZ, Nyárad.
 SZABÓ JÁNOS, M.-Lak.
 SZÁSZ KÁROLY, Veszprém.

SZÁZ ISTVÁN, Devecser.
 SZUSZTER PÁL, M.-Komárom.
 STILZ MIHÁLY, M.-Komárom.
 SITZÉR JÁNOS, M.-Komárom.
 SZŐKE JÓZSEF, Tapolcazfő.
 SZÓMÓRI JÁNOS, Tapolcazfő.
 SOÓS PÉTER, Siófok.
 SZATTLI PÁL, Oroszi.
 SZABÓ JÁNOS, Kajár.
 SÁRZÓ DÁNIEL, Veszprém.
 SZIGETI PAP JÁNOS, Veszprém.
 SÖLÉ ISTVÁN, Tóth-Vázsony.
 SELESTRI LAJOS, Devecser.
 TÓTH LAJOS, Veszprém.
 TÖRÖK MIHÁLY, Pápa.
 TARÓ ISTVÁN, Pápa.
 TAKÁTS ANTAL, Pápa.
 TÉGLÁS JÓZSEF, V.-Palota.
 TÓTH JÓZSEF, V.-Palota.
 TORMAI ANDRÁS, Kerta.
 TORMA ISTVÁN, M.-Kamond.
 TÓTH LÁSZLÓ, Doba.
 TÓTH JÓZSEF, Túskevár.
 TÓBIÁS JÁNOS, Szilas.
 TAKÁTS JÁNOS, Papkeszi.
 TEJMEJER KÁROLY, Urkut.
 TRUM ISTVÁN, B.-Nána.
 TOLLÁR MIHÁLY, Csetény.
 TORMA JÁNOS, Berhida.
 TRUSITS JÁNOS, N.-Tevel.
 TÓTH ISTVÁN, Vanyola.
 TAKÁTS ISTVÁN, P.-Teszér.
 TURÓCZI ISTVÁN, Bánk.
 TÓTH JÓZSEF, Kajár.
 TAKÁTS JÓZSEF, A.-Tevel.
 TAKÁCS SÁNDOR, Vaszar.
 TAKÁCS JÁNOS id., Vaszar.
 TAKÁCS JÁNOS ifj., Vaszar.
 TÓTH F. PÁL, Lepsény.
 TÓTH PÉTER, Lepsény.
 TÓTH MIHÁLY, Lepsény.
 TÓTH FERENCZ, Kenese.
 TÓTH ISTVÁN, Kenese.
 TÓTH JÁNOS hosszú, Kenese.
 TÓTH JÓZSEF, Kenese.
 TÓTH Gy. JÁNOS, Csajágh.

VESZPRÉM VÁRMEGYEI HONVÉDEGVLET. — ZALA VÁRMEGYEI HONVÉDEGVLET.	359
TAKÁCS FERENCZ, Mihályház.	VÉGH JÁNOS, V.-Palota.
TÓTH SÁNDOR, Tapolczafő.	VÁGI JÓZSEF, Acsád.
TAKÁCS JÓZSEF, Tapolczafő.	VINCZELLÉR GYÖRGY, Szilas.
TÓTH JÁNOS, Tapolczafő.	VOLF JÁNOS, Vázsony.
TÓTH JÓZSEF, Siófok.	VIDOSA SÁNDOR, Vázsony.
TAKÁCS PÁL ISTVÁN, Salamon.	VAJDA GÁBOR, Szt.-K.-Szabadi.
ÜST GYÖRGY, H.-Bödöge.	VÖRÖSMARTI JÁNOS, Szt.-K.-Szabadi.
UGRI PÁL, B.-Szörcsög.	VARJAS JÓZSEF, Szt.-K.-Szabadi.
UGRI ANTAL, B.-Szörcsög.	VARGA JÓZSEF, Csetény.
UGRI JÓZSEF, A.-Iszkáz.	VARGA ISTVÁN, Berhida.
UJHELYI JÁNOS, Szt.-György.	VEILAND FERENCZ, N.-Tevel.
VAJDA JÁNOS, Ősi.	VIDA JÁNOS, N.-Gyimóth.
VAJDA JÁNOS P., Kádárta.	VIG JÓZSEF, Veszprém.
VARGA MÁRTON, Hajmáskér.	VINKELMANN MÁRTON, Markó.
VARGA GÁBOR, Dereske.	VERLEITER ANDRÁS, Herend.
VARGA JÁNOS, Kenese.	VÁGI MÁRTON, B.-Tamási.
VARGA JÁNOS, Peremárton.	VIRVERGER FERENCZ, Bánk.
VARGA JÁNOS, Mihályház.	VOGL MIHÁLY, M.-Szt.-Király.
VARGA MIHÁLY, Veszprém.	VELEGI JÁNOS, Soóly.
VARGA GYÖRGY, Veszprém.	VANYIK FERENCZ, S.-Vásárhely.
VOJTIK JÁNOS, Veszprém.	VARGA GYÖRGY, S.-Vásárhely.
VIGORA GYÖRGY, Veszprém.	VÖRÖS MÁRTON, S.-Vásárhely.
VIRÁG JÓZSEF, Pápa.	VACZKÓ MIHÁLY, S.-Vásárhely.
VARGA JÓZSEF, Pápa.	VÖRÖS GÁBOR, B.-Szörcsög.
VANVOLAI MÁTYÁS, Pápa.	VINCZELLÉR ISTVÁN, Lepsény.
VARGA JÁNOS, V.-Palota.	VIGA ISTVÁN, M.-Komárom.
VÖRÖS ISTVÁN, V.-Palota.	VIZI FERENCZ, M.-Komárom.

Magyarország 1848/49. évi honvédelmi törvényének
 alkalmazásában a jegyzék szerinti

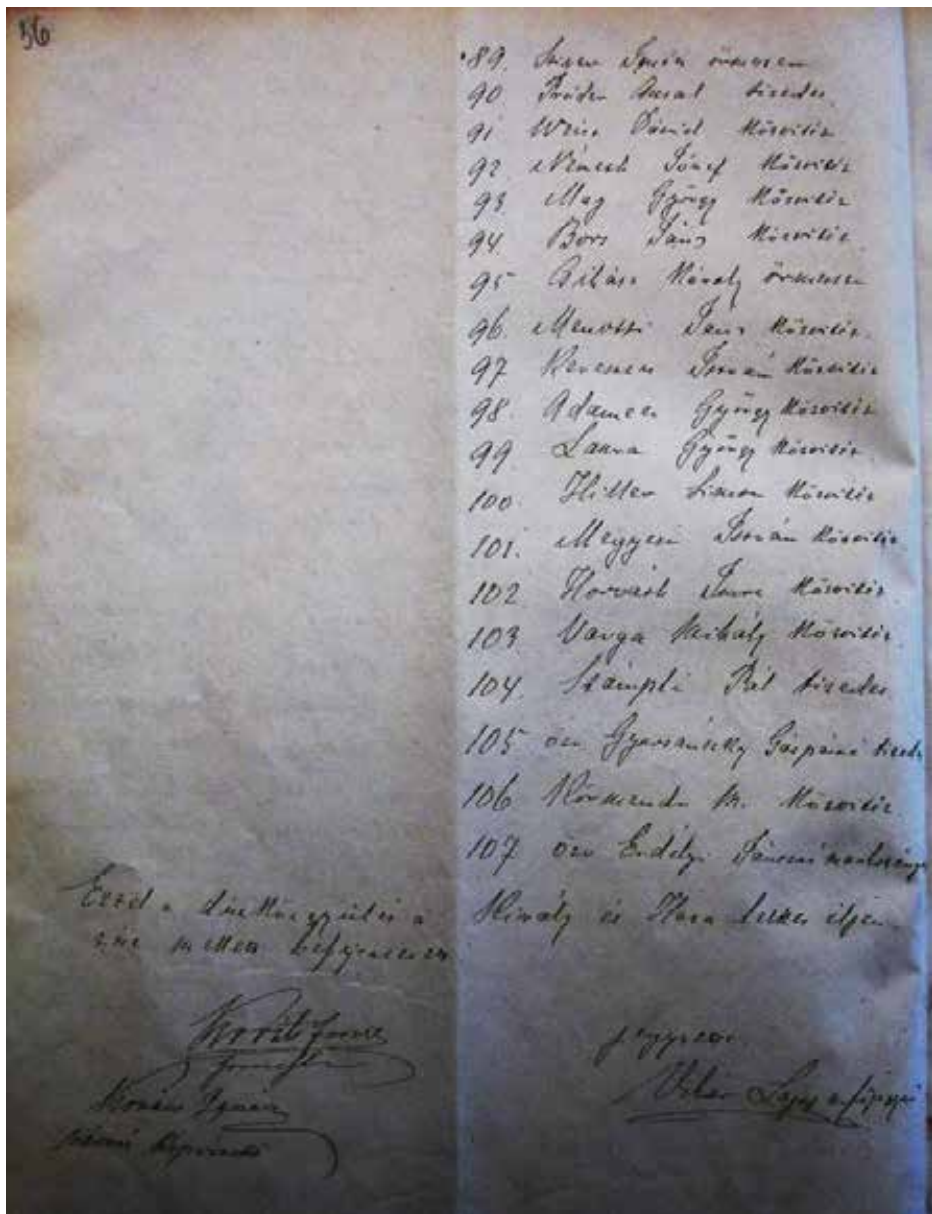
1. Adamec János követségi
2. Gyóffy János követségi
3. Barabás Miklós örmester
4. Békly Miklós hadvezér
5. Bóni János követségi
6. Bóni János kőműves
7. Borsányi Miklós kőműves
8. Bóly János követségi
9. Bóly János követségi
10. Csorvay (Károly) János hadvezér
11. Csorvay János követségi
12. Csorvay (János) János követségi
13. Csorvay Miklós kőműves
14. Csorvay János kőműves
15. Csorvay János örmester
16. Csorvay Miklós hadvezér
17. Csorvay János követségi
18. Csorvay Miklós örmester
19. Csorvay János követségi
20. Csorvay János örmester
21. Csorvay János kőműves
22. Csorvay Miklós követségi
23. Csorvay Miklós hadvezér
24. Csorvay Miklós kőműves

34

25	Kovácsos István kövítés
26	Kövési Károly örmény
27	Kovács István kövítés
28	Kövési István kövítés
29	Kovácsos József kövítés
30	Kötőben István kövítés
31	Kovács István örmény
32	Kovács (Kluyak) Károly örmény
33	Közös István kövítés
34	Kiss László kövítés
35	Kötőben István kövítés
36	Kovács Rudolf kövítés
37	Kovács István kövítés
38	Lauer Edé kövítés
39	Martha István kövítés
40	Martha István kövítés
41	Mohács István kövítés
42	Moson István kövítés
43	Mogyoró István kövítés
44	Mohács István kövítés
45	Moson István kövítés
46	Moson István kövítés
47	Moson István kövítés
48	Moson István kövítés
49	Moson István kövítés
50	Moson István kövítés
51	Moson István kövítés
52	Moson István kövítés
53	Moson István kövítés
54	Moson István kövítés
55	Moson István kövítés
56	Moson István kövítés
57	Moson István kövítés

35

58.	Palotai (Palka) József örmény
59.	Paal Péter hadnagy
60.	Pótlakó József örmény
61.	Pócs József káplán
62.	Sebi György tizedes
63.	Schwarz Gyula főlegény
64.	Simon János tizedes
65.	Schmidt József tizedes
66.	Schmidt János tizedes
67.	Szemeni János községi
68.	Szekely János községi
69.	Tahinger János községi
70.	Vojcik János községi
71.	Weisz János örmény
72.	Varga György községi
73.	Widra György tizedes
74.	Wargha Lajos káplán
75.	Weisz Ist. Mami -
A községi jezsuiták és tanul	
ával igazolt 1848/9-éi községi	
76.	Wigner József János községi
77.	Csomai József községi
78.	Weggy József községi
79.	Báton János községi
80.	Csoma János községi
81.	Hovosh János községi
82.	Bekárdi János hadnagy
83.	Schönbürgen János községi
84.	Kruppa József községi
85.	Sárosi László községi
86.	Hallóker János örmény
87.	Szpitzen János tizedes
88.	Csomai István községi

N é v j e g y z é k e

az aradi várban fogva volt honvéd tisztelőknek.

Kivégeztettek a kötél által :

Tábornok	Aulich Lajos
"	Damjanich János.
"	Knezich Károly.
"	Lahner György
"	Leiningen-Westerbourg Károly. Gr.
"	Nagy-Sándor József.
"	Pöltenberg Ernő.
"	Török Ignác.
"	Vécsey Károly, gróf.
Ezredes	Ormay (Auffenberg) Robert.
Alezredes	Haugh Lajos.

Kivégzettek, a golyó által :

Altbnagy	Kiss de Elemér & Itébe Ernő.
Tábornok	Desseffy Arisztid.
"	Schweidel József.
Ezredes	Kazinczy Lajos.
"	Lázár Vilmos.

Ellítettettek várfogságra :

Ezredes	Ábrahám Károly	10 évre
Őrnagy	Adán Ferencz	8 évre
Alezredes	Albrich Károly	16 év. vasba
Őrnagy	Alsó Sándor	12 év. vasba
"	Ámán Ferencz	16 év. vasba
Százados	Amsberg György	16 év. vasba
Őrnagy	Antos János	6 évre
"	Asbóth Adolf	4 évre
Ezredes	Asbóth Lajos	18 év. vasba
Őrnagy	Angusztich Ferencz	2 évre
Százados	Bacskády Miklós	8 év. vasba
Őrnagy	Balás Márton	8 évre
"	Balásházy Mihály	16 év. vasba
Százados	Baldauf József	3 évre
"	Balogh Ádám	6 évre
Őrnagy	Bányaffy Rezső	10 év. vasba
Százados	Bárány Mihály	12 év. vasba
Őrnagy	Bárány Sándor	10 év. vasba
"	Bareza Boldizsár	16 év. vasba
Százados	Bárczay Miklós	14 év. vasba
"	Baritz István.	14 évre
Őrnagy	Bartha Sándor	12 évre
"	Baur Lajos	12 évre
Ezredes	Bayer Jozsef	18 év. vasba
Hadnagy	Bekényi Nándor	10 évre
Százados	Beke Gyula	12 év. vasba
Ezredes	Békeffy József	4 évre
Őrnagy	Benkő Rezső	16 év. vasba
Alezredes	Beöthy György	16 év. vasba
Százados	Bereghy Adám	6 évre
Ezredes	Berzsek János	10 évre

Ezredes	Berzsenyi Leo	18 év. vasba
Őrnagy	Betleni János	12 évre
"	Bezerédi Lajos	16 év. vasba
"	Birsy József	16 év. vasba
Százados	Blaskee Frigyes	4 évre
"	Borsitzki László	10 évre
"	Bölcs Sándor	12 évre
"	Bömches Ede	12 évre
"	Butz Károly	10 évre
Őrnagy	Calzada Alfons	12 évre
Százados	Clauer Antal, bár.	12 év. vasba
Őrnagy	Clementis Gábor	15 évre
Ezredes	Csapó Vilmos	12 év. vasba
"	Cserey Ignác	7 évre
Őrnagy	Csermelyi (Offenbch) Lajos	16 év. vasba
"	Csernovich György	6 évre
"	Csippik János	16 év. vasba
"	Csunkó Antal	12 év. vasba
"	Czáppán József	16 év. vasba
Százados	Czáppán Mihály	12 évre
Őrnagy	Czierer József	16 év. vasba
Ezredes	Czillich Ede	18 év. vasba
Alezredes	Czintula Antal	16 év. vasba
Őrnagy	Dallos Sándor	16 év. vasba
Alezredes	Damaskin György	12 év. vasba
Őrnagy	Derra Kálmán	12 év. vasba
"	Desewffy Lajos	16 év. vasba
Százados	Ditrich László	12 évre
Ezredes	Dippold Antal	18 év. vasba
Százados	Dietl Antal	10 év. vasba
Alezredes	Dobay Ágoston	6 évre
Ezredes	Dobay József	7 évre
Százados	Dobiecki Ferencz	12 évre

Százados	Dobruczky Győző	10 évre
"	Doszlern Manó	12 év. vasba
"	Douffaut Ferencz	6 évre
Alezredes	Driquet Péter	16 év. vasba
Órnagy	Driska Szilárd	12 év. vasba
Százados	Edényi (Reindl) Lipót	12 évre
Órnagy	Egerváry (Mausburger) József	8 évre
"	Endes József	12 évre
Százados	Eperjesy Antal	10 évre
"	Eszterházy Mihály, gróf	4 évre
"	Farkas Adám	12 évre
Órnagy	Fedrigoni Camlo	10 évre
Százados	Fehér János	12 évre
Alezredes	Fekets János	12 év. vasba
Százados	Feldhoffer Ferencz	15 évre
Ezredes	Ferenczy Bertalan	6 évre
Százados	Fesztetics Jenő, gróf	10 évre
Ezredes	Földváry Károly	18 év. vasba
Százados	Földváry Mihály	12 év. vasba
Alezredes	Forget Henrik	16 év. vasba
Órnagy	Fornszek Sándor	16 év. vasba
Ezredes	Forró Sándor	6 évre
Főhadnagy	Forsthuber Vilmos	2 évre
Hadnagy	Franz Mihály	4 évre
Órnagy	Freyburg Lajos	18 év. vasba
"	Frievis z Ferencz	16 év. vasba
Tábornok	Gaál Miklós	20 év. vasba
Százados	Gaál Ignátz	2 évre
Alezredes	Galvani Caesar	16 év. vasba
Százados	Gammel József	8 évre
Tábornok	Gáspár Endre	10 évre
Órnagy	Gedeon Miklós	16 év. vasba
Alezredes	Gergelyi János	7 évre

Százados	Ghiczy Imre	12 év. vasba
Órnagy	Girra Adám	12 évre
Alezredes	Görgey Armin	14 év. vasba
Órnagy	Göttmann Ede	10 évre
Százados	Gürten Ernő	16 év. vasba
Ezredes	Hadik Gusztáv gróf	18 év. vasba
Órnagy	Haloska Adolf	3 évre
"	Hauser Károly	16 év. vasba
Százados	Hegedűs József	12 évre
"	Hengl Béni	12 év. vasba
Órnagy	Henkler Henrik	16 év. vasba
Százados	Herdina József	12 évre
Alezredes	Herkalovich Antal	16 év. vasba
Százados	Herrmann Béni	8 évre
"	Heschl Vilmos	10 évre
"	Hild Antal	10 évre
"	Hitsch György	12 évre
Órnagy	Hodászy Sándor	10 év. vasba
Főhadnagy	Höfllich Márton	4 évre
Százados	Hoffmann János	12 év. vasba
"	Hollósy József	16 év. vasba
Órnagy	Horváth Ferencz	16 év. vasba
Ezredes	Horváth János	18 év. vasba
Százados	Hüttl Mór	10 évre
Alezredes	Járosy Adám	16 év. vasba
"	Jasswitz Ferencz	16 év. vasba
Százados	Jelentsik Imre	4 évre
"	Jeney József	6 évre
"	Jeney Károly	16 év. vasba
Alezredes	Jeszenszky János	16 év. vasba
"	Inczédy László	16 év. vasba
Órnagy	Jonák József	16 év. vasba
"	Irinyi Bertalan	10 évre

146

Százados	Justh Antal	10 évre
"	Izeczeskul János	16 év. vasba
Órnagy	Kálmán Lajos	9 évre.
Százados	Kalocza Basil	10 év. vasba
"	Kálóczy Kálmán	10 évre
"	Karácsony István	12 évre
Alezredes	Károlyi Miksa	5 évre
Órnagy	Károlyi Pál	10 év. vasba
"	Kauszler József	6 évre
"	Keller József	8 évre
"	Keresztes Ferencz	10 évre
"	Keresztes Lajos	16 év. vasba
Százados	Kerkápolyi Mór	10 év. vasba
Órnagy	Kiessling Ferencz	3 évre
"	Kiss Antal	16 év. vasba
Alezredes	Kiss Ferencz	16 év. vasba
Ezredes	Kiss Károly	10 évre
Alezredes	Kisfaludy Mór	16 év. vasba
Százados	Koch Nándor	10 évre
Ezredes	Kökényessy Szaniszló	18 év. vasba
Alezredes	Kölgen Ferencz	16 év. vasba
Órnagy	Kollik Ferencz	15 évre
Százados	Kolosy István	16 év. vasba
Órnagy	Komáromy István	10 év. vasba
Főhadnagy	Kopestyinski Lipót	10 évre
Ezredes	Korponay János	16 év. vasba
Alezredes	Kossuth Sándor	16 év. vasba
Órnagy	Kotzó Károly	10 évre
Százados	Kováts Ernő	16 év. vasba
"	Kováts József	10 évre
Alezredes	Krain János	12 év. vasba
Százados	Krasucki Mihály	10 év. vasba
"	Krausz Károly	7 évre

Százados	Krobáth Ferencz	2 évre
"	Kropp József	10 év. vasba
Örnagy	Kubinyi Károly	16 év. vasba
Százados	Kutasy (Brunner) Ignác	10 évre
Örnagy	Kutasy (Brunner) Pál	16 év. vasba
"	Laitsch Bertalan báró	16 év. vasba
Százados	Landerer Gyula	10 év. vasba
Örnagy	Lassberg Károly gróf	16 év. vasba
"	Lehotzky Nándor	8 évre
Alezredes	Leitner Nándor	18 év. vasba
Százados	Lemee Lajos	16 év. vasba
"	Lendvay Adolf	12 évre
Ezredes	Lenkey Károly	12 év. vasba
Örnagy	Lill Adolf	15 évre
Százados	Lipóti Miksa	2 évre
"	Lippits István	12 év. vasba
Alezredes	Liptay Ferencz	18 év. vasba
Örnagy	Litschmann (Alföldi) Antal	3 évre
Százados	Litzenmayer Károly	16 év. vasba
Ezredes	Lukáts Dénes	16 év. vasba
Százados	Lukáts Károly	10 év. vasba
"	Luzsinszky Henrik báró	12 év. vasba
"	Luzsinszky Sándor báró	6 évre
Örnagy	Madarassy Miklós	20 év. vasba
Alezredes	Majtényi Kálmán	10 év. vasba
"	Makray László	16 év. vasba
Ezredes	Máriássy János	18 év. vasba
Százados	Markovits Vincze	4 évre
Alezredes	Martini Frigyes	12 évre
Százados	Marzsó József	4 évre
Alezredes	Marzsó Imre	16 év. vasba
Örnagy	Mayer Henrik	16 év. vasba
"	Maygraber Gusztáv	10 év. vasba
		10*

Százados	Medl Ferencz	10 évre
Ezredes	Menyhárd Antal	10 évre
"	Mesterházy István	18 év. vasba
Alezredes	Meszena Ferencz báró	12 évre
"	Meszena István báró	10 év. vasba
Százados	Mészey János	6 évre
Ezredes	Meszlényi Jenő	18 év. vasba
Százados	Metséry Gyula	12 év. vasba
Ezredes	Mezey Károly	18 év. vasba
Őrnagy	Mezőssy Pál	18 év. vasba
Százados	Mihailits Ferencz	10 év. vasba
Alezredes	Mihálovits Mihály	16 év. vasba
Főhadnagy	Mikessits Adolf	4 évre
Százados	Mindszenty Kálmán	10 évre
"	Mitterpacher Gusztáv	4 évre
Őrnagy	Mollnár Károly	16 év. vasba
Ezredes	Mollnár Nándor	10 évre
Őrnagy	Móritz Dénes	10 évre
"	Móritz Károly	16 év. vasba
"	Móritz Sándor	8 évre
"	Mukich Aurel	16 év. vasba
Százados	Nagy János	5 évre
Ezredes	Nagy Jenő	18 év. vasba
Őrnagy	Nagy Lajos	12 évre
Százados	Nagy Sándor	12 évre
"	Nánási Károly	6 évre
"	Nedeczky Alajos	12 évre
"	Németh Adolf	15 évre
"	Németh János	10 évre
Ezredes	Németh János	10 év. vasba
Százados	Neumann Ede	10 év. vasba
Őrnagy	Niessner Antal	16 év. vasba
Százados	Niessner János	12 évre.
Alezredes	Nyeregjártó János	16 év. vasba

Alezredes	Nyitray Ferencz	16 év. vasba
Százados	Obradovich Gergely	10 évre
Főhadnagy	Odobassich Ferencz	10 évre
Alezredes	Okolitsányi József	6 évre
Őrnagy	Okolitsny István	8 évre
Százados	Orosz József	10 évre
"	Pállfy János	10 évre
Alezredes	Papp Károly	3 évre
Ezredes	Partsetich (Rákóczy) Zsigmond	18 év. vasba
Őrnagy	Pászthory Sándor	2 évre
Százados	Pataky Mihály	12 évre
Ezredes	Paulovits Imre	10 évre
Főhadnagy	Peche Sándor	10 évre
Százados	Péchy József	12 évre
Őrnagy	Pelczer Károly	6 évre
"	Perczel Antal	10 évre
Százados	Perczel László	5 évre
Ezredes	Perecny (Pretzl) Mihály	18 év. vasba
Százados	Peretich Bertalan	10 évre
Őrnagy	Pethő Vilmos	4 évre
"	Petrovich Endre	10 évre
"	Pfenningsdorf Sándor	12 év. vasba
"	Philippovski Tamás	16 év. vasba
Tábornok	Pigetti Gusztáv	5 évre
Százados	Pigetti Mihály	12 évre
"	Pinks József	16 év. vasba
"	Pletrich János gróf	6 évre
Őrnagy	Podoski Péter	16 év. vasba
Százados	Pögler János	10 évre
Ezredes	Pollák Vilmos	18 év. vasba
Százados	Pongrátz Ferencz	10 évre
Őrnagy	Pongrátz István	10 év. vasba
Százados	Poós Márton	10 év. vasba

Százados	Prevendár János	12 évre
Alezredes	Puchli János	16 év. vasba
Ezredes	Psotta Mór.	18 év. vasba
"	Querlonde-Du Hamel Nándor	18 év. vasba
Örnagy	Rátz Ferencz	6 évre
"	Ráday Pál gróf	12 év. vasba
Százados	Rajcsányi Imre	10 évre
Ezredes	Rapaich Dániel	18 év. vasba
Százados	Redl György	4 évre
"	Redl Miksa	10 évre
"	Reiche Rezső	10 év. vasba
Örnagy	Reichel Kristóf	2 évre
Százados	Rieder Vincze	10 év. vasba
Ezredes	Rohonczy Lipót	18 év. vasba
Örnagy	Rohrman Károly	15 évre
Százados	Rudnay Justin	3 évre
Hadnagy	Rudnyanin István	10 évre
Százados	Rüdiger Alajos	12 évre
"	Ruzitska József	16 év. vasba
"	Ruzitska Péter	12 évre
"	Sághy Lajos	12 év. vasba
Alezredes	Salamon Sándor	4 évre
Örnagy	Sándor Kálmán	16 év. vasba
Százados	Sarich János	16 év. vasba
"	Schahovszki Kárnly	2 évre
"	Schatzberg Károly	6 évre
Örnagy	Schenovitz Frigyes	10 évre
Százados	Schmidl Antal	10 év. vasba
"	Schober Ernő	10 évre
"	Schott László	10 évre
"	Schubert Ignác	10 év. vasba
"	Schulz Róbert	14 év. vasba
"	Schuster Ignác	10 évre

Százados	Schwidnicki Károly	8 évre
Őrnagy	Sebes Emil	10 év. vasba
Alezredes	Sebő Alajos	16 év. vasba
Százados	Seiff Lajos	10 évre
Alezredes	Simonffy József	16 év. vasba
Százados	Simonyi Győző	12 év. vasba
"	Sklenka Vincze	6 évre
"	Skutári György	10 évre
Főhadnagy	Somlay Miksa	2 évre
Százados	Somogyi József	12 évre
"	Sotterius Frigyes	2 évre
Alezredes	Soupper Agoston	14 év. vasba
Őrnagy	Soupper Sándor	4 évre
Főhadnagy	Stalitzer Antal	10 évre
Őrnagy	Stankó Samu	12 évre
Százados	Stankóczy Endre	10 évre
"	Stankovits Szilárd	16 év. vasba
"	Stark János	6 évre
Őrnagy	Sterneck (Csillagszegi) Al. br.	14 év. vasba
Százados	Strobl Izidor	6 évre
"	Sumegh József	14 év. vasba
Őrnagy	Szabó Imre	12 év. vasba
"	Szabó József	16 év. vasba
Alezredes	Szabó Vincze	10 évre
Ezredes	Szász János	10 évre
Őrnagy	Szász Mihály	12 évre
Ezredes	Szathmáry Mihály	18 év. vasba
"	Szekulich István	18 év. vasba
Százados	Szente Pál	10 évre
Alezredes	Szentiványi Kázmér	16 év. vasba
Őrnagy	Szepesházy Nándor	10 évre
Százados	Szibenliszt Antal	4 évre
Őrnagy	Szibenliszt János	16 év. vasba

152

Örnagy	Szilárd Adolf	10 év. vasba
Alezredes	Szilavetzky Ágoston	6 évre
Örnagy	Szokolóczy Mihály	10 évre
Százados	Szomor Károly	16 év. vasba
"	Szontagh Frigyes	18 év. vasba
Alezredes	Szottfried Nándor	4 évre
Örnagy	Takács Lajos	10 évre
Százados	Tarnay Antal	12 év. vasba
"	Teleki Domokos Gr.	6 évre
"	Thomka Nándor	2 évre
Örnagy	Thomsdorf Ágoston	10 évre
"	Timár Nándor	12 évre
Százados	Tománóczy Lajos	16 év. vasba
Örnagy	Tomich Adolf.	4 évre
Ezredes	Tóth Ágoston.	18 év. vasba
Százados	Tóth Antal	16 év. vasba
Örnagy	Tóth Endre	16 év. vasba
Százados	Tovarnitzki Isidor	16 év. vasba
"	Trojacki Arthur	10 évre
Örnagy	Tarner Gnsztáv	12 év. vasba
"	Ujj Imre	10 év. vasba
"	Ujváry István	12 év. vasba
Százados	Vajda Elek	10 év. vasba
Örnagy	Vajda Ferencz	16 év. vasba
Százados	Várady Ede	2 évre
"	Vargai Mihály	14 év. vasba
Alezredes	Végh Bertalan	10 év. vasba
Örnagy	Vermes Ignázt	16 év. vasba
Százados	Vida Péter	10 évre
Örnagy	Vidos Márton	4 évre
"	Villám Gyula	16 év. vasba
"	Virágh Gedeon	16 év. vasba
Főhadnagy	Wadowski Mátyás	1 évre

Ezredes	Waldberg Károly	18 év. vasba
Őrnagy	Wanner József	16 év. vasba
Alezredes	Wartensleben Gusztáv Gr.	18 év. vasba
Őrnagy	Weber János	12 évre
Ezredes	Weingartner (Szőlényi) József	10 évre
Alezredes	Weissel János	16 évre
Őrnagy	Welsz János	16 év. vasba
Őrnagy	Wieland Antal	16 év. vasba
"	Wolf Adolf	16 év. vasba
Százados	Wöröss István	10 évre
"	Wrsbieki Longin	16 év. vasba
Őrnagy	Wunder (Csudaffy) Mihály	16 év. vasba
Őrnagy	Záborszky Imre	10 év. vasba
Ezredes	Zambelli Lajos	8 évre
Százados	Zámbory Manó	10 év. vasba
Őrnagy	Zeitler József	15 évre
Százados	Ziegler Mór	12 évre
Alezredes	Zikó János	16 év. vasba
Őrnagy	Zombat István	4 évre
"	Zsámbokréty János	15 évre
Főhadnagy	Zsolnay Ferencz	14 év. vasba
Alezredes	Zsurmay (Zurmacki) Lipót	16 év. vasba

S á n c z r a.

Ezredes	Benitzky Lajos	20 évre
Alezredes	Csutak Kálmán	16 évre
Százados	Wewera Manó	16 évre

Az ítélet kihirdetése előtt meghalt:

Tábornok	Lenkey János	
----------	--------------	--

154

Vizsgálat után szabadon bocsájtottak :

Százados	Asbóth Ede
Ezredes	Bethlen Gergely Gr.
Őrnagy	Bideskúthy Ernő.
Ezredes	Bobich János
Őrnagy	Bogdanovich Húbert
Százados	Bogner Nándor
"	Brandl Károly
Őrnagy	Burián János
Százados	Danielovich Sándor
Őrnagy	Dedinszki Antal
Százados	Döry István
Ezredes	Farkas Károly
Százados	Farkassányi Mihály
Alezredes	Fischer Antal idősb
Százados	Fischer Antal ifju
Őrnagy	Földváry András
Százados	Földváry Miklós
Őrnagy	Freudenreich Ferencz.
Őrnagy	Gedeon László
Százados	Gyergye Gábor
Őrnagy	Gorove Antal
"	Gózon Lajos
Alezredes	Gyallay Gusztáv
Őrnagy	Hankovits György
"	Hartmann József
"	Hrabéti Miksa
"	Jenik Mór
Alezredes	Kacs Kovics János
Ezredes	Karger Nándor
Százados	Konkolyi Iguátz
Ezredes	Korda János

155

Alezredes	Kovács Zsigmond
Százados	Króner Sándor
Alezredes	Markovits Adolf
Százados	Martinengo Luigi gr.
Őrnagy	Medvetzky Béla
Százados	Monee Károly
Őrnagy	Nachtigal Ferencz
Százados	Plaján Sándor
Alezredes	Posta Ferencz
Százados	Pusztelnik Ferencz
Őrnagy	Rátz Sándor
"	Rapun Jenő
Százados	Reindle Károly
Alezredes	Ruzsínski Tivadar
Százados	Schafarnitzki Nándor Br.
"	Schweidl Albert
"	Slonecki Rezső
"	Steinor Ede
Őrnagy	Szalinay Józef
Százados	Szapáry Géza Gr.
Őrnagy	Székely Elek
"	Sikszay Tamás
Százados	Tallián Sándor
"	Tartler Zsigmond
Ezredes	Teleki Sándor Gr.
Százados	Thomka Károly
Alezredes	Trangos István
Ezredes	Uichtritz Manó Br.
Százados	Voight Károly
"	Wöber Ernő
"	Zankó Imre
"	Ziegler György
Alezredes	Zuber Antal

156

A császári hadseregbe előbbi rangjukba visszahelyeztettek :

Ezredes	Bárczay János	
Százados	Beretvás Péter	
"	Bors Károly	
"	Fehér József	
"	Fischer Vincze	
"	Gabriani József	
Alezredes	Hrabovszki István	
Százados	Hüttinger Ferencz	
"	Majthényi Ede Br.	
Főhadnagy	Papp Mihály	
Százados	Gyárfás Samu	
Őrnagy	Vér György	
"	Wilkanova Ferencz Br.	
Százados	Zaturetzki Károly	

Közli Zombat István.

13355/2

Év	Elnök	Alelnök	Pénztárnok	Jegyző	Megjegyzés
1861. 02. 25.	Gróf Eszterházy Pál hu. ezredes (alapító elnök)	Kun Géza ezredes	László Dávid	Kőrössy Imre	Megszüntető határozat: 1861. 08. 28.
1867. 02. 25.	Gróf Eszterházy Pál hu. ezredes	Kun Géza ezredes		Kőrössy Imre	Ideiglenesen megalakulás
1867. 09. 01.	Gróf Eszterházy Pál hu. ezredes	Zombath István őrnagy		Pap Gábor	Véglegesen megalakul. Zombath alelnök reaktíválásakor 1869-ben lemondott
1878	Cserny László	Dr. Halassy Vilmos	Paál Dénes	Vargha Lajos	
1884	Dr. Halassy Vilmos	Vargha Lajos	Keglovits Mátyás	Kasency János	
1887	Dr. Halassy Vilmos	Kováts Imre	Keglovits Mátyás	Kasency János	
1900	Kováts Imre		Nesnera Béla		
1901	Dr. Kerényi Károly		Nesnera Béla		
1903	Dr. Kerényi Károly				BüM feloszlató határozat

A Veszprém megyei Honvédegylet tisztségviselői

